

Sancti Hieronymi Stridoniensis Operum, Tomi ...

Continens Commentaria In Matthaevm, Et Epistolas Pavli Ad Galatas, Ad Ephesios, ad Titum & Philemonem, & librum Didymi de spiritu sancto a Hieronymo versum ... Ad Fidem Vetvstissimorum Exemplarivm, Dvcentis Circiter Svblatis Erroribvs Emendata

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Coloniae Agrippinae, 1616

D. Hieronymi Presbyteri, In Commentarios Svper Matthævm Ad Evsebivm Cremonensem,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75102](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75102)

D. HIERONYMI PRESBYTERI
IN COMMENTARIOS VPER MAT-
THEVM A DE VSEBIVM CREMONENSEM,

PROOEMIUM.

PLVRES fuisse qui Evangelia scripserunt, & Lucas Evangelista testatur, dicens: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis completæ sunt, sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt sermonem, & ministraverunt ei: & perseverantia vsq; in præsens tempus monumenta declarant, quæ à diversis auctoribus edita, diuersarum hæreseon fuere principia: vt est illud iuxta Ægyptios, & Thomã, & Mathiam, & Bartholomæum, duodecimq; Apostolorum, & Basilidis atq; Apellis, ac reliquorum, quos enumerare longissimum est: cum tantum in præsentiarum hæc necesse sit dicere, extitisse quosdam, qui sine spiritu & gratia Dei conati sunt magis ordinare narrationem, quam historiae texere veritatem. Quibus iure potest illud propheticum coaptari: Væ qui prophetant de corde suo: qui ambulant post spiritum suum: qui dicunt, dicit Dominus: & Dominus non misit eos. De quibus & saluator in Evangelio Ioannis loquitur: Omnes qui ante me venerunt, fures & latrones fuerunt. Qui venerunt, non qui missi sunt. Ipse enim ait: Veniebant, & ego non mittebam eos. In venientibus enim præsumptio temeritatis: in missis obsequium seruitutis est. Ecclesia autem, quæ supra petram, Domini voce fundata est, quam introduxit rex in cubiculum suum: & ad quam per foramen descensionis occultæ misit manum suam, similis damulæ hinnuloque ceruorum, quatuor flumina paradisi instar eructans, quatuor angulos & anulos habet, per quos quasi arca testamenti & custos legis Domini, lignis immobilibus vehitur. Primus omnium Matthæus est publicanus, cognomento Leui, qui Evangelium in Iudæa Hebræo sermone edidit, ob eorum vel maxime causam, qui in Iesum crediderant ex Iudæis, & nequam legis vimbram, succedente Evangelij veritate, seruabant. Secundus Marcus, interpret apostoli Petri, & Alexandrinæ Ecclesiæ primus Episcopus: qui Dominum quidem saluatorem ipse non vidit, sed ea quæ magistrum audierat prædicantem, iuxta fidem magis gestorum narrauit quam ordinem. Tertius Lucas medicus, natione Syrus Antiochenis, cuius laus in Evangelio, qui & ipse discipulus apostoli Pauli, in Achaïæ Bœotiæq; partibus volumen condidit, quædam altius repetens: & vt ipse in proœmio confitetur, audita magis quam visa describens. Vltimus Ioannes apostolus & Evangelista, quem Iesus amauit plurimum: qui supra pectus Domini recumbens, purissima doctrinarum fluentia potauit, & qui solus de cruce meruit audire: Ecce mater tua. Is cum esset in Asia, & iam tunc hæreticorum semina pullularent Cerinthi, Ebionis, & cæterorum, qui negant Christum in carne venisse: quos & ipse in Epistola sua antichristos vocat, & apostolus Paulus frequenter percutit, coactus est ab omnibus pæne tunc Asiae Episcopis, & multarum Ecclesiarum legationibus, de diuinitate saluatoris altius scribere: & ad ipsum (vt ita dicam) Dei verbum non tam audaci quam felici temeritate prorumpere. Vnde & Ecclesiastica narrat historia, cum à fratribus cogere tur vt scriberet: ita facturum se respondisse, si indicto ieiunio in commune omnes Deum deprecarentur: quo expleto, reuelatione saturatus, illud proœmium è cælo veniens eructauit: In principio erat verbum: & verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum. Hæc igitur quatuor Evangelia multo ante prædicta, Ezechielis quoq; volumen probat, in quo prima visio ita contexitur. Et in medio sicut similitudo quatuor animalium: & vultus eorum, facies hominis, & facies leonis, & facies vituli, & facies aquilæ. Prima hominis facies Matthæum significat, qui quasi de homine exorsus est scribere: Liber generationis Iesu Christi, filii David, filii Abraham. Secunda Marcum, in qua vox leonis in eremo rugientis auditur: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Tertia vituli, quæ Evangelistam Lucam à Zacharia sacerdote sumpsisse initium præfiguratur. Quarta Ioannem Evangelistam, qui assumptis pennis aquilæ, & ad altiora festinans, de verbo Dei disputat. Cætera quæ sequuntur, in eundem sensum proficiunt. Crura eorum recta, & pennati pedes, & quocumque ibat spiritus, ibant & non reuertebantur, & dorsa eorum plena oculis, & scintillæ ac lampades in medio discurrentes, & rota in rota, & in singulis quatuor facies. Vnde & Apocalypsis Ioannis post expositionem viginiquatuor seniorum, qui tenentes citharas & phialas, adorant agnum Dei, introducit fulgura & tonitrua & septem spiritus discurrentes, & mare vitreum, & quatuor animalia plena oculis, dicens: Animal primum simile leoni, & secundum simile vitulo, & tertium simile homini, & quartum simile aquilæ volanti. Et post paululum: Plena erant, inquit, oculis, & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Quibus cunctis perspicue ostenditur, quatuor tantum debere Evangelia suscipi, & omnes apocryphorum nenas mortuis magis hæreticis, quam Ecclesiasticis viuus canendas. Satisq; miror, Eusebi dilectissime, cur Romam subito nauigaturus, hanc tibi à me quasi *συναγωγὴν* dari volueris: vt Matthæum breuiter exponens, verbis stringerem, sensibus dilatarem. Si meminisses responsionis meæ, numquam in paucis diebus rem annorū peteres. Primum enim difficile est omnes legere qui Evangelia scripserunt. Deinde multo difficilius adhibito iudicio, quæ optima sunt excer-

pere.

Lnc. 1. a

Ezech. 13. a

Ioan. 10. a
Hier. 23. c
Mat. 10. c
Cant. 1. c
Ps. 5. 6. 6.
2. 6.
Gen. 2. b
Exod. 25. b

2. Cor. 8. c
Ioan. 21. f
Ibid. 19. c

1 Ioan. 2. c
Rom. 3. a
2. Cor. 3. c

Ioan. 1. a
Ezech. 1.

Mat. 1. a
Marc. 1. a

Luc. 1. a

Ezech. 1. a

Apoc. 4. b

IN MATTHÆVM PROE MIV M.

pere. Legisse me fateor ante annos plurimos, in Matthæi Origenis viginti quinque volumina, & totidem eius Homilias, commentarumque interpretationis genus: & Theophili Antiochenæ urbis Episcopi Commentarios: Hippolyti quoque martyris, & Theodori Heracleotæ, Apollinariique Laodiceni, ac Didymi Alexandrini: & Latinorum Hilarii, Victorini, Fortunatiani opuscula: è quibus etiam si parua carperem, dignum aliquid memoria scriberetur. At tu in duabus hebdomadibus, imminente iam Pascha, & spirantibus ventis dictare me cogis, ut quando notarii excipiant, quando scribantur schedula, quando emendentur, quo spatio digerantur ad purum, maxime cum scias me ita tribus mensibus languisse, ut vix nunc ingredi incipiant, nec possim laboris magnitudinem breuitate temporis compensare. Igitur omissa auctoritate veterum, quos nec legendi, nec sequendi mihi facultas data est, historicam interpretationem, quam precipue postulasti, digessi breuiter, & interdum spiritualis intelligentiæ flores miscui, perfectum opus referuans in posterum. Si autem mihi vita largior fuerit, aut tu in redeundo tua promissa compleueris, tunc nitar implere quod reliquum est: imo iactis fundamentis, & ex parte constructis parietibus, pulcherrimum culmen imponam, ut scias quid intersit inter subita dictandi audaciã, & elucubrã scribendi diligentiam. Certe nosti (& mendacii mei erubescerem te testem vocare) quod præsens opusculum tanta celeritate dictauerim, ut aliena magis legere, quam mea condere me putares. Nec hoc de arrogantiã & fiducia ingenii dictum putes, sed quod ostendere tibi cupiam quantum apud me valeas, qui periclitari magis apud doctos voluerim, quam tibi sedule postulanti quidquam negare. Vnde obsecro, ut si incomptior sermo est, & non solito lapsu fertur oratio, festinationi hoc tribuas, non imperitiæ, & des exemplaria, cum Romam veneris, virgini Christi Principiæ, quæ me rogauit ut in Canticum canticorum scriberem: à quo opere exclusus ægrotatione diuturna, spem in futurum distuli, hac te lege constringens, ut si tu ei ad te scripta subtraxeris, illa quoque armariolo sibi postea scribenda concludat.

A COMMENTARIORVM HIERONYMI in Mattheum Euangelistam.

LIBER PRIMVS.

Esai. 53. e.

LIBER generationis Iesu Christi. In Esai. legimus: generationem eius quis enarrabit? Non ergo putemus Euangelistam Propheta esse contrarium: vt quod ille impossibile dixit effatu, hic narrare incipiat: quia ibi de generatione diuinitatis, hic de incarnatione est dictu. A carnalibus autē cœpit, vt per hominē Deum discere incipiamus.

b ¶ Filij Dauid, filij Abraham, &c.] Ordo præposterus, sed necessario commutatus. Si enim primum posuisset Abraham, & postea Dauid: rursus ei repetendus fuerat Abraham, vt generationis series texeretur. Ideo autem cæteris prætermisiss, horum filium nuncupauit: quia ad hos tantu est facta de Christo repromissio. Ad Abraham: In femine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes, quod est Christus. Ad Dauid: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

Gen. 23. d.

Esai. 131. b.

c ¶ Iudas autem genuit Phares, &c.] Notandum in genealogia Saluatoris nullam sanctarum assumi mulierum, sed eas quas scriptura reprehendit: vt qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens omnium peccata deleteret. Vnde & in consequentibus, Ruth Moabitibus ponitur, & Bethsabee vxor Vria.

d ¶ Naafon autem genuit Salomon, &c.] Iste est Naafon princeps tribus Iudæ: sicut in Numeris legimus.

Numer. 1. a.

Esai. 2. a.

e ¶ Ioram autem genuit Oziam, &c.] In quarto Regum volumine legimus de Ioram Ochoziam fuisse generatum: quo mortuo, Iosabee filia regis Ioram, soror Ochozia, tulit Iosab filium fratris sui, & eum interuentione quæ exercebatur ab Athalia, subtraxit. Cui successit in regnum filius eius

4 Reg. 14. a.

Esai. 15. a.

Amasias: post quera regnauit filius eius Azarias, qui appellatur & Ozias, cui successit Iotham filius eius. Cernis ergo quod secundum fidem historiarum tres reges in medio fuerint, quos hic Euangelista prætermisit: Ioram quippe non genuit Oziam, sed Ochoziam, & reliquos quos enumerauimus. Verum quia Euangelista propositum erat tres tessaradecades in diuerso temporum itatu ponere, & Ioram generi se miserat impijssima Iezabel, iccirco vsque ad tertiam generationem eius memoria tollitur, ne in sancta natiuitatis ordine poneretur.

4 Reg. 8. a.

Vide Hieronymum.

f ¶ Et post transmigracionem Babylonis, Iechonias, &c.] Si uoluerimus Iechoniam in fine prima tessaradecadis ponere, in sequenti non erunt quatuordecim, sed tredecim. Sciamus igitur Iechoniam priorem ipsum esse quem & Ioa Kim: secundum autem, filium, non patrem: quorum prior per K & m, sequens per ch & n scribitur: quod scriptorum vitio & longitudine temporum apud Græcos Latinoque confusum est.

LIBER a generationis Iesu Christi, filij Dauid, b filij Abraham. Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam & fratres eius. Iudas c autē genuit Phares & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esrom. Esrom autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naafon. Naafon d autē genuit Salomon. Salomon autem genuit Booz de Rachab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Iesse. Iesse autem genuit Dauid regem. Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea quæ fuit Vria. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam. Abia autē genuit Afa. Afa autē genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram e autē genuit Oziam. Ozias autem genuit Iotham. Iotham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manassen. Manasses autem genuit Amon. Amon autem genuit Iosias. Iosias autem genuit Iechoniam & fratres eius, in transmigracione Babylonis.

Et f post transmigracionem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autem genuit Eliazar. Eliazar autem genuit Matthan. Matthan autem genuit Iacob. Iacob g autem genuit Ioseph virum h Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. b Omnes itaque generationes ad Abraham vsque ad Dauid, generationes quatuordecim, & à Dauid vsque ad transmigracionem Babylonis, generationes quatuordecim, & à transmigracione Babylonis vsque ad Christu, generationes quatuordecim Christi autē generatio sic erat. c Cui e esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequam m cōuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. n Ioseph d autē vir eius cum esset iustus, & nollet eā traducere, voluit occulte dimittere eā. Hæc autē eo cogitante, ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph: dicens: Ioseph o fili Dauid, noli

sponsata cōceptus sit: vt partus, iniquis, eius celaretur diabolo: dum eum putat non de virgine, sed de vxore generatum. m ¶ Antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. ¶ Non ab alio inuenta est nisi à Ioseph, qui pene licentia maritali futuræ vxoris omnia nouerat. Quod autem dicitur, antequam conuenirent: non lequitur vt postea cōuenirent: sed scriptura quod factum non sit, ostendit. n ¶ Ioseph autem vir eius, cum esset iustus, &c.] Si quis fornicariæ cōiungitur, vnum corpus efficitur, & in lege præceptum est, nō solum reos, sed & conscios criminum obnoxios esse peccati: quo modo Ioseph cum crimē celaret vxoris, iustus scribitur: Sed hoc testimonium Mariæ est, quod Ioseph sciens illius castitatem, & admirans quod euenerat, celat silentio: cuius mysterium nesciebat. o ¶ Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam vxorem tuam, &c.] Iam & supra diximus sponsas vxores appellari:

legem ei patet sit. Scimus enim hoc per Moſen Deo iubente præceptum: vt si frater aut propinquus absque liberis mortuo fuerit, alius accipiat vxorem ad suscitandum semen fratris vel propinquisui. Super hoc & Africanus temporum scriptor, & Eusebius Cæsariensis in libris diaphanitas dicitur plenius disputarunt.

h ¶ Virum Mariæ, &c.] Cum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consuetudinis scripturarum, quod sponsi viri, & sponsæ vocentur vxores.

i ¶ Et à transmigracione Babylonis vsq, ad Christum generationes quatuordecim.] Numera à Iechonia vsque ad Ioseph, & inuenies generationes tredecim. Quartadecima ergo generatio in ipsum Christum reputabitur.

k ¶ Christi autem generatio sic erat.] Querat diligens lector & dicat: Cum Ioseph non sit pater Domini Saluatoris, quid pertinet ad Dominum generationis ordo deductus vsque ad Ioseph? Cui respondebitur primum, non esse consuetudinis scripturarum, vt mulierum in generationibus ordo texatur. Deinde ex vna tribu fuisse Ioseph & Mariam: vnde ex lege eam accipere cogebatur vt propinquam, & quod simul censentur in Bethlehem, vt de vna videlicet stirpe generati.

l ¶ Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph.] Quare non de simplici virgine, sed de desponsata concipitur: Primum vt per generationem Ioseph, origo Mariæ monstraretur. Secundo ne lapidaretur à Iudæis vt adultera. Tertio vt in Ægyptum fugiatis haberet solaciū. Martyr Ignatius etiam quartam addidit causam, cur à desponsata cōceptus sit: vt partus, iniquis, eius celaretur diabolo: dum eum putat non de virgine, sed de vxore generatum.

CANON C

Luc. 3. e.

Deut. 25. b. a. III.

Deut. 22. d.

D

b. 2. X

c. 3. V

d. 4. X

Leuit. 5. a.

HIERONYMUS

VI. 78.

CANON

E

quod plenius liber aduersus Heluidium docet. Et blandientis affectu ei per somnium angelus loquitur: vt iustitiam silentij comprobaret. Simulque norandum quod Ioseph filius esse dicatur Dauid, vt Maria quoque de stirpe Dauid monstraretur.

a ¶

Et vocabis nomen eius Iesus, &c.] Iesus Hebraeo sermone saluator dicitur. Etymologiam ergo nominis eius Euangelista signauit, dicens: Vocabis nomen eius Iesum: quia ipse saluum faciet populum suum.

b ¶

Hoc autem totum factum est, vt impleretur quod dictum est à Domino per prophetam dicentem: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet.

¶

Pro eo quod Euangelista Mathæus dicit, in vtero habebit: In propheta scriptum est: in vtero accipiet: Sed propheta quia futura prædicit, significat quid futurum sit, & scribit, accipiet: Euangelista quia non de futuro, sed de præterito narrat historiam, mutauit: accipiet: & posuit, habebit. Qui enim habet, nequaquam accepturus est. Tale quid & in psalmis legimus: Ascendens in excelsum, captiuam duxit captiuitatem: accipiet dona in hominibus. Hoc testimonium Apostolus ponens, non dixit, accipiet, sed dedit: quia ibi de futuro significatum est, quod accepturus esset: hic de eo narrat historia, qui iam dederat quod acceperat.

c ¶

Et accepit coniugem suam, & non cognouit eam donec peperit filium suum primogenitum.] Ex hoc loco quidam peruersissimè suspicantur, & alios filios habuisse Mariam, dicentes: primogenitum non dici nisi qui habeat & fratres: cum hic mos sit uingarum scripturarum, vt primogenitum non eum uocent quem fratres sequantur, sed eum qui primus natus sit. Lege supradictum libellum aduersum Heluidium.

F

¶

CAPVT II.

¶ Vm ergo natus esset, &c.] Vidimus enim stellam eius in Oriente. Ad confusionem Iudæorum, vt natiuitatem Christi à gentibus disce-re, oritur in oriente stella: quam futuram Balaam, cuius successores erant, vaticinio nouerant. Lege Numerorum librum. Deferuntur autem Magi stellæ indicio in Iudæam, vt sacerdotes à Magis interrogati, ubi Christus nasceretur, inexcusabiles fierent de aduentu eius.

e ¶

At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudææ, &c.] Librariorum hic error est, putamus enim ab euangelista primum editum, sicut in ipso Hebraico legimus, Iudææ, non Iudææ. Quæ est enim aliarum gentium Bethlehem, vt ad distinctionem eius hic Iudææ poneretur? Iudææ autem iecirco scribitur: quia est & alia Bethlehem in Galilæa. Lege librum Iesu filij Naue.

¶

Denique & in ipso testimonio quod de Michæ prophetia sumptum est, ita habetur: Et tu Bethlehem terra Iudææ.

¶ Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera: aurum thus & myrrham.] Pulcherrimè munerum sacramenta Iuuenius presbyter vno versiculo comprehendit: Thus, aurum, myrrham,

regique, hominique Deoque, dona ferunt.

¶ Et responso accepto in somnis neredirent ad Herodem, &c.] Qui munera obtulerant Domino, consequenter responsum accipiunt. Responsum autem (quod Græcè dicitur ἡ ἀπάντησις) nõ per angelum fit, sed per ipsum Dominum: vt meritum Ioseph priuilegium demonstra-retur: Reuertuntur autem per aliam viam, quia infidelitatis miscendi non erant Iudeorum.

¶ Ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum, &c.] Quando tulit puerum & matrem eius, vt in Aegyptum transeat, nocte tulit & in tenebris: quando verò reuertitur in Iudæam, nec nox nec tenebræ ponuntur in Euangelio.

¶ Vt adimpleretur quod dictum est à Domino per prophetam dicentem: Ex Aegypto vocaui filium meum. Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, &c.] Respondeant qui Hebræorum voluminum denegant veritatem: vbi hoc in Lxx. legatur interpretibus. Quod cum non inuenierit, nos eis dicemus in Osæ propheta scriptum: sicut & exemplaria probare possunt, quæ nuper edidimus. Possimus autem locum istum & aliter consolari, propter contentiosos: quorum consuetudinem Paulus apostolus habere se denegat, & ecclesiam Christi: & testimonium proferimus ex Numeris, dicente Balaam: Deus ex Aegypto vocauit eum: gloria eius sicut unicornis.

¶ Tunc adimpletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam dicentem: Vox in Rama audita est: ploratus & ululatus mul-tus: Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Defuncto autem, &c.] De Rachel natus est Benjamin, in cuius tribu non est Bethlehem. Queritur ergo quomodo Rachel filios Iudæ, id est, Bethlehem quasi suos ploret: Respondebimus breuiter: quia sepulta sit iuxta Bethlehem in Ephrata, & ex

materno corpusculi hospitio matris nomen acceperit. Siue quoniam Iudæ & Benjamin duæ tribus iunctæ erant, & Herodes præceperat non solum in Bethlehem interfici pueros, sed & in omnibus finibus eius. Per occisionem Bethlehem intelligimus multos etiam de Benjamin

fuisse

ישוע

היהושע

Esai. 7. 6.

צ' פסוקי

א' ב' ג' ד'

Esai. 67. d.

a 5

vii

Eph. 4. b.

b 6

x

F

Num. 24. 9

Iosua. 19. b.

G

Mich. 3. 6

H

Osai. 11. d.

1. Cor. 11. 9

Num. 23. d

874 6

הואיל

אמר

אין

אין

היהוה.

Gen 35. c.

CANON
C
Esaï. 40. a

A
fuisse caelos. Plorat autem filios suos, & non recipit consolationem, secundum duplicem intelligentiam. Sive quod eos in aeternum mortuos asstimaret: sive quod consolari senollet de his, quos sciret esse victuros. Quod autem dicitur, in Rama, non putemus loci nomen esse iuxta Gabaa: sed Rama excelsum interpretatur, ut sit sensus: Vox in excelso audita est, id est, longè lateque dispersa.

a ¶ Defuncti sunt enim qui querebant animam pueri. Ex hoc loco intelligimus non solum Herodem, sed & sacerdotes & scribas eodem tempore necem Domini fuisse meditato.

b ¶ Qui surgens accepit puerum & matrem eius. Non dixit, accepit filium suum & uxorem suam: sed puerum & matrem eius: quasi nutritius, non maritus.

c ¶ Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudaea pro Herode, &c. Multi labuntur errore propter ignorantiam historiae: putantes eundem esse Herodem, à quo in passione sua Dominus irridetur, & qui nunc mortuus referatur. Ergo Herodes ille, qui cum Pilato postea amicitias fecit, huius Herodis filius est: frater Archelai: quem & ipsum Tyberius Caesar Ludwignum, quae Galliarum est ciuitas, relegauit, fratremque eius Herodem successorem regni fecit. Lege Iosephi historiam.

d ¶ Et veniens habitauit in ciuitate, quae vocatur Nazareth, &c. Si fixum de scripturis posuisset exemplum, nunquam diceret, quod dictum est per Prophetas, sed simpliciter quod dictum est per Prophetam: nunc autem pluraliter prophetas vocans, ostendit se non verba de scripturis sumpsisse, sed sensum. Nazareus sanctus interpretatur. Sanctum autem Dominum futurum, omnis scriptura commemorat. Possimus & aliter dicere, quod etiam eisdem verbis iuxta Hebraicam veritatem in Esaia scriptum sit: Exciet virga de radice Iesse, & Nazareus de radice eius confendet.

CAPVT III.

I N diebus autem illis venit Ioannes Baptista praedicans in deserto Iudaeae, & dicens: Poenitentiam agite: appropinquabis enim regnum caelorum. Primus Baptista Ioannes regnum caelorum praedicat: ut praecursor Domini hoc priuilegio honoretur.

f ¶ Hic est enim qui dicitur esse per Esaia Prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto, &c. Animas credentium praeparabat, in quibus ambulaturus erat Dominus, ut purus in vijs purissimis ambularet dicens: Habitabo in eis & inambulabo, & ero Deus ipsorum, & ipsi erunt mihi populus. Porphyrius istum locum Marci Euangelistae principio comparat, in quo scriptum est: Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptum est in Esaia Propheta: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te.

Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Cum enim testimonium de Malachia Esaiaque contextum sit: quareit quo modo velut ab vno Esaia exemplum putemus assumptum. Cui ecclesiastici viri plenissime responderunt. Nos autem nomen Esaiae puramus additum scriptorum vitio, quod & in alijs locis probare possumus: aut certe de diuersis testimonijs scripturarum vnum corpus effectum. Lege tertium decimum psalmum, & hoc idè reperies.

g ¶ Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, &c. De pilis habebat, non de lana. Aliud austeritatis indicium est, aliud luxuriae mollioris. Zona autem pellicea, qua accinctus fuit & Elias, mortificationis symbolum est. Porro quod sequitur.

h ¶ Esca autem eius erat, &c. Habitatori solitudinis congruum est, non delicias ciborum, sed necessitatem humanae carnis explere.

i ¶ Potens est Deus de lapidibus, &c. Lapidem, ethnicos vocat, propter cordis duritiam. Lege Ezechielem: Auferam, inquit, à vobis cor lapideum, & dabo cor carneum. In lapide duritia, in carne, mollitia monstratur. Siue simpliciter Dei indicat potentiam: quod qui de nihilo cuncta fecerit, possit & de saxis durissimis populum creare.

k ¶ Iam enim securis ad radicem arborum, &c. Praedicatio sermonis euangelici, qui ex vtraque parte acutus est gladius securis appellatur: iuxta Hieremiam Prophetam, qui verbum Domini securi comparat cadenti petram.

l ¶ Cuius non sum dignus calciamenta portare, &c. In alio Euangelio: Cuius, ait, non sum dignus soluere corrigiam calciamenti: hic humilitas, ibi mysterium demonstratur: quod Christus sponsus sit, & Ioannes non mereatur sponsi corrigiam soluere: ne vocetur domus eius iuxta legem Moyli & exemplum Ruth, domus discalciati.

m ¶ Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne, &c. Sive quia ignis est Spiritus sanctus, ut Acta Apostolorum docent: quod descendente sedit quasi ignis super singulos credentium, & impletus est sermo Domini dicentis: Ignem veni mittere super terram, & quam volo ut ardeat. Sive quia in presenti, spiritu baptizamur, & in futuro igne: Apostolo quoque huic sensui congruente: Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit.

n ¶ Tunc venit Iesus à Galilaea in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo, &c. Triplicem ob causam Saluator à Ioanne accepit baptismum. Primum, ut quia homo natus erat, omnem iustitiam & humilitatem legis impleteret. Secundo, ut baptismate suo, Ioannis baptismata comprobaret. Tertiò, ut Iordanis aquas sanctificans, per descensionem

CAPVT III.

I N diebus autem illis venit Ioannes Baptista praedicans in deserto Iudaeae, & dicens: poenitentiam agite: appropinquabit enim regnum caelorum. Hic est enim qui dicitur esse per Esaia Prophetam, dicentem: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem eius erat locustae & mel syluestre. Tunc exibat ad eum Hierosolyma, & omnis Iudaea, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Videns autem multos Pharisaeorum & Sadducaeorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à vètura ira? Facite ergo fructus dignos poenitentiae. Et ne velitis dicere intra vos: patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare: ipse enim vos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Cuius ventillabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Tunc venit Iesus à Galilaea in Iordanem, ut baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?

Re-

quo descendente sedit quasi ignis super singulos credentium, & impletus est sermo Domini dicentis: Ignem veni mittere super terram, & quam volo ut ardeat. Sive quia in presenti, spiritu baptizamur, & in futuro igne: Apostolo quoque huic sensui congruente: Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit.

n ¶ Tunc venit Iesus à Galilaea in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo, &c. Triplicem ob causam Saluator à Ioanne accepit baptismum. Primum, ut quia homo natus erat, omnem iustitiam & humilitatem legis impleteret. Secundo, ut baptismate suo, Ioannis baptismata comprobaret. Tertiò, ut Iordanis aquas sanctificans, per descensionem

a 7
III
4. Reg. 1. b.

b 8
I
Ezech. 36.

D
c 9
VI

d 10
V

Hiere. 46 f

Luc. 3. c.

e 11
I

f 12
V

g 13
X

Deut. 25. c.

Ruth. 4. b.

Act. 2. a.

Luc. 12. f.

1 Cor. 3. e.

רמיה

Ioseph. 17. antiquit. Cap. 10.

Num. 6. a.

Esaï. 11. a.

Luci. 26. b.

Malac. 3. a.

CANON
E

columbæ, Spiritus sancti in lauacro credentium monstraret aduentum.

a ¶ *Sine modò.*] Pulchrè dixit, sine modò, vt ostenderet Christum in aqua. Ioannem à Christo in spiritu baptizandum. Siue aliter: Sine modò, vt qui serui formam assumpsit, expleam & humilitatem eius: alioquin scito in die iudicij, meo te esse baptismate baptizandum. Sine modò, dicit Dominus Iesus: habeo & aliud baptismum quo baptizandus sum. Tu me baptizas in aqua, vt ego te baptizem pro me in sanguine tuo.

h 14
I

b ¶ *Sic enim decet nos implere omnem iustitiam, &c.*] Non addit, iustitiam legis siue naturæ, vt nos vtrumque intelligamus: vt si Deus ab homine accepit baptismum, nullus à conseruo dedignetur accipere.

a 15
II
b 16
V

c ¶ *Etece aperti sunt ei caeli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se, &c.*] Mysterium Trinitatis in baptismate demonstratur: Dominus baptizatur, spiritus descendit in specie columbæ: patris vox testimonium filio perhibentis, auditur. Aperiuntur autem caeli non refectione elementorum, sed spiritualibus oculis: quibus & Ezechiel in principio voluminis sui apertos eos esse commemorat. Sed quoque columba super caput Iesu: ne quis putaret vocè patris ad Ioannem factam, non ad Dominum.

F
c 17
d 18
III
e 19
VII

CAPVT IIII.

Tunc Iesus ductus est in desertum à spiritu.] Haud dubiū quin à sancto Spiritu. Sequitur enim.

e ¶ *Vt tentaretur à diabolo.*] Dicitur autem nō inuitus aut captus, sed voluntate pugnantis.

f ¶ *Et cum ieiunasset quadraginta diebus, &c.*] In isto numero, quadraginta nobis ostenditur sacramentum, in quo & Moyses ieiunauit in monte Sina, & Elias iuxta montem Oreb permittitur autem esurire corpus, vt diabolo tentandi tribuatur occasio.

Exod. 24. d
3. Reg. 19. b

g ¶ *Dic vt lapides isti panes fiant.*] Esurienti congruè dicitur: dic vt lapides isti panes fiant: sed duobus contrarijs teneris diabole. Si ad imperium eius possunt lapides panes fieri: ergo frustra tentas eum, qui tantæ potentia est. Sin autem non potest facere, frustra filium Dei suspicaris, dicens: *Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.*

Deut. 8. a.

h ¶ *Qui respondens ait: Scriptum est, Non in solo pane, &c.*] Testimonium de Deuteronomio sumptum est. Ideo autem sic respondit Dominus: quia propositum erat ei, humilitate diabolum vincere, non potentia. Simulque animaduertendum, quod nisi ieiunare cœpisset dominus, tentandi occasio non fuisset diabolo, secundum illud: *Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & prepara animam tuam ad tentationem.* Sed & ipsa responsio saluatoris hominem fuisse indicat, qui tentatus est. Non in solo pane viuunt homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Si quis ergo non vescitur verbo Dei, iste non viuunt.

Ecclo. 2. a.

i ¶ *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem.*] Assumptio ista quæ dicitur, non ex imbecillitate Domini venit, sed de inimici superbia, qui voluntatem Saluatoris, ne-

cessitatem putat. Ex hoc autè loco intelligitur quid sit illud quod in alio scribitur loco: *Aberunt in sanctam ciuitatem, & multas apparuerunt.*

G
Mat. 27. f

k ¶ *Et statuit eum supra pinnaculum templi.*] Vt quem fame tentauerat, tentaret eum & vana gloria.

l ¶ *Si filius Dei es.*] In omnibus tentationibus hoc agit diabolus, vt intelligat si filius Dei sit: sed Dominus sic responsionem temperat, vt eū relinquat ambiguum.

m ¶ *Mitte te deorsum.*] Vox diaboli, quæ semper omnes cadere deorsum desiderat. Mitte te, inquit, deorsum: persuadere potest, præcipitare non potest.

n ¶ *Angeli tuis mandauit de te, &c.*] Hoc in nonagesimo psalmo legitur: verum ibi non de Christo, sed de viro sancto propheta est. Malè ergo interpretatur scripturas diabolus. Certè si verè de Saluatore scriptum nouerat, debnerat & illud dicere, quod in eodem psalmo contra se sequitur. Super aspudem & basilicum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. De angelorum auxilio quasi ad infirmum loquitur: de sua conculcatione quasi tergiuerfator tacet.

o ¶ *Ait illi Iesus rursus: Scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum.*] Falsas de scripturis diaboli sagittas veris scripturarum frangit clypeis. Et notandum quod testimonia necessaria de Deuteronomio tantum protulerit, vt secundæ legis sacramenta monstraret.

Deut. 6. c.

p ¶ *Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei, &c.*] Gloria mundi, quæ cum mundo præteritura est, in monte & in supercilio demonstratur: Dominus autem ad humilia descendit & campestris, vt diabolum humilitate superaret.

H

q ¶ *Hec omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me, &c.*] Arrogans & superbus etiam hoc de iactantia loquitur: non quod in toto mundo habeat potestatem, aut possit omnia regna dare diabolus: cum sciamus plerisque sanctos viros à Deo reges factos. Si cadens, inquit, adoraueris me. Ergo qui adoraturus est diabolum, ante corruit.

r ¶ *Tunc dixit ei Iesus: vade satana, &c.*] Non vt plerique putant, eadem satanas & Apostolus Petrus sententia condemnantur. Petro enim dicitur: *Vade retro me satana, id est, sequere me, qui contrarius es voluntati meæ: hic verò audit, vade satana, & non ei dicitur retro me, vt subaudiatur: vade in ignem æternum, qui preparatus est tibi, & angelis tuis.*

s ¶ *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruius.*] Dicens diabolus Saluatori: si cadens adoraueris me: e contrario audit, quod ipse magis adorare eum debeat Dominum & Deū suum.

t ¶ *Tunc reliquit eum diabolus, &c.*] Præcedit tentatio, vt sequatur victoria. Angeli ministrant, vt victoris dignitas comprobetur.

v ¶ *Terra Zabulon, & terra Nephtali, &c.*] Hiprimum audiere

1. Tim. 3. b.

Mat. 16. d.

Deut. 6. c.

Esai. 9. a.

Domi-

E

Dominum predicantem: vt ubi Israelis fuerat ab Assyrijs pri-

ma captiuitas, ibi redemptoris praeconium nasceretur.

a ¶ Exinde cepit Iesus predicare, & dicere: poenitentiam agite, &c.] Ioanne tradito, recte ipse incipit predicare desinente lege, consequenter oritur euangelium. Si autem eadem praedicat

Saluator, quae Ioannes Baptista ante praedixerat, ostendit se eiusdem Dei esse filium, cuius ille propheta sit.

b ¶ Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum, &c.] Isti primi vocati sunt vt Dominum frequerentur. Piscatores & illiterati mittuntur ad praedicandum, ne fides credentium non virtute Dei, sed eloquentia atque doctrina fieri putaretur.

c ¶ Elunaticos, &c.] Non vere lunaticos, sed qui putabantur lunatici, ob daemoneum fallaciam, qui obseruantes lunaria tempora, creaturam infamare cupiebant, vt in creatorem blasphemiam redundarent.

CAPVT V.

Videns autem turbas, &c.] Dominus ad montana ascendit, vt turbas ad altiora secum trahat. Sed turbae ascendere non valent. Et sequuntur discipuli: quibus & ipsis non stans, sed sedens & contractus loquitur. Non enim intelligere poterant in sua maiestate fulgentem. Secundum literam, nonnulli simplicium fratrum putant eum beatitudines, & caetera quae sequuntur, in Oliueti monte docuisse: quod nequaquam ita est. Ex praecedentibus enim & sequentibus in Galilaea monstratum fuisse locum, quem putamus esse vel Thabor, vel quemlibet alium excelsum montem. Denique postquam finit sermones suos, statim sequitur: Cum autem introisset Capharna-

F

Sup. 4. b.

um. e ¶ Beati pauperes spiritu, &c.] Hoc est quod alibi legimus: Et humiles spiritu saluabit. Ne quis autem putaret paupertatem, quae nonnunquam necessitate portatur, a Domino praedicari: adiunxit, spiritu, vt humilitatem intelligeres, non penuriam. Beati pauperes spiritu: qui propter Spiritum sanctum voluntate sunt pauperes. Vnde super huiusmodi pauperibus & Saluator per Elaiam loquitur: Dominus vixit me, propter quod euangelizare pauperibus misit me.

Infr. 8. a.

Psal. 33. b.

f ¶ Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.] Non terram Iudaeae, nec terram istius mundi: non terram maledictam, spinas & tribulos afferentem: quam crudelissimus quisque & bellator magis possidet: sed terram quam psalmista desiderat, dicens: Credo videre bona Domini in terra viventium. Huiusmodi possessor, & post victoriam triumphator, etiam in quadagesimo quarto psalmo describitur: Et intende prospere, procede & regna: propter veritatem & mansuetudinem, & iustitiam. Nemo enim terram istam per mansuetudinem, sed per superbiam possidet.

Esai. 61. a.

Genes. 3. a.

Psalm. 20.

g ¶ Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.] Luctus hic

non mortuorum ponitur communi lege naturae, sed peccatis & vitijs mortuorum. Sic fleuit & Samuel Saulem: quia poenituerat Deum quod vixisset eum regem super Israel. Sic & Paulus Apostolus flere ac lugere se dicit eos, qui post fornicationem, & immunditiam non egerunt poenitentiam.

h ¶ Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, &c.] Non nobis sufficit velle iustitiam, nisi iustitiae patiamur famem: vt sub hoc exemplo nunquam nos satis iustos, sed semper esurire iustitiae opera intelligamus.

i ¶ Beati misericordes, &c.] Misericordia non solum in elemosynis intelligitur, sed in omni peccato fratris, si alter alterius onera portemus.

k ¶ Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.] Quos non arguit conscientia vlla peccati, Mundus mundo corde conspicitur: templum Dei non potest esse pollutum.

l ¶ Beati pacifici, &c.] Qui primum in corde suo, deinde & inter fratres dissidentes pacem faciunt. Quid enim prodest alios per te pacari, cum in tuo animo sint bella vitiorum? m ¶ Beati qui persecutionem patientur propter iustitiam, &c.] Signater dicit, propter iustitiam. Multi enim persecutionem propter sua peccata patiuntur, & non sunt iusti. Simulque consideranda, quod octaua vere circumcidionis beatitudo martyrio terminatur.

n ¶ Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes, propter me.] Illud maledictum contemnendum est, quod beatitudinem creat, quod falso maledicentis ore profertur. Vnde & specialiter definiuit quae sit beata maledictio: omne dicens maledictum aduersum vos, mentientes propter me. Vbi ergo Christus in causa est, ibi & optanda maledictio est.

o ¶ Gaudete & exultate, &c.] Nescio quis hoc nostrum possit implere, vt laceretur opprobrijs fama nostra, & nos exultemus in Domino. Hoc qui vanam sectatur gloriam implere non potest. Gaudere igitur & exultare debemus, vt merces nobis in caelestibus preparatur. Eleganter in quodam volumi-

ne scriptum legimus: Ne quaeras gloriam, & non dolebis cum inglorius fueris.

p ¶ Vos estis sal terra.] Sal appellantur Apostoli, quia per illos vniuersum hominum conditur genus.

q ¶ Quod si sal euauerit, in quo salietur? Si doctor errauerit, a quo alio doctore emendabitur.

r ¶ Ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.] Exemplum de agricultura sumptum est. Sal enim sicut in ciborum condimentum & ad siccandas carnes necessarium est: ita alium vsum non habet. Certe legimus in scripturis, vrbes quasdam ita victorum sale lacinatas, vt nullum in ipsis germen oriretur. Caueant ergo doctores & episcopi, & videant, Potentes poterit tormenta

homi-

ne scriptum legimus: Ne quaeras gloriam, & non dolebis cum inglorius fueris.

p ¶ Vos estis sal terra.] Sal appellantur Apostoli, quia per illos vniuersum hominum conditur genus.

q ¶ Quod si sal euauerit, in quo salietur? Si doctor errauerit, a quo alio doctore emendabitur.

r ¶ Ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.] Exemplum de agricultura sumptum est. Sal enim sicut in ciborum condimentum & ad siccandas carnes necessarium est: ita alium vsum non habet. Certe legimus in scripturis, vrbes quasdam ita victorum sale lacinatas, vt nullum in ipsis germen oriretur. Caueant ergo doctores & episcopi, & videant, Potentes poterit tormenta

CANON

E

sustinere: nihilque esse remedij, sed maiorum ruinam ad tar-

a

arum ducere. **a** ¶ Vos estis lux mundi: non potest civitas abscondi supra montem

i 32

II

posita: neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super

k 33

X

candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux ve-

l 34

V

stra coram hominibus, ut videant, &c.] Docet fiduciam prædi-

m 35

X

candi, ne Apostoli abscondantur ob metum, & sint simili-

Apoc. 2. a.

les lucerne sub modio: sed tota libertate se prodant, ut quod

c

audierunt in cubiculis, prædicent in tectis.

b

b ¶ Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere.] Siue

d

quod de se per alios prophetata cõpleverit: siue quod ea que

e

ante propter infirmitatem audientium rudia & imperfecta fuerant, sua prædicatione com-

f

pleverit, iram tollens, & vicem talionis excludens, & occultam in mente cõcupiscentiam

g

damnans.

h

c ¶ Donec transeat cælum & terra.] Promittuntur nobis cæli novi & terra nova, quæ facturus est Dominus Deus. Si ergo

i

nova creanda sunt, consequenter vetera transitura. Quod autem sequitur.

k

d ¶ Iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.] Ex figura litteræ ostenditur,

l

quod etiam quæ minima putantur in lege, sacramentis spiritualibus plena sint, & omnia

m

recapitulentur in Evangelio. Cuius ergo eruditionis est, cuiusque doctrinæ, etiam diversa

n

sacrificia, & quæ superstitiosa videntur in victimis, quotidie demonstrare compleri.

o

e ¶ Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum.] Hoc capitulum cum superiori habet testimonio, in quo dixerat: Iota

p

vnum aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Sugillat ergo pharisæos, qui contemptis mandatis Dei, statuebant proprias traditiones: quod non eis

q

profit doctrina in populis, si vel paruum, quod in lege præceptum est, destruant. Possumus autem & aliter intelligere, quod magistri eruditio, etiam si parvo peccato obnoxius sit, deducat eum de gradu maximo: nec

r

profit docere iustitiam, quam minima culpa destruit. Et beatitudo perfecta sit, que sermone docuerit, opere complere.

s

f ¶ Omnis qui irascitur fratri suo, &c.] In quibusdam codicibus additur, sine causa: ceterum in veris definita sententia est, & ira penitus tollitur, dicente scriptura: qui irascitur fratri suo. Si enim iubemur verberanti alteram præbere maxillam, & inimicos nostros amare, & orare pro persequentibus, omnis ira occasio tollitur. Radendum est ergo, sine causa: quia ira viri iustitiam Dei non operatur.

t

g ¶ Qui autem dixerit fratri suo raka, &c.] Hoc verbum propriè Hebræorum est. רקה enim dicitur raka, id est, inanis aut vacuus: quem nos possumus vulgata iniuria absque cerebro nuncupare. Si pro otioso sermone reddatur sumus rationem, quanto magis de contumelia? sed & signanter additur.

u

h ¶ Qui dixerit fratri suo raka. Frater enim noster nullus est, nisi qui eundem nobiscum habet patrem. Cum ergo similiter credat in Deum, & Christum Dei noverit sapientiam, qua ratione stultitiæ elogio denotari potest?

v

i ¶ Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehenna.] dicitur enim ex superioribus subauditur: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehenna: qui enim æquè in Deum credenti dicit fatue, impius est in religione.

w

j ¶ Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c.] Non dixit si tu habes aliquid aduersum fratrem tuum: sed si frater tuus habet aliquid aduersum te, ut durior reconciliationis tibi imponatur necessitas. Quamdiu illum placare non possumus, nescio an consequenter munera nostra offeramus Deo.

x

k ¶ Esto consentiens aduersario tuo cito, &c.] Pro eo quod nos habemus in Latinis codicibus, consentiens, in Græcis scriptum est *ἁρμόνιος*, quod interpretatur beneuolus aut benignus. Ex præcedentibus autem & consequentibus manifestus est sensus: quod nos Dominus atque Saluator noster dum in istius sæculi via currimus, ad pacem & ad concordiam cohortentur, iuxta Apostolum dicentem: Si fieri potest, quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nam in præcedenti capitulo dixerat: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, & hoc finito, statim insert: Esto consentiens aut benignus aduersario tuo, & reliqua. Et in consequentibus iubet: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Cum hæc manifesta sit & consequens intelligentia, plerique arbitrantur de carne dictum & anima, vel de anima & spiritu, quod penitus non stat. Quo modo enim aut caro mittenda erit in carcerem, si anima non consenserit, cum & anima & caro pariter recludenda sint: nec quidquam possit caro facere, nisi quod animus imperarit: aut Spiritus sanctus habitans in nobis vel carnem vel animam repugnantes iudici tradere, cum ipse sit iudex? Alij iuxta epistolâ Petri dicentis: Aduersarius vester diabolus quasi leo rugiens circuit, & reliqua, aduersarium diabolum interpretantur: & volunt à Salvatore præcipi, ut dum in potestate nostra est, simus beneuoli erga diabolum, qui est inimicus & vltor: nec faciamus eum pœnas sustinere pro nobis. Cum enim ipse vitiatorum inuentia suppeditet, & nobis etiam voluntate peccantibus, si consenserimus ei vitia suggerenti, pro nobis quoque esse torquendum. Et dicunt beneuolum esse vnum quemque sanctorum aduersario suo, si cum non faciat pro se sustinere tormenta. Quidam coactius disserunt, in baptisate singulos pactum inire cû diabolo, & dicere: Renuncio tibi diabolo & pompe tuæ, & vitijs tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est. Si ergo seruauerimus pactum, beneuoli & consentientes sumus aduersario nostro, & nequaquam in carcere recludendi. Sin verò quidquam transgesserimus, eorum quæ diabolo sponponderamus, trademur iudici ac ministro, & mittemur in carcerem, & non exibimus ex eo, donec reddamus nouissimum quadrantem. Quadrans genus est nummi, qui habet duo minuta. Vnde & in alio euangelio, mulier illa pauper & vidua dicitur misisse quadrantem in carbonam, & in alio duo minuta. Non quod dissonent euangelia, sed quod vnus quadrans duos minutos nummos habeat. Hoc est ergo quod dicit: Non egredieris de carcere, donec etiam minima peccata persoluas.

y

l ¶ Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehenna.] dicitur enim ex superioribus subauditur: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehenna: qui enim æquè in Deum credenti dicit fatue, impius est in religione.

z

m ¶ Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c.] Non dixit si tu habes aliquid aduersum fratrem tuum: sed si frater tuus habet aliquid aduersum te, ut durior reconciliationis tibi imponatur necessitas. Quamdiu illum placare non possumus, nescio an consequenter munera nostra offeramus Deo.

aa

n ¶ Esto consentiens aduersario tuo cito, &c.] Pro eo quod nos habemus in Latinis codicibus, consentiens, in Græcis scriptum est *ἁρμόνιος*, quod interpretatur beneuolus aut benignus. Ex præcedentibus autem & consequentibus manifestus est sensus: quod nos Dominus atque Saluator noster dum in istius sæculi via currimus, ad pacem & ad concordiam cohortentur, iuxta Apostolum dicentem: Si fieri potest, quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nam in præcedenti capitulo dixerat: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, & hoc finito, statim insert: Esto consentiens aut benignus aduersario tuo, & reliqua. Et in consequentibus iubet: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Cum hæc manifesta sit & consequens intelligentia, plerique arbitrantur de carne dictum & anima, vel de anima & spiritu, quod penitus non stat. Quo modo enim aut caro mittenda erit in carcerem, si anima non consenserit, cum & anima & caro pariter recludenda sint: nec quidquam possit caro facere, nisi quod animus imperarit: aut Spiritus sanctus habitans in nobis vel carnem vel animam repugnantes iudici tradere, cum ipse sit iudex? Alij iuxta epistolâ Petri dicentis: Aduersarius vester diabolus quasi leo rugiens circuit, & reliqua, aduersarium diabolum interpretantur: & volunt à Salvatore præcipi, ut dum in potestate nostra est, simus beneuoli erga diabolum, qui est inimicus & vltor: nec faciamus eum pœnas sustinere pro nobis. Cum enim ipse vitiatorum inuentia suppeditet, & nobis etiam voluntate peccantibus, si consenserimus ei vitia suggerenti, pro nobis quoque esse torquendum. Et dicunt beneuolum esse vnum quemque sanctorum aduersario suo, si cum non faciat pro se sustinere tormenta. Quidam coactius disserunt, in baptisate singulos pactum inire cû diabolo, & dicere: Renuncio tibi diabolo & pompe tuæ, & vitijs tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est. Si ergo seruauerimus pactum, beneuoli & consentientes sumus aduersario nostro, & nequaquam in carcere recludendi. Sin verò quidquam transgesserimus, eorum quæ diabolo sponponderamus, trademur iudici ac ministro, & mittemur in carcerem, & non exibimus ex eo, donec reddamus nouissimum quadrantem. Quadrans genus est nummi, qui habet duo minuta. Vnde & in alio euangelio, mulier illa pauper & vidua dicitur misisse quadrantem in carbonam, & in alio duo minuta. Non quod dissonent euangelia, sed quod vnus quadrans duos minutos nummos habeat. Hoc est ergo quod dicit: Non egredieris de carcere, donec etiam minima peccata persoluas.

ab

o ¶ Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehenna.] dicitur enim ex superioribus subauditur: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehenna: qui enim æquè in Deum credenti dicit fatue, impius est in religione.

ac

p ¶ Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c.] Non dixit si tu habes aliquid aduersum fratrem tuum: sed si frater tuus habet aliquid aduersum te, ut durior reconciliationis tibi imponatur necessitas. Quamdiu illum placare non possumus, nescio an consequenter munera nostra offeramus Deo.

ad

q ¶ Esto consentiens aduersario tuo cito, &c.] Pro eo quod nos habemus in Latinis codicibus, consentiens, in Græcis scriptum est *ἁρμόνιος*, quod interpretatur beneuolus aut benignus. Ex præcedentibus autem & consequentibus manifestus est sensus: quod nos Dominus atque Saluator noster dum in istius sæculi via currimus, ad pacem & ad concordiam cohortentur, iuxta Apostolum dicentem: Si fieri potest, quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nam in præcedenti capitulo dixerat: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, & hoc finito, statim insert: Esto consentiens aut benignus aduersario tuo, & reliqua. Et in consequentibus iubet: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Cum hæc manifesta sit & consequens intelligentia, plerique arbitrantur de carne dictum & anima, vel de anima & spiritu, quod penitus non stat. Quo modo enim aut caro mittenda erit in carcerem, si anima non consenserit, cum & anima & caro pariter recludenda sint: nec quidquam possit caro facere, nisi quod animus imperarit: aut Spiritus sanctus habitans in nobis vel carnem vel animam repugnantes iudici tradere, cum ipse sit iudex? Alij iuxta epistolâ Petri dicentis: Aduersarius vester diabolus quasi leo rugiens circuit, & reliqua, aduersarium diabolum interpretantur: & volunt à Salvatore præcipi, ut dum in potestate nostra est, simus beneuoli erga diabolum, qui est inimicus & vltor: nec faciamus eum pœnas sustinere pro nobis. Cum enim ipse vitiatorum inuentia suppeditet, & nobis etiam voluntate peccantibus, si consenserimus ei vitia suggerenti, pro nobis quoque esse torquendum. Et dicunt beneuolum esse vnum quemque sanctorum aduersario suo, si cum non faciat pro se sustinere tormenta. Quidam coactius disserunt, in baptisate singulos pactum inire cû diabolo, & dicere: Renuncio tibi diabolo & pompe tuæ, & vitijs tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est. Si ergo seruauerimus pactum, beneuoli & consentientes sumus aduersario nostro, & nequaquam in carcere recludendi. Sin verò quidquam transgesserimus, eorum quæ diabolo sponponderamus, trademur iudici ac ministro, & mittemur in carcerem, & non exibimus ex eo, donec reddamus nouissimum quadrantem. Quadrans genus est nummi, qui habet duo minuta. Vnde & in alio euangelio, mulier illa pauper & vidua dicitur misisse quadrantem in carbonam, & in alio duo minuta. Non quod dissonent euangelia, sed quod vnus quadrans duos minutos nummos habeat. Hoc est ergo quod dicit: Non egredieris de carcere, donec etiam minima peccata persoluas.

ae

r ¶ Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehenna.] dicitur enim ex superioribus subauditur: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehenna: qui enim æquè in Deum credenti dicit fatue, impius est in religione.

af

s ¶ Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c.] Non dixit si tu habes aliquid aduersum fratrem tuum: sed si frater tuus habet aliquid aduersum te, ut durior reconciliationis tibi imponatur necessitas. Quamdiu illum placare non possumus, nescio an consequenter munera nostra offeramus Deo.

ag

t ¶ Esto consentiens aduersario tuo cito, &c.] Pro eo quod nos habemus in Latinis codicibus, consentiens, in Græcis scriptum est *ἁρμόνιος*, quod interpretatur beneuolus aut benignus. Ex præcedentibus autem & consequentibus manifestus est sensus: quod nos Dominus atque Saluator noster dum in istius sæculi via currimus, ad pacem & ad concordiam cohortentur, iuxta Apostolum dicentem: Si fieri potest, quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nam in præcedenti capitulo dixerat: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, & hoc finito, statim insert: Esto consentiens aut benignus aduersario tuo, & reliqua. Et in consequentibus iubet: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Cum hæc manifesta sit & consequens intelligentia, plerique arbitrantur de carne dictum & anima, vel de anima & spiritu, quod penitus non stat. Quo modo enim aut caro mittenda erit in carcerem, si anima non consenserit, cum & anima & caro pariter recludenda sint: nec quidquam possit caro facere, nisi quod animus imperarit: aut Spiritus sanctus habitans in nobis vel carnem vel animam repugnantes iudici tradere, cum ipse sit iudex? Alij iuxta epistolâ Petri dicentis: Aduersarius vester diabolus quasi leo rugiens circuit, & reliqua, aduersarium diabolum interpretantur: & volunt à Salvatore præcipi, ut dum in potestate nostra est, simus beneuoli erga diabolum, qui est inimicus & vltor: nec faciamus eum pœnas sustinere pro nobis. Cum enim ipse vitiatorum inuentia suppeditet, & nobis etiam voluntate peccantibus, si consenserimus ei vitia suggerenti, pro nobis quoque esse torquendum. Et dicunt beneuolum esse vnum quemque sanctorum aduersario suo, si cum non faciat pro se sustinere tormenta. Quidam coactius disserunt, in baptisate singulos pactum inire cû diabolo, & dicere: Renuncio tibi diabolo & pompe tuæ, & vitijs tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est. Si ergo seruauerimus pactum, beneuoli & consentientes sumus aduersario nostro, & nequaquam in carcere recludendi. Sin verò quidquam transgesserimus, eorum quæ diabolo sponponderamus, trademur iudici ac ministro, & mittemur in carcerem, & non exibimus ex eo, donec reddamus nouissimum quadrantem. Quadrans genus est nummi, qui habet duo minuta. Vnde & in alio euangelio, mulier illa pauper & vidua dicitur misisse quadrantem in carbonam, & in alio duo minuta. Non quod dissonent euangelia, sed quod vnus quadrans duos minutos nummos habeat. Hoc est ergo quod dicit: Non egredieris de carcere, donec etiam minima peccata persoluas.

ah

u ¶ Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehenna.] dicitur enim ex superioribus subauditur: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehenna: qui enim æquè in Deum credenti dicit fatue, impius est in religione.

ai

v ¶ Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c.] Non dixit si tu habes aliquid aduersum fratrem tuum: sed si frater tuus habet aliquid aduersum te, ut durior reconciliationis tibi imponatur necessitas. Quamdiu illum placare non possumus, nescio an consequenter munera nostra offeramus Deo.

aj

w ¶ Esto consentiens aduersario tuo cito, &c.] Pro eo quod nos habemus in Latinis codicibus, consentiens, in Græcis scriptum est *ἁρμόνιος*, quod interpretatur beneuolus aut benignus. Ex præcedentibus autem & consequentibus manifestus est sensus: quod nos Dominus atque Saluator noster dum in istius sæculi via currimus, ad pacem & ad concordiam cohortentur, iuxta Apostolum dicentem: Si fieri potest, quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nam in præcedenti capitulo dixerat: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, & hoc finito, statim insert: Esto consentiens aut benignus aduersario tuo, & reliqua. Et in consequentibus iubet: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Cum hæc manifesta sit & consequens intelligentia, plerique arbitrantur de carne dictum & anima, vel de anima & spiritu, quod penitus non stat. Quo modo enim aut caro mittenda erit in carcerem, si anima non consenserit, cum & anima & caro pariter recludenda sint: nec quidquam possit caro facere, nisi quod animus imperarit: aut Spiritus sanctus habitans in nobis vel carnem vel animam repugnantes iudici tradere, cum ipse sit iudex? Alij iuxta epistolâ Petri dicentis: Aduersarius vester diabolus quasi leo rugiens circuit, & reliqua, aduersarium diabolum interpretantur: & volunt à Salvatore præcipi, ut dum in potestate nostra est, simus beneuoli erga diabolum, qui est inimicus & vltor: nec faciamus eum pœnas sustinere pro nobis. Cum enim ipse vitiatorum inuentia suppeditet, & nobis etiam voluntate peccantibus, si consenserimus ei vitia suggerenti, pro nobis quoque esse torquendum. Et dicunt beneuolum esse vnum quemque sanctorum aduersario suo, si cum non faciat pro se sustinere tormenta. Quidam coactius disserunt, in baptisate singulos pactum inire cû diabolo, & dicere: Renuncio tibi diabolo & pompe tuæ, & vitijs tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est. Si ergo seruauerimus pactum, beneuoli & consentientes sumus aduersario nostro, & nequaquam in carcere recludendi. Sin verò quidquam transgesserimus, eorum quæ diabolo sponponderamus, trademur iudici ac ministro, & mittemur in carcerem, & non exibimus ex eo, donec reddamus nouissimum quadrantem. Quadrans genus est nummi, qui habet duo minuta. Vnde & in alio euangelio, mulier illa pauper & vidua dicitur misisse quadrantem in carbonam, & in alio duo minuta. Non quod dissonent euangelia, sed quod vnus quadrans duos minutos nummos habeat. Hoc est ergo quod dicit: Non egredieris de carcere, donec etiam minima peccata persoluas.

perioribus subauditur: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehenna: qui enim æquè in Deum credenti dicit fatue, impius est in religione.

i ¶ Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c.] Non dixit si tu habes aliquid aduersum fratrem tuum: sed si frater tuus habet aliquid aduersum te, ut durior reconciliationis tibi imponatur necessitas. Quamdiu illum placare non possumus, nescio an consequenter munera nostra offeramus Deo.

k ¶ Esto consentiens aduersario tuo cito, &c.] Pro eo quod nos habemus in Latinis codicibus, consentiens, in Græcis scriptum est *ἁρμόνιος*, quod interpretatur beneuolus aut benignus. Ex præcedentibus autem & consequentibus manifestus est sensus: quod nos Dominus atque Saluator noster dum in istius sæculi via currimus, ad pacem & ad concordiam cohortentur, iuxta Apostolum dicentem: Si fieri potest, quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nam in præcedenti capitulo dixerat: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, & hoc finito, statim insert: Esto consentiens aut benignus aduersario tuo, & reliqua. Et in consequentibus iubet: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Cum hæc manifesta sit & consequens intelligentia, plerique arbitrantur de carne dictum & anima, vel de anima & spiritu, quod penitus non stat. Quo modo enim aut caro mittenda erit in carcerem, si anima non consenserit, cum & anima & caro pariter recludenda sint: nec quidquam possit caro facere, nisi quod animus imperarit: aut Spiritus sanctus habitans in nobis vel carnem vel animam repugnantes iudici tradere, cum ipse sit iudex? Alij iuxta epistolâ Petri dicentis: Aduersarius vester diabolus quasi leo rugiens circuit, & reliqua, aduersarium diabolum interpretantur: & volunt à Salvatore præcipi, ut dum in potestate nostra est, simus beneuoli erga diabolum, qui est inimicus & vltor: nec faciamus eum pœnas sustinere pro nobis. Cum enim ipse vitiatorum inuentia suppeditet, & nobis etiam voluntate peccantibus, si consenserimus ei vitia suggerenti, pro nobis quoque esse torquendum. Et dicunt beneuolum esse vnum quemque sanctorum aduersario suo, si cum non faciat pro se sustinere tormenta. Quidam coactius disserunt, in baptisate singulos pactum inire cû diabolo, & dicere: Renuncio tibi diabolo & pompe tuæ, & vitijs tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est. Si ergo seruauerimus pactum, beneuoli & consentientes sumus aduersario nostro, & nequaquam in carcere recludendi. Sin verò quidquam transgesserimus, eorum quæ diabolo sponponderamus, trademur iudici ac ministro, & mittemur in carcerem, & non exibimus ex eo, donec reddamus nouissimum quadrantem. Quadrans genus est nummi, qui habet duo minuta. Vnde & in alio euangelio, mulier illa pauper & vidua dicitur misisse quadrantem in carbonam, & in alio duo minuta. Non quod dissonent euangelia, sed quod vnus quadrans duos minutos nummos habeat. Hoc est ergo quod dicit: Non egredieris de carcere, donec etiam minima peccata persoluas.

l ¶ Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehenna.] dicitur enim ex superioribus subauditur: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehenna: qui enim æquè in Deum credenti dicit fatue, impius est in religione.

m ¶ Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c.] Non dixit si tu habes aliquid aduersum fratrem tuum: sed si frater tuus habet aliquid aduersum te, ut durior reconciliationis tibi imponatur necessitas. Quamdiu illum placare non possumus, nescio an consequenter munera nostra offeramus Deo.

n ¶ Esto consentiens aduersario tuo cito, &c.] Pro eo quod nos habemus in Latinis codicibus, consentiens, in Græcis scriptum est *ἁρμόνιος*, quod interpretatur beneuolus aut benignus. Ex præcedentibus autem & consequentibus manifestus est sensus: quod nos Dominus atque Saluator noster dum in istius sæculi via currimus, ad pacem & ad concordiam cohortentur, iuxta Apostolum dicentem: Si fieri potest, quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nam in præcedenti capitulo dixerat: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, & hoc finito, statim insert: Esto consentiens aut benignus aduersario tuo, & reliqua. Et in consequentibus iubet: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Cum hæc manifesta sit & consequens intelligentia, plerique arbitrantur de carne dictum & anima, vel de anima & spiritu, quod penitus non stat. Quo modo enim aut caro mittenda erit in carcerem, si anima non consenserit, cum & anima & caro pariter recludenda sint: nec quidquam possit caro facere, nisi quod animus imperarit: aut Spiritus sanctus habitans in nobis vel carnem vel animam repugnantes iudici tradere, cum ipse sit iudex? Alij iuxta epistolâ Petri dicentis: Aduersarius vester diabolus quasi leo rugiens circuit, & reliqua, aduersarium diabolum interpretantur: & volunt à Salvatore præcipi, ut dum in potestate nostra est, simus beneuoli erga diabolum, qui est inimicus & vltor: nec faciamus eum pœnas sustinere pro nobis. Cum enim ipse vitiatorum inuentia suppeditet, & nobis etiam voluntate peccantibus, si consenserimus ei vitia suggerenti, pro nobis quoque esse torquendum. Et dicunt beneuolum esse vnum quemque sanctorum aduersario suo, si cum non faciat pro se sustinere tormenta. Quidam coactius disserunt, in baptisate singulos pactum inire cû diabolo, & dicere: Renuncio tibi diabolo & pompe tuæ, & vitijs tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est. Si ergo seruauerimus pactum, beneuoli & consentientes sumus aduersario nostro, & nequaquam in carcere recludendi. Sin verò quidquam transgesserimus, eorum quæ diabolo sponponderamus, trademur iudici ac ministro, & mittemur in carcerem, & non exibimus ex eo, donec reddamus nouissimum quadrantem. Quadrans genus est nummi, qui habet duo minuta. Vnde & in alio euangelio, mulier illa pauper & vidua dicitur misisse quadrantem in carbonam, & in alio duo minuta. Non quod dissonent euangelia, sed quod vnus quadrans duos minutos nummos habeat. Hoc est ergo quod dicit: Non egredieris de carcere, donec etiam minima peccata persoluas.

o ¶ Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehenna.] dicitur enim ex superioribus subauditur: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehenna: qui enim æquè in Deum credenti dicit fatue, impius est in religione.

p ¶ Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c.] Non dixit si tu habes aliquid aduersum fratrem tuum: sed si frater tuus habet aliquid aduersum te, ut durior reconciliationis tibi imponatur necessitas. Quamdiu illum placare non possumus, nescio an consequenter munera nostra offeramus Deo.

q ¶ Esto consentiens aduersario tuo cito, &c.] Pro eo quod nos habemus in Latinis codicibus, consentiens, in Græcis scriptum est *ἁρμόνιος*, quod interpretatur beneuolus aut benignus. Ex præcedentibus autem & consequentibus manifestus est sensus: quod nos Dominus atque Saluator noster dum in istius sæculi via currimus, ad pacem & ad concordiam cohortentur, iuxta Apostolum dicentem: Si fieri potest, quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nam in præcedenti capitulo dixerat: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, & hoc finito, statim insert: Esto consentiens aut benignus aduersario tuo, & reliqua. Et in consequentibus iubet: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Cum hæc manifesta sit & consequens intelligentia, plerique arbitrantur de carne dictum & anima, vel de anima & spiritu, quod penitus non stat. Quo modo enim aut caro mittenda erit in carcerem, si anima non consenserit, cum & anima & caro pariter recludenda sint: nec quidquam possit caro facere, nisi quod animus imperarit: aut Spiritus sanctus habitans in nobis vel carnem vel animam repugnantes iudici tradere, cum ipse sit iudex? Alij iuxta epistolâ Petri dicentis: Aduersarius vester diabolus quasi leo rugiens circuit, & reliqua, aduersarium diabolum interpretantur: & volunt à Salvatore præcipi, ut dum in potestate nostra est, simus beneuoli erga diabolum, qui est inimicus & vltor: nec faciamus eum pœnas sustinere pro nobis. Cum enim ipse vitiatorum inuentia suppeditet, & nobis etiam voluntate peccantibus

A 2

a ¶ Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Inter mœchatus & concupiscendum, id est, inter passionem & propassionem, hoc interest, quod passio reputatur in vitium: propassio, licet intij culpam habeat, tamen non tenetur in crimine. Ergo qui viderit mulierem, & anima eius fuerit titillata, hic propassione percussus est. Si verò consenserit, & de cogitatione affectum fecerit: sicut scriptum est in David: *Transferunt in affectum cordis*: de propassione transfuit ad passionem, & huic non voluntas peccandi deest, sed occasio. Quicumque igitur viderit mulierem ad concupiscendum, id est, si aspexerit ut concupiscat, ut facere disponat: iste recte dicitur eam mœchari in corde suo.

Psal. 72. a.

b ¶ Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice ab te. Expedit enim tibi ut pereat vnum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam, &c.] Quia supra de concupiscentia mulieris dixerat, rectè nunc cogitationem & sensum in diuersa volitantem, oculum nuncupavit. Per dexteram autem & ceteras corporis partes, voluntatis & affectus initia demonstrantur: ut quod mente concipimus, opere compleamus. Cauendum est igitur, ne quod in nobis optimum est, cito labatur in vitium. Si enim dexter oculus & dextera manus scandalizant, quanto magis ea quæ in nobis sinistra sunt? Si enim anima labitur, quanto plus corpus, quod ad peccata procliuus est: Aliter: In dextero oculo & dextera manu, fratrum, vxorum, & liberorum atque affinium & propinquorum monstratur affectus: quos si ad contemplantam veram lucem nobis impedimento esse certamus, debemus truncare istiusmodi portiones: ne dum volumus lucri ceteros facere, ipsi in æternum pereamus. Vnde dicitur & de sacerdote magno, cuius anima Dei cultui dedicata est: super patre & matre & filijs non polluetur, id est, nullum affectum sciet, nisi eius cuius cultui dedicatus est.

Leui. 21. a.

c ¶ Dicitur est: Quicumque dimiserit uxorem suam, det illi libellum repudiij. Ego autem dico vobis: quia omnis qui dimiserit uxorem, &c.] In posteriori parte locum istum plenius saluator exponit: quod Moyses libellum repudiij dari iusserit propter duritiam cordis maritorum: non distidium concedens, sed auferens homicidium. Multo enim melius est, licet lugubrem, euenire discordiam, quam per odium sanguinem fundi.

Deut. 24.

d ¶ Ego autem dico vobis, non iurare omnino: neque per caelum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum, &c.] Hanc per elementa iurandi pessimam consuetudinem semper habuere Iudæi: sicut prophetas eos frequenter arguit sermo. Qui iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat. In lege præceptum est ut non iuremus, nisi per dominum Deum nostrum. Iudæi per angelos & urbem Hierusalem, & templum & elementa iurantes, creaturas resque carnales venerabantur honore & obsequio Dei. Denique considera, quod hic saluator non per Deum iurare prohibuerit, sed per caelum & terram & Hierosolymam, & per caput tuum. Et hoc quasi paruulis fuerat lege concess-

Esa. 65. c.

Deut. 6. c. 7. d.

sum: ut quo modo victimas immolabant Deo, ne eas idolis immolarent: sic & iurare permitterentur in Deum: non quod rectè hoc facerent, sed quod melius esset Deo id exhibere quam dæmonibus. Euangelica autem veritas non recipituramentum, cum omnis sermo fidelis pro iuramentando sit.

e ¶ Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo: dentem pro dente, &c.] Qui dicit oculum pro oculo: non alterum vult auferre, sed vtrumque seruare. Dominus noster vicissitudinem tollens, truncat initia peccatorum. Et in lege retributio est: in euangelio gratia. Ibi culpa emendatur, hic peccatorum auferuntur exordia. f ¶ Sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram, &c.] Ecclesiasticus vir describitur, imitator eius quid dicit: *Discite a me: quia mitis sum & humilis corde.* Et pollicitationem suam percussus alapa comprobatur: *Si male locutus sum, argue de malo: si autem bene, quid me cadis?* Tale quid & David loquebatur in psalmo: *Si reddidi retribuētibus mihi mala.* Et Hieremias in lamentationibus: *Bonum est homini, cum portauerit iugum ab adolescentia sua.* Dabit percutienti se maxillam: saturabitur opprobrijs. Hoc aduersum eos qui putant alterum Deum legis, alterum euangelij: quod & ibi & hic mansuetudo doceatur. Secundum mysticos intellectus percussa dextera nostra, non iubemur sinistram præbere, sed alteram, hoc est, alteram dextram. Iustus enim sinistram non habet. Si nos hæreticus in disputatione percusserit, & dextrum dogma voluerit vulnerare: opponatur ei aliud de scripturis testimonium, & tamdiu verberanti, succedentes sibi dexteræ præbeamus, donec inimici ira lassescat.

Leui. 24. d.

Isa. 11. d.

Ioan. 18. d.

Psal. 7. b.

Tren. 3. d.

P 38

V

D

q 39

X

r 40

V

g ¶ Qui petit a te, da ei, &c.] Si de eleemosyna tantum dictum intelligimus, in plenique pauperibus hoc stare non potest. Sed & diuites si semper dederint, semper dare non poterunt. Post bonum ergo eleemosynæ, apostolis, id est, doctoribus præcepta tribuuntur: ut qui gratis acceperunt, gratis tribuant. Istiusmodi pecunia nunquam deficit: sed quanto plus data fuerit, tanto amplius duplicatur. Et cum subiecta sibi arua riget, nunquam fontis vnda siccat.

h ¶ Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos, &c.] Multi præcepta Dei imbecillitate sua non sanctorum viribus astimantes, putant esse impossibilia quæ præcepta sunt, & dicunt sufficere virtutibus non odisse inimicos: ceterum diligere plus præcipi, quam humana natura patitur. Sciendum est ergo Christum non impossibilia præcipere, sed perfecta, quæ fecit David in Saul & in Absalon. Stephanus quoque martyr pro inimicis lapidantibus deprecatus est. Et Paulus anathema cupit esse pro persecutoribus suis. Hæc autem Iesus & docuit & fecit, dicens: *Pater ignosce illis: quod enim sciunt, nesciunt.*

Act. 7. g.

Rom. 9. a.

Luc. 23. a.

i ¶ Ut sitis filij patris vestri, qui in caelis est, &c.] Si Dei præcepta custodiens, filius quis efficitur Dei: ergo non est natura filius, sed arbitrio suo.

HIERON
M. 7. 8

CANON
E

CAPVT VI.

At tendite, &c.] Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, &c.] Qui tuba canit eleemosynam faciens, hypocrita est. Qui ieiunans demolitur faciem suam, vt ventris inanitatem monstret in vultu, & hic hypocrita est.

Qui in synagogis & in angulis platearum orat, vt videatur ab hominibus, hypocrita est. Ex quibus omnibus colligitur hypocritas esse, qui quodlibet faciunt, vt ab hominibus glorificentur. Mihi videtur & ille qui dicit fratri suo: Dimitte, vt tollam festucam de oculo tuo: nam propter gloriam hoc facere videtur, vt ipse iustus esse videatur. Vnde dicitur ei à domino: Hypocrita, ecce primum erabem de oculo tuo. Non itaque virtus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet. Et si à recta via paululum declinaueris, non interest vtrum ad dextram vadas, an ad sinistram: cum vtrum iter amiseris.

b ¶ Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, &c.] Non solum eleemosynam, sed quodcumq; feceritis boni operis, debet sinistra nescire: si enim illa scierit, statim dextera opera commaculantur.

c ¶ Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.] Non Dei mercedem, sed suam. Laudati sunt enim ab hominibus, quorum causa exercuere virtutes.

d ¶ Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio tuo, ora patrem tuum in abscondito, &c.] Hoc simpliciter intellectum erudit audirem, vt vanam orandi gloriam fugiat. Sed mihi videtur hoc magis esse præceptum, vt inclusa peccatoris cogitatione, labijs que compressis, oremus dominum; quod & Annam in Regum volumine fecisse legimus: Labia, inquit, eius tantum mouebantur, & vox illius non audiebatur.

e ¶ Orantes autem nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. Putant enim, &c.] Si ethnicus in oratione multum loquitur: ergo qui Christianus est, debet parum loqui. Deus enim non verborum, sed cordis auditor est.

f ¶ Scit enim pater vester quid opus sit vobis, &c.] Confurgit in hoc loco quadam hæreticis philosophorum quoque peruersum dogma dicentium: Si nouit Deus quid oremus, & antequam petamus, scit quibus indigeamus, frustra sciētī loquimur. Quibus breuiter respondendum est: nos non narratores esse, sed rogatores. Aliud est enim narrare ignoranti, aliud scientem petere. In illo indicium est, hic obsequium. Ibi fideliter indicamus, hic miserabiliter obsecramus.

g ¶ Pater noster qui es in caelis.] Patrem dicendo, se filios confitentur.

h ¶ Sanctificetur nomen tuum.] Non in te, sed in nobis. Si enim propter peccatores nomen Dei blasphematur in gentibus, e contrario propter iustos sanctificatur.

i ¶ Adueniat regnum tuum.] Vel generaliter pro totius mundi petit regno, vt diabolus in mundo regnare desinat: vel vt

in vnoquoque regnet Deus, & non regnet peccatum in mortali hominum corpore. Simulque & hoc attendendum, quod grandis audacia sit, & pura conscientia, regnum Dei postulare, & iudicium non timere.

k ¶ Fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra.] Vt quo modo angeli tibi inculpatè seruiunt in caelis, ita in terra seruiant homines. Erubescant ex hac sententia, qui quotidie in caelo ruinas fieri mentiuntur. Nā quid nobis prodest caelorum similitudo, si & in caelo peccatum est?

l ¶ Panem nostrum super sub. da nobis hodie, &c.] Quod nos super substantialiam expressimus, in Greco habetur *imobanor*: quod verbū Lxx. interpretes *ἐπιεικῶς* frequentissime transferunt. Considerauius ergo in Hebræo, & vbi cumque illi *ἐπιεικῶς* expellētur, nos inuenimus *תבואה* quod Symmachus *ἐπιεικῶς* id est, præcipuum, vel egegium, translulit: licet in quodam loco peculiare interpretatus sit. Quando ergo petimus vt peculiarem, vel præcipuum nobis Deus tribuat panem, illum petimus qui dicit: *Ego sum panis viuus, qui de caelo descendit*. In euangelio quod appellatur secundum Hebræos, pro super substantiali pane reperi *בשר* quod dicitur crastinum, vt sit sensus: panem nostrum crastinum, id est, futurum da nobis hodie. Possimus super substantialiam panem & aliter intelligere: qui super omnes substantialias sit, & vniuersas superet creaturas. Alij simpliciter putant (secundum Apolloli sermonem dicentis: *Habentes vitulum & vestrum, his contenti sumus*) de præsentī tantum cibo sanctos curam agere. Vnde & in posterioribus sit præceptum: *Nolite cogitare de crastino*.

m ¶ Amen.] Signaculum orationis dominicæ est: quod Aquila interpretatur, fideliter: nos, verè, postumus dicere.

n ¶ Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, &c.] Hoc quod scriptum est: *Ego dixi, di estis, & filij excelsi omnes: vos verò vt homines moriemini, & tanquam vnus de principibus cadetis*: ad eos dicitur qui propter peccata homines ex dijs esse meruerunt. Rectè ergo & hi quibus peccata dimittuntur, homines appellati sunt.

o ¶ Exterminant enim facies suas, &c.] Verbum exterminant quod in ecclesiasticis scripturis vitio interpretum tritum est, aliud multò significat, quàm vulgo intelligitur. Exterminantur quippe exules, qui mittuntur extra terminos. Pro hoc ergo sermone, demoluntur semper accipere debemus: quod Græcè dicitur *ἀφανίζω*. Demolitur autem hypocrita faciem suam, vt tristitiam simulat, & animo fortè lætante, lætetur gestet in vultu.

p ¶ Tu autem cum iei. &c.] Iuxta ritum prouinciæ Palæsthinæ loquitur, vbi diebus festis solent vngere capita. Præcepit igitur, vt quando ieiunamus, lætos & festiuos nos esse monstremus. Multi legentes illud psalmista: *Oleum peccatoris non impinguet caput meum*, e contrario esse volunt bonum oleum:

f 41
V

Luc. 6. f.

a 42
X

F

c 44
VI.

d 45
X

1. Reg. 1. b.

Sap. 1. b.

Rom. 2. d.

Rom. 6. b.

G.

Ioan. 6. c.

H

1. Tim. 6. b.

Psal. 81. b.

Psal. 140. c.

CANON C

A
[fal. 44. b.]

oleum: de quo alibi dicitur: *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo latitiae participibus tuis.* Et id præcipi, vt exercentes virtutes, spirituali oleo principale cordis nostri vngere debeamus.

a ¶ *Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Hoc non solum de pecunia, sed & de cunctis passionibus sentiendum est. Gulosi Deus, venter est: ibi ergo habet cor, vbi est thesaurus. Luxuriosi thesaurus, epulæ sunt: lasciuji, ludicra: amatoris, libido. Huic seruit vnusquisque quo vincitur.

b ¶ *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, &c.* Lippientes oculi solent lucernas videre numerosas: simplex oculus & purus simplicia intuetur & pura. Hoc torum transfert ad sensum. Quo modo enim corpus, si oculus non fuerit, totum in tenebris est: ita anima si principalem fulgorem suum perdidit, vniuersus sensus in caligine commorabitur. Si ergo lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt: Si sensus, qui lumen est, anime vitio caligatur: ipsa putas caligo quibus tenebris obuoluetur?

c ¶ *Non potestis Deo seruire, & mammona.* Mammona sermone Syriaco, diuitiæ nuncupantur. Non potestis Deo seruire & mammona. Audiat hoc auarus: audiat qui censetur vocabulo Christiano, non posse se simul diuitijs Christoque seruire. Et tamen non dixit: qui habet diuitias, sed qui seruit diuitijs. Qui enim diuitiarum seruus est, diuitias custodit vt seruus: qui autem seruitutis excussit iugum, distribuit eas vt dominus.

d ¶ *Ideo dico vobis: ne solliciti sitis anima vestra, quid manducetis, neque corpori vestro, &c.* In nonnullis codicibus additum est: neque quid bibatis. Ergo quod omnibus natura tribuit, & iumentis ac bestijs, hominibusque commune est, huius cura non penitus liberamur. Sed præcipitur nobis ne solliciti simus quid comedamus: quia in sudore vultus præparamus nobis panem. Labor exercendus est: sollicitudo tollenda. Hoc quod dicitur: *Ne solliciti sitis anima vestra quid comedatis: neque corpori vestro quid induamini*, de carnali cibo & vestimento accipiamus. Cæterum de spiritualibus cibis, & vestimentis semper debemus esse solliciti.

e ¶ *Nonne anima plus est quam esca, &c.* Quod dicit istiusmodi est: Qui maiora præstitit, vtique & minora præstabit.

f ¶ *Respicite volatilia cæli, &c.* Apostolus præcipit, ne plus sapiamus, quam oportet sapere. Istud testimonium & in præsentis capitulo conseruandum est. Sunt enim quidam, qui volūt terminos patrum excedere, & ad alta volitare, in ima

mergantur: volatilia dicentes cæli angelos esse, cæteraque in Dei ministerio fortitudines, quæ absque cura sui, Dei alantur prouidentia. Si hoc ita est, vt intelligi volunt, quo modo sequitur dictum ad homines: *Nonne vos magis pluris estis illis?* Simpliciter ergo accipiendum: quod si volatilia absque cura & arumnis, Dei aluntur prouidentia: quæ hodie sunt, & cras non erunt: quorum anima mortalis est, & cum esse cessauerint, semper non erunt: quanto magis homines quibus æternitas promittitur, Dei reguntur arbitrio?

g ¶ *Quis autem vestrum cogitans potest adijcere ad statutam suam cubitum vnum, &c.* Sicut animam plus esse quam cibum, comparatione animi demonstrat: sic corpus plus esse quam vestem, ex consequentibus rebus ostendit dicens:

h ¶ *Considerate lilia agri, quo modo crescunt, &c.* Et reuera quod sericum, quaregum purpura, quæ pictura texturicum potest floribus comparari? Quid ita rubet vt rosa? Quid ita candet vt lilium? Violæ verò purpuram, nullo superari murice, oculorum magis quam sermonis iudicium est.

i ¶ *Nolite ergo solliciti esse, &c.* De præsentibus ergo concessit debere esse sollicitos qui futura prohibet cogitare. Vnde & Apostolus: *Nocte & die inquit, manibus nostris operantes: ne quem vestrum grauaremus.* Cras in scripturis futurum tempus intelligitur dicente Iacob: *Et exaudiet me cras iustitia mea.* Et in Samuelem phantasmate, Phitonissa loquitur ad Saulem: *Cras eris mecum.*

k ¶ *Sufficit diei malitia sua.* Hic & malitiam non contrariam virtuti posuit, sed laborem & afflictionem, & angustias sæculi: quo modo & Sara afflictio: Agar ancillam suam: quod significanter Græcè dicitur *δυσχερῶν δουλοῦ*. Sufficit ergo nobis præsentis temporis cogitatio: futurorum curam, quæ incerta est, relinquamus.

CAPVT VII.

N^a Olite¹ iudicare, & non iudicabimini: In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini, & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. ^b Quid^m autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Frater, si ne, eijciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam

it: Sed ex consequentibus quid prohibeatur ostendit dicens: Quo modo enim iudicaueritis, sic iudicabitur de vobis. Hic non prohibuit iudicare, sed docuit.

CAPVT VII.

N^a Olite iudicare, & non iudicabimini, &c.] Si iudicare prohibet, qua consequentia Paulus in Corintho iudicat fornicantem, & Petrus Ananiam & Sapphiram mendacij coarguit: Sed ex consequentibus quid prohibeatur ostendit dicens: Quo modo enim iudicaueritis, sic iudicabitur de vobis. Hic non prohibuit iudicare, sed docuit.

m ¶ *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides, &c.* De his loquitur, qui cum ipsi mortali crimine teneantur obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt: culicem liquantes, & camelum glutientes. Rectè ergo & isti simulatione iustitiæ, vt supra diximus, appellantur hypocritæ: qui per trabem oculi sui, festucam in oculo fratris sui aspiciunt.

a ¶ Nolite

מדינת

B

Rom. 11. c.

e 46 V

f 47 V

g 48 V

h 49 V

1. Thes. 2. b

D

Gen. 30. c.

1. Reg. 23. d

Gen. 16. c.

a 50 II

b 51 V

1. Cor. 5. A. 7. a.

Inf. 23. c.

HIERON
7. 11. 7. 8.

CANON
E
Infr. 15. c.

2. Pet. 2. d
c 12
X
Prom. 11. c.

d 13
V

a 54
V

f 35
V

g 56
X

h 57
V
i 58
V

Psal. 117. c.

F
k 59
III.

l 60
V

Gen. 8. d.
Eph. 5. d.

2. Cor. 6.
c 11.
1. Tim. 5. c.

a ¶ Nolite sanctum dare canibus. Sanctum panis est filiorum. Non debemus ergo tollere panem filiorum, & dare eum canibus.

b ¶ Neq; mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & canis conuersi dir. ecc.] Porcus non recipit oratum, qui versatur in volubris luti. Et iuxta Proverbia Salomonis: Si habuerit circulum aureum, feodior inuenitur. Quidam canes eos intelligi volunt, qui post fidem Christi reuertuntur ad vomitum peccatorum suorum. Porcos autem eos qui necdum euangelio crediderunt, & in luto incredulitatis vitijque versantur. Non conuenit igitur istiusmodi hominibus cito euangelicum credere margaritarum: ne conculcent illud, & conuersi nos incipiant dissipare.

c ¶ Petite & dabitur vobis: quærere, & inuenietis: pulsare, & aperietur vobis, &c.] Qui carnalia supra veterat postulari, quid quærere debeamus, ostendit. Si petenti datur, & quærens inuenit, & pulsanti aperitur: ergo cui non datur, & qui non inuenit, & cui non aperitur, apparet quod non bene petierit, quærerit, pulsauerit. Pulsamus itaque ianuam Christi, de qua dictum est: Hec porta domini, inssi intrabunt per eam: vt cum intrauerimus, aperiantur nobis thesauri absconditi & tenebrosi, in Christo Iesu, in quo est omnis scientia.

d ¶ Si ergo vos cum sitis mali, non sitis bona dare filijs, &c.] Notandum quod apostolos malos dixerit: nisi forte sub apostolorum persona, omne hominum damnatum genus: cuius ad comparationem diuinæ clementiæ ab infantia cor ad malum positum est. Lege Genesim. Nec mirum si homines huius sæculi dicit malos, cum & Paulus Apostolus memoret: Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

e ¶ Intrate per angustam portam: quia lata porta & spaciola via est que ducit ad perditionem, &c.] Lata via, est sæculi voluptas, quæ appetunt homines. Angusta, quæ per labores & ieiunia panditur. Quam & Apostolus ingressus est: & vt Timotheus per eam ingrediatur, hortatur. Simulque considera quam signanter de vtraque via locutus sit. Per latam multi ambulat: angustam pauci inueniunt. Latam non quærimus, nec inuentione opus est: sponte se offert, & errantium via est: Angustam verò, nec omnes inueniunt: nec qui inuenerint, statim ingrediuntur per eam. Siquidem multi inuenta veritatis via, capti sæculi voluptatibus, de medio itinere reuertuntur.

f ¶ Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, &c.] Et de omnibus quidem intelligi potest: qui aliud habitu, ac sermone promittunt, aliud opere demonstrant. Sed specialiter de hæreticis intelligendum est: qui videntur continentia, castitate, ieiunio, quali quadam pietatis se veste circumdare: intrinsecus verò habentes animum venenatum, simpliciorum fratrum corda decipiunt. Ex fructibus ergo animæ, quibus innocentiam ad ruinam trahunt, lupis rapacibus comparantur.

g ¶ Non potest arbor bona, fructus malos facere: neque arbor mala, fructus bonos facere, &c.] Quæramus ab hæreticis, qui duas inter se contrarias dicunt esse naturas: si iuxta intelligentiam

eorum, arbor bona malos fructus facere nunquam potest: quomodo Moyse arbor bona peccauerit ad aquam contradictionis, & Dauid Vria interfecto, cum Bethsabæ concubuerit: Petrus quoque in passione domini negauerit: dices: Nescio hominem: aut qua consequentia Iero locer Moyse arbor mala, qui vtiq; in Deum Israel non crederat, dederit consilium Moyse bonum: & Achior ad Holofernem aliquid vile sit locutus: & Comicus dixerit (quod bene dictum Apostolus comprobauit.) Corruptum moris bonos, colloquia mala. Et cum non inuenerint quid respondeant, nos inferemus, & Iudam arborem quondam bonam, fecisse fructus malos, postquam traderit Saluatorem, & Saulum arborem malam, & eotempore quo persequebatur ecclesiam Christi, fecisse postea fructus bonos, quando in vas electionis de persecutore translatus est. Tandiu ergo bona arbor, fructus non facit malos, quandiu in bonitatis studio perseuerat, & mala arbor tandiu manet in fructibus peccatorum, quamdiu ad penitentiam non conuertitur. Nemo enim permanens in eo quod fuit, incipit id esse quod necdum cæperit.

h ¶ Non omnis qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnum celorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in celis est, &c.] Sicut supra dixerat, eos qui haberent vltimam vitam bonam, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc e contrario asserit, ne his quidem accommodandam fidem, qui cum polleant integritate fidei, turpiter viuunt, & doctrinam integritatem malis operibus destruant. Vtrumque enim Dei seruis necessarium est: vt & opus sermone, & sermo operibus comprobetur. Huic sententiæ potest illud videri contrarium: Nemo potest dicere, dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. Sed motus est scripturarum, dicta pro factis accipere: vltimam in consequentibus approbat referunt eos qui iactant sine operibus habere scientiam domini, & audiunt à saluatore: Discedite à me operari iniquitatis, nescio vos. Et Apostolus in hunc sensum loquitur: Consiuentur se nosse Deum: factis autem negant.

i ¶ Multi dicent mihi in illa die: domine, domine, nonne in nomine tuo prophetauimus: & in nomine tuo demonia eiecimus: & in nomine tuo virtutes multas fecimus? ¶ Prophetare, & virtutes facere, & demonia eicere, interdum non eius meriti est qui operatur: sed vel inuocatione nominis Christi hoc agit, vel ob condemnationem eorum, qui inuocant, & vtilitatem eorum qui vident & audiunt conceditur: vt licet homines despiciant signa facientes, tamen Deum honorent, ad cuius inuocationem fiunt tanta miracula. Nam & Saul & Balaam, & Caiphas prophetauerunt, nescientes quid dicerent: & Phara & Nabuchodonosor somnijs futura cognoscunt. Et in Actibus Apostolorum filij Scæuæ videbantur eicere demonia. Sed & Iudas Apostolus cum animo proditoris multa signa inter cæteros Apostolos fecisse narratur.

k ¶ Et tunc confitebor illis.] Signanter dixit, confitebor: quia multò ante tempore dicere dissimulauerat: non noui vos. Non nouit dominus eos qui pereunt. Obserua autem quare

G
Deut. 32. g
2. Reg. 11. d

Matt. 20. g
Exod. 18. c.

Ludit. 5. a.

1. Cor. 4. d.
Ioan. 13. d.

Phil. 3. b.
Act. 9. d.

H

1. Cor. 12. a

Lue 13. f.
Titum 1. d

1. Reg. 10. c.
Num. 23. b.
Ioan. 11. f.
Gen. 41.
Dan. 2. a
Act. 19. c.

CANON C

A

quare addiderit, numquam noui vos, si iuxta quosdam, omnes homines inter rationabiles semper versati sunt creaturas.

a ¶ *Discedite à me, qui operamini iniquitatem, &c.* Non dixit, qui operati estis iniquitatem: ne uideretur tollere poenitentiam: sed qui operamini, hoc est, qui vsque in presentem horam, cum iudicii tempus aduenierit, licet non habeatis facultatem peccandi, tamen adhuc habetis affectum.

b ¶ *Et descendit pluuia, & uenerunt flumina, &c.* Pluuia ista, quae domum subuertere nititur, diabolus est: Flumina, omnes antichristi, qui contra Christum sapiunt. Veni, spirituales nequitiae in caelestibus.

Infr. 16. c.

c ¶ *Fundata enim erat supra petram, &c.* Super petram hanc dominus fundauit ecclesiam: ab hac petra apostolus Petrus sortitus est nomen. Super huiuscemodi petram non inueniuntur serpentis uestigia. De hac & propheta loquitur confidenter: *Statuit supra petram pedes meos.* Et in alio loco: *Petra refugium leporibus, sine erinacis.* Timidum enim animal in petrae caernas se recipit: & cutis aspera & tota armata iaculis tali se protectione tutatur. Vnde & Moyse dicitur, eo tempore quo de Aegypto fugerat, & lepusculus domini erat: *Sta in toramine petrae, & posteriora mea uidebis.*

Proph. 30. c.

Psal. 39. an.

Ibid. 103. c.

d ¶ *Qui edificauit domum suam super arenam, &c.* Fundamentum quod apostolus architectus posuit, vnus est dominus noster Iesus Christus: Super hoc fundamentum stabile & firmum, & per se robusta mole fundatum, aedificatur Christi ecclesia. Super arenam uero, quae fluida est, & coagmentari non potest, nec in vnam copulam redigi, omnis haereticorum sermo ad hoc aedificatur, vt corruat.

Exod. 33. g.

B

1. Cor. 3. b.

e ¶ *Erat enim docens eos, sicut potestatem habens, & non ut scriberet, &c.* Illi enim ea docebat populos, quae scripta sunt in Moyse & prophetis. Iesus uero quasi Deus & dominus ipsius Moyse, pro libertate uoluntatis suae, uel ea quae minus uidebantur addebat in lege: uel committens praedicabat in populos, ut supra quoque legimus: *Dictum est antiquis: Ego autem dico uobis.*

Supra 1. c.

CAPVT VIII.

Cum autem descendisset Iesus de monte, secuta sunt eum turbae multae, &c.] De monte domino descendente, occurrunt turbae: quia ad altiora ascendere non ualuerunt. Et primus ei occurrit leprosus. Necdum enim poterat eum lepra tam multiplicem in monte saluatoris audire sermonem. Et notandum, quod hic primus specialiter curatus sit: secundo, puer Centurionis: tertio locus Petri febricius in Capharnaum: quarto loco qui oblati sunt ei à daemone uexati: quorum spiritus uerbo eijciebat: quando omnes male habentes curauit. Et ecce leprosus ueniens, adorabat eum dicens: Rectè post praedicationem atque doctrinam, signi offertur occasio: ut per uirtutem miraculi, praeritus apud audientes sermo firmetur.

g ¶ *Domine si vis, potes me mundare.* Qui uoluntatem rogat, de uirtute non dubitat.

h ¶ *Et extendens Iesus manum, tetigit eum, &c.* Extendente manum domino, statim lepra fugit. Simulque considera quae humilis & sine iactantia responsio. Ille dixerat, si vis: dominus respondit, uolo. Ille praemiserat, potes me mundare. Dominus iungit & dicit, mundare. Non ergo ut plerique Latini

numquam noui vos. Discedite à me, qui operamini iniquitatem. Omnis ergo qui audit uerba mea haec, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui aedificauit domum suam supra petram: & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. Et omnis qui audit uerba mea haec, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui aedificauit domum suam super arenam: & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. Et factum est cum consummasset Iesus uerba haec, admirabantur turbae super doctrinam eius. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut scribae eorum & pharisaei.

CAPVT VIII.

Cum autem descendisset Iesus de monte, secuta sunt eum turbae multae, & ecce leprosus ueniens adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et extendens Iesus manum, tetigit eum dicens: Volo, mundare. Et confestim mundata est lepra eius. Et ait illi Iesus: Vide nemini dixeris: sed uade, ostende te sacerdoti, & offer munus quod praecipit Moyses in testimonium illis. Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio rogans eum, & dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Et ait illi Iesus: Ego ueniam & curabo eum. Et respondens Centurio, ait: Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic uerbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habes sub me milites: & dico huic uade, & vadit, & alio ueni, & uenit, & seruo meo, fac hoc, & facit. Audiens autem Iesus miratus est, & sequentibus se dixit: Amè dico uobis: non inueni tantam fidem in Israel. Dico autem uobis, quod multi ab oriente & occidente ueniunt, & recubent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno caelorum. Filij autem regni eijcientur

milites, &c.] Volens ostendere, dominum quoque non per aduentum tantum corporis, sed per angelorum ministeria posse implere quod uellet.

n ¶ *Audiens autem Iesus miratus est.* Miratus est, quod uidit Centurionem suam intelligere maiestatem. Pellendae enim erant uel infirmitates corporum, uel fortitudines contrariae (quibus homo ad debilitatem saepe conceditur) & uerbo domini, & ministerijs angelorum.

o ¶ *Amen dico uobis: non inueni tantam fidem in Israel.* De presentibus loquitur, non de omnibus retro patriarchis & prophetis: nisi forte in Centurione, fides gentium praepositur Israel.

p ¶ *Dico autem uobis, quod multi ab oriente & occidente ueniunt, &c.* Quia Deus Abraham, caeli conditor, pater Christi est, iccirco in regno caelorum est & Abraham: cum quo accubiturae sunt nationes, quae crediderint in Christum filium creatoris. Et ille pariter sensus impletur, de quo supra diximus Centurionis fide gentium fieri praerogatiuam: dum ad illius credulitatem de oriente & occidente, credituri populi commemorantur.

q ¶ *Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores.* Filios regni, Iudaeos significat, in quos ante regnauit Deus. Tenebrae semper interiores sunt, non exteriores. Sed quoniam

norum putant, iungendum est, & legendum, uolo mundare: sed separatim: ut primum dicat: uolo, deinde imperet, mundare.

i ¶ *Et ait illi Iesus: Vide nemini dixeris.* Et reuera quid erat necesse, ut sermone iactaret, quod corpore praeferebat?

k ¶ *Sed uade, ostende te sacerdoti, &c.* Varias ob causas mittit eum ad sacerdotem. Primum propter humilitatem, ut sacerdotibus deferre honorem uideatur. Erat enim lege praecipuum: ut qui mundati fuerant à lepra, offerrent munera sacerdotibus. Deinde ut mandatum uidentes leprosum, aut crederent saluatori, aut non crederent. Si crederent, saluarentur, si non crederent, inexcusabiles forent. Et simul ne, quod in eo sapissimè criminabantur, legem uideretur infringere.

l ¶ *Accessit ad eum Centurio, &c.* Non debemus iactantiae arguere dominum, qui statim se iterum & sanaturum esse promittit, uidentis Centurionis fidem, humilitatem, & prudentiam. Fidem, in eo quod credidit ex gentibus paralyticum à saluatore posse sanari. Humilitatem, quod se iudicauit indignum, cuius tectum dominus intraret. Prudentiam, quod intra corporis tegmen, diuinitatem latentem uideret: sciens non id sibi profuturum, quod etiam ab incredulis uidebatur, sed id quod latebat intrinsecus. De qua prudentia hoc etiam ait.

m ¶ *Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me*

m 61 V

n 61 II

Leui. 14. d.

a 63 II

b 64 III

D

c 65 V

HIERON
VI 78

CANON
E

qui à domino foras expellitur, lumen relinquit: iccirco ex-
teriores tenebræ nominatæ sunt.

a ¶ *Ibi erit fletus & stridor dentium, &c.* Si fletus oculorū est,
& stridor dentium ossa demonstrat: vera est ergo corporum
& eorundem membrorum, quæ ceciderant resurrectio.

d 66
V

b ¶ *Et cum venisset Iesus in do-
mum Petri, &c. tetigit manum eius,
&c.* Tangitur manus mulie-
ris, & sanatis infirmitas fugit.
Natura hominum istiusmodi
est, vt post febrem magis lassè-
scent corpora, & incipiente san-
tate, ægrotationis mala sentiant.
Verum sanitas, quæ confer-
tur à domino, totum simul
reddit: nec sufficit esse sana-
tam, sed vt *infirmis* fortitudinis
inducatur, additum est.

f 68
V

c ¶ *Et surrexit, & ministrabat
eis.* Illa manus ministrabat,
quæ & tacta fuerat & sanata.
d ¶ *Vespere autem factio, obtule-
runt ei multos demo. hab. &c.* Om-
nes non mane, non meridie,
sed ad vesperam curantur:
quando sol occubiturus est:
quando granum tritici in terra
moritur, vt multos fructus fer-
rat.

g 69
II

e ¶ *Et accedens vnus scriba ait illi:
Magister, sequar te, &c.* Scriba
iste legis, qui tantum literam
nouerat occidentem, si dixisset:
Domine sequar te quocū-
que ieris, non fuisset repulsus
à domino. Sed quia magistrum
vnum de pluribus æstimabat,
& literator erat (quod signifi-
cantius Græcè dicitur *magister*
& non spiritualis auditor:
ideo non habet locum, in quo
possit Iesus reclinare caput su-
um. Ostenditur autem nobis
& ob hoc scribam repudiatum,
quod signorum videns magni-
tudinem, sequi voluerit salua-
torem, vt lucra ex operum mi-
raculis quæreret: hoc idem
desiderans, quod & Simon
Magus à Petro emere volue-
rat. Talis ergo fides iuxta sen-
tentiam domini condemna-
tur, & dicitur ei: Quid me pro-
pter diuitias & sæculi lucra cu-
pis sequi: cum tantæ sim pau-
pertatis, vt ne hospitium
quidem habeam, & non meo
vtrarecto?

Att s. d.

f ¶ *Alius autem de discipulis eius ait illi: Domine, permittite me pri-
mum ire, & sepelire patrem meum.* Quid simile est inter scribam
& discipulum? Ille magistrum vocat, hic dominum con-
fiteatur. Ille propter pietatis occasionem ad sepeliendum
patrem ire desiderat: Ille secuturum se quolibet esse
promittit, non magistrum quærens, sed ex magistro lu-
crum.

g ¶ *Iesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mor-
tuos suos.* Mortuus est quicumque non credit. Si autem mor-
tuus sepelire mortuus, non debemus curam habere mortuo-
rum, sed viuentium: ne dum solliciti sumus de mortuis, nos
quoque mortui appellemur.

h ¶ *Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius,
&c.* Quintum signum fecit: quando ascendens nauem
de Capharnaum, ventis imperauit & mari. Sextum, quan-
do in regione Gerafenorum dedit potestatem dæmo-

nibus in porcos. Septimum, quando ingrediens ciuitatem
suam, paralyticum secundum curauit in lectulo. Primus e-
nim paralyticus est puer Centurionis.

i ¶ *Ipse verò dormiebat, & accesserunt ad eum, & suscitauerunt eum
dicentes: Domine, salua nos, &c.* Huius signi typum in Iona le-

tona i. b.

gimus: quando cæteris periclitantibus, ipse securus est, &
dormit, & suscitatur, & im-
perio ac sacramento pas-
sionis suæ liberat suscitan-
tes.

k ¶ *Tunc surgens imperauit ven-
tis & mari, & facta est tranquillitas
magna.* Et ex hoc loco intelli-
gimus quod omnes creaturæ
sentiant creatorem. Quas e-
nim increpauit, & quibus im-
perauit, sentiunt imperantem,
non errore hæreticorum, qui
omnia putant animantia, sed
maiestate conditoris, quæ apud
nos insensibilia, illis sensibilia
sunt.

l ¶ *Porrò homines mirati sunt, di-
centes: Qualis est hic, quia venti &
mare obed. &c.* Non discipuli,
sed nauæ, & cæteri qui in nau-
i erant mirabantur. Sin autem
quis contentiose voluerit eos
qui mirabantur fuisse discipu-
los: respondebimus, rectè ho-
mines appellatos, quia nec-
dum nouerant potentiam sal-
uatoris.

m ¶ *Quid nobis & tibi Iesu fili
Dei? venisti ante tempus torquere
nos. Erat autem non longè ab illis
grex porcorum multorum pascens,
&c.* Non voluntatis ista con-
fessio est, quam pramium se-
quitur confitentis: sed neces-
sitaris extorsio, quæ cogit iniu-
tos: velut si ferui fugitiui, post
multum temporis dominum
suum videant, nihil aliud nisi
de verberibus deprecantur. Sic
& dæmones cernentes domi-
num in terris repente versari,
ad iudicandos se venisse crede-
bant. Præsentia saluatoris, tor-
menta sunt dæmonum. Ridi-
culeque putant quidam, dæ-
mones scire filium Dei, & dia-
bolum ignorare: eo quod mi-
noris malitiæ sint isti, quàm ille
cuius satellites sunt, cum om-
nis scientia discipulorum ad
magistrum referenda sit, & tam
dæmones, quàm diabolus su-

H

C A P.

spicari magis filium Dei, quàm nosse intelligendi sunt.
Nemo enim patrem nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.

n ¶ *Si eijs nos, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis: Ite. At illi
exeuntes, abierunt in porcos: Et ecce magno impetu abiit totus grex per
præcepit in mare, &c.* Non quod concesserit saluator dæmo-
nibus quod petebant, dixit, ite: sed vt per interfectionem
porcorum, hominibus salutis occasio præberetur. Pasto-
res enim ista cernentes, statim nunciant ciuitati. Erubescat
Manichæus: si de eadem substantia, & ex eodem aucto-
re hominum bestiarumque sunt animæ: quomodo ob
vnius hominis salutem, duo millia porcorum suffocantur?

Matt. i. d.

o ¶ *Ecce tota ciuitas exiit obuiam Iesu, & viso eo, rogabant eum
vt transfret à finibus eorum.* Quod rogant vt transeat à fini-
bus eorum, non de superbia hoc faciunt, vt nonnulli
arbitrantur,

A arbitrantur, sed de humilitate, qua se praesentia domini indignos iudicabant: sicut & Petrus in captura piscium cadens ad genua Saluatoris, ait: *Exi a me domine, quia vir peccator sum.*

CAPVT IX.

Et ascendens Iesus in nauiculam, transfretauit, & ve. &c.] Ciuitatem eius non aliam intelligimus quam Nazareth: vnde & Nazaraeus appellatus est. Obtulerunt autem ei, vt supra diximus, secundum paralyticum iacentem in lectulo: quia ipse ingredi non valebat. Videns autem Iesus, non eius fidem qui offerebatur, sed eorum qui offerebant, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. O mira humilitas, depectum & debilem, totisque membrorum compagibus dissolutum, filium vocat: quem sacerdotes non dignabantur attingere. Aut certe iudeo filium: quia dimituntur ei peccata sua. Iuxta tropologia, interdum anima iacens in corpore suo, totis membrorum virtutibus dissolutis a perfecto doctore offertur curanda domino: quae si misericordia eius sanata fuerit: tantum roboris accipit, vt portet statim lectulum suum.

b ¶ Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: Hic blasphematur, &c.] Legimus in propheta dicentem Deum: *Ego sum qui deleo iniquitates tuas.* Consequenter ergo scribae, quia hominem putabant, & verba Dei non intelligebant, arguit eum blasphemiae. Sed dominus videns cogitationes eorum, ostendit se Deum, qui possit cordis occulta cognoscere, & quodammodo tacens loquitur: Eadem maiestas & potentia, qua cogitationes vestras intueor, possum & hominibus peccata dimittere. Ex vobis intelligite quid paralyticus consequatur.

c ¶ Quid est facilius dicere: dimituntur tibi peccata tua, an dicere: surge & ambula. &c.] Inter dicere, & facere multa distantia est. Vtrum sint paralytico peccata dimissa, solus nouerat qui dimittebat. Surge autem & ambula: tam ille qui consurgebat, quam hi qui consurgentem videbant, approbare poterant. Fit igitur carnale signum, vt probeatur spirituale: quamquam eiusdem virtutis sit, & corporis & animae vitia dimittere. Et datur nobis intelligentia, propter peccata pleraeque euenire corporum debilitates. Et iccirco forsan dimituntur prius peccata: vt causis debilitatis ablatis, sanitas restituatur.

d ¶ Surge, tolle lectulum tuum, & vade in domum tuam, &c.] Et anima paralytica si surrexerit, si pristinum robur recuperauerit, portat lectulum suum, in quo iacebat antea dissoluta, & portat illum in domum virtutum suarum.

e ¶ Et cum transfretet inde Iesus, vidit hominem sedentem in teloneo, &c.] Caeteri euangelistae propter verecundiam & honorem Matthaei, noluerunt eum nomine appellare vulgato, sed dixerunt Leui. Duplici quippe vocabulo fuit. Ipse autem Matthaeus (secundum illud quod dicitur a Salomone: *Iustus accusator est sui in principio sermonis.* Et in alio loco: *Dic tu peccata tua vt iustificeris*) Matthaeum se & publicanum nominat: vt ostendat legentibus nullum debere salutem desperare, si ad meliora conuersus sit: cum ipse de publicano in apostolum sit repente mutatus. Arguit in hoc loco Porphyrius & Iulianus Augustus, vel imperitiam historici mentientis, vel stultitiam eorum qui statim secuti sint

Saluatorem: quasi irrationabiliter quemlibet vocantem hominem sint secuti: cum tantae virtutes, tantaque signa praecesserint, quae apostolos antequam crederet vidisset, non dubium est. Certè fulgor ipse, & maiestas diuinitatis occultae, quae etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se videntes trahere poterat aspectu. Si enim in magnete lapide & succinis haec esse vis dicitur, vt annulos, & stipulam, & festucas sibi copulent: quanto magis dominus omnium creaturarum ad se trahere poterat, quos volebat.

CAPVT IX.

Et ascendens Iesus in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitate sua. Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lectulo. Videns autem Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: Hic blasphematur. Et cum vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quid est facilius dicere: dimittuntur tibi peccata tua, an dicere: surge & ambula? Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, & tolle lectulum tuum, & vade in domum tuam. Et surrexit, & abiit in domum suam. Videntes autem turbae timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

b Et cum transfretet inde Iesus, vidit hominem sedentem in teloneo, Mattheum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum. Et factum est discubente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes discubebant cum Iesu & discipulis eius. Et videntes pharisaei, dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? At Iesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicis, sed malè habentibus. Euntes autem discite quid est, misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores. Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: Quare nos & Pharisaei ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient

Non veni vocare iustos, sed peccatores: de propheta proferens testimonium, sugillat scribas & pharisaeos: qui iustos aestimantes, peccatorum & publicanorum consortia declinabant.

h ¶ Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: Quare nos & pharisaei ieiunamus frequenter, &c.] Superba interrogatio, & plena supercilio pharisaeorum. Certè vt aliud non dicamus, reprehendenda ieiunij iactantia. Nec poterant discipuli Ioannis non esse sub vitio, qui calumniabantur eum, quem sciebant magistri vocibus praedicatum, & iungebantur pharisaeis, quos a Ioanne nouerat condemnatos, cum ait: *Generatio viperarum, quis ostendit vobis sugere ab ira ventura?*

i ¶ Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus, &c.] Sponsus, Christus: sponsa, ecclesia est. De hoc sancto spirituali connubio, apostoli sunt procreati: qui lugere non possunt, quamdiu sponsam in thalamo vident, & ieiunium esse cum sponsa. Quando verò transierint nuptias, & passionis ac resurrectionis tempus aduenierit, tunc sponsi filij ieiunabunt. Nonnulli putant iccirco post dies quadraginta passionis, ieiunia debere committi: licet statim dies pentecostes & Spiritus sanctus adueniens, indicent nobis festiuitatem. Et ex huius occasione testimonij, Montanus, Prisca & Maximilla, etiam post Pentecosten faciunt quadagesimam: quod ablato sponso, filij sponsi debeant ieiunare. Ecclesiae autem consuetudo ad passionem domini, & resurrectionem per humilitatem carnis venit: vt spirituali sagina, ieiunio corporis praeparemur. Iuxta tropologiam autem sciendum, quod quamdiu sponsus nobiscum est, & in laetitia sumus, nec ieiunare possumus, nec lugere. Cum autem ille propter peccata a nobis recesserit, tunc indicendum ieiunium esse, tunc luctus recipiendus.

a 70 I

b 71 II

c 72 II

d 73 II

D

Osse 6. b.

Supra 2. b.

HIERON
M. 7. 8

E

a ¶ Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestim. &c.] Quod dicit, hoc est: Donec renatus quis fuerit, & veteri homine deposito per passionem meam, nouum hominem induerit: non potest seueriora ieiunij & continentie sustinere præcepta: ne per austeritatem nimiam, etiam credulitatem,

tibicines sunt, earmen lugubre canentes. Turba quoque ludæorum non est turba credentium, sed turba tumultuantium.

g ¶ Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit, &c.] Quia Deo viuunt omnia.

e 74 II.

nient autem dies cum auferetur ab eis sp̄sus, & tunc ieiunabunt. Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimētum vetus: tollit enim plenitudinem eius a vestimēto, & peior scissura fit. Neq; mittunt vinum nouum in vtres veteres: alioquin rumpuntur vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt. Sed vinum nouum in vtres novos mittunt, & ambo conseruantur. e Hæc illo loquente ad eos: ecce b princeps vnus accessit, & adorabat eum, dicens: Domine filia mea modò defuncta est: sed veni impone manū tuā super eam, & viuēt. Et surgens Iesus, sequebatur eū, & discipuli eius. Et ecce c mulier quæ sanguinis fluxū patiebatur duodecim annis, accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius. Dicebat d enim intra se: Si tetigero tantū vestimentum eius, salua ero. At Iesus conuersus & videns eā, dixit: Confide e filia, fides tua saluam te fecit: & salua facta est mulier ex illa hora. Et cū f venisset Iesus in domū principis, & vidisset tibicines & turbā tumultuantē, dicebat: Recedite, non h est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eū. Et cum h eiecta esset turba, intrauit, & tenuit manū i eius. Et surrexit puella: & exiit fama hæc in vniuersam terrā illā. i Et transeunte k inde Iesū, secuti sunt eum duo cæci clamantes & dicentes: Miserere i nostri filii Dauid. Cum autē venissent in domum, accesserūt ad eum cæci, & dicit eis Iesus: Creditis, quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Vtique domine. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum. Et cōminatus m est illis Iesus, dicens: Videte ne quis sciat. Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa. Egressis n autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum dæmonium habentem: & eiecit dæmonio, locutus est mutus:

h ¶ Et cum eiecta esset turba, intravit. Non enim erant digni vt viderent mysterium resurgentis, qui resuscitantem indignis contumelijs deridebant.

i ¶ Et tenuit manū eius. Et surrexit puella: & exiit fama hæc in vniuersam terram illam. Nisi prius mundatæ fuerint manus ludæorum, quæ sanguine plenæ sunt, synagoga eorum mortua non resurget.

k ¶ Et transeunte inde Iesū, secuti sunt eum duo cæci, clamantes & dicentes: Miserere nostri, &c.] Transeunte per domum principis domino Iesū, & pergente ad domum suam, sicut supra legitur: Ascendens nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatem suam: clamabant duo cæci, dicentes: Miserere nostri filii Dauid: & tamen non curantur in itinere: non transitorie, vt putabant: sed postquam venit in domum suam, accedunt ad eum & introeunt: & primum eorum discutit fides, vt sic veræ fidei lumen accipiant. Priori signo, quod exposuimus de principis filia, & de Hamorrhousa muliere, consequenter hoc iungitur: vt quod ibi mors & debilitas, hic cecitas demonstraret. Vtrūque enim populus cæcus erat, domino per hoc sæculum transeunte, & cupiente reuerti ad domum suam. Qui nisi confessi fuerint & dixerint: Miserere nostri filii Dauid, & interrogante Iesū: Creditis quia possum hoc facere, responderint ei: Vtique domine: lumen pristinum non recipient. In alio euangelista vnus cæcus scribitur scissis vestibus, & in Hiericho sedens, qui ab apostolis prohibetur clamare: sed per impudentiam recipit sanitatem. Qui locus proprie ad gentium populum pertinet, & in suo exponendus est volumine.

l ¶ Miserere nostri filii Dauid. Cum autem venisset in domum, accesserunt ad eum cæci, & dixit eis Iesus: Creditis, quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Vtique domine. Tunc, &c.] Audiant Marcion & Manichæus, & cæteri hæretici qui vetus laniant instrumentum, & discant saluatorem appellari filium Dauid: Si enim non est natus in carne, quomodo vocatur filius Dauid?

m ¶ Et cōminatus est illis Iesus, dicens: Videte ne quis sciat. Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa.] Et dominus propter humilitatem fugiens iactantia gloriā, hoc præceperat, & illi propter memoriam gratiæ non possunt tacere beneficium. Nota ergo aliquid inter se insum esse contrarium. Cæci isti in decimo curantur loco.

n ¶ Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum dæmonium habentem, &c.] Vnde cimus mutus linguam recipit ad loquendum. Quod autem Græcè dicitur *mutus*, magis tritum est sermone communi: vt surdus magis quàm mutus intelligatur. Sed moris est scripturarum *mutus* indifferenter, vel mutum vel surdum dicere. Spiritualiter autem sicut cæci lumen recipiunt, sic & muti ad loquendum lingua laxatur: vt confiteatur eum quem antea denegabat.

Gal. 3. a.

lata, quis vos fascinoit veritati non obedire? Sermo igitur euangelicus apostolis potius quàm scribis & pharisæis est infundendus: qui maiorum traditionibus deprauati, sinceritatem præceptorum Christi non poterant custodire. Alia est enim puritas virginalis animæ, & nulla prioris vitij contagione polluta: alia eius quæ multarum sordium libidini subiacuerit.

f 75 X

b ¶ Ecce princeps vnus accessit, & adorabat eum, dicens: Filia mea modò defuncta est: sed veni impone manū tuam, &c.] Octauam signum est, in quo princeps suscitari postulat filiam suam, nō lens de mysterio veræ circumcisionis excludi: sed subintrat mulier sanguine fluens, & octauo sanatur loco, vt principis filia de hoc exclusa numero veniat ad nonum: iuxta illud quod in psalmis dicitur: Æthiopia præueniat manus eius Deo: Et, Cum intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus fiet.

Psal. 67. g. Rom. 11. c.

c ¶ Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit, &c.] In euangelio secundum Lucam scribitur, quòd principis filia duodecim annos haberet ætatis. Nota ergo quod eo tempore hæc mulier, id est, gentium populus cæperit ægrotare, quo genus ludæorum crediderat. Nisi enim ex comparatione virtutum, vitium non ostenditur. Hæc autem mulier sanguine fluens, non in domo, non in vrbe accedit ad dominum: quia iuxta legem vrbibus excludebatur: sed in itinere ambulante domino: vt dum pergit ad aliam, alia curaretur. Vnde dicitur & apostoli: Vobis quidem oportebat predicari verbum Dei: sed quoniam vos iudicastis indignos salute, transgredimur ad gentes.

Luc. 8. f.

Leui. 15. c.

Act. 13. g.

Leui. 15. c.

d ¶ Dicebat enim intra se: Si tetigero tantū vestimentum eius, salua ero, &c.] Iuxta legem, qui mulierem menstruatam, aut fluentem sanguine tetigerit, immundus est. Ita ideo tangit dominum, vt sanguinis vitio etiam ipsa curaretur.

e ¶ Confide filia, fides tua saluam te, &c.] Ideo filia, quia fides tua te saluam fecit. Nec dixit: fides tua te saluam factura est: sed saluam te fecit. In eo enim quod credidisti, iam salua facta es.

f ¶ Et cum venisset Iesus in domum principis, & vidisset tibicines, & turbam tumultuantem, &c.] Vtique hodie puella iacet in domo principis mortua, & qui videntur magistri,

Marc. 10. g.

H

a ¶ Et mi-

CANON C

A. g 76 VI I h 77 VI i 73 V a 79 II b 80 II c 81 X d 82 II B Psal. 125. a. Act. 9. a. Ioan. 2. b.

a ¶ *Et mirata sunt turba, dicentes: Numquam apparuit sic in Israel. Pharisei autem, &c.]* Turba Dei opera confitetur & dicit: Numquam sic apparuit in Israel. In turba confessio nationum est. Pharisei autem, quia virtutum Dei negare non poterant, opera calumniantur, & dicunt: In principe demoniorum eiecit demones: Per suam calumniam vsque hodie Iudeorum infidelitatem demonstrantes.

b ¶ *Et circumibat Iesus omnes ciuitates & castella, &c.]* Cernis quod æqualiter & villis, & vrbibus, & castellis, id est, & magnis & paruis euangelium prædicauerit: vt non consideraret nobilium potentiam, sed salutem credentium. Circumibat ciuitates: hoc habens operis quod mandauerat pater, & hæc esuriam, vt doctrina sua saluos faceret infideles. Docebat autem in synagogis & villis euangelium regni, & post prædicationem atque doctrinam curabat omnem languorem, & omnem infirmitatem: vt quibus sermo non fuisset, opera persuaderent. De domino proprie dicitur: *Curans omnem languorem & omnem infirmitatem*: nihil quippe ei impossibile est.

c ¶ *Videns autem turbas misertus est eis: quia, &c.]* Vexatio gregis & ouium atque turbarum, pastorum culpa, & vitium magistrorum est. Vnde sequitur:

d ¶ *Messis quidem multa, operarij autem pauci, &c.]* Messis multa, populorum significat multitudinem: operarij pauci, penuriam magistrorum. Et imperat vt rogent dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Isti sunt operarij, de quibus loquitur Psalmista, dicens: *Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent.* Euntes ibant & flebant mittentes semina sua. *Vementes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos.* Et vt apertius loquar, messis multa, omnis turba credentium est. *Operarij autem pauci, & apostoli, & imitatores eorum qui mittuntur ad messem.*

CAPVT X.

ET conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, &c.] Benignus & clemens dominus ac magister, non inuidet seruis atque discipulis virtutes suas. Et sicut ipse curauerat omnem languorem & omnem infirmitatem: apostolis quoque suis tribuit potestatem, vt curarent omnem languorem & omnem infirmitatem in plebe. Sed multa distantia est inter habere & tribuere, donare & accipere. Iste quodcumque agit, potestate domini agit: Illi si quid faciunt, imbecillitatem suam & virtutem domini confitentur, dicentes: *In nomine Iesu surge & ambula.* Notandum autem quod in duodecimo loco potestas signorum apostolis concedatur.

f ¶ *Duodecim autem, &c.]* Catalogus apostolorum ponitur: vt extra hos, qui pseudoapostoli futuri sunt, excludantur.

g ¶ *Primus Simon, &c.]* Ordinem apostolorum & meritum vniuscuiusque, illius fuit distribuere, qui cordis arcana rimatur. Primus scribitur Simon, cognomento Petrus, ad distinctionem alterius Simonis, qui appellatur Chananæus de vico Chana Galilææ, vbi aquam dominus vertit in vinum. Iacobum quoque appellat Zebedæi: quia & alius sequitur Iacobus Alphaei. Et apostolorum paria, iugaque confociat. Iungit Petrum & Andream, fratres non tam carne, quam spiritu. Iacobum & Ioannem, qui patrem corporis relinquen-

tes, verum patrem secuti sunt. Philippum & Bartholomæum, Thomam quoque & Mattheum publicanum. Ceteri euangelistæ in coniunctione nominum, primum ponunt Mattheum, & postea Thomam: nec publicani nomen ascribunt, ne antiquæ conuersationis recordantes fugillare euangelistam viderentur. Iste verò (vt supra diximus) & post Thomam se ponit, & publicanum appellat: vt vbi abundauit iniquitas, superabundet & gratia.

h ¶ *Simon Chan. &c.]* Ipse est qui in alio euangelista scribitur Zelotes. Chana quippe zelus interpretatur. Thaddæum apostolum, ecclesiastica tradit historia missum Edeßan ad Abagarum regem Chosidenæ, qui ab euangelista Luca Iudas Iacobi dicitur, & alibi appellatur Lebæus, quod interpretatur corculum, credendumque est eum fuisse trinomium: sicut Simon Petrus, & filij Zebedæi, Banerges ex firmitate, & magnitudine fidei nominati sunt.

i ¶ *Et Iudas Iscar. &c.]* Vel à vico aut vrbe in quo ortus est, vel ex tribu Isachar vocabulum sumpsit: vt quodam vaticinio in condemnationem sui natus sit. Isachar enim interpretatur merces, vt significetur precium proditoris.

k ¶ *In viam gentium ne abieritis, &c.]* Non est contrarius locus iste ei præcepto quod postea dicitur: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.* Quia hoc ante resurrectionem, illud post resurrectionem præceptum est. Et oportebat primum est. Et oportebat primum aduentum Christi nunciare Iudæis, ne iustam haberent excusationem, dicentes ideo se dominum reiecit, quia ad gentes & ad Samaritanos apostolos miserit. Iuxta tropologiam verò præcipitur nobis, qui Christi censemur nomine, ne in viam gentium, & hæreticorum ambulemus errorem: vt quorum religio separata est, separaretur & vita.

l ¶ *Euntes autem predicare, dicentes: &c.]* Ne hominibus rusticis, & absque eloquij venustate indoctis & illiteratis nemo crederet pollicentibus regna cælorum, dat potestatem infirmos curare, leprosos mundare, demones eiecere: vt magnitudinem promissorum, probet magnitudo signorum. Et quia semper dona spiritualia (si merces media sit) viliora sunt, adiungitur auaritiæ condemnatio.

m ¶ *Gratis accipite, &c.]* Ego magister & dominus absque pretio hoc vobis tribui, & vos sine pretio date: ne euangelij gratia corrumpatur.

n ¶ *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam, &c.]* Consequenter hæc dat præcepta euangelizatoribus veritatis, quibus ante dixerat: *Gratis accepistis, gratis date.* Si enim sic prædicant vt pretium non accipiant, superflua est auri argenti & nummorum possessio. Nam si habuissent aurum & argentum, videbantur non causa salutis hominum, sed causa lucri prædicare. Neque æs in sacculis. Qui diuitias detruncat, propemodum & necessaria vite amputat: vt apostoli doctores veræ religionis qui instruebant omnia prouidentia Dei gubernari, seipos ostenderent nihil cogitare de craftino. Non peram in via. Ex hoc præcepto arguit philosophos, qui vulgo appellantur Bactroperatæ, quod contemptores sæculi, & omnia pro nihilo ducentes, cellarium secum vehebant.

Dignus

num aduentum Christi nunciare Iudæis, ne iustam haberent excusationem, dicentes ideo se dominum reiecit, quia ad gentes & ad Samaritanos apostolos miserit. Iuxta tropologiam verò præcipitur nobis, qui Christi censemur nomine, ne in viam gentium, & hæreticorum ambulemus errorem: vt quorum religio separata est, separaretur & vita.

Sup. 9. b. Rom. 5. d. Luc. 6. d. Euseb. li. 1. c. 15. Act. 1. b. Luc. 6. b. בְּרֵי הַרְשָׁן בְּרֵי הַרְשָׁן D Infr. 28. d. Neque

CANON
 E
 e 83
 II
 f 84
 V
 g 85
 II
 h 86
 V
 i 87
 I
 1. Tim. 6. c
 k 88
 II
 Gal. 6. d
 F
 l 89
 X
 m 90
 III
 n 91
 X
 Eja. 36. b.
 2. Tim. 3.

Neq. duas tunicas. In duabus tunicis videtur mihi duplex ostendere vestimentum: non quoin locis Scythia & glaciali niue rigentibus vna quis tunica debeat esse contentus: sed quod in tunica vestimentum intelligamus: ne alio vestiti, aliud nobis futurorum timore seruemus. Neq. calciamenta. Et Plato præcepit duas corporis summitates non esse velandas: nec assuefieri debere molliciei capitis & pedum. Cum hæc enim habuerint firmitatem, cætera robustiora sunt. Neque virgam. Qui domini habemus auxilium, baculi præsidium cur quæramus? Et quia quodammodo nudos & expeditos ad prædicandum apostolos miserat, & dura videbatur esse conditio magistrorum, seueritatem præcepti sequenti sententia temperauit, dicens: Dignus est operarius cibo suo. Tantum (inquit) accipite, quantum in victu & vestitu vobis necessarium est. Vnde & Apostolus replicat: *Habentes victum & vestitum, his contenti simus.* Et in alio loco: *Communicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat in omni bono: vt quorum discipuli metunt spiritalia, confortes eos faciant carnalium suorum non in auaritia, sed in necessitate.* Hæc historicè diximus. Ceterum secundum anagogen, non licet magistris aurum & argentum & pecuniam, quæ in zonis est, possidere. Aurum sæpè legitimum pro sensu, argentum pro sermone, as pro voce: hæc nobis non licet ab alijs accipere, sed data à domino possidere. Neque hæreticorum & philosophorum peruersæque doctrinæ suscipere disciplinas: non sæculi pondere premi, neque duplici esse animo, neque pedes nostros mortiferis vinculis alligari, sed sanctam terram ingredientibus esse nudos: neque habere virgam, quæ vertatur in colubrum: neque in aliquo præsidio carnis inniti: quia istiusmodi virga & baculus arundineus est, quem si paululum presseris, frangitur, & manum transformat incumbens.

a ¶ *In quancumq. autem ciuitatem, aut castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit, & ibi manete donec: &c.* Super ordinatione episcopi & diaconi Paulus loquitur: *Oportet autem eos & testimonium habere bonum ab his qui foris sunt.* Apostoli nouam introeuntes urbem, scire non poterant quis qualis esset. Ergo hospes fama eligendus est populi, & iudicio vicinorum: ne prædicationis dignitas suscipiens infamia deturpetur. Cum vniuersis debeant prædicare, hospes vnus eligitur, non tribuens beneficium ei qui apud se mansurus est, sed accipiens: hoc enim dicitur: quis in ea dignus est: vt magis se nouerit accipere gratiam quam dare.

b ¶ *Intrantes autem in domum, salutate eam. Et siquidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna pax vestra, &c.* Occultè salutationem Hebræi ac Syri sermonis expressit. Quod enim Græcè dicitur *εὐχαριστία*: & Latine, aue: hoc Hebraico Syroque sermone appellatur, *שלום שלום* salom lach: siue *עִרְבָּרָם*, id est, pax tecum. Quod autem præcipit, tale est: Introeuntes domum, pacem imprecamini hospiti, & quantum in vobis est, discordiæ bella sedate. Sin autem orta fuerit contradictio, vos mercedem habebitis de oblata pace: illi bellum quod habere voluerint, possidebunt.

c ¶ *Et quicunq. non receperit vos, &c. excutite puluerem de pedibus vestris.* Puluis excutitur de pedibus in testimonium laboris sui, quod ingressi sint ciuitatem, & prædicatio apostolica ad illos vsque peruenit. Siue excutitur puluis, vt nihil ab eis recipiant, ne ad victum quidem necessarium, qui euangelium spreuerint.

d ¶ *Amen dico vobis, tolerabilis erit terra Sodomorum, &c.* Sit tolerabilis erit terra Sodomorum & Gomorræorum, quam illi ciuitati, quæ non receperit euangelium, & iccirco tolerabilis: quia Sodomis & Gomorris non fuit prædicatum, huic autem prædicatum sit, & tamen non receperit euangelium: ergo & inter peccatores diuersa supplicia sunt.

e ¶ *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum.* Lupos, scribas & pharisæos vocat, qui sunt clerici Iudæorum.

f ¶ *Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Caute autem ab hominibus: tradent enim vos in concilijs, & in synagogis suis flagellabunt vos, & ad præfides & ad reges ducemini propter me in testimonium illis & gentibus. Cum autem tradent vos, nolite cogitare quo modo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim estis vos, qui loquamini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient. Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Cuius autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis, non consummabitis ciuitates Israel, donec veniat filius hominis. Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. Sufficit discipulo, vt sit sicut magister eius, & seruo sicut dominus eius. Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius?

Ne ergo ergo propter Christum ducamur ad iudices, voluntatem tantum nostram pro Christo debemus offerre. Ceterum ipse Christus, qui in nobis habitat, loquetur pro se, & Spiritus sancti gratia in respondendo ministrabitur.

h ¶ *Tradet autem frater, &c.* Hoc in persecutionibus fieri crebro videmus: nec vllus est inter eos fidus affectus, quorum diuersa fides est.

i ¶ *Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Non enim cæpille, sed perfecille virtutis est.

k ¶ *Cum autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam, &c.* Hoc ad illud tempus referendum est, cum ad prædicationem apostoli mittebantur, quibus & propriè dicitur: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: quod persecutionem timere non debeant, & debeant declinare. Quod quidem videmus in principio fecisse credentes: quando orta Hierosolymis persecutione, dispersi sunt in vniuersam Iudæam: vt tribulationis occasio fieret euangelij seminarium. Spiritualiter autem possumus dicere: Cum persecuti nos fuerint in vna ciuitate, hoc est, in vno scripturarum libro vel testimonio: nos fugiamus ad alias ciuitates, id est, ad alia volumina. Quamuis contentiosus fuerit persecutor, ante prædium Saluatoris adueniet, quam aduersarij victoria concedatur.

l ¶ *Si patrem familias Beelzebub, &c.* Beelzebub idolum est Accaron, quod vocatur in Regum volumine, idolum musæ. Beel, ipse est Bel siue Baal, Zebub autem musca dicitur. Principem ergo demoniorum ex spurcissimi idoli appellabant vocabulo: qui musca dicitur propter immunditiam quæ exterminat suauitatem olei.

g
 H
 1. Cor. 14. d
 g ¶ *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quo modo, aut quid loquamini, &c.* Supra dixerat: Tradent enim vos in concilijs, & in synagogis suis flagellabunt vos, & ad præfides & reges ducemini propter me. Cui ergo propter Christum ducamur ad iudices, voluntatem tantum nostram pro Christo debemus offerre. Ceterum ipse Christus, qui in nobis habitat, loquetur pro se, & Spiritus sancti gratia in respondendo ministrabitur.
 h ¶ *Tradet autem frater, &c.* Hoc in persecutionibus fieri crebro videmus: nec vllus est inter eos fidus affectus, quorum diuersa fides est.
 i ¶ *Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Non enim cæpille, sed perfecille virtutis est.
 k ¶ *Cum autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam, &c.* Hoc ad illud tempus referendum est, cum ad prædicationem apostoli mittebantur, quibus & propriè dicitur: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: quod persecutionem timere non debeant, & debeant declinare. Quod quidem videmus in principio fecisse credentes: quando orta Hierosolymis persecutione, dispersi sunt in vniuersam Iudæam: vt tribulationis occasio fieret euangelij seminarium. Spiritualiter autem possumus dicere: Cum persecuti nos fuerint in vna ciuitate, hoc est, in vno scripturarum libro vel testimonio: nos fugiamus ad alias ciuitates, id est, ad alia volumina. Quamuis contentiosus fuerit persecutor, ante prædium Saluatoris adueniet, quam aduersarij victoria concedatur.
 l ¶ *Si patrem familias Beelzebub, &c.* Beelzebub idolum est Accaron, quod vocatur in Regum volumine, idolum musæ. Beel, ipse est Bel siue Baal, Zebub autem musca dicitur. Principem ergo demoniorum ex spurcissimi idoli appellabant vocabulo: qui musca dicitur propter immunditiam quæ exterminat suauitatem olei.
 a ¶ Nihil

A

1. Cor. 4. n.

a ¶ Nihil enim operum est quod, &c.] Et quo modo in presenti saeculo multorum vitia nesciuntur? Sed de futuro saeculo scribitur: quando iudicabit Deus abscondita hominum, & illuminabit latebras tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Et est sensus: Nolite timere persecutorum saui-

b ¶ Quod dico vobis, &c.] Quod auditis in mysterio, aperius praedicate: quod discitis abscondite, publice loquimini: quod vos erudiui in parua Iudaeae loco, in vniuersis vrbi- bus, & in toto mundo audacter dicite.

c ¶ Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.] Si qui corpus occidunt, animam non possunt occidere: ergo anima inuisibilis & incorporalis est: secundum crassio- rem dico nostri corporis substantiam. Vel eo certe tempore punietur, & supplicia sentiet, quando pristinum corpus receperit: vt cum quo peccauit, cum ipso & puniatur.

d ¶ Sed potius tim. &c.] Nomen gehennae, in veteribus libris non inuenitur: sed primum a saluatore ponitur. Queramus ergo quae sit sermone huius occasio. Idololum Baal fuisse iuxta Hierusalem ad radices montis Moria, in quibus Siloa fluuit, non semel legimus. Haec vallis & parua campi planities, irrigua erat & numerosa, plenaque delictijs, luculque in ea idolo consecratus erat. In tantam autem dementia- m populus Israel venerat: vt de terra templi vicinia, ibi hostias immolaret, & rigorem religionis delicia- rum vinceret: filiosque suos demonijs incenderent vel iniuriarent. Et appellabatur locus ille gehennom, id est, vallis filij Hen- nom. Hoc Regum volumen & Paralipomenon, & Hieremias scribunt plenissime. Et comminatur Deus se locum ipsum impleturum cadaveribus mortuorum: vt nequaquam vocetur Topheth & Baal, sed vocetur Polyandrium, id est, tumulus mortuorum. Futura ergo supplicia & poenae perpetuae, quibus peccatores cruciandi sunt, huius loci vocabulo denotantur. Duplicem autem esse gehennam, nimij ignis & frigoris, in Iob plenissime legimus.

e ¶ Nonne duo passeret assere, &c.] Haeret sibi sermo dominicus, & sequentia pendunt ex superioribus. Prudens lector caue semper superstitiosam intelligentiam: vt non tuo sensui attemperes scripturas: sed scripturis iungas sensum tuum, & intelligas quid sequatur: Supra dixerat: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: nunc loquitur consequenter: Nonne duo passeret assere veneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Et est sensus: Si parua animalia & vilia absque Deo auctore non decidunt, & in omnibus est prouidentia, & quae in his peritura sunt, sine Dei voluntate non pereunt: vos qui aeterni estis, non debetis timere quod absque Dei viuatus prouidentia. Iste sensus & supra dictus est: Respiciete volatilia caeli: quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester caelestis pascit illa: Nonne vos plures estis illis? Ac deinceps: Considerate lilia agri: quo modo crescunt, & reliqua. Si autem fenum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicae fidei? Quidam coactè duos passeret, animam & corpus interpretantur. Quinq; quoque passeret secundum Lucam, qui duobus alibus veneunt, ad sensus referunt. Sed quo modo illa intel-

1. Par. 24. b.

Iosue 15. b. 1. Ro. 25. c. 1. Par. 28. a. Hier. 7. g. 1. Es. 19. a. g. 12. f.

Iob. 24. c.

Sup. 6. d.

Luc. 12. n.

ligentia toto euangelici sermonis corpori coaptetur, non paruae difficultatis est. Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis vos. Manifestus superior nostrae expositionis sensus expressus est: quod timere non debeant eos qui possunt occidere

corpus, & animam non possunt: quoniam si sine Dei scientia parua quoque animalia non decidunt, quanto magis homo qui apostolica fultus sit dignitate? Quod autem ait: vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt: immensam Dei erga homines ostendit prouidentiam, & ineffabilem signat affectum: quod nihil nostrum lateat Deum, etiam parua & otiose dicta, eius scientiam non fugiant. Derident intelligentiam ecclesiasticam in hoc loco, qui carnis resurrectionem negant: quasi nos & capillos qui numerati sunt, & a tonsore decisi, omnes dicamus resurgere: cum saluator non dixerit: Vestri autem & capilli capitis omnes saluandi sunt, sed numerati sunt. Vbi numerus est, scientia numeri demonstratur, non eiusdem numeri conseruatio. f ¶ Nolite arbitrari, quia veni pacem, &c.] Supra dixerat: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, praedicate super terra. Nunc infert quid post praedicationem sequatur. Ad hunc Chri-

sti, totus orbis contra se diuisus est: vnaqueque domus & infideles & credentes habuit: & propterea bellum missum est bonum, vt rumpetur pax mala. Tale quid & in Genesi aduersus rebelles homines, qui moti fuerant de oriente, & turrem extruere festinabant (per quam caeli alta penetrarent) fecisse scribitur Deus, vt diuideret linguas eorum. Vnde & in psalmo Dauid precatur: Dissipa domine gentes quae bella volunt.

g ¶ Veni enim separare hominem, &c.] Hic locus propè eisdem verbis in Michae propheta scribitur. Et notandum vbi- que; de veteri testamento testimonium ponitur, vtrum sensus tantum, an sermo consentiat.

h ¶ Qui amat patrem aut matrem, &c.] Qui ante praemisera- rit: Non veni pacem mittere, sed gladium, & diuidere homines aduersum patrem & matrem, nurum & socrum, ne quis pietatem religioni anteferet, subiecit dicens: Qui amat patrem aut matrem plus quam me. Et in Cantico legimus canticorum: Ordinate in me charitatem. Hic ordo in omni affectu necessarius est. Ama post Deum, patrem, ama matrem, ama filios. Si autem necessitas venerit, vt amor parentum ac filiorum Dei amori comparetur, & non possit vtrumque seruari: odium in suos, pietas in Deum sit. Non ergo prohibuit amare patrem aut matrem: sed signanter addidit: Qui amat patrem aut matrem plus quam me.

i ¶ Et qui non accipit crucem suam, &c.] In alio euangelio scribitur: Qui non accipit crucem suam quotidie. Ne semel putemus adorem fidei posse sufficere, semper crux portanda est, vt semper nos Christum amare doceamus.

k ¶ Qui recipit vos, me recipit, &c.] Ordo pulcherrimus: Ad praedicationem mittit: docet pericula non timenda: affectum subiecit religioni. Aurum supra tulerat, as de zona excusserat. Dura euangelistarum conditio. Vnde ergo sumptus, vnde victus necessaria? Austeritatem mandatorum, spe temperat promissorum. Qui recipit (inquiens) vos, me recipit, & qui me recipit, recipit cum qui me misit: vt in suscipiendis apostolis, vnusquisque credentium Christum se suscepisse arbitretur.

CANON C

o 92 II

p 93 V

q 94 II

r 95 V

Sup. 6. d.

s 96 V

t 97 III

u 98 I

D

Gen. 1. a.

Psal. 67. g.

Mich. 7. b.

Cant. 2. e.

Luc. 9. n.

CANON C

A a ¶ Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. Inter natos, inquit, mulierum. His ergo præfertur hominibus, qui de mulieribus nati sunt, & de concubitu viri, & non ei qui est natus ex virgine & Spiritu sancto: quamquam in eo quod dixit: Non surrexit maior inter natos mulierum Ioanne Baptista: non cæteris prophetis & patriarchis cunctisque hominibus Ioannem prætulit, sed Ioannem cæteris exæquavit. Non enim statim sequitur: ut si alij maiores eo non sunt, ille maior aliorum sit: verum ut æqualitatem cum cæteris sanctis habeat.

b ¶ Qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo. Multi de saluatore hoc intelligi volunt: quod qui minore est tempore, maior sit dignitate. Nos autem simpliciter intelligamus, quod omnis sanctus, qui iam cum Deo est, maior sit illo qui adhuc consistit in prælio. Aliud est enim coronam victoriæ possidere: aliud adhuc in acie pugnare. Quidam nouissimum angelum in cælis domino ministrantem, meliorem volunt accipere quolibet primo homine, qui versetur in terris.

c ¶ A diebus Ioannis Baptiste vsque nunc regnum cælorum vim patitur. Si primus Ioannes, ut supra diximus, pœnitentiam populis nunciavit, dicens: Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum: consequenter à diebus illius regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Grandis enim est violentia, in terra nos esse generatos, & cælorum sedem querere: possidere per virtutem, quod non tenuimus per naturam.

d ¶ Omnes enim prophete, & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt. Non quod post Ioannem excludat prophetas: Legimus enim in Actibus apostolorum, & Agabum prophetaſſe, & quatuor virgines filias Philippi: sed quod lex & prophete, quos scriptos legimus, quicquid prophetauerunt, de domino vaticinati sunt. Quando ergo dicitur: omnes prophete & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt, Christi tempus ostenditur, ut quem illi dixerunt esse venturum, Ioannes venisse ostenderet.

e ¶ Et si vultis recipere, ipse est Elias qui venturus est. Qui habet aures audiendi audiat. Hoc quod dictum est: si vultis recipere, ipse est Elias: mysticum esse & egere intelligentia, sequens sermo domini demonstrat, dicens: Qui habet aures audiendi audiat. Si enim planus esset sensus, & manifesta sententia, quid necesse fuit nos ad illius intelligentiam præparari? Elias ergo Ioannes dicitur, non secundum stultos philosophos, & quosdam hæreticos: qui perperam opinionem introducunt: sed quod iuxta aliud testimonium euangelij, venerit in spiritu & virtute Eliæ, & eandem sancti spiritus vel gratiam habuerit vel mensuram. Sed & vitæ austeritas, rigorque mentis Eliæ & Ioannis pares sunt. Ille enim in eremo, iste in eremo. Ille zona pellicea cingebatur, & iste simile habuit cingulum. Ille quoniam Regem Achab & Iezabel impietatis arguit, fugere compulsus est. Iste quia Herodis & Herodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncatur. Sunt qui propterea Ioannem Eliam vocari putant: quod quomodo in secundo saluatoris aduentu iuxta Malachiam præcessurus est Elias, & venturum iudicem nunciaturus: sic Ioannes in primo aduentu fecerit, & vterque sit nunciatus, vel primi aduentus domini, vel secundi.

f ¶ Cui autem assimilabo generationem istam? Similis est pueris se-

dentibus in foro, qui clamant. Pueri in foro sedentibus, & clamantibus, atque dicentibus ad coæquales suos: Cecinimus vobis, & non saltastis: lamentati sumus, & non planxistis, comparatur generatio Iudæorum, scriptura dicente: Cui similem estimabo generationem istam? similis est pueris sedentibus in foro, & reliqua. Non ergo nobis tribuitur libera intelligentia, & allegoriæ interpretatio passiva: sed quidquid dicturi sumus de pueris, ad similitudinem generationis est referendum. Pueri isti qui sedent in foro, hi sunt, de quibus Eliaſ loquitur: Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus. Et in decimo octavo psalmo: Testimonium dominis fideles, sapientiam præstans paruulis. Et alibi: Ex ore infantium & lactantium perfecisti laudem. Iſti ergo pueri sederunt in foro, siue eorum, quod significantius græcè dicitur, ubi multa venalia sunt. Et quia populus Iudæorum audire nolebat, non ei tantum locuti sunt, sed plenis faucibus inclararunt: Cecinimus vobis, & non saltastis: pronocauimus ut ad nostrum canticum bona opera faceretis, & saltaretis ad nostram tibiam: sicut saltauit & Dauid ante arcam domini, & noluitis. Lamentati sumus, & vos ad pœnitentiam pronocauimus: & ne hoc quidem facere voluistis, spernentes vtramque prædicationem, tam exhortationis ad virtutes, quam pœnitentiæ post peccata. Nec mirum si duplicem viam contempseritis salutis: cum & ieiunium & saturitatem pariter spreueritis. Si ieiunium vobis placet: cur Ioannes displicuit? Si saturitas: cur filius hominis displicuit? Quorum alterum, demonium habentem, alterum, voratorem & ebrium nuncupastis. Ergo quia vos noluitis vtramque recipere disciplinam, iustificata est sapientia à filiis suis: id est Dei dispensatio atque doctrina. Et ego qui sum Dei virtus, & sapientia Dei, iuste fecisse ab apostolis meis filijs comprobatus sum: quibus reuelauit pater, quæ à sapientibus absconderat, & prudentibus apud semetipsos. In quibusdam euangelijs legitur: Iustificata est sapientia ab operibus suis. Sapientia quippe non quærit vocis testimonium, sed operum.

g ¶ Tunc cepit exprobrare ciuitatibus, in quibus facta sunt plurimæ virtutes eius: quia non egissent pœnitentiam. Exprobratio ciuitatum Chorozain & Bethsaida & Capharnaum, capituli huius titulo panditur: Quod ideo exprobrauerit eis: quia post factas virtutes & signa quàm plurima, non egerint pœnitentiam.

h ¶ Vt tibi Chorozain: Vt tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, &c. Chorozain & Bethsaida vrbes Galiliæ à saluatore planguntur: quod post tanta signa atque virtutes non egerint pœnitentiam, & præferuntur eis Tyrus & Sidon, vrbes idololatriæ, & vitijs deditæ. Præferuntur autem ideo: quod Tyrus & Sidon naturalem tantum legem calcauerint: istæ verò post transgressionem naturalis legis & scriptæ, etiam signa, quæ apud eas facta sunt, parui duxerint. Quærimus vbi scriptum sit: quod in Chorozain & Bethsaida dominus signa fecerit. Supra legimus: Et circumibat ciuitates omnes & vicus, curans omnem infirmitatem, & reliqua. Inter cæteras ergo ciuitates & viculos æstimandum est in Chorozain quoque, & Bethsaida dominum signa fecisse.

i ¶ Et tu Capharnaum, numquid vsque in cælum exaltaberis? vsque ad infernum descendes. In altero exemplari reperimus.

d 104 V

e 103 V

f 106 X

g 107 V

h 108 V

i 109 V

k 110 V

l 111 V

m 112 V

n 113 V

o 114 V

p 115 V

q 116 V

r 117 V

s 118 V

t 119 V

u 120 V

v 121 V

w 122 V

x 123 V

y 124 V

z 125 V

aa 126 V

ab 127 V

ac 128 V

ad 129 V

ae 130 V

af 131 V

ag 132 V

ah 133 V

ai 134 V

aj 135 V

ak 136 V

al 137 V

am 138 V

an 139 V

ao 140 V

ap 141 V

aq 142 V

ar 143 V

as 144 V

at 145 V

au 146 V

av 147 V

HIERON
78

CANON

E

i 109

X

k 110

V

I 111

III

m 112

III

n 113

X

a 114

II

Sup. 10. c.

b 115

X

F

Exec. 16. f.

Zach. 5. 4.

Psal. 37. 4.

reperimus. Et tu Capharnaum, quæ usque in cælum exaltata es, usque ad inferna descendes. Et est duplex intelligentia. Vel ideo ad inferna descendes, quia contra prædicationem meam superbissimè restitisti. Vel ideo, quia exaltata usque ad cælum, meo hospitio, & meis signis atque virtutibus tantum habens privilegium, maioribus plecteris supplicij, quod his quoque credere nolueristi.

a ¶ Quia si in Sodomis factæ fuissent, &c.] Quærat prudens lector & dicat: si Tyrus & Sydon & Sodoma potuerunt agere penitentiam ad prædicationem saluatoris, signorumque miracula, non sunt in culpa quod non crediderunt: sed vitium silentij in eo est, qui acturis penitentiam noluit prædicare. Ad quod facilis & aperta responsio est: ignorare nos iudicia Dei, & singulari dispensationum eius sacramenta nescire. Propositum fuerat domino Iudææ fines non excedere, ne iustam pharisæis & sacerdotibus occasionem persecutionis daret. Vnde & apostolis ante passionem præcepit: *In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis.* Choroazin igitur & Bethsaida damnantur, quod præfenti domino credere noluerunt. Tyrus & Sidon iustificantur, quod apostolis illius crediderunt: Non quæras tempora, cum credentium intueris salutem.

In Capharnaum autem, quæ interpretatur villa pulcherrima, condemnatur incredula Hierusalem, cui dicitur per Ezechielem: *Iustificata est Sodoma ex te.*

b ¶ In illo tempore respondens Iesus dixit: *Confiteor tibi pater, &c.]* Confessio non semper penitentiam, sed & gratiarum actionem significat, ut in psalms sapissimè legimus. Audiant qui saluatorem non natum, sed creatum calumniantur: quod patrem suum vocet cæli & terræ dominum. Si enim & ipse creatura est, & creatura conditore suum patrem appellare potest: stultum fuit non & sui & cæli ac terræ dominum vel patrem similiter appellare.

c ¶ Quia abscondisti hæc a. &c.] Gratiâ agit, & exultat in patre, quod apostolis sui adventus aperuerit sacramenta, quæ ignorauerint scribæ & pharisæi, qui sibi sapientes videntur, & in conspectu suo prudentes. Iustificata est enim sapientia à filijs suis.

d ¶ Ita pater, quoniam sic fuit placitum a te.] Blandientis affectu loquitur ad patrem: ut cœptum in apostolis beneficium compleatur.

e ¶ Omnia mihi tradita sunt à patre meo.] Et tradentem patrem, & accipientem filium mysticè intellige. Alioquin si iuxta fragilitatem nostram sentire volumus: cum cœperit habere qui accipit, incipiet non habere qui dedit. Tradita autem sibi omnia, non cælum & terra & elementa intelligenda sunt, & cætera quæ ipse fecit & condidit: sed hi qui per filium accessum habent ad patrem, & ante rebelles Deum postea sentire cœperunt.

f ¶ Et nemo novit filium nisi pater: neq., &c.] Erubescat Eunomius tantam sibi notitiam patris & filij, quantam alterutrum inter se habeant iactans. Quod si inde contendit, & suam infamiam consolatur, quia sequitur: Et cui voluerit filius revelare. Aliud est naturæ æqualitate nosse quod novetis, aliud revelantis dignatione.

g ¶ Venite ad me omnes, &c.] Gravia onera esse peccati, & Zacharias propheta testatur, dicens iniquitatem sedere super talentum plumbi. Et psalmista complorat: *Iniquitates meæ aggravatae sunt super me.* Vel certe eos qui gravissimo legis

iugo premebantur ad evangelij inuitat gratiam.

h ¶ Iugum enim, &c.] Quomodo leuius lege evangelium cum in lege homicidium, in evangelio ira damnetur? Quæ ratione evangelij gratia facilior: cum in lege adulterium, in evangelio concupiscentia puniatur? In lege multa præcepta sunt, quæ apostolus non posse complere, plenissimè docet. In lege opera requiruntur, quæ qui fecerit, vivet in eis. In evangelio voluntas quæritur: quæ etiam, si effectum non habuerit, tamen præmium non amittit. Evangelium ea præcipit quæ possumus: ne scilicet concupiscentiam: hoc in arbitrio nostro est. Lex cum voluntatem non puniat, punit effectum, ne adulterium facias. Finge in perfectione aliqua virginem profuturam. Hæc apud evangelium, quia voluntate non peccat, virgo suscipitur: in lege quasi corrupta repudiatur.

C A P. XII.

In illo tempore abiit Iesus sabbatho, &c.] In alio quoque evangelio legitur, quod propter nimiam importunitatem, ne vescendi quidem habebant locum, & ideo quasi homines esuriebant. Quod autem spicas segetum manibus conficant, & in ediam consolantur: vitæ austerioris iudicium est, non præparatas epulas, sed cibos simplices quaerentium.

k ¶ Pharisei autem videntes discipulos eius, qui manducabant panes sabbatho, &c.] Nota quod primi apostoli saluatoris, litteram sabbathi destruunt, aduersum Hebronitas: qui cum cæteros recipiant apostolos, Paulum quasi transgressorem legis repudiant.

l ¶ At ille dixit eis: Non legistis quid fecerit David, &c.] Ad confutandam calumniam pharisæorum, veteris recordatur historia: quando David fugiens Saulem venit in Nobæ, & ab Achimelech sacerdote susceptus, postularit cibos: qui cum panes laicos non haberet, dedit ei consecratos: quibus non licebat vesci nisi solis sacerdotibus & leuitis. Et hoc tantum interrogavit, si essent mundi pueri à mulieribus, & illo respondente, ab heri & nudius tertius, non dubitavit panes dare: melius arbitratus propheta dicente: *Misericordiam volo & non sacrificium.* de famis periculo homines liberare, quam Deo offerre sacrificium: Hostia enim placabilis Deo hominum salus est. Opponit ergo dominus, & dicit: Si & David sanctus est, & Achimelech pontifex à vobis non reprehenditur, sed legis uterque mandatum probabili excusatione transgressi sunt, & famis in causa est: cur eandem famem non probatis in apostolis, quam probatis in cæteris? Quanquam & in hoc magna distantia sit. Isti spicas in sabbatho manu conficant: illi panes comederunt leuiticos, & ad sabbathi solemnitatem accedebant. Neomeniarum dies, quibus in conuiuio requisitus fugit ex aula regia. Obserua quod panes propositionis nec David nec pueri eius acceperint, antequam se à mulieribus mundos esse responderent.

m ¶ Aut non legistis in lege, quia sabbatho sacerdotes in templo sabbathum violant, & sine crimine sunt? Calumniamini, inquit, discipulos meos, cur per segetes transeuntes spicas triuerint, & hoc fecerint famis necessitate cogente: cum ipsi sabbathum violatis in templo, immolantes victimas, cadentes tauros, holocausta super lignorum struem incendio concremantes, & iuxta alterius evangelij fidem: Circumcidentes paruulos in sabbatho: ut dum aliam legem feruare cupitis, sabbathum destruat. Numquam autem leges Dei sibi contrariæ sunt: & prudenter vbi transgressionis discipuli

G.

Sup. 5. c.

A. 13. c.

Dem. 4. c.

Mar. 2. d.

H.

1. Re. 21. b.

Osee 6. c.

1. Re. 20. a.

Ioan. 7. c.

CANON
C

Esa. 42. d.

c 116
II
Supr. 7. b.

d 117
III
c 118
X

D

f 119
V
g 120
VII
h 121
II

i 122
II

A

discipuli sui argui poterant, Dauid & Achimelech dicit exempla sectatorum: veram autem & absque necessitatis obtentu sabbathi prauaricationem in ipsos refert, qui calumniam fecerant.

33

a ¶ Dico autem vobis, quia templo maior est hic. Hic non pronomen, sed aduerbium loci est, quod maior templo sit locus qui Dominum templi teneat.

b ¶ Si autem sciretis quid est misericordiam, &c. Quid sit, volo misericordiam & non sacrificium: supra diximus. Quod autem sequitur: Numquam condemnassetis innocentes, de apostolis intelligendum est. Et est sensus. Si misericordiam comprobastis Achimelech, eo quod fame periclitantem refocillauerit Dauid & pueros eius: quare discipulos meos condemnatis, qui nihil tale fecerunt?

c ¶ Et cum transisset inde, venit in synagogam eorum, & ecce homo manum, &c. Tertiusdecimus iste est qui curatur in synagoga. Et notandum quod non in itinere & foris, sed in conciliabulo Iudaeorum manus arida fuerit sanata.

d ¶ Et interrogabant eum dicentes: Si licet sabbathis curare, &c. Quia destructionem sabbathi, quam pharisaei in discipulis arguebant, probabili exemplo excusauerat, ipsum calumniari volunt, & interrogant vtrum liceat curare in sabbathis: vt si non curauerit, crudelitatis aut imbecillitatis: si curauerit, transgressionis accusent.

B

e ¶ Ipse autem dixit eis: Quis, &c. Sic soluit propositam quaestionem, vt interrogantes auaritia condemnaret. Si vos, inquit, in sabbatho ouem & aliud quodlibet animal in foueam decidens eripere festinatis, non animali sed vestra auaritia consulentes: quanto magis ego hominem, qui multo melior est oue, debeo liberare?

f ¶ Tunc ait homini, extende manum tuam, &c. In Euangelio, quo vtuntur Nazareni & Ebionitae (quod nuper in Graeco de Hebraeo sermone translulimus, & quod vocatur a plebsque Matthaei autenticum) homo iste qui aridam habet manum, caementarius scribitur, istiusmodi vocibus auxilium precans: Caementarius eram, manibus victum quaeritans: preceor te Iesu, vt mihi restituas sanitatem, ne turpiter mendicem cibos. Vsq; ad aduentum Saluatoris arida manus in synagoga fuit Iudaeorum, & Dei opera non fiebant in ea: postquam ille venit in terras, reddita est in apostolis creditibus dextera, & operi pristino restituta.

g ¶ Exeuntes autem pharisaei consilium fecerunt. Quod Domino moluntur insidias, liuor in causa est: Quid enim fecerat, vt pharisaeos ad interfectionem sui prouocaret? nempe quod homo extenderat manum. Quis enim pharisaeorum in die sabbathi non extendit manum, portans cibos, calicemque porrigens, & caetera quae victui necessaria sunt? Si ergo manum extendere, & alimenta subleuare vel potum, in sabbatho non est criminis: cur hoc in alio arguunt quod ipsi facere coarguuntur: praesertim cum iste caementarius nihil tale portauerit, sed ad praecipitum Domini solam extendit manum?

h ¶ Iesus autem sciens recessit inde, &c. Sciens insidias eorum quod vellent perdere Saluatorem suum: recessit inde, vt pharisaeis contra se occasionem impietatis auferret.

i ¶ Ecce puer meus, quem elegi: dilectus meus, &c. Per Esaiam Prophetam ex persona patris hoc dicitur: *Ponam spiritum meum super eum. Spiritus ponitur non super Dei verbum, & super vnigenicum, qui de sinu processit patris: sed super eum, de quo dictum est: Ecce puer meus.*

k ¶ Neque audiet quis in plateis vocem eius. Lata enim est & spatiosa via, qua ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam: Qui multi vocem non audiunt Saluatoris: quia non sunt in arcta via, sed in spatiosa.

l ¶ Arundinem quassatam non confringit, &c. Qui peccatori non porrigit manum, nec portat onus fratris sui, iste calamus quassatum confringit. Et qui modicam scintillam fidei contemnit in paruulis, hic linum extinguit fumigans. Quorum Christus vtrumque non fecit: ad hoc enim venerat, vt saluum faceret quod perierat.

m ¶ Tunc oblatas est ei daemoneum ha. &c. Tria signa simul in vno homine perpetrata sunt: Caecus videt, mutus loquitur, possessus a daemone, liberatur. Quod & tunc quidem carnaliter factum est, sed & quotidie completur in conuersione credentium: vt expulso daemone, primum fidei lumen aspiciant, deinde in laudes Dei tacentia prius ora laxentur.

n ¶ Iesus autem sciens cogit, &c. Turbae stupebant, & confitebantur eum, qui tanta signa faciebat, esse filium Dauid: pharisaei vero opera Dei, principi daemontorum deputabant. Quibus Dominus non ad dicta, sed ad cogitata respondit: vt vel sic compellerentur credere potentiae eius, qui cordis videbat occulta.

o ¶ Si satanas satanam eicit, aduersus se diuisus est, &c. Non potest regnum & ciuitas contra se diuisa perstare. Sed quomodo concordia paruæ res crescant, ita discordia maximæ dilabuntur. Si ergo satanas pugnat contra se, & daemones inimicus est daemones, deberet iam mundi venisse consummatio, vt non haberent in eo locum aduersariae potestates: quarum inter se bellum, pax hominum est. Si autem putatis o scribas & pharisaei, quod recessio daemorum obedientia sit in principem suum, vt homines ignorantes fraudulentam simulatione deludant: quid potestis dicere de corporum sanitatibus, quas Dominus perpetravit? Aliud est si membrorum quoque debilitates, & spiritualium virtutum insignia daemonebus assignatis.

p ¶ Si ego in Beelzebub eicio daemonia, filij vestri in quo eiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Filios Iudaeorum, vel exorcistas gentis illius ex more significat, vel apostolos ex eorum stirpe generatos. Si exorcistas, qui ad inuocationem Dei eiciebant daemones, coarctat interrogatione prudenti, vt confiteantur Spiritus sancti esse opus. Quod si expulso daemone, inquit, in filijs vestris, Deo, non daemonebus deputatur: quare in me idem opus non eandem habeat causam?

B 5

Ergo

HIERON
11.7.8

CANON A

A

Infr. 19. d.

Luc. 11. c.

Exod. 8. c. Deut. 9. b. k 123 II

I 124 X

m 125 V

n 126 X

Luc. 17. c. Ioan. 1. d. Supr. 3. a.

o 127 V

Infr. 21. d.

p 128 V

B

Ergo ipsi iudices vestri erunt, non potestate sed comparatione: dum illi expulsiorem demonum Deo assignant, vos Beelzebub principi demoniorum. Sin autem de Apostolis dictum est (quod & magis intelligere debemus) ipsi erunt iudices eorum: quia sedebunt in duodecim solijs, iudicantes duodecim tribus Israel.

a ¶ Si autem ego in spiritu Dei eicio demones. In Luca istum locum ita scriptum legimus: Si autem ego in digito Dei eicio demones. Iste est digitus, quem confitentur & Magi, qui contra Moysen & Aaron signa faciebant, dicentes: Digitus Dei est iste, quo tabulae lapideae scriptae sunt in monte Sina. Si igitur manus & brachium Dei, filius est, & digitus eius Spiritus sanctus: Patris & Filij & Spiritus sancti vna substantia est: non te scandalizet membrorum inaequalitas, cum adificet unitas corporis.

b ¶ Igitur pervenit in vos regnum Dei. Vel seipsum significat, de quo in alio loco scriptum est: Regnum Dei intra vos est, Et: Medius stat inter vos, quem nescitis: Vel certe illud regnum quod & Ioannes & ipse Dominus praedicaerant: Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum. Est & tertium regnum Scripturae sanctae, quod auferetur a Iudaeis, & tradetur genti facienti fructus eius.

c ¶ Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis & vasa eius diripere, nisi prius alligaverit fortem, & tunc domum illius diripiet? Non debemus esse securi: Aduersarius noster fortis, victoris quoque vocibus comprobatur. Dominus illius mundus, qui in maligno positus est: non creatoris dignitate, sed magnitudine delinquentis: Vasa eius nos quondam fuimus. Alligatus est fortis, & religatus in tartarum, & Domini contectus pede, & direptis sedibus tyranni, captiua ducta est captiuitas.

d ¶ Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit, &c.] Non putet hoc quisquam de haereticis dictum & schismaticis (quamquam & cita ex superfluo possit intelligi) sed ex consequentibus textuque sermonis, ad diabolum refertur, eo quod non possint opera Saluatoris Beelzebub operibus comparari. Ille cupit animas hominum tenere captiuas: Dominus liberare. Ille praedicat idola: hic vnus Dei notitia. Ille trahit ad vitia: hic ad virtutes reuocat. Quomodo ergo possunt inter se habere concordiam, quorum opera diuersa sunt?

e ¶ Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, &c.] Et quomodo quidam nostrorum episcopos atque presbyteros post blasphemiam Spiritus sancti in suum recipiunt gradum: cum Saluator dicat omne peccatum, & blasphemiam dimitti hominibus: qui autem in Spiritum sanctum blasphemauerit, non dimittit ei, neque in praesenti tempore, neque in futuro? Nisi forte illud de Marco Evangelista sumamus exemplum: qui causas tanta irae manifestius expressit, dicens: Quia dicebant, spiritum immundum habet, Ergo quicumque opera Saluatoris Beelzebub principi demoniorum deputarit, & dixerit filium Dei habere spiritum immundum, huic nullo tempore blasphemiam remittetur. Vel ita locus iste intelligendus est. Qui verbum dixerit contra filium hominis, scandalizatus carne mea, & me hominem tantum arbitrans: quod filius sim fabri, & fratres habeam

Marc. 3. d.

Marc. 3. d.

Marc. 3. d.

Iacobum & Ioseph & Iudam, & homo vorator & vini potator sim: talis opinio absque blasphemia, quamquam culpa non careat erroris, tamen habet veniam propter corporis vilitatem. Qui autem manifeste intelligens opera Dei, cum de virtute negare non possit, eadem stimularum inuidia calumniatur, & Christum denique; verbum & opera Spiritus sancti dicit esse Beelzebub: isti non dimittitur neque in praesenti saeculo neque in futuro.

f ¶ Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum, &c.] Constringit eos syllogismo, quem Graeci vocant ἀφορισμός: ineuitabilem posuimus appellare: qui interrogatos hinc inde concludit, & utroque cornu premit. Si, inquit, diabolus malus est, bona opera facere non potest. Si autem bona sunt quae facta cernitis: sequitur, ut non sit diabolus qui ea facit. Neque enim fieri potest, ut ex malo bonum, aut ex bono oriatur malum. Quod autem sequitur.

g ¶ Progenies viperarum, quomodo potest. Ostendit illos arborem malam, & tales afferere fructus blasphemiae redundantes, qualia habeant semina diaboli.

h ¶ Bonus homo de bono thesauro. Vel ipsos Iudaeos Dominum blasphemantes ostendit de quali thesauro blasphemias proferant: vel cum superiori quaestione haeret sententia; quod quomodo non possit bonus homo proferre mala, nec malus bona, sic non possit Christi

ma, & diabolus bona opera facere.

i ¶ Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, &c.] Hoc quoque haeret cum superioribus. Et est sensus. Si otiosum verbum, quod nequaquam edificat audientes, non est absque periculo eius qui loquitur, & in die iudicij redditurus est vnusquisque rationem sermonum suorum: quanto magis vos, qui opera Spiritus sancti calumniimini, & dicitis meum Beelzebub principem demoniorum eicere demonia, reddituri estis rationem calumniae vestrae? Otiosum verbum est quod sine vtilitate & loquentis dicitur, & audientis: si omissis serijs, de rebus friuolis loquamur, & fabulas narremus antiquas. Caeterum qui scurrilia replicat, & cachinnis ora dissoluit, & aliquid profert turpitudinis: hic non otiosi verbi, sed criminosis tenebitur reus.

k ¶ Tunc responderunt ei, &c. Magister volumus, &c.] Sic signum postulant, quasi quae viderant signa non fuerint. Sed in alio Euangelista quid petant plenius explicatur. Volumus ad resignum videre de calo. Vel in morem Eliae ignem de sublimi venire cupiebant: vel in similitudinem Samuelem tempore aestiuo contra naturam loci mugire tonitrua, coruscare fulgura, imbres ruere: quasi non possint & illa calumniari & dicere, ex occultis & varijs aëris passionibus accidisse. Nam qui calumniaris ea quae oculis vides, manu tenes, vilitate sentis: quid facturus es de his quae de caelo venerint? Vtique respondebis & Magos in Aegypto multa signa fecisse de caelo.

l ¶ Ait illis: generatio mala & adultera. Egredie dicit adultera: quia dimiserat virum, & iuxta Ezechielem, multis se amatoribus copulauerat.

m ¶ Signum quaerit, & signum non dabitur illi, nisi signum Iona Propheta. Sicut enim fuit Iona in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terrae tribus diebus & tribus noctibus, &c.] De hoc loco plenius in

commenta-

commenta-

commenta-

commenta-

commenta-

C

D

Marc. 3. b. 4. Reg. 1. c.

Exo. 7. 6. b.

Exo. 16. b.

Iona. 2. b.

A

commentarijs Iona Propheta disputauimus: ad illum ergo locum lectoris diligentiam remitimus. Hoc breuiter nunc dixisse contenti, quod synedochicè totum intelligatur ex parte: non quod omnes tres dies & tres noctes in inferno Dominus steterit: sed quod in parte parafceues, & domini- cae, & tota die sabbati, tres dies & totidem noctes intelligatur.

a ¶ *Viri Niniuita surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, &c.* Non sententia potestate, sed comparationis exemplo.

b ¶ *Et ecce plus quam Iona hic.* Hic, aduerbium loci, non pronomen intelligas. Iona secundum Lxx. interpretes triduo predicauit: ego tanto tempore. Ille Assyrijs genti incredula: ego Iudaeis populo Dei. Ille peregrinis: ego ciuibus. Ille voce locutus est simplici, nihil signorum faciens: ego tanta faciens signa, Beelzebub calumniam sustineo. Plus ergo est Iona, hic: id est, in praesentiarum interuos.

c ¶ *Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis, &c.* Eodem modo condemnabit regina Austri populum Iudaeorum, quo condemnabunt viri Niniuita Israellem incredulum. Ista est autem regina Saba, de qua in regum volumine & in Paralipomenon legimus quae per tantas difficultates, gente sua & imperio derelictis, venit in Iudaeam audire sapientiam Salomonis, & ei multa munera detulit. In Niniue autem & in regina Saba occulta fides nationum praefertur Israeli.

d ¶ *Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, &c.* Quidam istum locum de haereticis dictum putant: quod immundus spiritus qui in eis antea habitauerat, quando gentiles erant, ad confessionem veræ fidei, eiciatur: postea verò cum se ad haeresim transtulerint, & simulatis virtutibus ornauerint domum suam: tunc alijs septem nequam spiritibus adiunctis, reuertitur ad eos diabolus & habitat in illis: fiant quæ nouissima eorum peiora prioribus. Multo quippe peiori conditione sunt haeretici quam gentiles: quia in illis spes fidei est: in istis pugna discordia. Cum hæc intelligentia plausum quandam & colorem doctrinae praeferat, ne scio an habeat veritatem. Ex eo enim quod finita vel parabola vel exemplo sequitur: Sic erit & generationi huic pessima: compellimur non ad haeticos & quoslibet homines, sed ad Iudaeorum populum referre parabolam: vt contextus loci non passim & vagus in diuersum fluctuet, atque insipientium more turbetur: sed haerens sibi vel ad priora vel ad posteriora respondeat. Immundus spiritus exiit à Iudaeis, quando acceperunt legem, & ambulauit per loca arida quærens sibi requiem. Expulsus videlicet à Iudaeis ambulauit per gentium solitudines: quæ cum postea Domino credidissent, ille non inuento loco in nationibus, dixit.

e ¶ *Reuertar in domum meam, &c.* Hoc est à abibo ad Iudæos quos ante dimiseram.

f ¶ *Et veniens inuenit eam vacantem, scopis mundatam, &c.* Vacabat enim templum Iudaeorum, & Christum hospitem non habebat dicentem: *Surgite, eamus hinc.* Et in alio loco: *Dimittetur vobis domus vestra deserta.* Quia igitur & Dei & Angelorum praesidia non habebant, & ornati erant superfluis obseruationibus legis, & traditionibus pharisaeorum: reuertitur diabolus ad sedem suam pristinam, &

septenario sibi numero demonum addito, habitat pristinam domum, & sunt illius populi nouissima peiora prioribus. Multo enim nunc maiori demonum numero possidentur blasphemantes in synagogis suis Christum Iesum, quam in Aegypto possessi fuerant ante legis notitiam: quia aliud est venturum non credere: aliud eum non suscepisse qui venerit. Septenarium autem numerum adiunctum diabolo, vel propter sabbatum intellige, vel propter numerum Spiritus sancti: vt quomodo in Esaia super

virgam de radice Iesse, & florem qui de radice confendit, septem spiritus virtutum descendisse narrantur, ita e contrario vitiorem numerus in diabolo consecratus sit.

g ¶ *Ab hoc loquente ad turbas: ecce mater eius & fratres, &c.* Occupatus erat Dominus in opere sermonis, in doctrina populorum, in officio predicandi: mater & fratres veniunt foris, stant, & ei desiderant loqui: Tunc quidam nunciat Saluatori, quod mater sua & fratres stent foris, quærentes eum. Videtur mihi iste qui nunciat non fortuito & simpliciter nunciare, sed insidias tendere Saluatori: vt cum spiritali operi carnem & sanguinem praeferat. Vnde & Dominus, non quod negaret matrem & fratres exire contempsit, sed quod responderet insidiant, extendens manum in discipulos, ait.

h ¶ *Ecce mater mea & fratres mei, &c.* Isti sunt mater mea, & fratres mei, qui faciunt opera patris mei. Non ergo iuxta Marcionem & Manichæum matrem negauit, vt natus de phantasmate putaretur, sed Apostolos cognationi prætulit, vt & nos in comparatione dilectionis carni spiritum preferamus. Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quærentes te. Quidam fratres Domini de alia vxore Ioseph filios suspicantur, sequentes delyrameta apocryphorum, & quandam Escham mulierculam confingentes. Nos autem, sicut in libro quem contra Heluidium scripsimus continetur, fratres Domini, non filios Ioseph, sed consobrinos Saluatoris, Mariæ liberos intelligimus materteræ Domini, quæ esse dicitur mater Iacobi minoris & Ioseph & Iudæ: quos in alio Euangelij loco fratres Domini legimus appellatos. Fratres autem consobrinos dici, omnis scriptura demonstrat. Dicamus & aliter Saluator loquitur ad turbas: intrinsecus erudit nationes. Mater eius & fratres, hoc est, synagoga & populus Iudaeorum, foris stant, & intrare desiderant, & sermone eius indigni fiunt. Cumque rogauerint & quaesierint & nuncium miserint, responsum accipiunt liberi eos esse arbitrij, & intrare posse si velint & ipsi credere: qui tamen intrare non potuerunt nisi alios rogauerint.

CAPVT XIII.

In illo die exiens Iesus de domo sedebat secus mare: & congregatae sunt ad eum turbae multae: ita vt in nauiculam ascend. &c.] Populus domum Iesu non poterat intrare, nec esse ibi vbi Apostoli audiebant mysteria. Iecirco miserator & misericors Dominus egreditur de domo sua, & sedit iuxta huius seculi mare: vt turbae congregentur ad eum, & audiant in littore, quæ intus non merebantur audire: ita vt in nauiculam ascendens federet, & omnis turba staret in littore. Iesus in medijs fluctibus, hinc inde martunditur, & in sua maiestate securus, appropinquare facit

terræ

Esa. 11. 4.

q 129 II

r 130 II

D a 131 II

Infr. 27. f. Marc. 6. a. Ep. 16. a. Infr. ca. 19. in fine.

B 3. Reg. 7. 2. Par. 9.

1. Ion. 1. 4. d. Luc. 13. a.

HIERONIMUS

CANON
E

terrae nauiculam suam. At populus nequaquam periculum sustinens, nec tentationibus circumdatus, quas ferre non poterat, stat in littore fixo gradu, ut audiat quae dicuntur.

a ¶ *Et locutus est eis multa in parabolis dicens.* Turba non vnius sententiae est, sed diuersarum in singulis voluntatum. Unde loquitur ad eam in multis parabolis, ut iuxta varias voluntates, diuersas recipere discipulas. Et notandum, quod non omnia locutus sit eis in parabolis, sed multa. Si enim dixisset omnia in parabolis, absque emolumento populi recessissent. Perspicua miscet obscuris, ut per ea quae intelligunt, prouocentur ad eorum notitiam quae non intelligunt.

b ¶ *Ecce exiit qui seminat seminare.* Intus erat, domi versabatur, loquebatur discipulis sacramenta. Exiit ergo de domo sua, qui seminat verbum Dei, ut seminaret in turbis. Significatur autem factor iste qui seminat, esse filius Dei, & patris in populis seminare sermonem. Et simul obserua hanc esse primam parabolam, quae cum interpretatione sua posita sit. Et cauendum est vbiunque Dominus exponit sermones suos, & rogatus a discipulis intrinsecus differit: ne vel aliud, nec plus quid velimus intelligere, quam ab eo expostum est.

b 132
V
c 133
I

c ¶ *Quaedam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres, & comederunt.* Hanc parabolam ad comprobendam heresim suam Valentinus assumit: tres introducens naturas: spiritualem, animalem, atque terrenam, cum hic quatuor sint: vna iuxta viam, alia petrosa, tertia plena spinis, quarta terrae bonae. Differimus parumper interpretationem eius cum discipulis volentes secretè audire quod dicitur.

d 134
V
F
c 135
II

d ¶ *Qui habet aures audiendi, &c.* Prouocamur ad dictorum intelligentiam, quoties his sermonibus commouemur.

e ¶ *Et accedentes discipuli dixerunt.* Querendum est quomodo accedant ad eum discipuli, cum Iesus in naui sedeat: nisi forte intelligi datur, quod dudum cum ipso nauem cõscenderint, & ibi stantes super interpretatione parabolae sciscitanti sunt.

f ¶ *Qui enim habet dabitur ei, &c.* Non in aequalitate iudicij habentibus additur, & non habentibus, id quod habere videntur aufertur, sed quod Apostolis in Christo habentibus fidem, etiam si quid minus virtutum habeant, conceditur. Iudaeis autem, qui non crediderunt in filium Dei, etiam si quid per naturam bonum possident, tollitur. Neque enim possunt aliquid sapienter intelligere, qui caput non habent sapientiae.

g ¶ *Idè in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, &c.* Hæc de his loquitur qui stant in littore, & diuiduntur ab Iesu, & sonitu fluctuum perstreptente, non audiunt ad liquidum quae dicuntur: Impleturque in eis propheta Esaiæ: *Auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis.* Hæc de turbis prophetata sunt, quae stant in littore, & Dei non merentur audire sermonem. Accedamus ergo & nos cum discipulis ad Iesum, & regemus

Esai. 6. 6.

eum differtionem parabolae: ne cum turbis frustra aures & oculos habere videamur.

h ¶ *Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauitè audierunt.* Reddit causas quare videntes non videant, & audientes non audiant: Quia incrassatum est, inquit, cor populi huius, & auribus suis grauitè audierunt. Ac ne forte arbitremur crassitudinem cordis, & grauitatem aurium naturae esse non voluntatis, subiungit culpam arbitrij & dicit.

i ¶ *Et oculos suos clauerunt: ne quando oculis videant, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertant, &c.* In parabolis ergo audiunt & in ænigmate, qui clausis oculis nolunt cernere veritatem.

k ¶ *Vestri autem beati oculi, quia vident, & aures vestrae, quia audiunt.* Nisi supra legissemus auditores ad intelligentiam prouocatos, Salvatore dicente: qui habet aures audiendi audiat, putaremus nunc oculos & aures, quae beatitudinè accipiunt, carnis intelligi. Sed mihi videntur illi beati oculi, qui possunt Christi cognoscere sacramenta, & quos Iesu in sublime præcepit, ut candentes segetes aspiciant, & illas aures beatae, de quibus Esaias loquitur: *Dominus apposuit mihi auriculam.*

l ¶ *Amen quippe dico vobis, quia multi prophetae, & iusti cupierunt videre quae videtis, & non viderunt, & audire quae auditis, & non audierunt.* Vos ergo audite parabolam seminantis. Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit quod seminatum est in corde eius: hic est qui secus viam seminatus est. Qui autem super petrosa seminatus est: hic est qui verbum audit, & continuo cum gaudio accipit illud: Non habet autem in se radicem, sed est temporalis. Facta aut tribulatione, & persecutione propter verbum, continuo scandalizatur. Qui autem seminatus est in spinis: hic est qui verbum audit, & sollicitudo saeculi

in specie: vos autem in praesentiarum tenetis, & habetis Dominum vestrum, & ad voluntatem interrogatis, & conuiscimini ei.

m ¶ *Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit.* Hoc praemittens hortatur nos, ut quae dicuntur diligentius audiamus.

n ¶ *Venit malus, & rapit quod seminatum est in corde eius.* Malus bonum semen rapit: Et simul intellige quod in corde fuerit seminatum: & diuersitas terrae, animae sint creditum.

o ¶ *Facta autem tribulatione, & persecutione propter verbum continuo scandalizatur.* Attende quod dictum sit: continuo scandalizatur. Est ergo aliqua distantia inter eum qui multis tribulationibus poenitè compellitur Christum negare, & eum qui ad primam persecutionem statim scandalizatur & corrui.

p ¶ *Qui autem seminatus est in spinis, hic est qui verbum audit, & sollicitudo saeculi istius, &c.* Mihi videtur & illud quod iuxta literam ad Adam dicitur: *Inter spinas & tribulos panem tuum manducabis:* hoc significare mysticè: quod quicumque se saeculi voluptatibus dederit curisque istius

G

Ioan. 4. a.

Esai. 50. b.

Ioan. 7. g.

H

Genes. 3. e.

mundi,

A

mundi, panem caelestem, & cibum verum inter spinas com-
medat. Eleganter adiunxit: fallacia diuitiarum suffocat
verbum. Blandae enim sunt diuitiae, & aliud agentes & aliud
pollicentes. Lubrica est earum possessio, dum huc illucque
circunferuntur, & instabili gradu vel habentes deserunt, vel
non habentes referunt.

¶ Qui vero in terram bonam se-
minatus est: hic est qui audit ver-
bum, & intelligit, & fructum facit.]
Sicut in terra mala tres fuerunt
diuersitates, scilicet viam, & pe-
trosum, & spinosam loca: sic in ter-
ra bona tria diuersitas est:
centesimi, sexagesimi, & tri-
cesimi fructus. Et in illa au-
tem & in ista non mutatur sub-
stantia, sed voluntas, & tam
incredulorum quam creden-
tium corda sunt quae semen re-
cipiunt. Venit, inquit, malus,
& rapit quod seminatam est in
corde eius, & secundo ac ter-
tio: hic est, ait, qui verbum au-
dit. In expositione quoque ter-
rae bonae, iste est qui audit ver-
bum. Primum ergo debemus
audire: deinde intelligere, &
post intelligentiam fructus
reddere doctrinarum: & face-
re vel centesimum fructum,
vel sexagesimum, vel trice-
simum, de quibus plenius li-
bro contra Iouinianum dixi-
mus, & nunc breuiter pertrin-
gimus: Centesimum fructum
virginibus: sexagesimum vi-
uis & continentibus: tricesimum casto matrimonio depu-
tantes. Honorabiles enim nuptiae, & cubile immaculatum. Quidam
nostrorum, centesimum fructum ad martyres referunt: quod
si ita est, sancta confortia nuptiarum excluduntur a fructu
bono.

B

¶ Aliam parabolam proposuit, dicens: Simile est regnum, &c.]
Haec secunda parabola est, cum interpretatione sua non statim
posita, sed interiectis alijs parabolis edisserata. Hic enim
proponitur, & postea dimissis turbis venit in domum, & ac-
cedunt ad eum discipuli eius rogantes: Disserere nobis para-
bolam zizaniorum agri, & reliqua. Non ergo debemus pra-
propero intelligendi desiderio ante eius notitiam quaerere
quam a Domino disseratur.

¶ Aliam parabolam proposuit eis, dicens:] Sedebat Dominus
in nauis, & turbis stabat in littore: illi procul, discipuli vicini-
us audiebant. Proponit eis & aliam parabolam, quasi diues
paterfamilias inuitatos diuersis reficiens cibus: vt vnusquisq;
secundum naturam stomachi sui varia alimenta susciperet.
Vnde & in priori parabola non dixit alteram, sed aliam. Si e-
nim praemisisset alteram, expectare tertiam non poteramus:
praemisisset aliam, vt plures sequantur.

Infr. 21. d.

¶ Simile est regnum calorum grano sinapis, quod accipit. Sec.] No-
fit molestum lectori si totas parabolam proponimus. Quae e-
nim obscura sunt, plenius disserenda sunt: ne breuitate nimia
inuoluantur magis sensus quam exponantur. Regnum
caelorum praedicatio euangelij est, & notitia scripturarum,
quae ducit ad vitam, & de qua dicitur ad Iudeos: Ausere-
tur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Simi-
le est ergo huiusmodi regnum grano sinapis, quod ac-
cipiens homo seminat in agro suo. Homo qui seminat
in agro suo, a plerisque Saluator intelligitur, quod in ani-
mis credentium seminat: Ab alijs, ipse homo seminans in a-
gro suo: hoc est in semetipso & in corde suo. Quis est iste qui
seminat, nisi sensus noster & animus: qui suscipiens gra-

num praedicationis, & fouens sementem humore fidei, facit
in agro sui pectoris pullulare: Praedicatio euangelij minima
est omnibus disciplinis. Ad primam quippe doctrinam fidei
non habet veritatis, hominem Deum, Christum mor-
tuum, & scandalum crucis praedicans. Confer huiusmodi
doctrinam dogmatibus philo-
sophorum, & libris eorum, &
splendore eloquentiae, & com-
positioni sermonum, & vide-
bis quanto minor sit ceteris se-
minibus sementis euangelij.
Sed illa cum creuerit, nihil
mordax, nihil viuendum, nihil
vitale demonstrat, sed totum
flaccidum marcidumque &
mollitum ebullit in cholera, &
in herbas, quae cito arescunt &
corruunt. Haec autem praedi-
catio, quae parua videbatur in
principio, cum vel in anima
credentis, vel in toto mundo
fata fuerit: non exurgit in cho-
lera, sed crescit in arborem: ita
vt volucres caeli (quas vel ani-
mas credentium, vel fortitudi-
nes Dei seruitio mancipatas
sentire debemus) veniant, &
habitent in ramis eius. Ramos
puto euangelicae arboris, quae
de grano sinapis creuerit, dog-
matum esse diuersitates: in
quibus supradictarum volu-
crum vnaquaque requiescit.
Assumamus & nos pennas co-
lumbae: vt volitantes ad alto-
ra, possimus habitare in ramis
huius arboris, & nidulos nobis
facere doctrinarum: terrena-
que fugientes ad caelestia festi-
nare. Multi legentes granum
sinapis minimum omnibus se-
minibus, & illud quod in euangelio a discipulis dicitur: Do-
mine adauge nobis fidem, & responderetur eis a Salvatore:
Amen dico vobis: si habueritis fidem quasi granum sinapis, & dixerit-
is monti huic, migra de loco isto, migrabit: putant Apostolos vel
paruam fidem petere, vel Dominum de parua fide dubitare,
cum Apostolus Paulus fidem grano sinapis compara-
tam maximam iudicet. Quid enim dicit? Si habuero totam fi-
dem, ita vt montes transferam: charitatem autem non habeam, nihil
mibi prodest. Ergo quod Dominus dixit fide fieri quae gra-
no sinapis comparatur: hoc Apostolus docet tota fide posse
fieri.

¶ Aliam parabolam locutus est eis: Simile est regnum calorum fer-
mento, quod acceptum, &c.] Diuersus est hominum stomachus:
alij amaris, alij dulcibus: alij austerioribus, alij lenibus de-
lectantur cibus. Proponit itaque Dominus, vt iam su-
pra diximus, diuersas parabolam: vt iuxta vulnere vatie-
tates, & medicina diuersa sit. Mulier ista, quae fermentum
accepit, & abscondit illud in farinae satis tribus, donec fer-
mentaretur totum: vel praedicatio mihi videtur apostolica:
vel ecclesia quae de diuersis gentibus congregata est. Haec
tollit fermentum, notitiam scilicet & intelligentiam scri-
pturarum, & abscondit illud in farinae satis tribus: vt spiri-
tus, anima, & corpus in vnum redacta, non discrepent in-
ter se: sed cum duobus & tribus conuenerint, impetrent a
patre quodcumque postulauerint. Disseritur locus iste & al-
liter. Legimus in Platone, & philosophorum dogma vul-
gatum est: tres esse in humana anima passiones, τὸ λογικόν,
quod nos possumus interpretari rationabile, τὸ τιμιόν, quod
dicimus plenum irae vel irascibile, τὸ ἐπιθυμητικόν, quod appel-
lamus concupiscibile: & putat ille philosophus, rationabi-
le nostrum in cerebro: iram in felle: desiderium in iecore
commorari. Et nos ergo si acceptimus fermentum euan-
gelicum sanctarum scripturarum (de quo supra dictum est)
tres humanae animae passiones in vnum redigentur: vt in

f 136 X

g 137 II

h 138 V D

Luc. 17. b.

1. Cor. 13. a

ratione

HIERON
11.7.8

CANON

E

i 139

VI

k 140

X

F

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

tatione possideamus prudentiam: in ira, odium contra vitia: in desiderio, cupiditatem virtutum: & hoc totum fiet per doctrinam euāgelicam, quam nobis mater ecclesia præstitit. Dicam & tertiam quorundam intelligentiam, vt curiosus lector è pluribus quod placuerit ligat: Mulierem donec fermentatum est totum. ⁱ Hæc omnia locutus ^a est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis: Vt impleretur ^b quod dictum est per prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meum: eructabo abscondita à constitutione mundi. ^k Tunc ^c dimissis turbis venit in domum, & accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Edisere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui ^d respondens ait: Qui seminat bonum semen, est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum verò semen, hi sunt filij regni: zizania autem filij sunt nequam. Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus. Messis verò consummatio sæculi est. Messores autem angeli sunt. Sic ut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti ^e fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. Simile est ^f regnum cælorum thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrum illum. Iterum ^g simile est regnum cælorum homini negotia-

da est patientia: quomodo eiciendi sunt quidam de medio nostrum? Inter triticum & zizania, quod nos appellamus lolium, quandiu herba est, & nondum culmus venit ad spicam, grandis similitudo est, & in discernendo aut nulla aut perdifficilis distantia. Præmonet ergo dominus, ne vbi quid ambiguum est, cito sententiam proferamus: sed Deo iudici terminum resequemur: vt cum dies iudicij venerit, ille non suspicionem criminis, sed manifestum reatum de sanctorum cætu eiciat. Quod autem dixit, zizaniorum fasciculos ignibus tradi, & triticum congregari in horrea: manifestum est hæreticos quosque & hypocritas fidei, gehennæ ignibus concremandos: sanctos verò qui appellantur triticum, horreis, id est, mansionibus cælestibus suscipi.

^e ¶ Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. In præsentis sæculi fulget lux sanctorum coram hominibus: post consummationem autem mundi, ipsi iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui.

^f ¶ Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit homo abscondit, &c. Crebris parabolarum obcuritatibus retardati, commaticam interpretationem excedimus: vt propè de alio interpretationis genere ad aliud transisse videamur. Thesaurus iste, in quo sunt omnes thesauri sapientie & scientie absconditi, aut Deus verbū est, qui in carne Christi videtur absconditus: aut sanctæ Scripturæ, in quibus reposita est notitia Saluatoris: quem cum quis in eis inuenierit, debet omnia istius mundi emolumenta contemnere, vt illum possit habere quem reperit. Quod autem sequitur: Quem cum inuenierit homo, abscondit: iccirco dicitur, non quod hoc de inuidia faciat, sed quod timore seruantis & nolentis perdere, abscondat in corde suo, quem pristinis prætulit facultatibus.

^g ¶ Iterum simile est regnum cælorum homini negotiatori querenti bonas margaritas, &c. Alijs verbis idiplum quod supra dicitur. Bonæ margaritæ, quas querit institor, lex & prophetæ sunt. Audi Marcion, audi Manichee: Bonæ margaritæ sunt lex & prophetæ, & notitia veteris testamenti. Vnum autem est pretiosissimum margaritum, scientia Saluatoris & sacramentum passionis illius, & resurrectionis

arcanum.

G

1. Cor. 5. d

H

Coloss. 2. a

A
Philip 3. b.
Hier. 6. c.
Sup. 4. c.

arcantum. Quod cum inuenerit homo negotiator, & similis Pauli Apostoli, omnia legis prophetarum que mysteria & obseruationes pristinas, in quibus inculpatè vixerat, quasi purgamenta contemnit, & quiescunt, vt Christum lucrificat. Non quo inuentio nouæ margaritæ condemnatio sit veterum margaritarum: sed quo comparatione eius omnis alia gemma vilior sit.
a ¶ Iterum simile est regnum cælorum, sagenæ missæ in mare, &c.] Impleto Hieremiæ vaticinio dicentis: Ecce ego mittam ad vos piscatores multos: postquam audierunt Petrus & Andreas, & Iacobus, & Ioannes filij Zebedæi: Sequimini me, & faciam vos piscatores hominum: contextuerunt sibi ex veteri & nouo testamento sagenam euangelicorum dogmatum, & miserunt eam in mare huius sæculi: quæ vsque hodie in medijs fluctibus tenditur, capiens de salis & amaris gurgitibus quidquid incidit, id est, & bonos homines & malos, & optimos pisces & pessimos. Cum autem venerit consummatio & finis mundi (vt ipse infra manifestius dixerit) tunc sagenæ extrahetur ad littus: tunc verum scernendorum piscium signum demonstrabitur, & quasi in quodam quietissimo portu, boni mittentur in vasa cælestium mansionum. malos autem torrendos & excicandos gehennæ flamma suscipiet.

B
Cant. 7. d.

b ¶ Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam.] Ad Apostolos propriè sermo est, & illis dicitur: Intellexistis hæc omnia? Quos non vult audire tantum vt populum, sed intelligere vt magistros futuros.
c ¶ Ideo omnis scriba doctus, &c.] Instructi erant Apostoli, scribæ, & notarij Saluatoris, qui verba illius & præcepta signabant in tabulis cordis carnalibus, regnorum cælestium sacramentis, & pollebant opibus patrisfamilie, eijcientes de thesauro doctrinarum suarum noua & vetera: vt quidquid in euangelio prædicabant, legis & prophetarum vocibus comprobarent. vnde & sponsa dicit in Cantico canticorum: Nota & vetera fratruelis meus seruauit tibi.
d ¶ Et factum est, cum consummasset Iesus parabolas istas, transit inde, & veniens in patriam suam, docebat eos in synagoga eorum.] Post parabolas, quas locutus est ad populum, & quas soli Apostoli intelligunt, transit in patriam suam, vt ibi apertius doceat.
e ¶ Vnde huic sapientia hæc & virtutes?] Mira stulticia Nazarenorum: mirantur vnde habeat sapientiam sapientia, & virtutes virtus: sed error in promptu est, quod fabri filium suspicantur.
f ¶ Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria? & fratres eius Iacobus & Ioseph, Simon & Iudas, &c.] Error Iudæorum salus nostra est, & hæreticorum condemnatio. Intantum enim cernebant hominem Iesum Christum, vt fabri putarent filium. Nonne hic est fabri filius? Miraris si errent in fratribus, cum errent in patre. Locus iste plenius in supradicto contra Heluidium libello expostus est.
g ¶ Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua.] Propemodum naturale est,

negotiatori, quærenti bonas margaritas. Inuenta autem vna pretiosa margarita, abiit & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Iterum a simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti. Quam, cum impleta esset eductentes, & secus littus sedentes: elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Sic erit in cõsummatione sæculi. Exhibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium. Intellexistis b hæc omnia? Dicunt ei: Etiam. Ait illis: Ideo omnis c scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera. Et factum d est cum consummasset Iesus parabolas istas, transit inde. Et veniens in patriam suam, docebat eos in synagoga eorum, ita vt mirarentur & dicerent, Vnde huic e sapientia hæc & virtutes? Nonne hic f est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas: & sorores eius nonne omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic omnia ista? & scandalizabantur in eo. m Iesus s autem dixit eis: Nō est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. Et nō h fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem eorum.

CAPVT XIV.

IN a illo i tempore audiuit Herodes tetrarcha samam Iesu, & ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptistæ, ipse surrexit à mortuis: & ideo virtutes operantur in eo. b Herodes k enim tenuit Ioannem, & alligauit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. Et volens l illum occidere, timuit populum: quia sicut prophetam eum habebant. c Die m autem natalis Herodis, saltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Vnde cum n iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo:

liam regis Aretæ: postea verò socerum eius, exortis quibusdam contra generum simulatibus, tulisse filiam suam, & in dolore prioris mariti, Herodis inimici eius nuptijs copulasse. Quis sit autem hic Philippus, euangelista Lucas plenius docet: Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam: Tetrarcha autem Galilæe Herode: Philippo verò fratre eius tetrarcha Itureæ & Traconitidis regionis. Ergo Ioannes Baptistæ, qui venerat in spiritu & virtute Eliæ, eadem auctoritate, qua ille Achab corripuerat & Iezabel, arguit Herodem & Herodiadem, quod illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente germano vxorem illius ducere: malens periclitari apud regem, quam propter adulationem esse immemor præceptorum Dei.
l ¶ Et volans illum occidere timuit populum: quia sicut prophetam eum habebant.] Seditionem quippe populi verebatur propter Ioannem, à quo sciebat turbas in Iordane plurimas baptizatas. Sed amore vincebatur vxoris, ob cuius ardorem etiam Dei præcepta neglexerat.
m ¶ Die autem Natalis Herodis, saltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.] Nullum alium inuenimus obseruasse diem natalis sui, nisi Herodem & Pharaonem: vt quorum erat par impietas, esset & vna solemnitas.
n ¶ Cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset

ciues semper ciuibus inuidere. Non enim considerant præsentia viri opera: sed fragilis recordantur infantie: quasi non & ipsi per eodem ætatum gradus ad maturam ætatem venerint.
h ¶ Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.] Non quod etiam illis incredulis facere non potuerit virtutes multas: sed quod ne multas faciens virtutes, ciues incredulos condemnaret. Potest autem & aliter intelligi: quod Iesus despiciatur in domo & in patria sua: hoc est, in populo Iudæorum. Et ideo ibi pauca signa fecerit: ne penitus inexcusabiles fierent. Maiora autem signa quotidie in gentibus per Apostolos facit: non tam in sanatione corporum, quam in animarum salute.

CAPVT XIV.

IN illo tempore, audiuit Herodes tetrarcha samam Iesu, & ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptistæ: ipse surrexit à mortuis, &c.] Quiddam ecclesiasticorum interpretum causas quærit: quare Herodes ista sit suspicatus, vt putet à mortuis Ioannem resurrexisse, & ideo virtutes operari in eo: quasi erroris alieni nobis reddenda sit ratio: aut pariter, & ex his verbis habeat occasionem: cum vtique eo tempore quo Ioannes decollatus est, Dominus triginta esset annorum: ut- riuque uero autem post multos annorum circulos, in diuersa corpora dicat animas insinuari.
k ¶ Herodes autem tenuit Ioannem, & alligauit eum, & posuit in carcerem, propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui, &c.] Vetus narrat historia Philippum Herodis maioris filium (sub quo Dominus fugit in Aegyptum) fratrem huius Herodis, sub quo passus est Christus, duxisse vxorem Herodiadem filiam regis Aretæ: postea verò socerum eius, exortis quibusdam contra generum simulatibus, tulisse filiam suam, & in dolore prioris mariti, Herodis inimici eius nuptijs copulasse.

Quis sit autem hic Philippus, euangelista Lucas plenius docet: Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam: Tetrarcha autem Galilæe Herode: Philippo verò fratre eius tetrarcha Itureæ & Traconitidis regionis. Ergo Ioannes Baptistæ, qui venerat in spiritu & virtute Eliæ, eadem auctoritate, qua ille Achab corripuerat & Iezabel, arguit Herodem & Herodiadem, quod illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente germano vxorem illius ducere: malens periclitari apud regem, quam propter adulationem esse immemor præceptorum Dei.
l ¶ Et volans illum occidere timuit populum: quia sicut prophetam eum habebant.] Seditionem quippe populi verebatur propter Ioannem, à quo sciebat turbas in Iordane plurimas baptizatas. Sed amore vincebatur vxoris, ob cuius ardorem etiam Dei præcepta neglexerat.
m ¶ Die autem Natalis Herodis, saltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.] Nullum alium inuenimus obseruasse diem natalis sui, nisi Herodem & Pharaonem: vt quorum erat par impietas, esset & vna solemnitas.
n ¶ Cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset

ab eo: liam regis Aretæ: postea verò socerum eius, exortis quibusdam contra generum simulatibus, tulisse filiam suam, & in dolore prioris mariti, Herodis inimici eius nuptijs copulasse. Quis sit autem hic Philippus, euangelista Lucas plenius docet: Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam: Tetrarcha autem Galilæe Herode: Philippo verò fratre eius tetrarcha Itureæ & Traconitidis regionis. Ergo Ioannes Baptistæ, qui venerat in spiritu & virtute Eliæ, eadem auctoritate, qua ille Achab corripuerat & Iezabel, arguit Herodem & Herodiadem, quod illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente germano vxorem illius ducere: malens periclitari apud regem, quam propter adulationem esse immemor præceptorum Dei.
l ¶ Et volans illum occidere timuit populum: quia sicut prophetam eum habebant.] Seditionem quippe populi verebatur propter Ioannem, à quo sciebat turbas in Iordane plurimas baptizatas. Sed amore vincebatur vxoris, ob cuius ardorem etiam Dei præcepta neglexerat.
m ¶ Die autem Natalis Herodis, saltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.] Nullum alium inuenimus obseruasse diem natalis sui, nisi Herodem & Pharaonem: vt quorum erat par impietas, esset & vna solemnitas.
n ¶ Cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset

1 141
I
m 142
I
a 143
II
D
b 144
II
c 45
VI
Luc. 3. a.
3. Reg. 21. f
Gen. 41. a.

HIERON
11.7.8

E

postulasset ab eo.] Ego non excuso Herodem, quod inuitus & nolens propter iuramentum homicidium fecerit: qui ad hoc fortē iurauit, vt futura occisioni machinas prępararet. Alioquin si ob iurandum fecisse se dicit: si patris, si matris postulasset interitum, facturus fuerat, an non: Quod in se ergo repudiaturus fuit, contemnere debuit & in propheta.

a

¶ Da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistę.] Herodias timens ne Herodes aliquando resipisceret, vel Philippo fratri amicus fieret: atque illicitę nuptię repudio soluerentur, monebat filiam, vt in ipso statim conuiuio caput Ioannis postulet: digno operi saltationis, dignū sanguinis pręmium.

d 146 III

b

¶ Et contristatus est rex.] Conuersitudinis scripturarum est, vt opinionem multorum sic narret historicus, quomodo eo tempore ab omnibus credebatur. Sicut Ioseph ab ipsa quoque Maria appellabatur pater Iesu, ita & nunc Herodes dicitur contristatus: quia hoc discumbentes putabant. Dissimulat enim mentis suę malitiam artifex homicida, cum tristitiam in facie, & lætitiā haberet in mente.

c 147 I

c

¶ Propter iurandum autem, & propter eos qui pariter discumbebant, iussit dari, &c.] Scelus excusat iuramento, vt sub occasione pietatis impius fieret. Quod autē subiecit: Et propter eos qui pariter discumbebant, vult omnes sceleris sui esse confortes, vt in luxurioso impuroque conuiuio cruentę epulę deferrentur.

F

¶ Et allatum est caput eius in disco, & datum est puellę, & attulit matri suę.] Legimus in Romana historia, Flaminium duces Romanum, quod accumbenti iuxta meretriculę latus, quę nunquam se vidisse diceret hominem decollatum, assensus sit, vt reus quidam capitalis criminis in conuiuio truncaretur, a cenforibus pulsū curia: quod epulas sanguini miscuerit, & mortem quamuis noxij hominis, in alterius delicias pręstitit, vt libido & homicidium pariter miserentur. Quanto sceleratior Herodes & Herodias, ac puella quę saltauit, in pretium sanguinis caput postulat prophetę: vt habeat in potestate linguam, quę illicitas nuptias arguebat. Hoc iuxta litteram factum sit: nos autem vsque hodie cernimus in capite Ioannis Prophetę, Iudęos, Christum, qui caput est prophetarum, perdidisse.

d

¶ Et accedentes discipuli eius, tulerunt corpus eius, & sepelierunt illud.] Refert Iosephus in quodam Arabię oppido Ioannem capite truncatum. Et quod sequitur: Accedentes discipuli eius tulerunt corpus, & ipsius Ioannis & Saluatoris discipulos possumus intelligere.

e

¶ Et venientes nunciauerunt Iesu. Quod cum audisset Iesus, secessit inde in nauiculam in locum desertum seorsum.] Necem Baptistę nunciant Saluatori: qua audita, secessit in locum desertum seorsum. Non vt quidam arbitrantur timore mortis: sed parcens inimicis suis, ne homicidio homicidium iungerent. Vel in diem paschę suum interitum differens: in quo propter sacramentum immolandum est agnus, & postea credentium sanguine respergendi. Siue ideo recessit, vt nobis pręberet exemplum vitandę vltro tradentium se temeritatis: quia non omnes eadem constantia perseverant in tormentis, qua se torquendos offerunt. Ob hanc causam & in alio loco pręcipit: Cum vos persecuti fuerint in ista ciuitate, fugite in aliam. Eleganter quoque euangelista non ait: fugit in locum desertum, sed secessit, vt persecutores vitauerit magis quàm timuerit. Aliter: postquam a Iudęis & rege Iudęorum prophetę truncatum est caput, & linguam ac vocem apud eos perdidit propheta: Iesus transiit ad desertum ecclesię locum, quę virum ante non habuerat.

Exod. 12.

Sup. 10. e.

g ¶ Et cum audissent turbę, sequuntur eum pedestres de ciuitatibus.] Potest & aliam ob causam audito Ioannis interitu secessisse in desertum locum, vt credentiū probaret fidem. Denique turbę sequuntur eum pedestres, non in iumentis, non in diuersis vehiculis: sed proprio labore pedum, vt ardorem mentis ostenderent. Si volumus singulorum verborum aperire rationes, propofiti operis breuitatem excedimus. At tamen dicendum est transitorię: quod postquam Dominus venerit in desertum, sequuntur eum turbę plurimę. Nam antequam veniret in solitudines gentium, ab vno tantum populo colebatur.

h ¶ Et exiens vidit turbam multam, &c.] In euangelicis sermonibus semper litterę iunctus est spiritus, & quidquid primo frigere videtur aspectu, si tetigeris, calet. In loco deserto erat Dominus: sequuntur eum turbę relinquentes ciuitates suas, hoc est pristinas conuersationes, & varietates dogmatū, Egressus autem Iesus significat quod turbę habuerint quidem eundi volūtatem, sed vires perueniendi non habuerint: Ideo Saluator egressus de loco suo, & pergit obuiam: sicut & in alia parabola filio penitenti occurrerat. Vifaque turba miseretur, & curat languores eorum, vt fides plena statim pręmium consequatur.

i ¶ Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Desertus est locus, & hora iam præterijt: dimitte turbas, &c.] Omnia plena mysterijs sunt. Recedit de Iudęa, venit in desertum locum: sequuntur eum turbę relicti ciuitatibus suis: egreditur ad eos Iesus: miseretur turbis, curat languidos eorum, & hoc facit non mane, non crescente die, non meridie, sed vespere, quando sol iustitię occubuit.

k ¶ Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire.] Non habent necesse diuersos cibos querere: & emere sibi ignotos panes, cū secum habeant celestem panem.

l ¶ Date illis vos manducare.] Prouocat Apostolos ad fractionem panis, vt illis se non habere testantibus, magnitudo signi notior fiat.

m ¶ Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces.] In alio euangelista legimus: Est hic quidam puer, qui habet quinque panes, qui mihi videtur significare Moysen. Duos autem pisces, vel vtrumque intelligimus testamentum: vel, quia par numerus, refertur ad legem. Igitur Apostoli ante passionem Saluatoris, & coruscationem euangelij fulgurantis, non habebant nisi quinque panes & duos pisciculos, qui in salis aquis & in amaris fluctibus versabantur.

n ¶ Qui ait eis: Afferte mihi illos hic.] Audi Marcion: audi Manichęe: quinque panes & duos pisciculos ad se afferri iubet Iesus: vt eos sanctificet atque multiplicet.

o ¶ Et cum iussisset turbam discumbere super fœnum.] Iuxta litteram manifestus est sensus: spiritualis interpretationis sacramenta pandamus. Discumbere iubentur supra fœnum, & secundum alium euangelistam, supra terram, per quinquagenos aut centenos: vt postquam calcauerint carnem suam, & omnes flores illius, & sæculi voluptates quasi arens fœnum sibi subiecerint: tunc per quinquagenarij numeri penitentiam, ad perfectum centesimi numeri culmen ascendant.

p ¶ Acceptis quinque panibus & duobus piscibus, aspiciens in cælum, benedixit & fregit, & dedit discipulis panes.] Aspiciat in cælum, vt illuc oculos dirigendos doceat. Quinque panes & duos pisciculos sumpsit in manus, & fregit eos, tradiditque discipulis. Frangente Domino, seminarium fit ciborum. Si enim fuissent integri, & non in frustra discepti, nec

G

Luc. 13. c.

H

Ioan. 6. a.

Luc. 9. b.

CANON E

a ¶ Et cum cognouissent eum viri loci illius, miserunt in vniuersam regionem illam, &c.] Cognouerunt eum rumore, non facie: vel certe pro signorum magnitudine, quæ patrabat in populis, etiam vultu plurimis notus erat. Et vide, quanta sit fides hominum terræ Genzareth, vt non præsentium tantum salute contenti sint, sed mittant ad alias per circuitum ciuitates, quod omnes currant ad medicum.

b ¶ Et obtulerunt ei omnes malè habentes, & rogabant eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent. Et quicumque tetigerunt, salui facti sunt, &c.] Qui malè se habent, non tangant corpus Iesu, neque totum vestimentum eius, sed extremam fimbriam: & quicumque tetigerint, sanabuntur. Fimbriam vestimenti eius, vel minimum mandatum intellige: quod qui transgressus fuerit, minimus vocabitur in regno cælorum. Vel assumptionem corporis, per quam venimus ad verbum Dei, & illius postea fruimur maiestate.

CAPVT XV.

Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis Scribæ & Pharisei, dicentes: Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? &c.] Mira Phariseorum Scribarumque stultitia, DEI filium arguunt, quare hominum traditiones & præcepta non seruet.

d ¶ Non enim lauant manus suas, cum panem manducant, &c.] Manus, id est, opera: non corporis vtique, sed animæ lauandæ sunt, vt fiat in illis verbum Dei.

e ¶ Ipse autem respondens, ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram, &c.] Falsam calumniam vera responsione confutat: Cum, inquit, vos propter traditionem hominum præcepta Domini negligatis, quare discipulos meos arguendos putatis, quod seniorum iussu paruipendant, vt Deiciata custodiant?

i ¶ Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri: munus quodcumque est ex me, tibi proderit, & non, &c.] Honor in scripturis non tantum in salutationibus & officiis deferendis, quantum in Eleemosynis ac munerum oblatione sentitur. Honora, inquit Apostolus, viduas, quæ verè viduæ sunt: hic honor donum intelligitur. Et in alio loco: Presbyteri duplici honore honorandi sunt: maxime qui laborant in verbo & doctrina Dei. Et per hoc mandatum iubemur boui trituranti os non claudere. Et dignus sit operarius mercede sua. Præceperat Dominus, vel imbecillitates, vel grates, vel penurias parentum considerans, vt filii honorarent, etiam in vitæ necessariis ministrandis, parentes suos. Hanc prouidentissimam Dei legem volentes Scribæ & Pharisei subuertere (vt impietatem sub nomine pietatis inducerent) docuerunt pessimos filios: vt si quis ea quæ parentibus offerenda sunt, Deo vouere voluerit, qui verus est pater: oblatio Domini præponatur parentum muneribus: vel certe ipsi parentes quæ Deo consecrata cernebant, ne sacrilegii crimen incurrerent, declinantes, egestate conficiebantur. Atque ita fiebat, vt oblatio liberorum sub occasione templi & Dei, in sacerdotum luca cederet. Hæc pessima Phariseorum traditio, de alia veniebat occasione. Multi habentes obligatos ære alieno, & nolentes sibi creditum reddere, delegabant sacerdotibus, vt exacta pecunia, ministeriis templi & eorum vibus deseruierit. Potest autem

& hunc breuiter habere sensum: Munus, quod ex me est, tibi proderit. Compellitis, inquit, filios, vt dicant parentibus suis: quodcumque munus oblaturus eram Deo, in tuos consumo cibos: tibi que prodest ô pater & mater: vt illi timentes accipere, quod Deo mancipatum videant, in opem magis velint vitam ducere, quam comedere de consecratis.

g ¶ Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc communicat hominem.] Verbum communicat, propriè scripturarum est, & publico sermone non teritur. Populus Iudæorum partem Dei esse se iactans, communes cibos vocat, quibus omnes vtuntur homines. Verbi gratia, suillam carnem, lepores, & istiusmodi animalia, quæ vngulam non findunt, nec ruminant, nec squamosa in piscibus sunt. Vnde & in Actibus Apostolorum scriptum est: Quod Deus sanctificauit, tu ne commune dixeris. Commune ergo quod cæteris hominibus patet, & quasi non est de parte DEI, pro immundo appellatur. Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem. Opponat prudens lector, & dicat: Si quod intrat in os, non coinquinat hominem: quare idolothytis non vescimur? Et Apostolus scribit: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum? Scendum igitur, quod ipsi quidem cibi & Dei creatura, per se omnis munda sit: sed idolorum ac demonum inuocatio ea faciat immunda.

h ¶ Tunc accedentes discipuli eius, dixerunt ei: Scis, quia Pharisei auditio verbo hoc scandalizati sunt.] Ex vno sermone omnis superstitione obseruationum Iudæarum fuerat elisa: qui in cibis sumendis abominandisque, religionem suam sitam abitrantur. Et quia crebro teritur in Ecclesiasticis scripturis, scandalum, breuiter dicamus, quid significet, & quomodo & quibus nos offendiculum, vel ruinam, vel impactionem pedis possumus dicere. Quando ergo legitur: Quicumque de minimis istis scandalizauerit quempiam, hoc intelligimus, qui dicto factove occasione ruinæ cuiquam dederit.

i ¶ At ille respondens, ait: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur, &c.] Etiam quæ plana videntur in scripturis, plena sunt questionibus. Omnis, inquit, plantatio, quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. Ergo eradicabitur & illa plantatio, de qua Apostolus ait: Ego plantauit, Apollo rigauit. Sed soluitur questio ex eo, quod sequitur: Deus autem incrementum dedit. Dicit & ipse: Dei agricultura, Dei adificatio estis. Et in eodem loco: Cooperatores Dei sumus. Si autem cooperatores, igitur plantante Paulo, & rigante Apollo, Deus cum operatoribus suis plantat & rigat. Abutuntur hoc loco, qui diuersas naturas introducunt, dicentes: Si plantatio, quam non plantauit pater, eradicabitur: ergo quam plantauit ille, non potest eradicari. Sed audiant illud Hieremias: Ego vos plantavi vineam veram, quomodo versi estis in amaritudinem vitis alienæ? Plantauit quidem Deus, & nemo potest eradicare plantationem eius. Sed quoniam ista plantatio in voluntate proprii arbitrii est, nullus alius eam eradicare poterit, nisi ipsa præbuerit assensum.

k ¶ Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum, &c.] Hoc est, quod Apostolus præceperat: Hæreticum hominem post vnam & alteram correptionem denota: sciens quod peruersus sit huiusmodi, & a semet-

a 154 V. I.

b 155 X.

F

c 156 V.

i. Tim. 5.

Deut. 25.

G

xxxv.

Leuit. 11.

Act. 10.

xxxv.

i. Cor. 10.

H

i. Cor. 3.

Tit. 3.

CANON
C
Sup. 10. a

d 157
V. I.

Mar. 7. c

e 158
V.
f 159
VI.

g 160
VI.
D

Psal 21. d
Philipp 3. a

Sup. 9. e

A

ipso damnatus. In hunc sensum & Saluator præcipit doctores pessimos dimitte ad arbitrio suo: sciens eos difficulter ad veritatem posse trahi, & cæcos esse, & cæcum populum in errorem trahere.

a ¶ Respondens autem Petrus, dixit ei: Ediffere nobis parabolam istam. At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis? Quod aperte dictum fuerat, & patebat auditui, Apostolus Petrus per parabolam dictam putat, & in re manifesta mystica quarit intelligentiam. Corripiturque à Domino, quare parabolicè dictum putet, quod perspicuè locutus est. Ex quo animaduertimus vitiosum esse auditorem: qui aut obscura manifestè, aut manifestè dicta obscure velit intelligere.

b ¶ Non intelligitis, quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur, &c. ¶ Omnia Euangeliorum loca apud hæreticos & peruersos plena sunt scandalis. Et ex hac sententiola quidam calumniantur, quod Dominus Physicæ disputationis ignarus, putet omnes cibos in ventrem ire, & in secessum dirigi: cum statim infusa esca per artus & venas ac medullas, nervosque fundantur. Vnde & multos qui vitio stomachi perpetem sustineant vomitum, post cœnas & prædia, statim euomere quod ingesserint, & tamen corpulentos esse: quia ad primum tactum liquidior cibus & potus per membra fundatur. Sed istiusmodi homines, dum volunt alterius imperitiam reprehendere, offendunt suam. Quamuis enim tenuis humor & liquens

B

esca in corpus fundatur, tamen eum in venis & artubus concocta fuerit & digesta, per occultos meatus corporis, quos Graeci *megeis* vocant, ad inferiora dilabitur, & in secessum vadit.

c ¶ De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemia, &c. ¶ De corde, inquit, exeunt cogitationes malæ. Ergo animæ principale non secundum Platonem in cerebro, sed iuxta Christum in corde est: & arguendi ex hac sententia sunt, qui cogitationes à diabolo immitti putant, & non ex propria nasci voluntate. Diabolus adiutor & incensor malarum cogitationum potest esse, auctor esse non potest. Sin autem semper in insidiis positus, leuem cogitationum nostrarum scintillam suis fomitibus inflammavit, non debemus opinari eum cordis quoque occulta rimari: sed ex corporis, habitu & gestibus æstimare quid versemus intrinsecus. Verbi gratia, si pulchram mulierem nos crebrò viderit inspicere, intelligit cor amoris iaculo vulneratum.

d ¶ Et egressus inde Iesus secessit in partes Tyri & Sidonis. ¶ Scribis & Phariseis calumniatoribus derelictis, transfreditur in partes Tyri & Sidonis, vt Tyrios Sidoniosque curaret. Mulier autem Chananæa egreditur de finibus punitinis, vt clamans filiam impetret sanitatem. Obserua, quod in quinto decimo loco filia Chananæa sanetur.

e ¶ Miserere mei, Domine fili David, filia, &c. ¶ Inde nouit vocare filium David: quia egressa iam fuerat de finibus suis, & errorem Tyriorum ac Sidoniorum loci ac fidei commutatione dimiserat.

f ¶ Filia mea malè à demonio vexatur. ¶ Ego filiam Chananæa, puto animas esse credentium, quæ malè à demonio vexantur, ignorantes creatorem, & adorantes lapidem.

g ¶ Qui non respondit ei verbum, &c. ¶ Non de superbia Pha-

risæica, nec de Scribarum supercilio: sed ne ipse sententiæ suæ videretur esse contrarius, per quam iusserat: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis. Nolebat enim occasione calumniatoribus dare, perfectamque salutem gentium, passionis & resurrectionis temporis seruabat.

h ¶ Et accedentes discipuli eius rogabant eum, dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos. ¶ Discipuli illo adhuc tempore mysteria Domini nescientes, vel misericordia commoti, rogabant pro Chananæa muliere, quam alter Euangelista Syrophœnissam appellat, vel importunitate eius carere cupientes: quia non vt clementem, sed vt durum medicum crebris in clamaret.

i ¶ Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. ¶ Nō quo & ad gētes non missus sit, sed quo primum missus sit ad Israel: vt illis non recipientibus Euangelium, iusta fieret ad gentes transmigrationis. Et significanter dixit: ad oues perditas domus Israel, vt ex hoc loco etiam vnam erroneam ouem de alia parabola intelligamus.

k ¶ At illa venit & adorauit eum, dicens: Domine, adiuua me. Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. ¶ At illa dixit: Etiam Domine. Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc respondens Iesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora. ¶ Et cum transisset inde Iesus venit secus mare Galilææ. Et ascendens in montem sedebat ibi. Et accesserunt ad eum turba multa, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos. Et proiecerunt eos ad pedes eius & curauit eos: ita vt turba mirarentur, videntes multos loquentes, claudos ambulantes, cæcos viden-

fanguinis dedit, & cadaveribus mortuorum feruntur in rabiem. Nota quod ista Cananitis perseueranter primum filium David, deinde Dominum vocet, & ad extremum adoret vt Deum.

l ¶ At illa dixit: Etiam Domine. Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc respondens Iesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora. ¶ Scio me, inquit, filiorum panem non mereri, nec integros posse capere cibos, nec sedere ad mensam cum patre: sed contenta cum reliquiis catulorum, vt per humilitatem micarum, ad panis integri veniam magnitudinem. O mirarum conuersio, Israel quondam filius, nos canes. Pro diuersitate fidei, ordo nominum commutatur. De illis postea dicitur: Circumdederunt me canes multi. Et videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. Nos audiuimus cum Syrophœnissa, & muliere, quæ sanguine fluxerat: Magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et: Filia, fides tua te saluam fecit.

m ¶ Et cum transisset inde Iesus, venit secus mare Galilææ: & ascendens in montem, sedebat ibi. Et accesserunt ad eum turba multa, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos, &c. ¶ In eo loco vbi Latinus interpretes transtulit, debiles, in Græco scriptum est, *νεκροὶς*: quod non generale debilitatis, sed vnius infirmitatis est nomen, vt quomodo claudus dicitur, qui vno claudicat pede: sic *νεκροὶς* appelleretur, qui vnam manum debilem habet. Nos proprietatem huius verbi non habemus. Vnde & in consequentibus Euangelista cæterorum debiliū expoluit sanitates, horum tacuit. Quid enim sequitur?

n ¶ Et curauit eos, ita vt turba mirarentur, &c. ¶ De *uadēs* tacuit: quia quid e contrario diceret, non habebat. Hoc de vno verbo. Intueamur autem, quod sanata Chananæa filia,

HIERON
178

reuertatur ad Iudæam, & ad mare Galilææ, & ascendat in montem, & quasi auis teneros factus prouocet ad volandum ibique sedeat, & turbæ concurrant ad eum, deducentes siue portantes secum variis oppressos infirmitatibus: quos postquam curauit, dedit eis cibos, & hoc opere completo, ascen-

a **I**esús autem conuocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ: quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent, quod manducent, &c. Vult pascere, quos curauit: prius aufert debilitates, vt postea sanis offerat cibos. Conuocat quoq; discipulos suos, & quod facturus est, loquitur: Vt magistris exemplum tribuat, cum minoribus atque discipulis communicanda esse consilia: vel ex confabulatione intelligant signi magnitudinem, respondentes se panes in eremo non habere. Misereor, inquit, turbæ: quia triduo iam perseuerant mecum. Misereor turbæ, quia in trium dierum numero, patri, filio, spirituiq; sancto credebant. Et non habent, quod manducent. Turba semper esurit, & cibis indiget, nisi laturetur à Domino. Et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Esuriebant post magnas debilitates, & per patientiam futuros expectabant cibos. Non vult eos Iesús dimittere ieiunos, ne deficiant in via. Periclitatur ergo, qui sine celesti pane ad optatam mansionem peruenire festinat. Vnde & angelus loquitur ad Eliam: Surge, & manduca: quia grandem viam ambulaturus es.

a 161 I V.

b 162 V.

c 163 VI.

d 164 II. F

e 165 VI.

1. Reg. 19. b

Sup. 14.

b **E**t dicunt ei discipuli: Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, vt saturemus turbam tantam? Et ait illis Iesús: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos pisciculos, &c. De hoc signo iam supra diximus, & eadem repetere, ocioso est: tantum in his, quæ discrepant, immoremur. Supra legimus: Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli, dicentes: Desertus est locus, & reliqua. Hic discipulis conuocatis, ipse Dominus loquitur: Misereor turbæ, quia triduo iam perseuerant mecum. Ibi quinque panes erant & duo pisces: hic septem panes & pauci pisciculi. Ibi super fœnum discumbunt: hic super terram. Ibi qui comedunt, quinque millia sunt, iuxta panum numerum quos comedunt, hic quatuor millia. Ibi duodecim eophini replentur de reliquiis fragmentorum: hic septem sportæ. In superiori ergo signo, quia propinqui erant & vicini quinque sensuum, non ipse Dominus eorum recordatur, sed discipuli, & recordantur vespere vicina nocte, & inclinante iam Sole. Hic autem ipse Dominus recordatur, & misereri se dicit, & causam miserationis exponit: quia triduo iam perseuerant secum, & dimittere eos ieiunos non vult, ne deficiant in via. Illi qui de septem panibus, hoc est, in sacro aluntur numero atque perfecto, non sunt quinque millia, sed quatuor millia: qui numerus semper in laude ponitur, & quadrangulus lapis non fluctuat, & non est instabilis, & ob-

hanc causam etiam Euangelia in eo numero consecrata sunt.

CAPVT XVI.

Et accesserunt ad eum Pharisei & Sadducei, &c. At ille respondens, ait illis: Facto vespere dicitis, serenum erit: rubicundum est enim cœlum, & manè, hodie tempestas: rutilat enim triste cœlum. Faciem ergo cœli diiudicare nostis: signa autem temporum non potestis scire. Hoc in plerisque codicibus non habetur: sensusque manifestus est, quod ex elementorum ordine atque constantia, possint & serena autem & Pharisei, qui videbantur legis esse doctores, ex Prophetarum vaticinio non potuerunt intelligere Saluatoris aduentum.

d **E**t relictis illis abiit. Et cum venissent discipuli eius trans fretum, oblitus sunt panes accipere. Relictis Scribis & Phariseis, quibus dixerat: Generatio mala & adultera signum querit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophætæ: rectè abiit trans fretum, & gentium sequutus est populos. Quid autem sibi velit signum Ionæ, iam supra dictum est.

e **Q**ui dixit illis: Intuemini & caute à sermone Phariseorum & Sadduceorum, &c. Qui cauet à fermento Phariseorum & Sadduceorum, legis ac litteræ præcepta non seruat: traditiones hominum negligit, vt faciat mandatum Dei.

f **S**ciens autem Iesús, dixit: Quid cogitatis inter vos modicæ fidei: quia panes non habetis, &c. Per occasionem præcepti quod Saluator iusserat, dicens: caute à fermento Phariseorum & Sadduceorum, docet eos, quid significet quinque panes, & septem: quinque millia hominum, & quatuor millia, quæ pasta sunt in eremo: quod licet signorum magnitudo perspicua sit, tamen & aliud in spiritali intelligentia demonstrat. Si enim fermentum Phariseorum & Sadduceorum non corporalem panem, sed traditiones peruerfas, & hæretica significat dogmata: quare & cibi quibus nutritus est populus Dei, non veram doctrinam integramque significant? Quærat aliquis & dicat: Quomodo panes non habebant, qui statim impletis septem sportis, ascenderunt in nauiculam, & venerunt in fines Magedan: ibiq; audiunt nauigantes, quod caute debeant à fermento Phariseorum & Sadduceorum: Sed scriptura testatur, quod oblitus sint eos secum tollere. Hoc est fermentum, de quo & Apostolus loquitur: Modicum fermentum totam massam corrumpit. Istiusmodi fermentum (quod omniratione vitandum est) habuit Marcion & Valentinus, & omnes hæretici. Fermentum hanc vim habet, vt si farinæ mixtum fuerit, quod paruum videbatur, crescat in maius, & ad saporem suum vniuersam conuersionem trahat: ita & doctrina hæretica, si vel modicam scintillam in tuum pectus iecerit, in breui ingens flamma crescit, & totam hominis possessionem ad se trahit. Denique sequitur: Tunc intellexerunt, quia non dixisset cauendum à fermento panum, sed à doctrina Phariseorum & Sadduceorum.

1. Cor. 5. b

VENIT

rum non corporalem panem, sed traditiones peruerfas, & hæretica significat dogmata: quare & cibi quibus nutritus est populus Dei, non veram doctrinam integramque significant? Quærat aliquis & dicat: Quomodo panes non habebant, qui statim impletis septem sportis, ascenderunt in nauiculam, & venerunt in fines Magedan: ibiq; audiunt nauigantes, quod caute debeant à fermento Phariseorum & Sadduceorum: Sed scriptura testatur, quod oblitus sint eos secum tollere. Hoc est fermentum, de quo & Apostolus loquitur: Modicum fermentum totam massam corrumpit. Istiusmodi fermentum (quod omniratione vitandum est) habuit Marcion & Valentinus, & omnes hæretici. Fermentum hanc vim habet, vt si farinæ mixtum fuerit, quod paruum videbatur, crescat in maius, & ad saporem suum vniuersam conuersionem trahat: ita & doctrina hæretica, si vel modicam scintillam in tuum pectus iecerit, in breui ingens flamma crescit, & totam hominis possessionem ad se trahit. Denique sequitur: Tunc intellexerunt, quia non dixisset cauendum à fermento panum, sed à doctrina Phariseorum & Sadduceorum.

CANON C

COMMENTARIORVM HIERONYMI IN MATTHÆVM, LIBER III.

Va Enit Iesus in partes Caesarea Philippi, &c.] Philippus iste est frater Herodis, de quo supra diximus tetracha Iturea & Trachonitidis regionum: qui in honorem Tyberii Caesaris, Caesaream Philippi, quae nunc Pameas dicitur, appellauit, & est in Prouincia Phoenicis: imitatus Herodem patrem, qui in honorem Angusti Caesaris appellauit Caesaream, quae prius turris Stratonis vocabatur, & ex nomine filiae eius, Iulidam trans Iordanem extruxit. Ille locus est Caesarea Philippi, ubi Iordanis oritur ad radices Libani, & habet duos fontes, vnum nomine Ior, & alterum Dan: qui simul mixti, Iordanis nomen efficiunt.

Va Enit autem Iesus in partes Caesarea Philippi, & interrogabat discipulos suos, dicens: Quae dicunt homines esse filium hominis? At illi dixerunt: Alii Ioannem Baptistam, alii autem Eliam: alii verò Hieremiã, aut vnum ex Prophetis. Dicit illis Iesus: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus, dixit: Tu es Christus filius Dei viui. Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in caelis est. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, & porta huius inferi non praeualebunt aduersus eam. Et tibi dabo clauis regni caelorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in caelis. Tunc praecepit discipulis suis, vt nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus. Exinde cepit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Hierosolimam, & multa pati a Senioribus & Scribis, & Principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. Et assumens eum Petrus, cepit incre-

mysticè intelligi potest, quod & columba, Spiritum sanctum & gratia Dei, donum significet spirituale. Illud quoque quod ait: Quia caro & sanguis non reuelauit tibi, Apostolica narrationi comparatur, in qua ait: Continuo non acceui carni & sanguini: Carnem ibi & sanguinem, Iudaeos significans: vt hic quoque sub alio sensu demonstratur, quod ei non per doctrinam Pharisaeorum, sed per Dei gratiam Christus Dei filius reuelatus sit.

f ¶ Et ego dico tibi.] Quid est, quod ait: Et ego dico tibi? Quia tu mihi dixisti: Tu es Christus filius Dei viui: & ego dico tibi, non sermone casto, & nullum habente opus, sed dico tibi: quia meum dixisse, fecisse est.

g ¶ Quia tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, &c.] Sicut ipse lumen Apostolis donauit, vt lumen mundi appellarentur: ceteraque; ex Domino sortiti sunt vocabula: ita & Simoni, qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen. Ac secundum Metaphoram petrae, rectè dicitur ei: Aedificabo Ecclesiam meam super te.

h ¶ Et porta inferi non praeualebunt aduersus eam.] Ego portas inferi reor vitia atque peccata: vel certè haereticorum doctrinas, per quas illicti homines ducuntur ad tartarum. Nemo itaque; putet de morte dici, quòd Apostoli conditioni mortis subiecti non fuerint: quorum martyria videat coruscare.

i ¶ Et tibi dabo clauis regni caelorum. Et quodcunque, &c.] Istum locum Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisaeorum assumunt supercilio: vt vel damnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrentur: cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quaeratur. Legimus in Leuitico de leprosis: vbi iubentur, vt ostendant se sacerdotibus, & si lepra habuerint, tunc a sacerdote immun- disiant: non quo sacerdotes leprosos faciant & immundos; sed quo habeant notitiam leprosi & non leprosi, & possint discernere qui mundus, quive immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit: sic & hic alligat, vel soluit Episcopus & presbyter: non eos qui insontes sunt vel noxii: sed pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit, qui ligandus scit, quive soluendus.

k ¶ Tunc praecepit discipulis suis, vt nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus.] Supra mittens discipulos ad praedicandum, iusserat eis, vt annuntiarent aduentum suum: hic praecipit, ne se dicant esse Iesum Christum. Mihi videtur aliud esse Christum praedicare, aliud Iesum Christum. Christus commune dignitatis est nomen, Iesus proprium vocabulum Saluatoris. Potest autem fieri, vt iccirco ante passionem & resurrectionem se noluerit praedicari: vt completo postea sanguinis sacramento, opportunius Apostolis diceret: Euntes docete omnes gentes, &c. Quod ne quis putet nostrae tantum esse intelligentiae, & non sensus Euangelici: quae sequuntur, causas prohibita tunc praedicationis exponunt.

l ¶ Exinde cepit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Hierosolimam, & multa pati a senioribus & Scribis, &c.] Et est sensus: Tunc me praedicate, cum ista passus fuero: quia non prodest Christum publicè praedicare, & eius vulgare in populis maiestatem, quem post paululum flagellatum visuri sunt & crucifixum, & multa pati a senioribus & Scribis, & Principibus sacerdotum. Et nunc Iesus multa patitur ab his, qui tunc sibi crucifigunt filium Dei: & cum seniores putentur in Ecclesia, & principes sacerdotum, simplicem sequentes litteram, occidunt filium Dei, qui totus sentitur in spiritu.

m ¶ Et assumens eum Petrus, &c.] Saepè diximus nimii ardore

Galat. 1. c

f 166 I.

g 167 X.

h 163 II.

i 169 VI.

D

Leuit. 14. a

Infr. vlt.

Psal. 4. a

B

Marc. 6. b

בר-דבנה

Ioan. 21. c

דבנה

HIERON 178

CANON E

k 170 II.

I 171 II.

m 172 II.

Sup. 4. b F

Col. 3. b Galat. a. d

Psal. 115. a

ris amoris que quam maximi fuisse Petrum in Dominum Saluatorem. Quia ergo post confessionem suam, qua dixerat: Tu es Christus filius Dei viui, & primum Saluatoris quod audierat: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in celo est: repente audit a Domino, oportere se ire Hierosolimam, ibique multa pati a Senioribus & Scribis, & Principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere: vult destruere confessionem suam: nec putat fieri posse, vt filius Dei occidatur: assumitque eum in affectum suum, vel separatim ducit, ne presentibus ceteris discipulis magistrum videatur arguere: & cepit increpare illum amantis affectu, & optantis dicere: Absit a te Domine. Vel vt melius habetur in Græco: *ἀλλοῖς σοι λέγεις, ἢ μὴ ἑσθαι σοι πατήρ*, hoc est, propitius sis tibi Domine, non erit tibi hoc: Non potest fieri, nec recipiunt aures meæ, vt Dei filius occidendus sit. Ad quem Dominus conuersus ait: Vade retrò me Satana, scandalum mihi es. Satanas interpretatur aduersarius, siue contrarius. Quia contraria, inquit, loqueris voluntati meæ, debes aduersarius appellari. Multi putant, quod non Petrus correptus sit, sed aduersarius spiritus, qui hæc dicere Apostolum suggerebat. Sed mihi error Apostolicus, & de pietatis affectu veniens, nunquam inuentum diaboli videbitur. Vade retrò me Satana. Diabolo dicitur: Vade retrò. Petrus audit: Vade retrò me, hoc est, sequere sententiam meam: quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed quæ hominum. Meæ voluntatis est & patris (cuius veni facere voluntatem) vt pro hominum salute moriar: tu tuam tantum considerans voluntatem, non vis granum tritici in terram cadere, vt multos fructus afferat. Prudens lector inquirat, quomodo post tantam beatitudinem: Beatus es Simon Bariona. Et, Tu es Petrus, & super hanc Petram edificabo Ecclesiam meam: & porte inferi non praualebunt aduersus eam. Et tibi dabo clauis regni caelorum. Et quod ligaueris vel solueris super terram, erit ligatum vel solutum in celo: nunc audiat: Vade retrò me Satana, scandalum mihi es. Aut quæ sit tam repentina conuersio, vt post tanta præmia, Satanas appelletur. Sed si consideret, qui hoc querit, Petro illum benedictionem & beatitudinem ac potestatem, & ædificationem super eum Ecclesiæ, in futuro promissam, non in presententi datam, intelliget: Aedificabo, inquit, super te Ecclesiam meam, & porte inferi non praualebunt aduersus eam, & dabo tibi clauis regni caelorum: omnia de futuro. Quæ si statim dedisset ei, nunquam in eo prauæ confessionis error inuenisset locum.

increpare illum, dicens: Absit a te Domine, non erit tibi hoc. Qui conuersus dixit Petro: Vade post me satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum. Tunc Iesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Qui autem perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Quid enim prodest homini, si vniuerfum mundum lucretur, animam verò suam detrimentum patiat: Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera eius. Amen dico vobis: sicut quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo.

CAPVT XVII.

ET post dies sex assumens Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, ducit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut Sol: vestimenta autem eius facta sunt

go occultorum cognitor, quid possent obicere, presentem timorem, presentem compensat præmio. Quid enim dicit: Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo: vt qualis est postea venturus, ob incredulitatem vestram presententi tempore demonstrat.

CAPVT XVII.

ET post dies sex assumens Iesus Petrum & Iacobum, & Ioannem fratrem eius. Quare Petrus & Iacobus & Ioannes in quibusdam Euangeliorum locis separantur à ceteris: aut quid privilegii habeant extra alios Apostolos, crebro diximus. Nunc queritur, quomodo post dies sex assumpserit eos, & duxerit in montem excelsum seorsum: cum Lucas Euangelista octonarium numerum ponat. Sed facilis responsio est: quia hic medii ponuntur dies, ibi primus additur & extremus. Non enim dicitur: Post dies octo assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem, sed die octauo.

Ducit illos in montem excelsum seorsum. Ducere ad montana discipulos pars regni est. Ducuntur seorsum: quia multi vocati, pauci verò electi.

Et transfiguratus est ante eos. Qualis futurus est tempore iudicandi, talis apparuit Apostolis. Quod autem dicit: transfiguratus est ante eos: nemo putet pristinam eum formam & faciem perdidisse, vel amisisse corporis veritatem, & assumpsisse corpus vel spirituale, vel aerium, sed quomodo transformatus sit, Euangelista demonstrat, dicens.

Et resplenduit facies eius sicut Sol: vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Vbi splendor faciei ostenditur, & candor describitur vestium, non substantia tollitur, sed gloria commutatur. Resplenduit facies eius sicut Sol. Certè transformatus est Dominus in eam gloriam, qua venturus est postea in regno suo. Transformatio splendorem addidit, faciem non subtraxit. Esto, corpus spirituale fuerit, num & vestimenta mutata sunt, quæ intantum fuisse candida (vt alius Euangelista dixerit) qualia fullo super terram non potest facere? Quod autem fullo super terram potest facere, corporale est, & tactui subiacet: non spirituale & aerium, quod illudat oculis, & tantum in phantasmate conspiciatur.

a ¶ Et

G

Rom. 10. c

H

Infr. 27. d Marc. 13. a Luc. 8. g

Luc. 9. d

Infr. 20. b

Marc. 9. a

A

a ¶ Et ecce apparuerunt illis Moyses & Elias cum eo loquentes, &c.] Scribis & Phariseis tentantibus se, & de celo signa poscentibus, dare noluit: sed prauam postulationem confutauit responsione prudenti. Hic verò, vt Apostolorum augeat fidem, dat signum de celo, Eliam descendente, quo con-

ret testimonium. Vident ergo Iesum stantem ablata nube & Moysen & Eliam euaniuisse: quia postquam legis & Prophetarum umbra discesserit (quæ velamento suo Apostolos texerat) vtrumque in Euangelio reperitur.

Esa. 7. b

b ¶ Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum: Domine, bonum est nos hic esse.] Qui ad montana conscenderat, non vult ad terrena descendere, sed semper in sublimibus perseverare.

sunt alba sicut nix. Et ecce a apparuerunt illis Moyses & Elias cū eo loquentes. Respondens b autem Petrus, dixit ad Iesum: Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciam c hic tria tabernacula, tibi vnū, Moysi vnum, & Eliæ vnum. Adhuc d eo loquente, ecce nubes lucida obūbravit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, ipsū audite. Et audientes e discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. Et accessit f Iesus: & tetigit eos, dixitq; eis: g Surgite, & nolite timere. Leuantes autem h oculos suos, neminē viderunt nisi solum Iesum. Et descendentes i illis de monte, præcepit eis Iesus, dicens: Nemi- ni dixeritis visionē, donec filius hōmīnis a mortuis resurgat. a Et interrogauerunt k eū discipuli, dicens: Quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliā oporteat primum venire? At ille l respondens, ait illis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Dico autem vobis: quia Elias iam venit, & non m cognouerunt eum: sed fecerunt in eo quæcunq; voluerunt. Sic & filius n hominis passus o est ab eis. Tunc intellexerūt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis. b Et cū venisset ad turbā, accessit ad eum homo genib. prouolutus ante eum, dicens: Domine p miserere filio meo: quia lunaticus est, & malè patitur: nā sapè cadit in ignem, & crebro in aquā. Et obtuli eum discipulis tuis, & nō potuerunt curare eū. Respondens p autem Iesus, ait: O generatio incredula, & peruersa, quousque ero vobiscum? Usque-

Luc. 9. d

c ¶ Si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, & Eliæ vnum, &c.] Erras, Petre, &c. (sicut alius Euangelista testatur) nescis, quid dicas. Noli tria tabernacula querere, cū vnū sit tabernaculum Euangelii, in quo lex & Propheta recapitulanda sunt. Si autem quæris tria tabernacula, nequaquam seruos cum domino conferas, sed fac tria tabernacula: imò vnū Patri, & Filio, & Spiritui sancto, vt quorum est vna diuinitas, vnū sit & in peccatore tuo tabernaculum.

teat primum venire: Primum dicendo, ostendunt, quòd nisi Elias venerit, non sit secundum scripturas Saluatoris aduentus.

Luc. 9. d

d ¶ Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obūbravit eos. Et ecce vox, &c.] Quia imprudenter interrogauerat, propterea responsione i Domini non meretur: sed pater respondet pro filio, vt v. b. Domini completeretur: Ego testimonium non dico pro me, sed pater qui misit, ipse pro me dicit testimonium. Nubes autem videtur lucida, & obūbrat eos: vt qui carnale est frondibus aut tentoriis quærebant tabernaculum, nubis lucida operirentur vmbraculo. Vox quoque de celo patris loquentis auditur, quæ & testimonium perhibeat filio, & Petrum, errore sublaro, doceat veritatem: imò per Petrum ceteros Apostolos. Hic est, ait, filius meus dilectus: huic figendum est tabernaculum, huic obtemperandum. Hic est filius, illi serui sunt. Moyses & Elias debent & ipsi vobiscum in penetralibus cordis sui Domino tabernaculum preparare.

l ¶ At ille respondens, ait illis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia, &c.] Ipse qui venturus est in secundo Saluatoris aduentu iuxta corporis fidem, nunc per Ioannem venit in virtute & spiritu.

B

e ¶ Et audientes discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde, &c.] Triplicem ob causam pauore terrentur: vel quia se errasse cognouerant: vel quia nubes lucida operuerat eos: aut quia Dei patris vocem loquentis audierant: Quia humana fragilitas conspectum maioris gloriæ ferre non sustinet: ac toto animo & corpore contremiscens, ad terram cadit. Quantò quis ampliora quæsierit, tantò magis ad inferiora collabitur, si ignorauerit mensuram suam.

m ¶ Et non cognouerunt eum: sed fecerunt in eo, quæcunq; voluerunt, &c.] Hoc est, spreuerunt & decollauerunt eum.

Ioan. 5. f & s. c.

f ¶ Et accessit Iesus, & tetigit eos.] Quia illi iacebant, & surgere non poterant, ipse clementer accedit, & tangit eos: vt tunc timorem fuget, & debilitata membra solidentur.

n ¶ Sic & filius hominis passus est ab eis, &c.] Queritur autem, cū Herodes & Herodias Ioannem interfecerint, quomodo ipsi Iesum quoque crucifixisse dicantur: cū legamus eum a Scribis & Phariseis interfectum. Et breuiter respondendum, quòd & in Ioannis nece Phariseorum factio consenserit, & in occisione Domini Herodes iunxerit voluntatem suam: qui illius atque despectum remisit ad Pilatum, vt crucifigeret eum.

g ¶ Dixitq; eis: Surgite, & nolite timere, &c.] Quos manu sanauerat, sanat impetio. Nolite timere. Primum timor expellitur, vt postea doctrina tribuatur.

o ¶ Domine, miserere filio meo: quia lunaticus est, & malè patitur: nam sapè cadit in ignem, & crebro in aquam, &c.] Quam ob causam dæmon obseruans lunæ cursum, corripit homines, & per creaturas infamare studeat creatorem, supra diximus. Mihi autem videtur, iuxta Tropologiam, lunaticus esse, qui per horarum momenta mutatur ad vitia: nec persistit in incepto, sed crescit atque decrescit: & nunc in ignem fertur, quo adulterantium corda succensa sunt: nunc in aquas, quæ non valent extinguere charitatem. Quod autem dicit: Obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum: latenter accusat Apostolos: cū impossibilitas curandi, interdum non ad imbecillitatem curantium, sed ad eorum qui curandi sunt fidem referatur: dicente Domino: Fiar tibi secundum fidem tuam.

h ¶ Leuantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Iesum.] Rationabiliter, postquam surrexerunt, non viderunt nisi solum Iesum: ne si Moyses & Elias perseverassent cum Domino, patris vox videretur incerta, cui potissimum da-

p ¶ Respondens autem Iesus, ait: O generatio incredula, & peruersa, quousque ero vobiscum? Usque-

a 173 VI.

Malac. 4. b

b 174 II.

D

Luc. 23. b

Osee 7. a

Camie. s. c

sup 9.

HIERON
7.8

sa, quousque ero vobiscum, &c.] Non quod tædio superatus sit, & mansuetus ac mitis: qui non aperuit, sicut agnus coram ton-
dente, os suum: nec in verba furoris eruperit: sed quod in similitudinem medici, si agrotum videat contra sua præcepta se gerere, dicat: Viquequo accedam ad domum tuam: quo-
Viquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me.
Et increpauit^a illum Iesus, & exiit ab eo demonium, & curatus est puer ex illa hora. ^c Tunc accesserunt discipuli ad Iesum de secreto, & dixerunt: ^b quare nos non potuimus eicere illum? Dicit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis: Si habueritis ^e fidem sicut granum sinapis, dicetis mōti huic: Transi hinc, & transibit: & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem ^d genus non eicitur, nisi per orationem & ieiunium. ^d Conuersantibus^e autem eis in Galilæa, dixit illis Iesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum, & occident eum, & tertia die resurget. Et cōtristati sunt vehementer. ^e Et cūm^f venissent Capernaum, accesserūt qui didrachma accipiebant ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait: Etiam. Et cūm^g intrasset in domum, præuenit eum Iesus dicens: Quid tibi ^h videtur Simon: Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum, à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filii. Vt autem non scandalizemus eos: vade ad mare, ⁱ & mitte hamū, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle. Et aperto ore eius, inuenies staterē: illum sumens, da eis pro me & te.

dicat Cæsaris voluntati: iuxta quod in alio loco legimus: Licet tributa Cæsari soluere, an non?
^g Et cūm intrasset in domum, præuenit eum Iesus dicens, &c.] Qui didrachma exigebant, scortum conuenerant Petrum. Cūmque intrasset domum, antequam Petrus suggereret, interrogat Dominus, ne scandalizentur discipuli ad postulationem tributi: cūm videant eum nosse, quæ absente se gesta sunt.

Mat. 12. b

^a Et increpauit illum Iesus, & exiit ab eo demonium, &c.] Non ille qui patiebatur, sed dæmon debebat increpari. Siue increpauit puerum, & exiit ab eo dæmon: quia propter peccata sua, à dæmone fuerat oppressus.

^b Et dixerunt: quare nos non potuimus eicere illum? Dicit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram, &c.] Hoc est, quod in alio loco dicit: Quæcunque in nomine meo petieritis, credentes accipietis. Ergo quotiens non accipimus, non præstantis est impossibilitas, sed culpa deprecantium.

^c Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, &c.] Putant aliqui fidem grano sinapis comparatam paruam dici, quod regnum cælorum grano sinapis conferatur: cūm Apostolus dicat: Et si totam fidem habuero, ita vt montes transferam. Ergo magna est fides, quæ grano sinapis coæquatur. Montis translatio non eius significatur, quem oculis carnis aspiciamus, sed illius qui à Domino translatus fuerat ex lunatico. Quod enim ait: Dicetis monti huic: Transi hinc, & transibit: de dæmone intelligitur. Ex quo stultitiæ coarguendi sunt, qui contendunt Apostolos omnesque credentes, ne paruam quidem habuisse fidem: quia nullus eorum montes transtulerit. Neque enim tantum prodest montis de alio in alium locum translatio, & vana signorum querenda ostentatio, quantum in vilitatem omnium iste mons transferendus est, qui per Prophetam dicitur corrumpere omnem terram.

^d Hoc autem genus non eicitur, nisi per orationem & ieiunium, &c.] Dum docet, quomodo nequissimus dæmon possit expelli, omnes instituit ad vitam.

^e Conuersantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Iesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum, &c.] Semper prosperis miscet tristitia: vt cūm repente venerint, non terreat Apostolos, sed à præmeditatis ferantur animis. Si enim contristat eos, quod occidendus est, debet latificare, quod die tertio dicitur resurrecturus. Porro quod contristantur, & contristantur vehementer, non de infidelitate venit (alioquin scierant & Petrum esse correptum, quare nō saperet ea, quæ Dei sunt, sed quæ hominum) verū quia pro dilectione magistri nihil de eo sinistram & humile patiuntur audire.

^f Et cūm venissent Capernaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant ad Petrum, & dixerunt: Magister vester non soluit didrachma? Ait: Etiam, &c.] Post Augustum Cæsarem, Iudæa facta est tributaria, & omnes censi capite ferebantur. Vnde & Ioseph cum Maria cognata sua profectus est in Bethlehem. Rursum quoniam nutritus erat in Nazareth (quod est oppidum Galilææ Capharnaum vibi subiaccens) ex more poscunt tributa, & pro signorū magnitudine hi qui exigebant, non audent ipsum repetere, sed discipulum conueniunt: Siue malitiosè interrogant, verum reddat tributa, an contra-

^h Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum, à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filii, &c.] Dominus noster, & secundum carnem, & secundum spiritum filius regis erat, vel ex Dauid stirpe generatus, vel omnipotentis verbum patris. Ergo tributa quasi regum filius non debebat: sed qui humilitatem carnis assumpserat, debuit adimplere omnem iustitiam. Nosque infelices, qui Christi censetur nomine, & nihil dignum tanta facimus maiestate. Ille pro nobis & cruce sustinuit, & tributa reddidit: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filii regis à vectigalibus immunes sumus.

ⁱ Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle. Et aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me.] Quid primum mirer in hoc loco, nescio: vtrum præscientiam, an magnitudinem Saluatoris. Præscientiam, quod nouerat piscem habere in ore staterem, & quod primus ipse capiendus esset. Magnitudinem atque virtutem, si ad verbum eius, statim stater in ore piscis creatus est, & quod futurum erat, ipse loquendo fecerit. Videtur autem mihi secundum mysticos intellectus, iste esse piscis, qui primus captus est, qui in profundo maris erat, & in salis amarisque gurgitibus morabatur: vt per secundum Adam liberaretur primus Adam, & id quod in ore eius, hoc est, in confessione fuerat inuentum, pro Petro & Domino redderetur. Et pulchrè id ipsum quidem datur pretium, sed diuisum est: quia pro Petro, quasi pro peccatore pretium reddebatur. Dominus autem noster peccatum non fecerat: nec dolus inuentus est in ore eius. Stater dicitur, qui duo habet didrachma, vt ostenderetur similitudo carnis, dum eodem & seruus & dominus pretio liberantur. Sed & simpliciter intellectum adificat auditorum, dum tantæ Dominus fuerit paupertatis, vt vnde tributa pro se & Apostolo redderet, non habuerit. Quod si quis obijcere voluerit, & quomodo Iudas in oculis portabat pecuniam? Respondebimus, rem pauperum in vltus suos conuictere nefas putauit: nobisq; idem tribuit exemplum.

C A P V T X V I I I .
I N illa hora accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Quis putas maior est in regno cælorum, &c.] Quod sæpe monui, etiam nunc obseruandum est. Causæ querendæ sunt singulorum Domini dictorum atque factorum. Post inuentum staterem, post tributa reddita, quid sibi vult Apostolorum repentina interrogatio? In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Quis putas maior est in regno cælorum? Quia videbant pro Petro & Domino idem tributum redditum: ex æqualitate pretii arbitrati sunt. Petrum omnibus Apostolis esse prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus: ideo interrogant, quis maior sit in regno cælorum. Vidensque Iesus cogitationes eorum, & causas erroris

H

^g Et cūm venissent Capernaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant ad Petrum, & dixerunt: Magister vester non soluit didrachma? Ait: Etiam, &c.] Post Augustum Cæsarem, Iudæa facta est tributaria, & omnes censi capite ferebantur. Vnde & Ioseph cum Maria cognata sua profectus est in Bethlehem. Rursum quoniam nutritus erat in Nazareth (quod est oppidum Galilææ Capharnaum vibi subiaccens) ex more poscunt tributa, & pro signorū magnitudine hi qui exigebant, non audent ipsum repetere, sed discipulum conueniunt: Siue malitiosè interrogant, verum reddat tributa, an contra-

intelli-

c 175 V.

d 176 II.

e 177 X.

Ioan. 15. e

a 178 II. 1. Cor. 13. a

F

Hier. 31. e

Sup. 16. e

CANON C

A
Infr. 20. d.

intelligens, vult desiderium gloriae, humilitatis contentione sanare.

a ¶ *Et aduocans Iesus paruulum statuit eum in medio eorum, &c.* Vel simpliciter quemlibet paruulum, vt ætatem quæreret, & similitudinem innocentie demonstraret. Vel certe paruulum statuit in medio eorum

seipsum, qui non ministrari, sed ministrare venerat, vt eius humilitatis tribueret exemplum. Alij paruulum interpretantur Spiritum sanctum, quem posuerit in cordibus discipulorum, vt superbiam in humilitatem mutaret.

b ¶ *Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Non præcipitur Apostolis, vt ætatem habeant paruulorum, sed vt innocentiam, & quod illi per annos possident, hi possideant per indultiam, vt malicia, non sapientia paruuli sint.

c ¶ *Quicumque ergo humiliauerit se, sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.* Sicut iste paruulus (cuius vobis exemplum tribuo) non perseuerat in iracundia, non lætus meminit, non videns pulchram mulierem delectatur, nõ aliud cogitat, & aliud loquitur: sic & vos nisi talem habueritis innocentiam, & animi puritatem, non poteritis regna cælorum intrare. Sine aliter: *Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.* Qui imitatus fuerit me, & se in exemplum mei humiliauerit, vt tantum se deiciat, quantum ego deiici formam serui accipiens, hic intrabit in regnum cælorum.

d ¶ *Et qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit.* Qui talis fuerit, vt Christi imitetur humilitatem & innocentiam, in eo Christus suscipitur. Et prudenter, ne cum delatum fuerit apostolis, se putent honoratos, adiecit: non illos sui merito, sed magistri honore suscipiendos.

e ¶ *Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis, &c.* Nota quod qui scandalizatur, paruulus est: maiores enim scandalan non recipiunt.

f ¶ *Expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.* Quamquam hæc generalis possit esse sententia aduersus omnes, qui aliquem scandalizant, tamen iuxta consequentiam sermonis, etiam contra apostolos dictum intelligi potest, qui interrogando quis maior esset in regno cælorum, videbantur inter se de dignitate contendere: & si in hoc vitio permansissent, poterant eos, quos ad fidem vocabant, per suum scandalum perdere, dum apostolos viderent inter se de honore pugnare. Quod autem dixit: Expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, secundum ritum provincie loquitur, quo maiorum criminum ista apud veteres Iudæos poena fuerit, vt in profundum ligato saxo demergerentur. Expedit autem ei, quia multo melius est pro culpa breuem recipere poenam, quam æternis seruari cruciatiuis. Non enim vindicabit bis Dominus in idipsum.

g ¶ *Va mundo a scandalis. Necessè est enim vt veniant scandala. Veruntamen va homini, per quem scandalum venit.* Non quod necesse sit venire scandala, alioquin sine culpa essent qui scandalum faciunt: sed cum necesse sit in isto mundo fieri scandala, vnusquisq; suo vitio scandalis patet. Simulque per generalem sententiam percutitur Iudas, qui proditori animum preparauerat.

h ¶ *Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & projice abs te. Bonum est tibi ad vitam ingredi, &c.* Necessè est quidem venire scandala: Vtamen ei est homini, qui quod necesse est vt fiat in mundo, vitio suo facit vt per se fiat. Igitur omnis truncatur affectus, & vniuersa propinquitas am-

putatur, ne per occasionem pietatis vnusquisque credentium scandalis pateat. Si, inquit, ita est, quis tibi coniunctus, vt manus, pes, oculus, & est utilis atque sollicitus, & acutus ad perspiciendum: scandalum autem tibi facit, & propter dissolutionem morum te pertrahit in gehennam, melius est, vt & propinquitate eius, & emolumentis carnalibus careas, ne dum vis lucrifacere cognatos & necessarios, causam habeas ruinatum. Itaque non frater, non vxor, non filij, non amici, non omnium affectus, qui nos excludere potest a regno cælorum, amori Domini præponatur. Nouit vnusquisque credentium, quid sibi noceat, vel in quo sollicitetur animus, ac sepe tentetur. Melius est vitam solitariam ducere, quam ob vitæ præsentis necessaria, æternam vitam perdere.

i ¶ *Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis.* Dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei qui in cælis est. Venit enim filius hominis saluare quod perierat. Quid vobis videtur? Si fuerint alicui centum oves, & errauerit vna ex eis, nonne relinquit nonaginta nouem in montibus, & vadit quærere eam quæ errauit: Et si contigerit vt inueniat eam: amen dico vobis, quia gaudet super ea magis quam super nonaginta nouem, quæ non errauerunt. Sic nõ est voluntas ante patrem vestrum qui in cælis est, vt pereat vnus de pusillis istis.

¶ *Si quis contemnerit vnum ex his pusillis, contemnerit etiam illum, quem contemnerit.* Quantum in vobis est, nolite contemnere: sed per vestram salutem etiam illorum quærere sanitatem. Sin autem perseverantes in peccatis videritis, & vitijs seruientes, melius est vos solos saluos fieri, quam perire cum pluribus. Quia angelorum in cælis vident semper faciem patris. Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum. Vnde legimus in Apocalypsi Ioannis: Angelo Ephesi, Thyatira, & angelo Philadelphie, & angelis quatuor reliquarum ecclesiarum scribe hæc. Apostolus quoque præcipit velari capita in ecclesijs seminarum propter angelos.

k ¶ *Quid vobis videtur? Si fuerint alicui centum oves, & errauerit vna ex eis: nonne relinquit nonaginta nouem in montibus, &c.* Consequenter ad clementiam prouocat, qui præmiserat dicens: Videte, ne contemnatis vnum ex pusillis istis, & subiungit parabolam nonagintanouem ouium in montibus relictarum, & vnus errantis, quam pastor bonus, quia propter nimiam infirmitatem ambulare non poterat, humeris suis ad reliquum gregem reportauit. Quidam putant istum esse pastorem: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo: sed exinanivit se, formam serui accipiens, factus obediens patri vsq; ad mortem, mortem autem crucis: & ob id ad terrena descenderit, vt saluam faceret vnam ouiculam, quæ perierat, hoc est, humanum genus. Alij verò in nonagintanouem ouibus, iustorum putant numerum intelligi, & in vna ouicula, peccatorum: secundum quod in alio loco dixerat: Non veni iustos vocare, sed peccatores: non enim opus habent sani medico, sed hi qui se male habent. Ita parabola in euangelio secundum Lucam cum alijs duabus parabolis decem diachmarum & duorum filiorum scripta est.

l ¶ *Sic nõ est voluntas ante patrem vestrum, qui in cælis est, vt pe-*

b 179
II

c 180
VI

d 181
X

e 182
V

D

Apoc. 1. 2. 3

1. Cor. xi. b.

Philip. 2. a

Luc. 15. f.

Luc. 15.

HIERON
11.7.8

CANON

E

f 183

V

g 184

X

h 185

VII

i 186

X

Reg. 2. c.

k 187

V

l 188

X

F

reat vnus de pusillis istis. Refert ad superius propositum, de quo dixerat: Videte ne contemnatis vnum ex pusillis istis, & do- cet iccirco parabolam positam, vt pusilli non contemnan- tur. In eo autem quod dicit: Non est voluntas ante patrem vestrum, vt pereat vnus de pusillis istis, quotiens aliquis pe- rierit de pusillis istis, ostenditur, quod non voluntate patris pe- rierit.

a ¶ Si autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum, &c. Si peccauerit in nos frater noster, & in qualibet causa nos laeserit, dimittendi habemus potesta- tem, imò necessitatem: quia præcipitur, vt debitoribus no- stris debita dimitamus. Si au- tem in Deum quis peccauerit, non est nostri arbitrij. Dicit e- nim scriptura diuina: Si peccau- rit homo in hominem, rogabit pro ea sacerdos. Si autem in Deum peccau- rit, quis rogabit pro eo? Nos è con- trario in Dei iniuria benigni sumus, in nostris contumelijs ex- ercemus odia. Corripendus est autem frater seorsum, ne si se- mel pudorem ac verecundiam amisit, remaneat in peccato. Et si quidem audierit, lucrifi- ciamus animam eius, & per al- terius salutem, nobis quoq; ac- quiritur salus. Sin autem audi- re noluerit, adhibeatur frater. Quod si nec illum audierit, ad- hibeatur & tertius: vel corri- gendi studio, vel conueniendi sub testibus. Porro si nec illos audire voluerit, tunc multis di- cendum est, vt detestatione eum habeant, & qui non potuit pu- dore saluari, saluetur opprobri- is. Quando autem dicitur: Sit tibi sicut ethnicus & publicanus, ostenditur maioris esse de- testationis, qui sub nomine fi- delis agit opera infidelium, quã hi qui apertè gentiles sunt. Pub- licanus enim vocatur secun- dum tropologiam, qui sæculi se Ætantur lucra, & exigunt ve- stigalia per negotiationes & fraudes, ac furta, scelerataque periuria.

b ¶ Amen dico vobis: quæcumque alligaueritis super terram, erunt liga- ta & in celo: & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in celo. Quia dixerat: si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus: & poterat contemptoris fra- tris hæc occulta esse responsio, vel tacita cogitatio: Si me despicias, & ego te despicio: si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis. Potestatem tribuit apostolis, vt sciant qui à talibus condemnantur, humanam sententiam diuinam sententiam roborari, & quodcumque ligatum fuerit in terra, ligati pariter & in celo.

c ¶ Iterum dico vobis: quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quæcumque petierint, fiet illis à patre meo qui in caelis est, &c. Omnis supra sermo nos ad concordiam prouocarat. Igitur & præmium pollicetur, vt sollicitius festinemus ad pacem, cum se dicat inter duos & tres medium fore: Iuxta illud exemplum tyranni, qui duos amicos captos (cum vnus ad videndam matrem reuertisset, & amicum pro se vadem dedisset) sic probare voluit, vt vno tento alterum di- mitteret. Cumque reuertisset ad dictam diem, admirans am- borum fidem, rogauit vt se haberent tertium. Possumus

& hoc spiritualiter intelligere: quod vbi spiritus & anima corpusque consenserint, & non inter se bellum diuersarum habuerint voluntatum, carne concupiscente aduersus spiri- tum, & spiritu aduersus carnem: de omni re, quam petie- rint, impetrent à patre. Nullique dubium, quin bonarum rerum postulatio sit, vbi corpus ea vult habere quæ spiritus.

d ¶ Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quotiens peccabit in me frater meus, & dimittam ei, &c. Hæret sibi sermo dominicus, & in modum funiculi triplicis, rû- pi non potest. Suprà dixerat: Videte ne contemnatis vnum expu- sillus istis, & adiecerat: Si peccau- rit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum, & præ- mium repromiserat, dicens: Si duo ex vobis consenserint super ter- ram, de omni re impetrabunt quam petierint, & ego ero in medio eorum. Prouocatus apostolus Petrus interrogat quotiens fratri in se peccanti dimittere debeat, & cū interrogatione profert sen- tentiam, vsque septies. Cui re- spondit Iesus: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini regi, qui voluit ratione ponere cum seruis suis. Et cum cœpisset ratione ponere, oblatu- est ei vnus, qui debebat decem millia talenta. Cum au- tē nō haberet vnde redderet, iussit eum domi- nus venundari, & vxorē eius & filios, & omnia quæ habebat, & reddi. Procidentem autē seruum il- le rogabat eum, dicens: Patientiā habe in me, & omnia reddam tibi. Misertus autē dominus serui illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei. Egrediens autē seruus ille, inuenit vnum de cō- seruis suis, qui debebat ei centū denarios, & te- nens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes. Et procidentem conferuus eius, rogabat eum, di- cens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ille autē noluit: sed abiit & misit eum in carcerē, donec redderet debitum. Vidētes au- tem conferui eius quæ fiebant, contristati sunt valde, & venerunt & narrauerunt domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc vocauit illum dominus suus, & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimisit tibi, quoniā rogasti me. Nōne ergo oportuit & te misereri cōserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuer- quis nostrum commiserit adulterium, homicidium, sacrile- gium, maiora crimina decem millium talentorum, roganti- bus dimittantur, si & ipsi dimittant minora peccantibus. Sin autem ob factam contumeliam sumus implacabiles, & propter amarum verbum perpetes habeamus discordias: nōne nobis videmur recte redigendi in carcerem, & sub ex- emplo operis nostri hoc agere, vt maiorum nobis delictō- rum venia non relaxetur?

f ¶ Et cum cœpisset rationem ponere, oblatu- est ei vnus, qui debebat decem millia talenta. Cum autem non haberet vnde redderet, iussit eum dominus venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia quæ ha- bebat, &c. Scio quosdam istum, qui debebat decem millia talenta, diabolum interpretari, cuius vxorem & filios ve- nundandos per seuerante illo in malitia, in sapientiam & ma- las cogitationes intelligi voluit. Sicut enim iusti vxor dicitur sapientia: sic vxorem iniusti & peccatoris, appellari stulti- tiam. Sed quomodo ei dimittat dominus decem millia talēta, & ille nobis conferuis suis centum denarios non dimiserit:

Eccl. 4. d.

H

nec

CANON
C
Deut. 24. 1

1. Cor. 7. b.

a 189
VI

Prov. 18. d.

b 190
II

c 191
X

D

Sup. 7. a.

A ne ecclesiastica interpretationis est, nec a prudentibus viris recipienda.

a ¶ Sic & pater meus celestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Formidolosa sententia, si iuxta nostram mentem sententia Dei flectitur atque mutatur. Si parua fratrib. non dimittimus, magna nobis à Deo non dimittentur. Et quia potest vnusquisque dicere: Nihil habeo contra eum, ipse nouit, habet Deum iudicem, nõ mihi cura est quid velit agere, ego ignoui ei: confirmat sententiam suam, & omnem simulationem fictæ pacis euerit, dicens: Si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.

CAPVT XIX.

ET factum est cum consummasset Iesus sermones istos, migravit à Galilæa, & accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere vxorem suam quacumq; ex causa? De Galilæa venerat ad Iudæam: iccirco pharisæorum scribarumque factio interrogat eum: vtrum licet homini dimittere vxorem suam qualibet causa: vt quasi cornuto teneant eum syllogismo, & quodcumq; responderit, captioni pateat. Si dixerit dimittendas esse vxores qualibet ex causa, & ducendas alias: pudicitia prædicator sibi videtur docere contraria. Si autem responderit, non omnem ob causam debere dimitti, quasi sacrilegi reus tenebitur, & aduersus doctrinam Moysi, ac per Moysen, Dei, facere iudicabitur. Igitur Dominus sic repositionem temperat, vt decipulam eorum transeat, scripturam sanctam adducens in testimonium, & naturalem legem, primamque Dei sententiam secundæ opponens, quæ non voluntate Dei, sed peccantium necessitate concessa est.

c ¶ Qui respondens, ait eis: Non legistis: quia qui fecit ab initio, masculum & feminam fecit eos? Hoc in exordio Geneleos scriptum est. Dicendo autem masculum & feminam, ostendit secundam vitandam coniugiam. Non enim ait, masculum & feminas, quod ex priorum repudio quærebatur: sed masculum & feminam, vt vnus coniugis confortia ne ceterentur.

d ¶ Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori suæ. Similiter adhaerebit vxori suæ, non vxoribus. Et erunt duo in carne vna. Præmium nuptiarum, è duabus vnam carnem fieri. Castitas iuncta spiritui, vnus efficitur spiritus.

e ¶ Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Deus coniunxit, vnam faciendo carnem viri & femina: hanc homo non potest separare, nisi forsitan solus Deus. Homo separet, quando propter desiderium secundæ vxoris primam dimittit. Deus separet, qui & coniunxerat, quando ex consensu propter seruitutem Dei (eò quòd tempus in arcto sit) sic habemus vxores, quasi non habentes.

f ¶ Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandauit dari libellum repudij, & dimittere? Aperunt calumniam quam parauerant. Et certe Dominus non propriam sententiam protulerat, sed veteris historiae, & mandatorum Dei fuerat recordatus.

g ¶ Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic. Quod dicit, istiusmodi est: Numquid potest Deus sibi esse contrarius, vt aliud antè iusserit, & sententia sua nõ otio frangat imperio:

Non ita sentendum est: sed Moyses cum videret, propter desiderium secundarum coniugum (quæ vel ditiores, vel iuniores, vel pulchriores essent) primas vxores interfici, aut malam vitam ducere, maluit indulgere discordiam, quam odia & homicidia perseuerare. Simulque considera, quòd

non dixit: Propter duritiam cordis vestri permisit vobis Deo, sed Moyses, vt iuxta apostolum, consilium sit hominis, non imperium Dei.

h ¶ Dico autem vobis: quia quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, &c. Sola fornicatio est, quæ vxoris vincat affectum: imò cum illa vnam carnem in aliam diuiserit, & se fornicatione separauerit à marito, nõ debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente scriptura: Qui adulteram tenet, stultus & impius est. Vbi cumque est igitur fornicatio, & fornicationis suspicio, liberè vxor dimittitur. Et quia poterat accidere, vt aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimine impingeret: sic priorem dimittere iubetur vxorem, vt secundam prima viuente non habeat. Quod enim dicit, tale est: Si non propter libidinem, sed propter iniuriam dimittis vxorem: quare expertus infelices priores nuptias, nouarum te immittis periculo? Necnon quia poterat euenire, vt iuxta eandem legem, vxor quoque marito daret repudium, eadem cautela præcipitur, ne secudum accipiat virum. Et quia meretrix, & quæ semel fuerat adultera, opprobrium non timebat: secundo præcipitur viro, quòd si talem duxerit, sub adulterij sit crimine.

i ¶ Dicunt ei discipuli: Si ita est causa homini, &c. Graue pondus vxorum est, si excepta causa fornicationis, eas dimittere non licet. Quid enim si temulenta fuerit, si iracunda, si malis moribus, si luxuriosa, si gulosa, si vaga, si iurgatrix, si maledica, tenenda erit istiusmodi: Volumus, nolimus, sustinenda est. Cum enim essemus liberi, voluntariè nos subiecimus seruituti. Videntes ergo apostoli graue vxorum iugum, proferunt motum animi sui, & dicunt: Si ita est causa homini cum vxore, non expedit nubere.

k ¶ Qui dixit illis: Non omnes capiunt, &c. Nemo putet sub hoc verbo vel farum, vel fortunam introduci: quòd hi sint virgines, quibus à Deo datum sit: aut quos quidam ad hoc casus adduxerit: sed his datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur.

l ¶ Sunt enim eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab, &c. Triplex genus est eunuchorum, duorum carnalium, & tertij spiritualis. Alij sunt qui de matris vtero sic nascuntur. Alij quos vel captiuitas facit, vel delicta matronales. Tertij sunt qui seiplos castrauerunt propter regnum cælorum, & qui cum possint esse viri, propter Christum eunuchi fiunt: istis promittitur præmium: superioribus autem, quibus castimonie necessitas non voluntas est, nihil omnino debetur. Possimus & aliter dicere. Eunuchi sunt ex matris vtero, qui frigidioris naturæ sunt, nec libidines appetentes. Et alij, qui ab hominibus fiunt, quos aut philosophi faciunt, aut propter idolorum cultum emolliuntur in feminas: vel persuasione hæretica simulant castitatem, vt mentiantur religionis veritatem. Sed nullus eorum consequitur regna cælorum, nisi qui se castrauerit propter Christum. Vnde & infert: Qui potest capere, capiat: vt vnusquisque consideret vires suas, vtrum possit

virgima-

HIERON
M. 7. 8

d 192 II
e 193 II
f 194 II
i. Co. 14. p.
g 195 II
Mat. 10. c.
F
Luc. 10. c.
h 196 X
i 197 V
Psal. 117. d.
Ioan. 10. b.
Psal. 142. c.
A Cor. 5. a.

virginalia & pudicitiae implere praecipia. Per se enim castitas blanda est, & quemlibet ad se alliciens. Sed consideranda sunt vires, ut qui potest capere, capiat. Quasi hortantis vox Domini est, & milites suos ad pudicitiae premium concitantis. Qui potest capere, capiat: qui potest pugnare, pugnabit, superet ac triumphet.
a ¶ Tunc oblatis sunt ei paruuli, ut manus eis imponeret, & oraret: discipuli autem increpabant eos. Non quo nolent eis Saluatoris & manu & voce benedici: sed quod necdum habentes plenissimam fidem, putarent eum in similitudinem hominum, offerentium importunitate lassari.
b ¶ Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum caelorum. Significanter dixit talium, non istorum, ut ostenderet non aetatem regnare, sed mores, & his qui similem habent innocentiam & simplicitatem, praemium repromitti. Apostolo quoque in eandem sententiam congruente: Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuliescote: sensu autem ut perfecti sitis.
c ¶ Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam, &c. Ille qui interrogat, quomodo vitam consequatur aeternam, & adulescens & diues est & superbus, & iuxta alium euangelistam, non voto discens, sed tentantis interrogat.
d ¶ Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus Deus. Qui magistrum vocauerat bonum, & non Deum, vel Dei filium confessus erat, dicit, quamuis sanctum hominem comparatione Dei non esse bonum, de quo dicitur: Confitemini Domino quoniam bonus. Ne quis autem putet in eo quod bonus Deus dicitur, excludi a bonitate filium Dei, legimus in alio loco: Pastor bonus ponit animam suam pro ouibus suis. Et in propheta: Spiritum bonum, terramque bonam. Igitur & Saluator non bonitatis testimonium renuit, sed magistri absque Deo exclusit errorem.
e ¶ Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi: Quae? Iesus autem dixit: Non homicidium facies. Non adulterabis. Non furum facies. Non falsum testimonium, &c. Adulescentem istum tentatorem esse, ex eo probare possumus, quod dicente sibi Domino: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: rursum fraudulenter interrogat, quae sint illa mandata: quasi non ipse legerit, aut Dominus possit Deo iubere contraria.
f ¶ Dicit illi adulescens: Omnia haec custodius a iuuentute mea. Quid adhuc mihi deest? Mentitur adulescens. Si enim hoc quod positum est in mandatis: Diliges proximum tuum sicut teipsum, opere compleset: quomodo postea audiens: Vade & vende quae habes, & da pauperibus, tristis recessit, quia habebat possessiones multas?
g ¶ Si vis perfectus esse, vade, vende quae habes, & da pauperibus, &c. In potestate nostra est, vtrum velimus esse perfecti. Tamen quicumque perfectus esse voluerit, debet vendere quae habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Sapphira: sed totum vendere, & cum vendiderit, dare omne pauperibus, & sic sibi praeparare thesaurum in regno caelorum. Et hoc ad perfectionem non sufficit, nisi post com-

temptas diuitias, Saluatorem se quatur, id est, relictis malis faciat bona. Facilius enim sacculus contemnitur, quam voluptas. Multi diuitias relinquentes, dominum non sequuntur. Sequitur autem dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. Qui enim dicit se in Christo credere, debet quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare.
h ¶ Abijt tristis: erat enim habens multas possessiones. Hae est tristitia, quae ducit ad mortem. Causaque tristitiae redditur: quod habuerit multas possessiones, id est, spinas & tribulos, quae mentem dominicam suffocauerint.
i ¶ Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in regnum caelorum. Et quomodo Abraham, Isaac & Iacob diuites intrarunt in regnum caelorum, & in euangelio Matthaeus & Zaccheus diuitijs derelictis, Domini testimonio praedicantur? Sed considerandum, quod eo tempore, quo intrauerunt, diuites esse desierunt. Tam diu ergo non intrabant, quam diu diuites fuerunt. Et tamen quia difficulter diuitiae contemnantur, non dixit: Impossibile est diuites intrare in regnum caelorum, sed difficile. Vbi difficile ponitur, non impossibilitas praetenditur, sed raritas demonstratur.
k ¶ Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum caelorum. Auditis autem his discipuli mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit saluus esse? Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omniaabilia sunt. h Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: Quid ergo erit nobis? Iesus autem dixit illis Am dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et om-

donis atque muneribus, & qui prius curui erant, & vitiorum prauitate distorti, ingrediantur portas Hierusalem, videbimus quomodo & isti cameli, quibus diuites comparantur, cum deposuerint grauem sarcinam peccatorum, & totius corporis prauitate, intrare possint per angustam portam, & arctam viam, quae ducit ad vitam. Interrogantibus autem discipulis, & admirantibus austeritatem dicti, quis ergo saluus fiet: clementia sua severitatem sententiae temperauit, dicens: Quae apud homines impossibilia, apud Deum possibilia sunt.
l ¶ Tunc respondens Petrus dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Grandis fiducia: Petrus piscator erat, diues non erat, cibos manu & arte quaerebat: & tamen loquitur confidenter, reliquimus omnia. Et quia non sufficit tantum relinquere, iungit quod perfectum est: & secuti sumus te. fecimus quod iussisti: quid igitur nobis dabis praemij?
m ¶ Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, &c. Non dixit, qui reliquistis omnia: hoc enim & Crates fecit philosophus, & multi alij diuitias contempserunt, sed qui secuti estis me: quod proprie Apostolorum est atque credentium. In regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae (quando & mortui de corruptione resurgent incorrupti) sedebitis & vos in folijs iudicantium, condemnantes duodecim tribus Israel: quia vobis

1. Ioan. 2. a.
1. Cor. 7. e.
Gene. 12. b.
26. a.
Luc. 19. a.
H
Esa. 60. a.

k 198 II
l 199 II
r. loan. i. b.
a200 X

D

b201 II

Gal. 3. b

e 202 VI
Luc. 13. d.

Ha c

vobis credentibus illi credere noluerunt.

a ¶ *Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, &c.]* Locus iste cum illa sententia congruit, in qua Saluator loquitur: *Non veni pacem mittere, sed gladium.* Veni enim separare hominem a patre suo, & matrem a filia, & nurum a socru:

Sup. 10 d.
Mar. 10 d.

et inimici hominis domestici eius. Qui ergo propter fidem Christi, & predicationem euangelij, omnes affectus contempserint, atque diuitias, & seculi voluptates: isti centuplum recipient, & vitam aeternam possidebunt. Ex occasione huius sententiae quidam introducunt mille annos post resurrectionem, dicentes tunc nobis centuplum omnium rerum, quas dimisimus, & vitam aeternam esse reddendam, non intelligentes, quod si in ceteris digna sit re promissio, in vxoribus appareat turpitudine: vt qui vnam pro domino dimiserit, centum recipiat in futuro. Sensus ergo iste est: Qui carnalia pro Salvatore dimiserit, spiritualia recipiet, quae comparatione & merito sui ita erunt, quasi si paruo numero centenarius numerus compararetur: Vnde dicit & Apostolus, qui vnam tantum domum, & vnius prouinciae paruos agros dimiserat. Quasi nihil habentes, & omnia possidentes.

1. Cor. 6. b.

CAPVT XX.

B

Simile est regnum caelorum homini patrifamilias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam, &c.] Parabola ista vel similitudo regni caelorum, ex his quae praemissa sunt, intelligitur. Scriptum est enim ante eam: *Multi erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.* Non tempore differente Domino, sed fide: Dicitque patrem familias primo mane exiisse, vt conduceret operarios in vineam suam, & pretium operis constituisse denarium. Deinde egressum circa horam tertiam, vidisse alios stantes in platea otiosos, & illis nequaquam denarium, sed quod iustum est fuisse pollicitum. Sexta quoque hora, & nona fecisse similiter. Vndecima autem inuenisse alios stantes, qui tota die otiosi fuerant, & misisse eos in vineam. Cum autem sero factum esset, praecipisse procuratori suo, vt a nouissimis inciperet reddere, hoc est, ab operarijs horae vndecimae, vsq; ad operarios horae primae, omnesque pariter contra nouissimos inuidia concitatos, iniquitatem arguisse patrifamilias: Non quod minus acceperint, quam fuerat constitutum, sed quod plus accipere voluerint his, in quos se clementia conductoris effuderat. Mihi videntur primae horae esse operarii, Samuel & Hieremias, & Baptista Ioannes, qui possunt cum Palmista dicere: Ex vtero matris meae Deus meus es tu. Tertia vero horae operarij sunt, qui a pubertate seruire Deo ceperunt. Sexta hora, qui matura aetate susceperunt iugum Christi. Nonae, qui iam declinant ad senium. Porro vndecimae, qui vltima lenectute, & tamen omnes pariter accipiunt praemium, licet diuersus labor sit. Sunt qui hanc parabolam aliter differant. Prima hora voluit missum

Pal. 21. b

esse in vineam, Adam, & reliquos patriarchas vsq; ad Noe. Tertia, ipsum Noe vsq; ad Abraham, & circumcisionem ei datam. Sexta ad Abraham vsq; ad Moysen, quando lex data est. Nona, ipsum Moysen & prophetas. Vndecima, apostolos & gentium populum, quibus omnes inuident. Vnde hoc ipsum intelligens post horam iam vndecimam, cum esset prope Solis occasum & ad vesperam, Ioannes euangelista loquitur: *Filioli mei, nouissima hora est.* Et simul considera, quod iniustitiam patrisfamilias, quam in vndecimae horae operarijs omnes pariter accusant, in seipsum non intelligunt. Si enim iniquus est paterfamilias, non in vno iniquus est, sed in omnibus: quia non sic laborauit tertiae horae operarijs, quomodo ille, qui prima hora est missus in vineam. Similiter & sexta horae operarius, minus laborauit tertiae horae operario: & nona, sextae horae operario. Omnis itaque retro vocatio gentibus inuidet, & in euangelij torquetur gratia. Vnde & Saluator concludens parabolam: Erunt, inquit, primi nouissimi, & nouissimi primi: Quod Iudaei de capite vertantur in caudam, & nos de cauda mutemur in caput.

c ¶ *Amice, non facio tibi iniuriam.]* Legi in cuiusdam libro: amicum istum, qui increpatur a patrefamilias, primae horae operarium, protoplastum intelligi, & eos qui illo tempore crediderunt.

d ¶ *Nonne ex denario, &c.]* Denarius figuram regis habet. Recepisti ergo mercedem, quam tibi promiseram, hoc est, imaginem & similitudinem meam. Quid quaeris amplius, & non tam ipse plus accipere, quam alium nihil accipere desideras, quasi alterius confortio minuat praemij meritum?

e ¶ *Tolle quod tuum, &c.]* Iudeus in lege, non gratia, sed opere saluatur. Qui enim fecerit eam, viuet in ea. Vnde dicitur ad eum.

f ¶ *An oculus tuus nequam, &c.]* Idiplum sonat & illa Lucae parabola: vbi maior filius minori inuidet, & non vult eum recipi

penitentem, & patrem accusat iniustitiae. Et vt sciamus, hunc esse sensum, quem diximus, titulus parabola huius finisque consentiant. Sic erunt, inquit, nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

g ¶ *Et ascendens Iesus Hierosolymam, &c.]* Crebro hoc ipsum discipulis dixerat: sed quia multis in medio disputatis poterat labi de memoria quod audierant: iturus Hierosolymam, & secum ducturus Apostolos, ad tentationem eos parat, ne cum venisset persecutio & crucis ignominia, scandalizentur.

h ¶ *Tunc accessit, &c.]* Vnde opinionem regni habet mater filiorum Zebedaei: vt cum Dominus dixerit, filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent gentibus ad illudendum, flagellandum & crucifigendum, & ignominiam passionis timentibus discipulis nunciaret: illa gloria postulet triumphantis.

CANON E

Hac ut reor ex causa, quia post omnia dixerat Dominus, & tertia die resurget: putavit eum mulier post resurrectionem illico regnaturum, & hoc quod in secundo adventu promittitur, in primo esse complendum, & auiditate feminea, presentia cupit immemor futurorum. Quod autem interrogat Dominus, & illa petente respōdit: quid vis? non venit de ignorantia, sed ex eius persona dicitur, qui flagellandus & crucifigendus erat, quomodo & in hamorthoula: Quis me terigit: Et de Lazaro: Vbi posuisti eum? In veteri quoque testamento: Adam ubi es? Et descendens videbo si iuxta clamorem, qui venit ad me, persiciant: sin autem non est, ut scia. Postulat autem mater filiorum Zebedaei errore muliebri, & pietatis affectu, nesciens quid peteret. Nec mirum, si ista arguatur imperitiæ, cum de Petro dicatur, quando tria vult facere tabernacula: Nesciens quid diceret.

Luc. 8. f. Ioan. 11. d.

Gen. 3. b. Ibi. 18. e. d. 203

II

c. 204

IV

Matt. 9. a.

f. 205

II

Psal. 115. a.

F

Act. 12. a.

Tertul. de prescrip. haeres.

Supr. 17. a.

adoras & petes aliquid ab eo. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut sedeant hi duo filii mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo. Respondens autem Iesus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam, & sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo. Et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus. Iesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis, quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister. Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Sicut filii hominis non venit ministrari, sed ministrare: Et dare animam suam redemptionem multis. Et egredientibus illis ab Hiericho, secuta est eum turba multa. Et ecce duo caeci sedentes secus viae audierunt, quia Iesus transiret & clamauerunt, dicentes: Domine misere nostri, fili Dauid. Turba autem increpabat eos, ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine miserere nostri, fili Dauid. Et stetit Iesus, & vocavit eos, & ait: Quid vultis ut faciam vobis? Dicunt: Domine, ut aperiantur oculi nostri. Misertus autem eorum Iesus, terigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & sequuti sunt eum.

a ¶ Respondens autem Iesus dixit: Nescitis quid petatis. Mater postulat, & Dominus discipulis loquitur: intelligens preces eius ex filiorum descendere voluntate.

b ¶ Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Calicem in scripturis diuinis, passionem intelligimus, iuxta illud: Pater, si possibile est, transeat a me calix iste. Et in psalmo: Quid retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Statimque infert quis iste sit calix. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.

c ¶ Ait illi: calicem quidem meum bibetis, &c. Queritur quomodo calicem martyrii filij Zebedaei, Iacobus videlicet & Ioannes biberint: cum scriptura narret, Iacobum tantum a postololum ab Herode capite truncatum: Ioannes autem propria morte vitam finierit. Sed si legamus ecclesiasticas hystorias, in quibus fertur, quod & ipse propter martyrium sit missus in feruentis olei dolium, & inde ad suscipiendam coronam Christi athleta processerit: statimque relegatus in Pathmos insulam sit: videbimus martyrio animum non defuisse, & bibisse Ioannem calicem confessionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt, licet persecutor non fuderit sanguinem. Quod autem dicit: sedere ad dexteram meam & sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo: sic intelligendum est: Regnum caelorum non est dantis, sed accipientis. Non est enim acceptio personarum apud Deum, sed quicumque talem se praebuerit, ut regno caelorum dignus fiat, hic accipiet, quod non persona, sed vita paratum est. Si itaque tales estis, qui consequamini regnum caelorum, quod pater meus triumphantibus & victoribus preparauit, vos quoque accipietis illud. Alij de Moysse & Elia dictum volunt, quos paulo ante in monte eum eo viderant loquentes: sed mihi nequaquam videtur. Ideo enim sedentium in regno caelorum vocabula non dicuntur, ne paucis nominatis, ceteri putarentur exclusi.

d ¶ Et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus. Decem apostoli non indignantur matri filiorum Zebedaei, nec ad mulieris audaciam referunt postulantis, sed ad filios: quod ignorantes mensuram suam immodica cupiditate exarserint, quibus & Dominus dixerat: Nescitis quid petatis. Subintelligitur autem vel ex responsione Domini, vel ex indignatione Apostolorum, quod filij matrem immiserint ad grandia postulanda.

e ¶ Iesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum, &c. Humilis magister & mitis, nec cupiditatis immodice suos arguit postulantes, nec decem reliquos indignationis increpat & liuoris: sed tale ponit exemplum, quo doceat eum maiorem esse qui minor fuerit, & illum Dominum fieri, qui omnium seruus sit. Frustra igitur aut illi immoderata quaesierant: aut isti dolent super maiorum desiderio: cum ad summitatem virtutum non potentia, sed humilitate veniant. Denique sui proponit exemplum, ut si dicta parui penderent, erubescerent ad opera, & dicit.

f ¶ Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Nota, quod crebro diximus, cum qui ministrat, appellari filium hominis.

g ¶ Et dare animam suam redemptionem pro multis. Quando formam serui accepit, ut pro mundo sanguinem funderet. Non dedit animam suam redemptionem dare pro omnibus, sed pro multis, id est, pro his qui credere voluerint.

h ¶ Et egredientibus illis ab Hiericho, secuta est eum turba multa, &c. Multi latrones erant in Hiericho, qui egredientes & descendentes de Hierusalem, interficere & vulnerare consueuerant: idcirco Dominus venit Hiericho cum discipulis suis, ut liberet vulneratos, & multam turbam secum trahat. Denique postquam egredi voluit ab Hiericho, sequuta est eum turba multa. Si mansisset Hierosolymis, & nunquam ad humilia descendisset, turba vsque hodie federet in tenebris & umbra mortis. Sed & duo caeci erant iuxta viam. Caecos appellat, qui necdum dicere poterant: In lumine tuo videbimus lumen. Secus viam, quia videbantur quidem legis habere notitiam, sed viam, quae Christus est, ignorabant: quos plerique Pharisaeos intelligunt & Sadducaeos: alij verò vtrumque populum, & veteris testamenti & noui, quod alter scriptam legem, alter naturalem sequens sine Christo caecus erat. Hi quia per se videre non poterant, audierunt praeconia Saluatoris, & confessi sunt filium Dauid. Sin autem vterque caecus referitur ad populum Iudaeorum, hoc quod sequitur: Increpabat eos turba: super ethnicis intelligendum est, quos Apostolus monet, ne glorientur & superbiant contra radicem suam, sed cum ipsi errore priorum inserti fuerint ex oleastro in bonam oliuam, nequaquam debeant inuidere priorum salutem. Misere nostri fili Dauid. Increpantur a turbis, & nihilominus non tacent, sed crebrius id ipsum ingeminant, ut desiderium plenum verae lucis ostendant.

i ¶ Et stetit Iesus, & vocavit eos, & ait. Caci erant, quod pergerent, ignorabant, & sequi non poterant Saluatorem. Multae foueae in Hiericho, multae rupes & praerupta in profundum vergentia: idcirco Dominus stat, ut venire possint, & vocari iubet ne turba prohibeant, & interrogat quasi ignorans quid velint, ut ex responsione caecorum manifesta debilitas pateat, & virtus ex remedio cognoscatur.

k ¶ Misertus autem eorum Iesus, terigit oculos eorum: & confestim viderunt, & sequuti sunt eum. Tangit oculos, & praestat artifex quod natura non dederat. Aut certe debilitas tulerat, donat misericordia. Statimque viderunt, & sequuti sunt eum. Qui ante in Hiericho contracti sedebant, & clamare tantum nouerant, postea sequuntur Iesum, non tam pedibus quam virtutibus.

G

H

Psal. 35. c.

Rom. 11. c.

CAPVT XXI.

ET cum appropinquasset Hierosolymis, & venisset Bethphage ad montem Oliueti, tunc Iesus misit duos discipulos suos, dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, &c.] Egre ditur de Hiericho, turbis educis inde quam plurimis, & cæcis reddita sanitate appropinquat Hierosolymis, magnis ditatus mercibus, salute credentium reddita, ingredi cupit urbem pacis, & locum visionis Dei, & arcem speculatorij. Cumque appropinquaret Hierosolymis, & venisset Bethphage ad domum maxillarum (qui sacerdotum viculus erat, & confessionis portabat typum, & erat situs in monte Oliueti, vbi lumen scientiæ, vbi laborum & dolorum requies) misit duos discipulos suos *supra scripto vsq; per euangelio*, id est, scientiam & operam, vt ingrederentur castellum, quod contra vos est. Contra Apostolos enim erat, nec iugum doctrinarum volebat accipere. Et statim, inquit, inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: soluite & adducite mihi. Alligata erat asina multis vinculis peccatorum. Pullus quoque lasciuus, & frenorum impatiens cum matre (secundum euangelium Luca) multos habebat dominos, non vni errori & dogmati subditus: & tamen multi domini, qui sibi potestatem illicitam vendicabant, videntes verum Dominum & seruos eius venisse, qui ad solvendum missi fuerant, non audent resistere. Quæ sit autem asina, & pullus asinæ, dicemus in subditis.

בית-פסח

Luc. 19. c.

Zach. 6. b.

ET cum appropinquasset Hierosolymis, & venisset Bethphage ad montem Oliueti, tunc Iesus misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum eo: soluite & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: quia Dominus his opus habet, & confestim dimittet eos. Hoc autem factum est, vt adimpleretur quod dictum est per prophetam, dicentem: Dicite filie Sion: ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subiugalis. Eunt autem discipuli fecerunt sicut precepit illis Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & cum desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via. Alij autem cadebant ramos de arboribus, & sternerbant in via. Turba autem, que precedebant, & que sequebantur, clamabant dicentes: Osanna filio David: benedictus qui venit in nomine Domini, Osanna in excelsis. Et cum intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Populi autem dicebant: Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee.

Porro quod sequitur: Osanna filio David, quid significet, & ante annos plurimos in breui epistola ad Damascum tunc Romana: vrbis episcopum dixisse me memini: & nunc perstringam breuiter. In centesimo decimoseptimo psalmo: qui manifeste de aduentu Saluatoris scriptus est: inter cætera hoc quoque legimus: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris. Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Statim que iungitur: O Domine saluum me fac: O Domine bene prosperare. Benedictus qui venit in nomine Domini: benediximus vobis de domo Domini, & cætera. Pro eo quod habetur in Lxx. interpretibus, *id est, O Domine saluum fac*. In Hebræo legimus: *בן-דוד* quod manifestius interpretatus est Symmachus, dicens: *Obsecro Domine saluum fac, obsecro*. Nemo ergo putet ex duobus verbis, Græco videlicet & Hebræo sermone esse compositum, sed torum Hebraicum, & significare, quod aduentus Christi salus mundi sit. Vnde & sequitur: Benedictus qui venit in nomine Domini. Saluatore quoque idipsum in euangelio comprobante: *Ego veni in nomine patris mei, & non me receperistis*. Alius venit in nomine suo, & recipietis eum. Nec non quod iungitur: Osanna, id est, salus, in excelsis, perspicue ostenditur, quod aduentus Christi non tantum hominum salus, sed totius mundi sit, terrena iungens cælestibus: *Vt omne genui flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum*.

ET cum intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Introeunte Iesu cum turba, tota Hierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens veritatem, & dicens: Quis est hic? Quod quidem in alio loco dicentes angelos legimus: *Quis est iste rex gloria? Alijs autem vel ambigentibus vel interrogantibus, vili plebecula confitetur, a minoribus incipiens, vt ad maiora perueniat, & dicit*. Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee. Propheta, quem & Moses similem sui dixerat esse venturum, & qui proprie apud Græcos scribitur cum *τὸ ἀπὸ τοῦ ἱεροσολίμου*, id est, cum articuli testimonio. A Nazareth autem Galilææ, quia ibi educatus fuerat.

ET cum intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Introeunte Iesu cum turba, tota Hierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens veritatem, & dicens: Quis est hic? Quod quidem in alio loco dicentes angelos legimus: Quis est iste rex gloria? Alijs autem vel ambigentibus vel interrogantibus, vili plebecula confitetur, a minoribus incipiens, vt ad maiora perueniat, & dicit. Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee. Propheta, quem & Moses similem sui dixerat esse venturum, & qui proprie apud Græcos scribitur cum τὸ ἀπὸ τοῦ ἱεροσολίμου, id est, cum articuli testimonio. A Nazareth autem Galilææ, quia ibi educatus fuerat.

ET cum intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Introeunte Iesu cum turba, tota Hierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens veritatem, & dicens: Quis est hic? Quod quidem in alio loco dicentes angelos legimus: Quis est iste rex gloria? Alijs autem vel ambigentibus vel interrogantibus, vili plebecula confitetur, a minoribus incipiens, vt ad maiora perueniat, & dicit. Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee. Propheta, quem & Moses similem sui dixerat esse venturum, & qui proprie apud Græcos scribitur cum τὸ ἀπὸ τοῦ ἱεροσολίμου, id est, cum articuli testimonio. A Nazareth autem Galilææ, quia ibi educatus fuerat.

cerent, & æquarent inæqualia: quod rectius atque securius in corde credentium, Christus dæmonum atque vitiorum victor incederet.

f § Turba autem que precedebant & que sequebantur, clamabant, dicentes: Osanna filio David, &c.] Quia manifesta est historia, spiritualem sequamur ordinem differendi. Turba quæ egressa fuerant de Hiericho, & sequitæ sunt Saluatorem ac discipulos eius, postquam pullum asine solum viderunt (qui antè ligatus fuerat) & Apostolorum vestibus exornatum, & sedentem super eum Dominum Iesum: supposuerunt vestimenta sua, & strauerunt viam ramis arborum. Cumque opere cuncta fecissent, vocis quoque tribuunt testimonium, & precedentes atque sequentes non breui atque silenti confessione, sed clamore plenissimo resonant: Osanna filio David: benedictus qui venit in nomine Domini. Quod autem dicit: Turba quæ precedebat, & que sequebantur, vtrumque ostendit populum, & qui ante euangelium, & qui post euangelium Domino crediderunt, consona Iesum confessionis voce laudare, & secundum superioris parabola exemplum diuersarum horarum operarios, vnum fidei accipere præmium.

ET cum intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Introeunte Iesu cum turba, tota Hierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens veritatem, & dicens: Quis est hic? Quod quidem in alio loco dicentes angelos legimus: Quis est iste rex gloria? Alijs autem vel ambigentibus vel interrogantibus, vili plebecula confitetur, a minoribus incipiens, vt ad maiora perueniat, & dicit. Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee. Propheta, quem & Moses similem sui dixerat esse venturum, & qui proprie apud Græcos scribitur cum τὸ ἀπὸ τοῦ ἱεροσολίμου, id est, cum articuli testimonio. A Nazareth autem Galilææ, quia ibi educatus fuerat.

ET cum intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Introeunte Iesu cum turba, tota Hierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens veritatem, & dicens: Quis est hic? Quod quidem in alio loco dicentes angelos legimus: Quis est iste rex gloria? Alijs autem vel ambigentibus vel interrogantibus, vili plebecula confitetur, a minoribus incipiens, vt ad maiora perueniat, & dicit. Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee. Propheta, quem & Moses similem sui dixerat esse venturum, & qui proprie apud Græcos scribitur cum τὸ ἀπὸ τοῦ ἱεροσολίμου, id est, cum articuli testimonio. A Nazareth autem Galilææ, quia ibi educatus fuerat.

ET cum intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Introeunte Iesu cum turba, tota Hierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens veritatem, & dicens: Quis est hic? Quod quidem in alio loco dicentes angelos legimus: Quis est iste rex gloria? Alijs autem vel ambigentibus vel interrogantibus, vili plebecula confitetur, a minoribus incipiens, vt ad maiora perueniat, & dicit. Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee. Propheta, quem & Moses similem sui dixerat esse venturum, & qui proprie apud Græcos scribitur cum τὸ ἀπὸ τοῦ ἱεροσολίμου, id est, cum articuli testimonio. A Nazareth autem Galilææ, quia ibi educatus fuerat.

ET cum intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Introeunte Iesu cum turba, tota Hierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens veritatem, & dicens: Quis est hic? Quod quidem in alio loco dicentes angelos legimus: Quis est iste rex gloria? Alijs autem vel ambigentibus vel interrogantibus, vili plebecula confitetur, a minoribus incipiens, vt ad maiora perueniat, & dicit. Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee. Propheta, quem & Moses similem sui dixerat esse venturum, & qui proprie apud Græcos scribitur cum τὸ ἀπὸ τοῦ ἱεροσολίμου, id est, cum articuli testimonio. A Nazareth autem Galilææ, quia ibi educatus fuerat.

ET cum intrasset Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Introeunte Iesu cum turba, tota Hierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens veritatem, & dicens: Quis est hic? Quod quidem in alio loco dicentes angelos legimus: Quis est iste rex gloria? Alijs autem vel ambigentibus vel interrogantibus, vili plebecula confitetur, a minoribus incipiens, vt ad maiora perueniat, & dicit. Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee. Propheta, quem & Moses similem sui dixerat esse venturum, & qui proprie apud Græcos scribitur cum τὸ ἀπὸ τοῦ ἱεροσολίμου, id est, cum articuli testimonio. A Nazareth autem Galilææ, quia ibi educatus fuerat.

a 206 II

b 207 VII

c 208 I i

d 209 I

e 210 X

Tom. 3. e. p. 145. D

Ioan. 5. g.

Phil. 2. b

Psal. 23. b.

Deut. 18. c.

HIERONIMUS

CANON

E

a

f. 211.

I

g. 212.

X

h. 213.

V

Esa. 56. c.

Hiere. 7. b.

Ioan. 2. c.

i. 214.

VI

F

Leuit. 25.

Deut. 23. d

τρυφικα

Ioan.

Ecc. 22. c.

Sup. 10. a.

Psal. 13. b.

E **a** ¶ *Er intravit Iesus in templum Dei, & eiecit omnes vendentes & ementes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euerit, &c.* Comitatus Iesus turba credentium (quæ vestimenta sua, vt illa se pede pullus incederet, strauerat) ingreditur templum, & eiecit omnes qui vendebant & emebant in templo: mensasque nummulariorum subuerit, & cathedras vendentium columbas dissipauit, dixitque eis, de scripturis sanctis testimonium proferens, quod domus patris eius, orationis domus esse deberet, non spelunca latronum, vel domus negotiationis, sicut in euangelio scriptum est. Et hoc primum sciendum, quod iuxta mandata legis, augustissimo in toto orbe templo Domini: & de cunctis penè regionibus Iudæorum illic populo conflante, innumerabiles immolabantur hostiæ: maxime festis diebus: taurorum, arietum, hircorum: pauperibus ne absque sacrificio essent, pullos columbarum & turturas offerentibus: accedebat plerumque, vt qui de longè venerant, non haberent victimas. Excogitauerunt igitur sacerdotes, quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia, quibus opus erat ad sacrificia, vendebant, vt & venderent non habentibus, & ipsi rursum empta susciperent. Hanc stropham eorum crebra venientium inopia dissipabat, qui indigebant sumptibus, & non solum hostias non habebant, sed ne vnde emerent quidem aues & vilia munuscula. Posuerunt itaque & nummularios, qui mutuam sub cautione darent pecuniam. Sed quia erat lege præceptum, vt nemo vsuras acciperet: & prodesse non poterat pecunia sænerata, quæ commodi nihil haberet, & interdum sortem perderet: excogitauerunt & aliam technam, vt pro nummularijs collybistas facerent, cuius verbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Collyba dicuntur apud eos, quæ nos appellamus tragemata, vel vilia munuscula: Verbi gratia, fixi ciceris, vtiuumque passiarum, & poma diuersi generis. Igitur quia vsuras accipere non poterant collybista, qui pecuniam sænerati erant, pro vsuris accipiebant varias species: vt quod in nummo non licebat, in his rebus exigent quæ nummis cœmuntur, quasi non hoc ipsum Ezechiel prædicauerit, dicens: *Vsuram & superabundantiam non accipietis.* Istiusmodi Dominus cernens in domo patris negotiationem seu latrocinium, ardore spiritus concitatus (iuxta quod scriptum est in sexagesimo octauo psalmo: *Zelus domus tuæ comedit me*) fecit sibi flagellum de funiculis, & tantam hominum multitudinem eiecit de templo, dicens: *Scriptum est: domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Latro enim est, & templum Dei in latronum conuertit specum, qui lucra de religione sectatur, cultusque eius non tam cultus Dei, quam negotiationis occasio est. Hoc iuxta historiam, ceterum secundum mysticos intellectus: quotidie Iesus ingreditur templum patris, & eiecit omnes tam episcopos & presbyteros & diaconos, quam laicos, & vniuersam turbam de ecclesia sua: & vnius criminis habet vendentes pariter & ementes. Scriptum est enim: *Gratis accepistis, gratis date.* Mensas quoque nummulariorum subuerit. Obserua propter auaritiam sacerdotum, altaria Dei, nummulariorum mensas appellari. Cathedrasque vendentium columbas euerit, qui vendunt gratiam spiritus sancti, & omnia faciunt vt subiectos populos deuorent, de quibus dicit: *Qui deuorant populum membra sua sicut escam panis.* Iuxta simplicem intelligentiam columbæ non erant in cathedris, sed in caucis, nisi forte columbarum institutores sedebant in cathedris, quod penitus absurdum est: quia in cathedris magistrorum magis dignitas indica-

tur, quæ ad nihilum redigitur, cum mixta fuerit lucris. Quod de ecclesijs diximus, vnus quisque de se intelligat. Dicit enim Apostolus: *Vos estis templum Dei, & spiritus sanctus habitat in vobis.* Non sit in domo peccatoris nostri negotiatio, non ementium vendentiumque commercia, non donorum cupiditas: ne ingrediatur Iesus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum suum, nisi flagello adhibito, vt de spelunca latronum & de domo negotiationis, domum faciat orationis.

b ¶ *Et accesserunt ad eum cæci & claudi in templo, & sanauit eos.* Nisi mensas nummulariorum euertisset, cathedrasque columbas vendentium, cæci & claudi lucem pristinam & concitum gradum non meruissent recipere.

c ¶ *Videntes autem principes sacerdotum & scribæ mirabilia que fecit, &c.* Plerique arbitrantur maximum esse signorum, quod Lazarus suscitatus est, quod cæcus ex vtero lumen acceperit, quod ad Iordanem vox audita sit patris, quod transfiguratus in monte gloriâ ostenderit triumphantis. Mihi inter omnia signa que fecit, hoc videtur mirabilius esse, quod vnus homo & illo tempore contemptibilis, & in tantum vilis vt postea crucifigeretur, scribis & pharisæis contra se sauentibus & videncibus lucra destrui sua, potuerit ad vnus flagelli verbera tantam eiecere multitudinem, mensasque subuertere, & cathedras confringere, & alia facere, quæ infinitus non fecisset exercitus. Igneum enim quiddam atque sydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie. Cumque manum non audeant injcere sacerdotes, tamen opera calumniantur, & testimonium populi atque puerorum, qui clamabant: *Osanna filio Dauid*, vertunt in calumniam, quod videlicet hoc non dicatur, nisi soli filio Dei. Videant ergo episcopi, & quantum liber sancti homines, cum quanto periculo dici ista sibi patiantur: si Domino, cui verè hoc dicebatur (quia necdum erat solida credentium fides) pro crimine impingitur.

d ¶ *Iesus autem dicit illis, vtrique. Numquam legistis, quia ex ore infantium & lactentium profecit laudem?* Quam moderatè sententiam temperat, & responso vtrinque vergens, & calumniæ non patens. Non dixit quod scribæ audire cupiebant: bene faciunt pueri, vt mihi testimonium perhibeant, nec rursum errant, pueri sunt, debetis ætati ignoscere: sed profert exemplum de octauo psalmo, vt tacente Domino, scripturarum testimonium puerorum dicta firmaret.

e ¶ *Et relictis illis abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique mansit.* Reliquit incredulos, & urbem egressus contradicentium, iuit Bethaniam, quod interpretatur domus obedientiæ: iam tunc vocationem gentium præfigurans: ibique mansit, quia in Israel permanere non potuit. Hoc quoque intelligendum est, quod tantæ fuerit paupertatis, & ita nulli adulatus sit, vt in vrbe maxima nullum hospitem, nullam inuenerit mansionem: sed in agro paruulo apud Lazarum fororesque eius habitaret, eorum quippe vnica Bethania est.

f ¶ *Mandè autem reuertens in ciuitatem esurij, &c.* Discussis noctis tenebris matutina luce radiante, & vicina meridie, in qua Dominus passione sua illustraturus erat orbem, cum in ciuitatem reuertetetur, esurij: vel veritatem humanæ carnis ostendens, vel esuriens salutem credentium, & æstus ad incredulitatem Israelis. Cumque vidisset arborem vnam, quam intelligimus synagogam, & conciliabulum Iudæorum, iuxta viam (habebat enim legem, & ideo iuxta viam erat) quia non credebant in viam: venit ad eum (stantem scilicet & immobilem, & non habentem euangelij pedes)

G
2. Cor. 6. d
1. Cor. 3. d
Ioan. 11. c. g.
a. Ch. 3. d.
Marc. 9. a.
H

nihilque

A nihil que inuenit in ea, nisi folia tantum, promissionum stre- pitum, traditiones pharisaicas, & iactationem legis, & orna- menta verborum absque vllis fructibus veritatis. Vnde & alius Euangelista dicit: *Nondum enim erat tempus sicorum: siue*

Mar. 11. b

quodd tempus nondum venerat saluationis Israel, eod quodd nondum gentilium popul⁹ sub- intrasset: siue quodd praterisset tempus fidei: quia ad illum pri- mum veniens, & spretus tran- sisset ad nationes. Et ait illi: *Nunquam ex te fructus nascatur: vel in sempiternum, vel in saeculum: v- trumque enim *αἴμα* graecus ser- mo significat. Et *arefacta est ficul- nea*, quae esuriente Domino ci- bos, quos ille cupierat, non ha- bebat. Sic autem aruerunt folia, vt truncus ipse remaneret, & fractus ramis viret: radix, quae in nouissimo tempore, si crede- re voluerit, virgulta fidei pullu- let, impleaturque scriptura, di- cens: *Est arbori spes.* Iuxta literam autem Dominus passurus in po- pulis, & baiulaturus scandalum crucis, debuit discipulorum a- nimos signi anticipatione fir- mare. Vnde & discipuli miran- tur, dicentes: Quomodo conti- nuud aruit? Potuit ergo Salua- tor eadem virtute etiam inimi- cos siccare suos, nisi eorum per poenitentiam expectasset salu- tem.*

Job. 14. a

Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hesitaueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis: tolle, & iacta te in mare, fiet. Latrant contra nos genti- lium canes in suis volumini- bus, quae in impietatis propriae memoriam reliquerunt, alle- rentes apostolos non habuisse fidem, quia montes trans- ferre non poterint. Quibus nos respondebimus, multa fa- cta esse signa a Domino, iuxta Ioannis Euangelistae testi- monium, quae si scripta essent, mundus capere non posset. Non quo mundus volumina capere non potuerit, quae potest, (quamuis multiplicia sint) vnum armariolum, vel vnum ca- pere scrinium: sed quod magnitudinem signorum, praemira- culis & incredulitate ferre non possit. Igitur & haec credi- mus fecisse Apostolos, sed ideo scripta non esse, ne infideli- bus contradicendi maior daretur occasio. Alioquin inter- rogemus eos, vtrum credant his signis, quae scripta narran- tur, an non. Et cum incredulos viderimus, consequenter probabimus, nec maioribus eos credituros fuisse, qui mino- ribus non crederint. Hoc aduersum illos. Caeterum nos, vt antea iam diximus, montem diabolum intelligamus su- perbientem, & iactantem se contra creatorem suum, qui a propheta mons corruptus appellatur. Et cum animam ho- minis possederit, & in ea fuerit radicatus, ab apostolis, & his qui similes apostolorum sunt, transferri potest in mare, hoc est, in loca falsa & fluctuantia, & amara, quae nullam habent dulcedinem Dei: & apud incredulorum mentem, vt por- corum duo millia, suffocari. Id ipsum & in psalmis legitur: *Non timebimus, dum turbabitur terra & transferentur montes in cor- maris.*

Ioan. 20. g

Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docen- tem principes sacerdotum & seniores populi, dicentes: In qua po- testate haec facis? &c.] Diuersis verbis eandem, quam su- pra, calumniam struunt, quando dixerunt: *In Beelzebub prin- cipe demoniorum eiecit hic demonia.* Quando enim dicunt: In qua potestate haec facis? De Dei dubitant potestate, & sub- intelligi volunt diaboli esse quod faciat. Addentes quoque: *Quis dedit tibi hanc potestatem?* Manifestissimè Dei filium

Hieron. Tom. 6.

Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hesitaueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis: tolle, & iacta te in mare, fiet. Latrant contra nos genti- lium canes in suis volumini- bus, quae in impietatis propriae memoriam reliquerunt, alle- rentes apostolos non habuisse fidem, quia montes trans- ferre non poterint. Quibus nos respondebimus, multa fa- cta esse signa a Domino, iuxta Ioannis Euangelistae testi- monium, quae si scripta essent, mundus capere non posset. Non quo mundus volumina capere non potuerit, quae potest, (quamuis multiplicia sint) vnum armariolum, vel vnum ca- pere scrinium: sed quod magnitudinem signorum, praemira- culis & incredulitate ferre non possit. Igitur & haec credi- mus fecisse Apostolos, sed ideo scripta non esse, ne infideli- bus contradicendi maior daretur occasio. Alioquin inter- rogemus eos, vtrum credant his signis, quae scripta narran- tur, an non. Et cum incredulos viderimus, consequenter probabimus, nec maioribus eos credituros fuisse, qui mino- ribus non crederint. Hoc aduersum illos. Caeterum nos, vt antea iam diximus, montem diabolum intelligamus su- perbientem, & iactantem se contra creatorem suum, qui a propheta mons corruptus appellatur. Et cum animam ho- minis possederit, & in ea fuerit radicatus, ab apostolis, & his qui similes apostolorum sunt, transferri potest in mare, hoc est, in loca falsa & fluctuantia, & amara, quae nullam habent dulcedinem Dei: & apud incredulorum mentem, vt por- corum duo millia, suffocari. Id ipsum & in psalmis legitur: *Non timebimus, dum turbabitur terra & transferentur montes in cor- maris.*

Psalm. 45. c

Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docen- tem principes sacerdotum & seniores populi, dicentes: In qua po- testate haec facis? &c.] Diuersis verbis eandem, quam su- pra, calumniam struunt, quando dixerunt: *In Beelzebub prin- cipe demoniorum eiecit hic demonia.* Quando enim dicunt: In qua potestate haec facis? De Dei dubitant potestate, & sub- intelligi volunt diaboli esse quod faciat. Addentes quoque: *Quis dedit tibi hanc potestatem?* Manifestissimè Dei filium

Supr. 12. b

Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hesitaueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis: tolle, & iacta te in mare, fiet. Latrant contra nos genti- lium canes in suis volumini- bus, quae in impietatis propriae memoriam reliquerunt, alle- rentes apostolos non habuisse fidem, quia montes trans- ferre non poterint. Quibus nos respondebimus, multa fa- cta esse signa a Domino, iuxta Ioannis Euangelistae testi- monium, quae si scripta essent, mundus capere non posset. Non quo mundus volumina capere non potuerit, quae potest, (quamuis multiplicia sint) vnum armariolum, vel vnum ca- pere scrinium: sed quod magnitudinem signorum, praemira- culis & incredulitate ferre non possit. Igitur & haec credi- mus fecisse Apostolos, sed ideo scripta non esse, ne infideli- bus contradicendi maior daretur occasio. Alioquin inter- rogemus eos, vtrum credant his signis, quae scripta narran- tur, an non. Et cum incredulos viderimus, consequenter probabimus, nec maioribus eos credituros fuisse, qui mino- ribus non crederint. Hoc aduersum illos. Caeterum nos, vt antea iam diximus, montem diabolum intelligamus su- perbientem, & iactantem se contra creatorem suum, qui a propheta mons corruptus appellatur. Et cum animam ho- minis possederit, & in ea fuerit radicatus, ab apostolis, & his qui similes apostolorum sunt, transferri potest in mare, hoc est, in loca falsa & fluctuantia, & amara, quae nullam habent dulcedinem Dei: & apud incredulorum mentem, vt por- corum duo millia, suffocari. Id ipsum & in psalmis legitur: *Non timebimus, dum turbabitur terra & transferentur montes in cor- maris.*

negant, quem putant non suis viribus, sed alienis signa fa- cere. *Respondens Iesus, dixit eis: Interrogabo vos & ego vnum sermo- nem, &c.]* Hoc est quod vulgò dicitur: Malo arboris nodo, malus clauus, aut cuneus in-

aruit? *Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hesitaueritis, non solum de ficulnea facietis: sed & si monti huic dixeritis: tolle & iacta te in mare, fiet.* *Et omnia, quaecunq; petieritis in oratione, credetes accipietis.* *Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentem, principes sacerdotum, & seniores populi, dicentes: In qua potestate haec facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? Respondens Iesus, dixit eis: Interrogabo vos & ego vnum sermonem, quae si dixeritis mihi, & ego vobis dicam, in qua potestate haec facio. Baptismus Ioannis vnde erat, è caelo an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes: Si dixerimus, è caelo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerim⁹, ex hominibus, timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. Et respondentes Iesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis *et ipse: Nec ego dico vobis, in qua potestate haec facio: Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea. Ille autem respondens ait: Nolo. Postea autem poenitentia motus, abiit. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens ait: Eo domine, & non iuit. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Et dicitur ei: Primus. Dicit illis Iesus: Amen dico vobis, quia publicani & meretrices praecedunt vos in regnum Dei. Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiae, & non credidistis**

Quid autem vobis videtur? Homo habebat duos filios, &c.] Hi sunt duo filij, qui & in Lucae parabola describuntur, frugi & luxuriosus: & de quibus Zacharias propheta loquitur: *Assumpsit mihi duas virgas, vnam vocavi decorem, & alteram vocavi siniculum, & paui gregem.* Primò dicitur gentilium populo per naturalis legis notitiam. Vade & operare in vinea mea, hoc est, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Qui superbe respondit: Nolo. Postea verò in aduentu Saluatoris acta poenitentia, operatus est in vinea Dei, & sermonis contumaciam labore correxit. Secundus autem filius, populus Iudaeorum est, qui respondit Moysi: *Omnia quaecunq; dixerit Dominus, faciemus, & non iuit in vineam: quia interfecto patrisfamilias filio, se putauit heredem.* Alij verò non putant gentilium & Iudaeorum esse parabolam, sed simpliciter peccatorum & iustorum, ipso quoque Domino propositionem suam postea differente.

Amen dico vobis, quia publicani & meretrices praecedunt vos in regnum Dei.] Eod quodd illi, qui per mala opera Deo se seruire negauerant, postea poenitentiae baptismum acceperunt à Ioanne. Pharisei autem, qui iustitiam praeferebant, & legem Dei se facere iactabant, Ioannis contempto baptis- mate, Dei praeccepta non fecerunt. Vnde dicit:

Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiae, & non credidistis ei, &c.] Porro quod dicitur: *Quis ex duobus fecit voluntatem patris:* Et illi dicunt: Nouissimus. Sciendum est, in veris exemplaribus non haberi, nouissimum, sed primum, vt proprio iudicio condemnentur. Si autem nouissimum voluerimus legere, manifesta est interpretatio, vt dicamus intelligere quidem veritatem Iudaeos, sed tergiuersati, & nolle dice-

Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiae, & non credidistis ei, &c.] Porro quod dicitur: *Quis ex duobus fecit voluntatem patris:* Et illi dicunt: Nouissimus. Sciendum est, in veris exemplaribus non haberi, nouissimum, sed primum, vt proprio iudicio condemnentur. Si autem nouissimum voluerimus legere, manifesta est interpretatio, vt dicamus intelligere quidem veritatem Iudaeos, sed tergiuersati, & nolle dice-

k 218 VI

l 216 IV

m 217 II

n 218 X

D

Luc. 15. Zach. 11. b

Luc. 6. d. Tob. 6. c

Exod. 24. a

HIERON
7.8

CANON E

re quod sentiunt: sicut & baptismum Ioannis, scientes esse de caelo, dicere noluerunt.

Possumus & aliter intelligere, quod electus sit extra vineam, & ibi occisus, vt suspicientibus se gentibus, alijs vinea locaretur.

G

a ¶ Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & septem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & edificavit turrim, & locavit eam agris, &c.]

c ¶ Cum ergo venerit dominus vinee, quid faciet agricolis illis, &c.] Interrogat eos dominus, non quod ignoret quid responsum sit: sed vt propria responsione damnetur. Locata est autem nobis vinea, & locata ea conditione, vt reddamus domino fructum temporibus suis, & sciamus vnoquoque tempore quid oporteat vel nos loqui vel facere.

Act. 9. a. o 219 I

Hoc est, quod Dominus sumptum de proverbio significavit: Durum est adversus stimulum calcitrare. Principes sacerdotum & seniores populi, qui interrogaverant Dominum: In qua potestate hac facis, & quis tibi dedit hanc potestatem? & volebant in verbo capere sapientiam, sua arte superantur, & audiunt in parabolis, quod aperta facie non merebantur audire: Homo iste paterfamilias, ipse est qui habebat duos filios, & qui in alia parabola conduxit operarios in vineam suam, qui plantavit vineam: de qua & Elaias plenissime per canticum loquitur, ad extremum inferens: Vineam Domini sabaoth domus Israel est. Et in psalmo: Vineam de Aegypto, inquit, transiisti: eiecisti gentes, & plantasti eam. Et septem circumdedit ei: vel murum urbis, vel angelorum auxilia, & fodit in ea torcular aut altare, aut illa torcularia, quorum & tres psalmi titulo prenotantur, octavus, & octogelimus, & octogelimus tertius. Et edificavit turrim: haud dubium quin templum, de quo dicitur per Micheam: Et tu turris nebuloza filia Sion. Et locavit eam agricolis, quos alibi vinea operarios appellavit, qui conducti fuerant hora prima, tertia, sexta, nona & vndecima. Et peregre profectus est, non loci mutatione. Nam Deus vnde abesse potest, quo complentur omnia? & qui dicit per Hieremiam: Ego Deus appropinquans, & non de longinquo, dicit Dominus. Sed abire videtur a vinea, vt vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat.

Sup. 20. c.

Esa. 5. a. Psal. 79. b.

Micb. 4. c. F p 220 I

Hier. 23. c.

3 Reg. 21. d. Infr. 23. d. Hebr. 11.

Mar. 2. a. Luc. 20. b.

Mar. 13. d.

Hebr. 13. b.

distis ei: publicani autem & meretrices crediderunt ei: vos autem videtes, nec poenitentiam habuistis postea, vt crederetis ei. Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & septem circumdedit ei: & fodit in ea torcular, & edificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus est. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, vt acciperet fructum eius. Et agricolae apprehensis seruis eius, alii caeciderunt, alii occiderunt, alii vero lapidaverunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similiter. Nouissimè autem misit ad eos filium suum, dicens. Verebuntur forte filium meum. Agricola autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est haeres, venite, occidamus eum, & habebimus hereditatem eius. Et apprehensum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cum ergo venerit dominus vinee, quid faciet agricolis illis? Atque illi: Malos male perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis. Dicit illis Iesus: Nunquam legistis in scripturis: Lapidem, quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris? Ideo dico vobis, quia auferretur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum. Et cum audissent principes sacerdotum & pharisaei parabolam eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et quarentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.

Interrogat eos dominus, non quod ignoret quid responsum sit: sed vt propria responsione damnetur. Locata est autem nobis vinea, & locata ea conditione, vt reddamus domino fructum temporibus suis, & sciamus vnoquoque tempore quid oporteat vel nos loqui vel facere.

f ¶ Dicit illis Iesus: Nunquam legistis in scripturis: Lapidem quem reprobauerunt edificantes, &c.] Varijs parabolis, diuersisq; sermonibus res eadem contextuntur. Quos enim supra operarios, & vinitores, & agricolae appellat, nunc edificatores, id est, cementarios vocat. Vnde dicit apostolus: Dei agricultura, Dei edificatio estis. Hi ergo cementarii quomodo & vinitores accipiunt vineam, sic acceperunt lapidem, quem vel in fundamentis ponant, iuxta architectum Paulum, vel in angulo: vt duos parietes, id est, populum vtrumq; confociet, qui reprobus ab eis, factus est in caput anguli. Et hoc a Domino factum est, non humanis viribus, sed Dei potentia. De hoc lapide adiutorij Petrus quoque loquitur confidenter: Iste lapis qui reprobus est a vobis edificantijs, hic factus est in caput anguli. Et Elaias: Ecce ait, immittam in fundamenta Sion lapidem electum, pretiosum, angularem: & qui crediderit in eum, non confundetur.

1. Gal. 17. a.

1. Cor. 3. b.

1. Ibidem.

1. Pet. 2. a. H

Esa. 28. d.

CAP. g ¶ Ideo dico vobis, quia auferretur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.] Aliquotiens dixi, regnum Dei, scripturas sanctas intelligi, quas Dominus abstulit a Iudaeis, & nobis tradidit, vt faciamus fructus earum. Ita est vinea, quae traditur agricolis & vinitoribus, in qua qui operati non fuerint, nomen tantum habentes scripturarum, fructus vineae perdituri sunt.

h ¶ Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum.] Aliud est offendere Christum per mala opera, aliud negare. Qui peccator est, & tamen in illum credit, cadit quidem super lapidem, & confringitur, sed non omnino conteritur: releuatur enim per poenitentiam ad salutem. Super quem vero ille ceciderit, hoc est, cui lapis ipse irruerit, & qui Christum penitus negauerit: sic conteret eum, vt nec teila quidem remaneat, in qua hauriatur aqua pullillum.

i ¶ Et cum audissent principes sacerdotum & pharisaei parabolam eius, cognouerunt quod de ipsis diceret, & quarentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.] Quamuis duro corde essent, & propter incredulitatem & impietatem in filium Dei hebetes, tamen apertas propositiones negare non poterant, & intelligebant contra se omnes Domini sententias dirigi. Vnde volebant eum quidem interficere, sed timebant turbas: quia sicut prophetam eum habebant. Semper turba mobilis est, nec in proposita voluntate persistens, atque in motem fluctuum diuersorumque ventorum huc illucque trahitur. Quem nunc quasi prophetam venerant, & colunt, postea contra eum clamant: Crucifige, crucifige talem.

CAP.

CAPVT XXII.

A **E**t respondens Iesus dixit in parabolis eis, dicens: Simile factum est regnum celorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Pharisaei intelligentes de le dici parabolam, quarebant eum tenere & occidere. Hanc eorum sciens Dominus voluntatem, nihilominus increpat sequentes: nec timore superatur, quo minus arguat peccatores. Rex iste qui fecit nuptias filio suo, Deus omnipotens est. Fecit autem nuptias Domino nostro Iesu Christo & ecclesiae, quae tam ex Iudaea quam ex gentibus congregata est.

b ¶ *Et misit seruum suum vocare inuitatos ad nuptias, & nolabant venire.]* Haud dubium quin Moyses, per quem legem inuitatis dedit. Si autem seruos legerimus, ut pleraque habent exemplaria, ad prophetas referendum est, quod inuitati per eos venire contempserint.

c ¶ *Iterum misit alios seruos, dicens: Dicit inuitatis, ecce prandium meum paratum, &c.]* Serui qui secundo missi sunt, melius est ut prophetate intelligantur quam apostoli: ita tamen si supra, seruum scriptum fuerit. Sin autem seruos, ibidem legas: hic secundi serui apostoli intelligendi sunt. Prandium paratum, & tauri & altitia occisa, vel per metaphoram opes regiae delatibuntur (ut ex carnalibus intelligantur spiritalia) vel certe dogmatum magnitudo, & doctrina Dei legi plenissima sentiri potest.

d ¶ *Et abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam. Reliqui vero tenuerunt seruos eius, &c.]* Inter eos qui non recipiunt euangelij veritatem, multa diuersitas est. Minor enim criminis sunt, qui occupati alijs rebus venire noluerunt, his qui contempto inuitantis affectu, uerterunt humanitatem in crudelitatem, & tentos seruos regis vel contumeliosi affecerunt, vel occiderunt. In hac parabola sponsi siletur occisio, & per seruorum mortes contemptus ostenditur nuptiarum.

e ¶ *Rex autem cum audisset, iratus est.]* De quo dictum supra fuerat: Simile factum est regnum celorum homini regi, quando inuitabat ad nuptias, & agebat opera clementiae, hominis nomen appositum est: nunc quando ad ultionem venit, homo siletur, & rex tantum dicitur.

f ¶ *Et missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, &c.]* Exercitus seu ultores, angelos, de quibus in psalmis scribitur: *Immisiones per angelos pessimos, seu Romanos, intelligamus sub duce Vespasiano & Tito, qui occisis Iudaea populis, prauaricatricem succenderint ciuitatem.*

g ¶ *Tunc ait seruis suis: Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, &c.]* Gentilium populus non erat in vijs, sed in exitibus viarum. Queritur autem quomodo in his qui foris erant inter malos, & boni aliqui sunt reperti. Hunc locum plenius tractat Apostolus ad Romanos, quod gentes naturaliter facientes ea quae legis sunt, condemnent Iudaeos, qui scriptam legem non fecerint. Inter ipsos quoque ethnicos est diuersitas infinita, cum sciamus alios esse procliuos ad vitia & ruentes ad mala, alios ob honestatem morum virtutibus deditos.

h ¶ *Intrauit autem rex, ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali, &c.]* Hi qui inuitati fuerat ad nuptias, de sepibus & angulis & placis & diuersis locis, eccenam regis impluerant. Sed postea cum venisset rex ut videret discumbentes in conuiuio suo, hoc est, in sua quasi fide requiescentes, ut in die iudicij visitaret conuiuas, & discerneret merita singulorum, inuenit unum, qui veste indutus non erat nuptiali. Unus iste, omnes qui sociati sunt malitia intelliguntur. Vestis autem nuptialis, praecpta sunt Domini, & opera quae complentur ex lege & euangelio, nouique hominis efficiunt vestimentum. Si quis igitur in tempore iudicij inuentus fuerit sub nomine Christiano, non habere vestem nuptialem, hoc est, vestem supercaelestis hominis, sed vestem pollutam, id est, veteris hominis exuuias, hic statim corripitur, & dicitur ei: Amice, quomodo huc intraisti? Amicum vocat, quod inuitatus ad nuptias est: arguit impudentiam, quod veste sordida mundicias polluerit nuptiales. At ille obmutuit. In tempore enim illo non erit locus poenitentiae, nec negandi facultas, cum omnes angeli & mundus ipse testis sit peccatorum.

Hieron. Tom. 6.

ptias, de sepibus & angulis & placis & diuersis locis, eccenam regis impluerant. Sed postea cum venisset rex ut videret discumbentes in conuiuio suo, hoc est, in sua quasi fide requiescentes, ut in die iudicij visitaret conuiuas, & discerneret merita singulorum, inuenit unum, qui veste indutus non erat nuptiali. Unus iste, omnes qui sociati sunt malitia intelliguntur. Vestis autem nuptialis, praecpta sunt Domini, & opera quae complentur ex lege & euangelio, nouique hominis efficiunt vestimentum. Si quis igitur in tempore iudicij inuentus fuerit sub nomine Christiano, non habere vestem nuptialem, hoc est, vestem supercaelestis hominis, sed vestem pollutam, id est, veteris hominis exuuias, hic statim corripitur, & dicitur ei: Amice, quomodo huc intraisti? Amicum vocat, quod inuitatus ad nuptias est: arguit impudentiam, quod veste sordida mundicias polluerit nuptiales. At ille obmutuit. In tempore enim illo non erit locus poenitentiae, nec negandi facultas, cum omnes angeli & mundus ipse testis sit peccatorum.

CAPVT XXII.

Et respondens Iesus dixit iterum in parabolis eis, dicens: Simile factum est regnum celorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et misit seruum suum vocare inuitatos ad nuptias, & nolabant venire. Iterum misit alios seruos, dicens: Dicit inuitatis: Ecce prandium meum paratum, tauri mei & altitia occisa sunt, & omnia parata: venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt. Et abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam. Reliqui vero tenuerunt seruos eius, & contumeliosi affectos occiderunt. Rex autem cum audisset, iratus est, & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Tunc ait seruis suis: Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunq; inueneritis, vocate ad nuptias. Et egressi serui eius in vias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletae sunt nuptiae discumbentium. Intrauit autem rex, ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali, & ait illi: Amice, quomodo huc intraisti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis pedibus & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Multi autem sunt vocati, pauci vero electi. Tunc abeuntes pharisaei, consilium inierunt ut caperent eum in sermone: Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces: & non est tibi cura de aliquo. Non enim respicis personam hominum: Dic ergo nobis quid tibi videtur: Licet census dari Caesari, an non?

Cogniti vero electi.] Omnes parabolam breui sententia comprehendit: quod & in opere vineae, & in aedificatione domus, & in conuiuio nuptiali, non initia, sed finis quaratur.

1 ¶ *Tunc abeuntes pharisaei, consilium inierunt, ut caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes.]* Nuper sub Caesare Augusto Iudaea subiecta Romanis, quando in toto orbe est celebrata descriptio, stipendiaria facta fuerat: & erat in populo magna seditio, dicentibus alijs pro securitate & quiete, qua Romani pro omnibus militarent, debere tributa persolui: Pharisaeis vero qui sibi applaudebant de iustitia e contrario dicentibus: non debere populum Dei, qui decimas solueret, & primitiua daret, & caetera, quae in lege scripta sunt, faceret, humanis legibus subiacere: Caesar Augustus Herodem filium Antipatris alienigenam, & proleptum regem Iudaeis constituerat, qui tributa praeslet, & Romano pareat imperio. Mittunt igitur pharisaei discipulos suos cum Herodianis, id est, militibus Herodis: seu quos illudentes pharisaei, quia Romanos tributa soluebant, Herodianos vocabant, & non diuino cultui deditos. Quidam Latinorum ridicule Herodianos putant, qui Herodem Christum esse credebant, quod nusquam omnino legimus.

m ¶ *Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo, non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi videtur: Licet census dari Caesari, an non?]* Blanda & fraudulenta interrogatio, illuc prouocat respon-

dentem

a 221 V

b 222 X

D

c 223 II

psal. 77. c.

rom. 2. c.

CANON E

dentem, ut magis Deum vel Caesarem timeat, & dicat non debere tributa solui, ut statim audientes Herodianum, leditionis contra Romanos principem teneant.

a ¶ Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocrita? Prima virtus est respondentis, interrogantium mentem cognoscere, & non discipulos, sed tentatores vocare. Hypocrita ergo appellatur, quia aliud est, & aliud simulat, id est, aliud opere agit, & aliud voce praetendit.

b ¶ Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Sapia semper sapienter agit, ut suis potissimum tentatores sermonibus confutentur. Ostendite, inquit, mihi denarium: hoc est, genus nummi, quod pro decem nummis imputabatur, & habebat imaginem Caesaris.

c ¶ Et ait illis Iesus: Cuius est imago haec & superscriptio? Qui putat interrogationem Salvatoris ignorantiam esse, & non dispensationem, discant ex praesenti loco, quod utique potuerit scire Iesus, cuius imago esset in nummo: sed interrogat, ut ad sermonem eorum competenter respondeat.

d ¶ Dicunt ei: Caesaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quae sunt Caesari, Caesari, & quae sunt Dei, Deo. Caesarem non putemus Augustum, sed Tyberium significari privignum eius, qui in locum successit ipsius, sub quo passus est Dominus. Omnes autem reges Romani, a primo Caio Caesare, qui imperium arripuerat, Caesares appellati sunt. Porro quod ait: Reddite quae sunt Caesari, Caesari, id est, nummum, tributum & pecuniam: & quae sunt Dei, Deo, decimas, primitias, & oblationes ac victimas sentiamus: quomodo & ipse reddidit tributa pro se & Petro: & Deo reddidit quae Dei sunt, patris faciens voluntatem.

e ¶ Et audientes, mirati sunt. Qui credere debuerant ad tantam sapientiam, mirati sunt, quod calliditas eorum insidians non inuenisset locum.

f ¶ Et relicto eo abierunt. Infidelitatem cum miraculo pariter reportantes.

g ¶ In illo die accesserunt ad eum Sadducei, qui dicunt non esse resurrectionem. Duae haereses erant in Iudaeis: una Pharisaeorum, altera Sadduceorum. Pharisei traditionum & observationum, quas illi *halakot* vocant, iustitiam praeferebant: unde & *diuini* vocabantur a populo. Sadducei autem qui interpretantur iusti, & ipsi vendicabant sibi quod non erant: prioribus, & corporis & animae resurrectionem credentibus, confidentibusque & angelos & spiritum: sequentes iuxta acta Apostolorum omnia denegabant. Ista sunt duae domus, de quibus Esaias manifestius docet, quod offensurae sint in lapidem scandali.

h ¶ Et interrogauerunt eum, dicentes: Magister, Moses dixit: si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater eius uxorem illius, & suscitaret semen fratri suo, &c. Qui resurrectionem corporum non credebant, & animam putabant interire cum corporibus, recedens istiusmodi fingunt fabulam, qui deliramenti arguat eos, qui resurrectionem asserant mortuorum. Potest autem fieri ut verum in gente eorum aliquando hoc acciderit.

i ¶ In resurrectione ergo cuius erit de septem vxor? Omnes enim

habuerunt eam. Turpitudinem fabulae opponunt, ut resurrectionis denegent veritatem.

k ¶ Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. Propterea errant, quia scripturas nesciunt: & quia scripturas ignorant, cosequenter nesciunt virtutem Dei, hoc est, Christum, qui est Dei virtus & Dei sapientia.

l ¶ In resurrectione enim neque nubent neque nubentur, &c. Latina consuetudo graeco idiomati non respondet. Nubere enim proprie dicuntur mulieres, & viri uxores ducere: sed nos simpliciter dictum intelligamus, quod nubere de viris, & nubere de vxoribus scriptum sit. Si in resurrectione non nubent, neque nubentur: resurgunt ergo corpora, quae possunt nubere & nubere. Nemo quippe dicit de lapide & arbore, & de his rebus, quae non habent membra genitalia, quod non nubant neque nubantur, sed de his, qui cum possunt nubere, tamen alia ratione non nubunt. Quod autem inferitur: Sed sicut angeli Dei in caelo: spiritualis repromittitur conuersatio.

m ¶ De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est a Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuentium. Ad comprobandam resurrectionis veritatem multo alij manifestioribus exemplis uti potuit, quibus est illud: Suscitabuntur mortui, & resurgent qui in sepulchris sunt. Et in alio loco: Multi dormientium de terra puluere consurgent: alij in vitam, & alij in opprobrium, & confusionem aeternam. Queritur itaque quid tibi voluerit Dominus hoc praeferre testimonium, quod videtur ambiguum, vel non satis ad resurrectionis pertinens veritatem: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob: & quasi hoc prolatum probauerit quod volebat, statim intulerit: Non est Deus mortuorum, sed viuentium. Cuius rei turbae quoque circumstantes mysterium cognoscetes, admiratae sunt de doctrina, & responsis illius. Supra diximus Sadducaos nec angelum, nec spiritum, nec resurrectionem corporum confidentes, animarum quoque interitum praedicasse. Hi quinque tantum libros Moysi recipiebant, prophetarum vaticinia respicientes. Stultum ergo erat inde proferre testimonia, cuius auctoritatem non sequebantur. Porro ad aeternitatem animarum probandam de Mose ponit exemplum: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob: statimque intert: Non est mortuorum Deus, sed viuentium: ut cum probauerit animas permanere post mortem (neque enim poterat fieri, ut eorum esset Deus, qui nequaquam subsisterent) consequenter introduceretur & corporum resurrectio, quae cum animabus bona malae gesserunt. Hunc locum plenius in extrema parte primae epistolae ad Corinthios Paulus Apostolus exequitur.

n ¶ Pharisei audito quod silentium imposuisset Sadduceis, conuenerunt in unum: & interrogauit eum vnus ex eis legis doctor, tentans eum: Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mentetua, &c. Quod de Herode & Pontio Pilato legimus in Domini necesse eos fecisse concordiam: hoc etiam nunc de phariseis cernimus & Sadduceis, qui inter se contrarij

F d 224 VI

פאריסאים וסדוקאים אף. 24. f. ע"א. 8. c.

G

H Efa. 26. d. Dan. 12. a.

1. Cor. 15.

Luc. 13. b.

trarij sunt, sed ad tentandum Iesum pari mente consentiunt. Qui ergo iam supra in offensione denarij fuerant confutati, & aduersa partis factionem viderant subrutam, debuerant exemplo moneri ne vltra molirentur insidias, sed maliuolentia & liuor nutrit impudentiam. Interrogat vnus ex legibus doctoribus, non scire desiderans, sed tentans, an interrogatus nosset quod interrogabatur, quod sit maius mandatum: non de mandatis interrogans, sed quod sit primum magnumque mandatum: vt cum omnia quæ Deus mandauerit, magna sint, quidquid ille responderit, occasionem habeat calumniandi: aliud asserens magnum esse de pluribus. Quicumque igitur nouit & interrogat non voto discendi, sed studio cognoscendi, an nouerit ille qui responditur, in similitudinem pharisæorum, non quasi discipulus, sed quasi tentator accedit.

Congregatis autem pharisæis, interrogauit eos Iesus, dicens: Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: donec ponam tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

CAPVT XXIII.

Tunc Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos, dicens: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera verò eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt. Alligant enim onera grauiæ & importabilia, & imponunt in humeros hominû: digito autè suo nolunt ea mouere. Omnia verò opera sua faciunt vt videantur ab hominib. Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias. Amant autè primos recubitus in cænis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi.

d Alligant enim onera grauiæ & importabilia, & imponunt in humeros hominum, &c.] Hoc generaliter aduersus omnes magistros, qui grauiam iubent, & minora nõ faciunt. Notandum autem quod & humeri, & digitus, & onera, & vincula, quibus alligantur onera, spiritualiter intelligenda sunt.

e Omnia verò opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus.] Quicumque igitur ita facit quodlibet, vt videatur ab hominibus, scriba & pharisæus est.

f Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias. Amant quoque primos recubitus in cænis, &c.] Vt nobis miseris, ad quos pharisæorum vitia transierunt. Dominus cum dedisset mandata legis per Moysen, ad extremum intulit: Ligabis ea in manu tua, & erunt immota ante oculos tuos. Et est sensus: Præcepta mea sint in manu tua, vt opere compleantur: sint ante oculos tuos, vt die ac nocte mediteris in eis. Hoc pharisæi malè interpretantes, scribebant in membranis decalogum Moysi, id est, decem verba legis: complicantes ea & ligantes in fronte, & quasi coronam capiti facientes: vt semper ante oculos mouerentur: quod vique hodie Indi & Persæ & Babylonij faciunt, & qui hoc habuerit, quasi religiosus in populis iudicatur. Iusserat quoque aliud Moyses, vt in quatuor angulis palliorum hyacinthinas fimbrias facerent, ad Israelis populum dinoscendum, vt quomodo in corporibus circumcisio signum Iudaicæ gentis daret: ita & vestis haberet aliquam differentiam. Superstitiosi magistri captantes auram popularem, atque ex muliereculis sectantes lucra, faciebant grades fimbrias, & acutissimas in eis spinas ligabant: vt videlicet ambulantes & sedentes interdum pungerentur, & quasi hac admonitione retraherentur ad officia Domini, & ministeria eius. Quia ergo dixerat dominus: omnia opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. Quod generaliter accusarat, nunc per partes diuidit: Pictariola illa decalogi, phylacteria vocabant, quod quicumque habuisset ea, quasi ob custodiam & monumentum sui haberet, non intelligentibus pharisæis, quod hæc in corde portanda sint, non in corpore: alioquin & armaria & arca habent libros, & notitiam Dei non habent. Hoc apud nos superstitiosa muliercula, in parulis euangelij, & in crucis ligno, & istiusmodi rebus (qui habent quidè zelû Dei, sed non iuxta scientiã) vsq; hodie factitant, culicem liquantes, & camelum glutientes. Istiusmodi erat fimbria parua & breuis ex lege præcepta: quam & mulier illa, quæ sanguine fluebat, tetigit in pallio Domini: sed non est compuncta superstitiosis sentibus pharisæorum, magisque sanata ad tactum eius. Cumque superflue dilatent phylacteria, & magnas faciant fimbrias, gloriam captantes ab hominibus, arguuntur in reliquis, cur quæran

Commentarij tertij in Matthæum finis.

COMMENTARIO RVM HIERONYMI in Matthæum

LIBER IV.

Congregatis autem pharisæis, interrogauit eos Iesus dicens: Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est? &c.] Qui ad tentandum Iesum fuerant congregati, & veritatem fraudulenta interrogatione carpere nitentur, occasionem præbuerunt confutationis suæ. Interrogaturque de Christo, cuius filius sit. Interrogatio Iesu nobis proficit vsque hodie contra Iudæos. Et hi enim qui consentunt Christum esse venturum, hominem simplicem & sanctum virum asserunt de genere Dauid. Interrogem ergo eos docti à Domino. Si simplex homo est, & filius tantum Dauid, quomodo Dauid vocet eum Dominum suum, non erroris incerto, nec propria voluntate, sed spiritu sancto. Testimonium autem quod posuit, de centesimo nono psalmo sumpsum est. Dominus igitur Dauid vocatur, non secundum id quod de eo natus est, sed iuxta id quod natus ex patre semper fuit, præueniens ipsum carnis suæ patrem. Iudæi ad deludendam interrogationis veritatem, friuola multa confingunt: vernaculum Abrahamæ asserentes, cuius fuerit filius Damascus Eliezer, & ex ipso persona scriptum psalmum, quod post eandem quinq; regum, Dominus Deus Domino suo dixerit Abrahamæ, sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quos interrogemus, quomodo Deus dixerit Abrahamæ ea quæ sequuntur: Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te. Et: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et respondere cogamus, quomodo Abraham ante luciferum genitus sit, & sacerdos fuerit secundum ordinem Melchisedech: pro quo Melchisedech obtulerit panem & vinum, & à quo decimas prædæ acceperit.

b Et nemo poterat ei respondere verbum, neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.] Pharisæi & Sadducei quærentes occasionem calumniæ, & verbum aliquod inuenire, quod pateret insidijs, quia in sermonibus confutati sunt: vltro non interrogant, sed apertissimè comprehensum, Romanæ tradunt potestati. Ex quo intelligimus venena inuidiæ posse quidem superari, sed difficilè conquirere.

Hieron. Tom. 6.

D 3

primos

Psal. 63. b. c. 225 II

f. 226 II Psalm. 110. Supr. 21. b.

a. 227 I

b. 228 V

c. 229 II

D

Deut. 6. b.

Num. 15. a

Infr. 23. c.

Supr. 9. c.

HIERONIMUS

7. 8.

E

237
d 230
X

c 231
V
f 232
V
2. Cor. 5. d.
Col. 1. e.

d 233
X

F
h 234
V

i 235
X
k 236
V
Osee 6. d.
Sec. 70.
Ibid. 4. c.

l 237
V

Sup. 15. a.

primos accubitus in cenis, & primas cathedras in synagogis, & in publico gulam secentur & gloriam, & vocentur ab hominibus Rabbi, quod Latino sermone magister dicitur. Denique sequitur.

a ¶ Vos autem nolite vocari, &c.] Nec magister, nec pater vocandus est alius, nisi Deus pater, & Dominus noster Iesus Christus. Pater, quia ex ipso sunt omnia. Magister, quia per ipsum omnia: vel quoniam per dispensationem carnis eius omnes reconciliati sumus Deo. Queritur, quare aduersum hoc preceptum, doctorem gentium Apostolus se esse dixerit: aut quomodo vulgato sermone, maxime in Palestina & Aegypti monasterijs se inuicem patres vocent. Quod sic soluitur: Aliud esse natura patrem vel magistrum: aliud indulgentia. Nos si hominem patrem vocamus, honorem avari deferimus: non auctorem nostrae ostendimus vitae. Magister quoque dicitur ex consuetudine veri magistri. Et ne infinita replicem: quomodo vnus per naturam Deus, & vnus filius, non praedicit ceteris, ne per adoptionem Dei vocentur & filij: ita & vnus pater & magister non praedicit alijs, vt abusiue appellentur patres & magistri.

b ¶ Va vobis scribae & pharisaei hypocritae, qui claud. &c.] Habentes scribae & pharisaei legis prophetarumque notitiam, sciunt Christum esse filium Dei: non ignorant nasci esse de Virgine: sed dum praedam de subiecta sibi plebe appetunt, nec ipsi introeunt in regna caelorum, nec eos qui poterant, intrare permittunt. Hoc est quod in Olee propheta arguit: Absconderunt sacerdotes viam, intersecerunt Sicimam. Et rursum: Sacerdotes non dixerunt, vbi est Dominus? Vel certe omnis magister, qui scandalizat malis operibus discipulos suos, claudit ante eos regnum caelorum.

c ¶ Va vobis scribae & pharisaei hypocritae, qui claud. &c.] Non eo studio seruamus quaesita quo quaerimus. Scribae & pharisaei totum lustrantes orbem, propter negotiationes vel diuersa lucra a discipulis captanda, quasi per imaginem sanctitatis, studium habebant de genibus facere profelytum, id est, aduenam, & incircumciturum miscere populo Dei. Sed qui ante, dum esset ethnicus, simpliciter errabat, & erat semel filius gehennae, videns magistrorum vitia, & intelligens destruere eos opere, quod verbis docebant, reuertitur ad vomitum suum: & gentilis factus, quasi prauaricator poena maiori dignus erit. Filius autem vocatur gehennae, quomodo filius perditionis, & filius huius saeculi. Vnusquisque enim cuius opera agit, eius filius appellatur.

d ¶ Va vobis duces, &c.] Supra, vt nobis visum est, exposuimus, quid significaret traditio pharisaeorum, dicentium: Donum quodcunque est ex me, tibi proderit: nunc duplex, & ad vnam auaritia occasionem trahens, pharisaeorum traditio condemnatur, vt arguantur cuncta pro lucro facere, & non pro timore Dei. Sicut enim in phylacterijs & fimbrijs dilatatis opinio sanctitatis, captabat gloriam, & per occasionem gloriae quarebat lucra: sic alia traditionis iuuenta strophae impietatis arguit praecipitantes. Si quis in contentione

seu in aliquo iurgio, vel in causa ambiguo iurasset in templo, & postea conuictus esset mendacij, non tenebatur criminis reus. Sin autem iurasset in auro & pecunia, quae in templo sacerdotibus offerebatur, statim id, in quo iurauerat, cogebatur exoluere. Rursum: si quis iurasset in altari, periurij reum nemo tenebat. Sin autem iurasset in domo, vel in oblationibus, hoc est, in hostijs, in victimis, & in similia, & ceteris quae offeruntur Deo super altare: haec studiosissime repetebantur. Arguit ergo eos Dominus, & stultitiae & fraudulentiae: quod multo maius sit templum quam aurum, quod sanctificatur a templo: & altare quam hostiae, quae sanctificantur ab altari. Totum autem faciebant, non ob Dei timorem, sed ob diuitiarum cupiditatem.

e ¶ Va vobis scribae & pharisaei hypocritae, quia decimatis mentham & anethum, & cyminum, & reliquistis quae grauiora sunt, &c.] Multa in lege praecipita sunt, quae typos praeferebant futurorum. Alia vero aperta sunt iuxta psalmistam dicentem: Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos: quae statim opera desiderant. Verbi gratia: Non adulterabis: non furum facies: non testimonium falsum dices, &c. Pharisaei autem, quia praecipitauerat Dominus (interim vt intellectus mysticos dimittamus) propter alimoniam sacerdotum, & leuitarum, quorum pars erat dominus, omnium rerum offerri in templo decimas: hoc vnus habebant studij: vt, quae iussa fuerant, comportarentur: cetera quae erant maiora, vtrum quis faceret, an non, prauidebant. Et ex hoc itaque capitulo arguit eos auaritia, quod studiosos etiam vilium holerum decimas exigant: & iudicium in disceptatione negotiorum, misericordiamque in pauperes, pupillos & viduas, & fidem in Deum, quae magna sunt, praetermittant.

f ¶ Duces caeci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.] Camelum puto esse secundum praesentis loci, & magnitudinem praecipitorum, iudicium, & misericordiam, & fidem. Culicem autem, decimas menthae, anethi, & cymini, & reliquorum vilium holerum. Haec contra praecipitum Dei, quae magna sunt, deuoramus, atque negligimus, & opinionem religionis in paruis, quae lucrum habent, diligentiam demonstramus.

g ¶ Va vobis scribae & pharisaei hypocritae, quia mundatis quod de foris est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia, &c.] Diuersis verbis, eodem sensu quo supra, arguit pharisaeos simulationis atque mendacij, quod aliud ostendant hominibus foris, aliud domi agant. Non quod in calice & paropside eorum supersticio moraretur, sed quod foris hominibus ostenderent sanctitatem, in habitu, in sermone, in phylacterijs, in fimbrijs, in orationum longitudine, & ceteris huiusmodi: intrinsecus autem essent vitiorum fordibus pleni.

h ¶ Va vobis scribae & pharisaei hypocritae: quia similes estis sepulcris dealbatis, quae a foris parent hominibus speciosa, &c.] Quod in calice & paropside demonstrarat, eo quod foris loti essent, & intrinsecus sordidi: hoc nunc per exemplum sepulcrorum

repliat:

G

H

Psal. 18. b.

A

repliat: quod quomodo sepulchra forinsecus lita sunt calce, & ornata marmoribus, & auro coloribusque distincta, intus autem plena sunt ossibus mortuorum: sic & peruersi magistri, qui alia docent, & alia faciunt, munditiam habitu vestis, & verborum humilitate demonstrant: intus autem pleni sunt omni spurcicia, auaritia, & libidine. Denique manifestus hoc ipsum exprimit, inferens: Sic & vos à foris quidem paretis hominibus iusti: intus autem pleni estis hypocrisis & iniquitate.

a ¶ *Va vobis scribe & pharisæi hypocrite, quia edificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostr. &c.* Prudentissimo syllogismo coarguit eos filios esse homicidarum, dum ipsi opinione bonitatis & gloriæ in populos, sepulchra ædificant prophetarum, quos maiores eorum interfecerunt, & dicunt: Si fuissetis tempore illo, non fecissetis ea, quæ fecerunt patres nostri. Hoc autem etiam si sermone non dicant, opere loquantur ex eo, quod ambitiosè & magnificè ædificent memorias occisorum, quos à patribus suis esse iugulatos non negant.

b ¶ *Et vos implete mensuram patrum vestrorum.* Probato superioribus dictis, quod filij essent homicidarum, & eorum, qui prophetas occidissent: nunc concludit quod voluerat, & quasi extremam syllogismi partem ponit. *Et vos implete mensuram patrum vestrorum.* Quod illis defuit, vos adimplete. Illi interfecerunt seruos, vos Dominum crucifigite. Illi per prophetas, vos eum, qui à prophetis prædicatus est.

c ¶ *Serpentes, geminina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ?* Hoc ipsum & Ioannes Baptista dixerat. Sicut ergo de viperis nascuntur viperæ, sic de homicidis patribus, vos, inquit, nati estis homicidæ.

d ¶ *Idco ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, &c.* Hoc quod ante dixeramus: implete mensuram patrum vestrorum, ad personam Domini pertinere, eò quod occidendus esset ab eis: potest & ad discipulos eius referri, de quibus nunc dicit: Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & flagellabit in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitate: vt impleatis mensuram patrum vestrorum. Simulque obleruam iuxta apostolum scribentem ad Corinthios, varia esse dona discipulorum Christi. Alios prophetas, qui ventura prædicent. Alios sapientes, qui nouerunt, quando debeant profere sermonem. Alios scribas in lege doctissimos: ex quibus lapidatus est Stephanus, Paulus occisus, crucifixus Petrus, flagellati in actibus Apostolorum discipuli, & persecuti eos sunt de ciuitate in ciuitatem, expellent de Iudæa, vt ad gentium populum transmigrarent.

e ¶ *Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachie, quem occidistis inter templum & altare, &c.* De Abel nulla est ambiguitas, quin is sit, quem Cain frater eius occiderit. Iustus autem non solum ex Domini nunc sententia, sed ex Genesis testimonio comprobatur, vbi accepta eius à Deo narrantur munera. Querimus quis iste sit Zacharias filius Barachie: quia multos legimus Zacharias. Et ne libera nobis tribueretur erroris facultas, additum est: quem occidistis inter templum & altare. In diuersis diuersa legi, & de eo singulorum opiniones ponere. Alij Zachariam filium Barachie dicunt, qui in duodecim prophetis vndecimus est:

patrisque in eo nomen consentit: sed vbi occisus sit inter templum & altare, scriptura non loquitur, maximè cum temporibus eius vix ruina templi fuerint. Alij Zachariam, patrem Ioannis intelligi volunt, ex quibusdam apocryphorum somnijs approbantes, quod propterea occisus sit, quia Saluatoris prædicauerit aduentum. Hoc quia de scripturis nõ habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Alij istum volunt esse Zachariam, qui occisus est à Ioas rege Iudæ inter templum & altare, sicut Regum narrat historia. Sed obseruandum, quod ille Zacharias non sit filius Barachie, sed filius Ioiadæ sacerdotis. Vnde & scriptura refert: Non fuit recordatus Ioas patris eius Ioiadæ, quia sibi fecisset bona. Cum ergo & Zachariam teneamus, & occisionis contentat locus: querimus quare Barachie dicatur filius, & non Ioiadæ? Barachia lingua nostra, benedictus Domini dicitur: & sacerdotis Ioiadæ iustitia, Hebræo nomine demonstratur. In euangelio quo vtuntur Nazareni, pro filio Barachie, filium Ioiadæ reperimus scriptum. Simpliciores fratres inter ruinas templi & altaris, siue in portarum exitibus, quæ Siloam ducunt, rubra saxa monstrantes, Zacharie sanguine putant esse polluta. Non condemnamus errorem, qui de odio Iudæorum, & fidei pietate descendit. Dicamus breuiter, quare sanguis Abel iusti, vsque ad Zachariam filium Barachie ab illa generatione requiratur, cum neutrum eorum occiderit. Regula scripturarum est, duas generationes bonorum & malorum nosse, hoc est, singulorum singulas. De bonis sumamus exempla: Quis ascendit in montem Domini: aut quis requiescet in monte sancto eius? Cumque plures qui ascendunt in montem Domini descripsisset, qui diuersis fuere ætatibus, postea infert: Hæc est generatio querentium Dominum, querentium faciem Dei Iacob. Et in alio loco de omnibus sanctis: Generatio iustorum benedicetur. De malis verò, vt in præfenti loco: Generatio viperarum. Et: Requiritur omnia à generatione ista. Et in Ezechiele, cum peccata terre descripsisset, sermo propheticus adiecit: Si Noë, & Iob & Daniel ibi fuerint inuenti, non dimittam peccata terra illi: Omnes iustos, qui similes forent virtutibus eorum, per Noë, & Iob, & Daniel, volens intelligi. Ergo & isti, qui similia Cain & Ioas contra apostolos gesserint, de vna generatione esse referuntur.

f ¶ *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidit prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina, &c.* Hierusalem, non laxa & ædificia ciuitatis, sed habitatores, quam plangit patris affectu, sicut & in alio loco legimus, quod videns eam fleuerit. In eo autem quod dicit: quotiens volui congregare filios tuos: omnes retrò prophetas à se missos esse testatur. Gallinæ quoque similitudinem congregantis sub alas pullos suos, in cantico Deuteronomij legimus: Sicut aquila protegit nidum suum, & super pullos suos desiderauit, expandens alas suas suscepit eos, & culit super pennas suas.

g ¶ *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Hoc ipsum ex persona Hieremie iam antè dixerat: Reliqui domum meam: dimisi hereditatem meam: facta est mihi hereditas mea quasi spelunca hyenæ. Desertam Iudæorum domum, id est, templum illud, quod fulgebat angustius, oculis comprobamus: quia habitatorem Christum perdidit, & hereditatem præcipere gestiens, occidit heredem.

m. 238 V

2. Par. 24.

n. 239 X

o. 240 V

ברכיה

יויריע

p. 241 V

D

Psal. 23. a.

Psal. 111. a.

Eze. 14. c.

Luc. 19. f.

Dent. 32. b. Sec. 70.

Hier. 12. b.

Luc. 3. b.

Cor. 7. b.

Act. 5. g.

Gen. 4. 2.

HIERON. 11. 7. 8.

CANON

E

a 242

II

b 243

II

c 244

I

d 245

X

F

e 246

VI

f 247

VI

g 248

II

A. B. s. b.

I. Ioan. 2. c.

a ¶ Dico enim vobis: non me videbitis à modo, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini. Ad Hierusalem loquitur, & ad populum Iudæorum: Vesciculum autem istum, quo & paruuli atque lactentes in ingressu Hierusalem Domini Saluatoris vsi sunt, quando dixerunt: Benedictus qui venit in nomine Domini: Osanna in excelsis: sumplit de centesimo decimo septimo psalmo, qui manifestè de aduentu Domini scriptus est. Et quod dicit, hoc vult intelligi: Nisi penitentiam egeritis, & confessi fueritis ipsum me esse, de quo propheta cecinerunt, filium omnipotentis patris, meam faciem non videbitis. Habent Iudæi datum sibi tempus penitentiae, confiteantur benedictum, qui venit in nomine Domini, & Christi ora percipiant.

CAPVT XXIV.

ET egressus Iesus de templo, ibat, & accesserunt discipuli eius, ut ostenderent ei edificationes templi. Ipse autem respondens, dixit illis: Videtis hæc, &c.] Iuxta historiam manifestus est sensus. Recedente autem Domino de templo, omnia legis edificia, & compositio mandatorum ita destructa est, ut nihil à Iudæis possit impleri: & capite sublato, vniuersa inter se membra compungent.

c ¶ Sedente autem eo super montem Oliueti, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes: Dic nobis quando hæc erunt: & quod signum aduentus tui, & consummationis sæculi? Et respondens Iesus dixit eis: Videte ne quis vos seducat. Sed in monte Oliueti, ubi verum lumen scientiae nascebatur: & accedunt ad eum discipuli secretò: qui mysteria, & futurorum reuelationem nosse cupiebant, & interrogant tria. Quo tempore Hierusalem destruetur, quo venturus Christus, quo consummatio sæculi futura sit.

d Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, & multos seducunt. Quorum vnus est Simon Samaritanus, quem in actibus apostolorum legimus, qui se magnam dicebat esse Dei virtutem: hæc quoque inter cætera in suis voluminibus scripta dimittens: Ego sum sermo Dei, ego sum speciosus, ego paracletus, ego omnipotens, ego omnia Dei. Sed & Ioannes apostolus in epistola sua loquitur: Audistis, quia Antichristus venturus est: nunc autem Antichristi multi sunt. Ego reor omnes hæretarchas Antichristos esse, & sub nomine Christea docere, quæ contraria sunt Christo. Nec mirum, si aliquos ab his videamus seduci, cum Dominus dixerit: Et multos seducunt.

e ¶ Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorum, videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis. Cum hæc igitur fieri viderimus, non putemus diem instare iudicij, sed in tempus aliud referuari, cuius signum perspicuè in consequentibus ponitur.

f ¶ Consurget enim gens contra gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentia, & fames, & terremotus per loca. Hæc autem omnia initia sunt dolorum. Non ambigo, & hæc quidem iuxta litteram futura quæ scripta sunt: sed mihi videtur regnum contra regnum: & pestilentia eorum, quorum sermo serpit ut cæcer, & fames audiendi verbum Dei, & commotio vniuersa

stra deserta. Dico enim vobis, non me videbitis à modo, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAPVT XXIV.

ET egressus Iesus de templo, ibat: Et accesserunt discipuli eius, ut ostenderent ei edificationes templi. Ipse autem respondens, dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruat. Sedente autem eo super monte Oliueti, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes: Dic nobis quando hæc erunt: & quod signum aduentus tui, & consummationis sæculi? Et respondens Iesus, dixit eis: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, & multos seducunt. Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorum, videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis. Consurget enim gens contra gentem, & regnum contra regnum: & erunt pestilentia, & fames, & terremotus per loca. Hæc autem omnia initia sunt dolorum. Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus, propter nomen meum. Et tunc scandalizabuntur multi, & inuicem tradent, & odio habebunt inuice. Et multi pseudoprophetae surgent, & seducunt multos: & quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Qui autem perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Cui ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stante in loco sancto: qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes, & qui in tecto, non descendant tollere aliquid de domo sua: & qui in agro, non reuertatur tollere tunicam suam.

h Væ desolationum erit vsque ad consummationem temporis: & consummatio dabitur super solitudinem. De hoc & Apostolus loquitur, quod homo iniquitatis & aduersarius, elcuandus sit contra omne quod dicitur Deus, & colitur: ita ut audeat stare in templo Dei, & ostendere quod ipse sit Deus, cuius aduentus secundum operationem destruat eos, & ad Dei solitudinem redigat, quæ se suscepit. Potest autem simpliciter aut de Antichristo accipi, aut de imagine Cæsaris, quam Pilatus posuit in templo, aut de Hadriani equestri statua, quæ in ipso sancto sanctorum loco vsque in presentem diem stetit. Abominatio quoque secundum veterem scripturam, idolum nuncupatur: & idcirco additur desolationis, quod in desolato templo atque destructo idolum positum sit.

i ¶ Tunc hi, qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in tecto, non descendant tollere aliquid de domo sua: & qui in agro, &c.] Abominatio desolationis intelligi potest, & omne dogma peruerum: quod cum viderimus stare in loco sancto, hoc est in ecclesia, & se ostendere Deum, debemus fugere de Iudæa ad montes, hoc est, dimissa occidente littera & Iudaica prauitate, appropinquare montibus æternis, & de quibus illuminat mirabiliter Deus, & esse in tecto & in domate, quo non possint ignita diaboli iacula peruenire, nec descendere & tollere aliquid de domo cõuersionis pristinae, nec querere

terre, & à vera fide separatio, in hæreticis magis intelligi: qui contra se inuicem dimicantes, ecclesie victoriam faciunt. Quod autem dixit: Hæc autem omnia initia sunt dolorum: melius transfertur, parturitionum, ut quasi conceptus quidam aduentus Christi, non partus intelligatur.

g ¶ Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum, &c.] Per apostolos omnium credentium persona signatur: non quod eo tempore apostoli in corpore reperendi sint.

h ¶ Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum, &c.] Non omnium negauit fidem, sed multorum. Multi enim vocati, pauci verò electi. Nam in apostolis & similibus eorum permixta est charitas, de qua scriptum est: Aquæ multe non poterunt extinguere charitatem. Et ipse Paulus: Quis nos separabit à charitate Christi: tribulationem, an angustiam, an famem? & reliqua.

i ¶ Et prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe, &c.] Signum Domini aduentus est euangelium in toto orbe prædicari, ut nullus sit excusabilis: quod aut iam completum, aut in breui cernimus esse complendum. Non enim puto aliquam remansisse gentem, quæ Christinomen ignoret. Et quamquam non habuerit prædicatorem, tamen ex vicinis nationibus, opinionem fidei non potest ignorare.

k ¶ Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, &c.] Quando ad intelligentiam prouocamus, mysticum monstratur esse quod dictum est. Legimus autem in Daniele hoc modo: Et in dimidio hebdomadis auferetur sacrificium & libamina, & in templo abominatio

desolationum erit vsque ad consummationem temporis: & consummatio dabitur super solitudinem. De hoc & Apostolus loquitur, quod homo iniquitatis & aduersarius, elcuandus sit contra omne quod dicitur Deus, & colitur: ita ut audeat stare in templo Dei, & ostendere quod ipse sit Deus, cuius aduentus secundum operationem destruat eos, & ad Dei solitudinem redigat, quæ se suscepit. Potest autem simpliciter aut de Antichristo accipi, aut de imagine Cæsaris, quam Pilatus posuit in templo, aut de Hadriani equestri statua, quæ in ipso sancto sanctorum loco vsque in presentem diem stetit. Abominatio quoque secundum veterem scripturam, idolum nuncupatur: & idcirco additur desolationis, quod in desolato templo atque destructo idolum positum sit.

l ¶ Tunc hi, qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in tecto, non descendant tollere aliquid de domo sua: & qui in agro, &c.] Abominatio desolationis intelligi potest, & omne dogma peruerum: quod cum viderimus stare in loco sancto, hoc est in ecclesia, & se ostendere Deum, debemus fugere de Iudæa ad montes, hoc est, dimissa occidente littera & Iudaica prauitate, appropinquare montibus æternis, & de quibus illuminat mirabiliter Deus, & esse in tecto & in domate, quo non possint ignita diaboli iacula peruenire, nec descendere & tollere aliquid de domo cõuersionis pristinae, nec querere

G

ad Ioh.

Supr. 20. b.

Cant. 8. c.

Rom. 8. g.

H

Dan. 9. g.

Sec. 70.

2. Thess. 2. a.

Mich. 2. c.

Sec. 70.

Isa. 75. a.

quæ

A
Mar. 6. b

quæ retrorsum sunt, sed magis ferere in agro spiritualium scripturarum, ut fructus capiamus ex eo. Nec tollere alteram tunicam, quam Apostoli habere prohibentur. De hoc loco, id est, de abominatione desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stante in loco sancto, multa Porphyrius tertio decimo operis sui volumine

a ¶ *Væ autem prægnantibus & nutriendibus in illis diebus, &c.*] Væ illis animabus, quæ non in perfectum virum sua gemina perduxerunt: sed initia habent fidei, ut enutritione indigeant magistrorum. Hoc quoque dici potest, quod in persecutione Antichristi, seu Romanæ captiuitatis, prægnantes & nutriendæ vteri, & filiorum sarcina prægrauati, expeditam fugam habere non quierint.

b ¶ *Orate autem, ut non fiat fuga vestra hyeme vel sabbato, &c.*] Si de captiuitate Hierusalem voluerimus accipere, quando à Tito & Vespasiano capta est, orare debent, ne fuga eorum hyeme vel sabbato fiat: quia in altero duritia frigoris prohibet ad solitudines pergere, & in montibus desertisque latitare. In altero, aut transgressio legis est, si fugere voluerint: aut mors imminens, si remanserint. Si autem de consummatione mundi intelligitur: hoc præcipit, ut non refrigescat fides nostra, & in Christum charitas: neque ut otiosi in opere Dei torpeamus virtutum sabbato.

c ¶ *Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi, &c.*] Abbreuiatos dies non secundum deliramenta quorundam (qui putant temporum momenta mutari, nec recedantur illius scripti: Ordinatione tua permanet dies) sed iuxta temporum qualitatem sentire debemus, id est, abbreuiatos non mensura, sed numero, ut quomodo in benedictione dicitur: *Longitudine dierum replebo eum*: sic & nunc abbreuiati dies intelligantur: ne temporum mora, fides concutiat credentium.

d ¶ *Tunc si quis vobis dixerit: ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere, &c.*] Multi captiuitatis Iudaicæ tempore principes exitere, qui Christos esse se dicerent, intantum ut obsidentibus Romanis tres intus fuerint factiones. Sed melius de consummatione mundi intelligitur.

e ¶ *Surgent enim Pseudochristi & Pseudopropheta, & dabunt signa magna & prodigia: ita ut in errorem inducantur, &c.*] Tripliter, ut ante iam dixi, locus hic differendus est, aut de tempore obsidionis Romanæ, aut de consummatione mundi, aut de hereticorum contra Ecclesiam pugna, & istiusmodi Antichristi, qui sub opinione falsæ scientiæ contra Christum dimicant.

f ¶ *Si ergo dixerint vobis: ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere, &c.*] Si quis promiserit vobis, quod in deserto gentium, & Philosophorum dogmate Christus moretur: aut in hereticorum penetralibus, qui Dei pollicentur arcana, nolite exire, nolite credere: siue (quia persecutio- nis & angustiarum tempore semper Pseudopropheta decipiendi inueniunt locum) si quis sub nomine Christi se iactare voluerit, non statim accommodeis fidem.

g ¶ *Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & pariet vsque in Occiden-*

tem: ita erit & aduentus filii hominis.] Nolite exire, nolite credere, quod filius hominis vel in deserto gentium sit, vel in penetralibus hereticorum: sed quod ab Oriente vsque in Occidentem fides eius in Catholicis Ecclesiis fulgeat. Hoc quoque dicendum, quod secundus Saluatoris aduentus non

in humilitate ut prius, sed in gloria demonstrandus sit. Stultum est itaque cum in paruo loco, vel abscondito quætere, qui totius mundi lumen sit.

h ¶ *Vbiunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ, &c.*] De exemplo naturali, quod quotidie cernimus, Christi instruitur sacramento. Aquilæ & vultures etiam trans maria dicuntur sentire cadauera, & ad escam huiusmodi congregari. Siergo irrationabiles volucres naturali sensu tantis terrarum spaciis & maris fluctibus separata, paruum cadauer sentiunt, vbi iaceat: quanto magis nos, & omnis multitudo credentium debet festinare ad eum, cuius fulgur exit ab Oriente, & pariet vsque ad Occidentem: Possumus autem corpus, id est, *salua*, quod significantius Latine dicitur, cadauer, ab eo quod per mortem cadat, passionem Christi intelligere ad quam pronocamur, ut vbiunque in scripturis legitur, congregemur, & per illam venire possimus ad verbum Dei, ut est illud: *Foderunt manus meas & pedes meos. Et in Esaiâ: Sicut ouis ad*

viciniam ductus, & cætera his similia. Aquilæ autem appellantur sancti, quibus innouata est iuuentus ut aquilæ: & qui iuxta Esaiam plumescunt, & assument alas, ut ad Christi veniant passionem.

i ¶ *Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum: & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur, &c.*] Sol & luna obscurabuntur, & non dabunt lumen suum: & cætera astra cadent de cælo, virtutesque cælorum commouebuntur, non diminutione luminis (alioquin legimus Solem septuaginta annorum habiturum luminis) sed quod ad comparationem veræ lucis omnia visui tenebrosa sint. Si itaque iste Sol, qui nunc per totum orbem rutilat, & luna quæ secundum est luminare: & stellæ, quæ ad solatium noctis accensa sunt, omnesque virtutes, quas angelorum multitudines intelligimus, in aduentu Christi in tenebras reputabuntur, decutiatur supercilium eorum, qui se sanctos arbitantes, præsentiam iudicis non formidant.

k ¶ *Et tunc parebit signum filii hominis in cælo, &c.*] Signum hic, aut crucis intelligamus, ut videant (iuxta Zachariam & Ioannem) Iudæi quem compunxerunt: aut vexillum victoriæ triumphantis.

l ¶ *Et tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis, &c.*] Plangent hi qui municipatum non habere in cælis, sed scripti sunt in terra.

m ¶ *Et mittet angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius, &c.*] De hac tuba & Apostolus loquitur, & in Apocalypsi Ioannis legitur: & in veteri Testamento, tubæ ductiles ex auro, & ære, argentoque fieri præcipiuntur, ut sublimia doctrinarum resonent sacramenta.

n ¶ *Ab arbore autem fici discite parabolam: cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis, quia propè est æstas, &c.*] Sub exemplo arboris, docuit consummationis aduentum. Quomodo, inquit, quando teneri fuerint in arbore ficus cauliculi, & gemma erumpit in florem, cortexque folia parturit, intelligitis æstatis aduentum, & Fauonii ac veris introitum. Ita cum hæc omnia, quæ scripta sunt, videritis, nolite putare

h 249
II.
i 250
VI.
k 251
II.
l 252
VI.
m 253
II.
n 254
VI.
o 255
V.
p 256
V.
q 257
V.
r 258
II.

f 259
II.

Psal. 21. d
Esa. 23. c
Psal. 102. g
Esa. 40. g
D

Esa. 30. f

Zach. 12. e
Ioan. 19. g

1. Cor. 15. g
1. Thess. 4. d
Apocal. 3.
Num. 10. a

HIERON
7. 8.

CANON
E

iam adesse consummationem mundi, sed quasi proemia & praecursores quosdam venire, ut ostendant, quod propè sit & in ianuis.

a ¶ Amen dico vobis, quia non prateribit generatio haec, donec omnia ista fiant, &c.] Supra diximus generationes bonorum & econtrariò malorum esse singulas. Igitur aut omne genus hominum significat, aut specialiter Iudaeorum.

b ¶ Caelum & terra transibunt, &c.] Caelum & terra transibunt immutatione, non abolitione sui: alioquin quomodo Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent: si caelum, in quo ista sunt, terraq; non fuerit.

c ¶ De die autem illa, & hora nemo scit: neque angeli caelorum, nisi solus pater, &c.] In quibusdam Latinis codicibus additum est, neque filius: cum in Graecis, & maximè Adamantii & Pierii exemplaribus hoc non habeatur ascriptum: sed quia in nonnullis legitur, differendum videtur. Guepta Arius & Eunomius: quasi ignorantia magistri, gloria discipulorum sit, & dicunt. Non potest æqualis esse qui novit, & qui ignorat. Contra quos breuiter ista dicenda sunt, cum omnia tempora fecerit Iesus, hoc est, verbum DEI: Omnia enim per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil: In omnibus autem temporibus, etiam dies iudicii sit: qua consequentia potest eius ignorare partem, cuius totum nouerit? Hoc quoque dicendum est: Quid est maius, notitia patris, an iudicii? Si maius nouit, quomodo ignorat, quod maius est?

Scriptum legitur: Omnia, quae patris sunt, mihi tradita sunt. Si omnia patris filii sunt, qua ratione vnus sibi diei notitiam reseruauit, & noluit eam communicare cum filio? Sed & hoc inferendum: Si nouissimum diem temporum ignorat, ignorat & penultimum, & retrorsum omnes. Non enim potest fieri, ut qui primum ignorat, sciat, quid secundum sit. Igitur quia probauimus non ignorare filium consummationis diem, causa reddenda est, cur ignorare dicatur. Apostolus super Saluatore scribit: In quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi. Sunt ergo omnes thesauri in Christo sapientiae & scientiae: sed absconditi sunt. Quare absconditi sunt: Post resurrectionem interrogatus ab Apostolis, de die, manifestius respondit. Non est vestrum scire tempora vel momenta, quae pater posuit in sua potestate. Quando dicit, non est vestrum scire, ostendit, quod ipse sciat, sed non expediat nosse Apostolis: ut semper incerti de aduentu iudicii, sic quotidie viuant, quasi die alia iudicandi sint. Denique & consequens Euangelii sermo id ipsum cogit intelligi: dicens quoque patrem solum nosse, in patre comprehendit & filium. Omnis enim pater filii nomen est.

d ¶ Sicut autem in diebus Noe, ita erit & aduentus filii hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, &c.] Queritur, quomodo supra scriptum sit. Surget enim gens contra gentem, & regnum contra regnum, & erunt pestilentiae & fames, & terrae motus, & nunc ea futura memorentur, quae pacis indicia sunt. Sed existimandum iuxta Apostolum, quod post pugnas, & dissensiones, pestilentias, & fames, & terrae motus, & caetera quibus genus vastatur humanum, breui subsecutura sit pax: quae quies omnia repro-

mittat, ut fides credentium comprobetur, vtrum transactis malis sperent iudicem esse venturum. Hoc est enim, quod in Paulo legitur: Quando dixerint, pax & securitas, tunc repente in eis superueniet interitus: sicut dolor parturientis, & non effugiet.

e ¶ Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur. Duo molentes in mola: vna assumetur, & vna relinquetur, &c.] Tunc, inquit, duo erunt in agro, quando tempore videlicet consummationis atque iudicii, duo in agro pariter inueniuntur eundem habentes laborem, & quasi parem sementem, sed fructus laboris nõ æque recipientes. Duæ quoque molentes simul erunt: vna assumetur, & vna relinquetur. In duobus qui in agro commorantur, & in duabus quae pariter molunt: vel Synagogam intellege, vel Ecclesiam: quod simul molere videantur in lege, & de eisdem scripturis farinam terere praceptorum Dei: vel caeteras haereses, quae de vtroque Testamento, aut de altero videntur molere farinam doctrinarum suarum: & cum vnum nominis Christiani propositum habeant, non eandem mercedem recipient, aliis assumptis & aliis derelictis.

f ¶ Vigilate ergo: quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit, &c.] Perpicue ostendit, quare supra dixerit: De die autem illa & hora nemo scit, neque filius hominis, neque angeli, nisi pater solus: quod non expediat scire Apostolis, ut pendulae expectationis incerto, semper eum credant esse venturum, quæ ignorant, quando venturus sit. Et non dixit: quia nescimus, qua hora venturus sit Dominus, sed nescitis. Praemissoque patrisfamilias exemplo, cur reticeat consummationis diem, manifestius docet, dicens.

g ¶ Ideo & vos estote parati: quia nescitis, qua hora filius hominis venturus est. Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit, &c.] Plenius inculcat & replicat: quare de die consummationis & hora, nec angelos caelorum scire praedixerit, sed solum patrem, quod non expediat scire Apostolis: & exemplum patrisfamilias, hoc est, sui & fidelium seruorum, id est, Apostolorum ad cohortationem sollicitae mentis interserit: ut spe praemiorum ministrent conferuis in tempore suo cibaria doctrinarum.

h ¶ Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo: moram facit Dominus meus venire, & coeperit percutere conferuos suos: manducet autem, & bibat cum ebriis, &c.] Ex superioribus pendet: quod sicut sollicitus seruus & semper aduentum Domini praestolans, tradit conferuis cibaria in tempore suo, & postea super omnia bona patrisfamilias constituitur: ita e contrario, qui iuxta Ezechielem dixit: In tempora longa fiet istud, & non putat Dominum citò esse venturum, factus securior, vacat epulis atque luxuria, & non lenem patremfamilias, sed seuerissimum sentiet iudicem.

i ¶ Veniet Dominus serui illius, in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis. Illic erit fletus & stridor dentium.] Hoc ipsum docet, ut sciant, quando non putatur Dominus, tunc cum esse venturum, & vigilantiae ac sollicitudinis dispensatores admonet. Porro quod dicit, diuidet eum: non quo gladio eum dissecet, sed

r 260
VI.
u 261
V.

x 262
V.

y 263
VI.

z 264
II.

a 265
V.

b 266
V.

loam. r. a
F

c 267
V.

Luc. 10. e

Col. 2. a

Act. 1. a

G

H

Eccl. 12. f

quo

quo à sanctorum consortio cum separet: & partem eius ponat cum hypocritis: cum his videlicet, qui erant in agro, & qui molebant: & nihilominus derelicti sunt. Sæpe diximus hypocritam aliud esse, aliud ostendere: sicut & in agro & in mola idem videbatur facere, quod Ecclesiasticus vir, sed exitus diuersæ voluntatis apparuit.

CAPVT XXV.

Tunc simile erit regnum celorum decem virginibus, quæ accipientes, &c.] Hanc parabolam, id est, similitudinem decem virginum fatuarum atque prudentium, quidam simpliciter in virginibus interpretantur: quarum alie iuxta Apostolum, & corpore & mente sunt virginis: alie virginitatem tantum corporum referuantes, vel cetera opera non habent proposito suo similia: vel parentum custodia seruata, nihilominus mente nuptiarum. Sed mihi videtur ex superioribus alius sensus esse, qui dicitur: & non ad virginalia corpora, sed ad omne hominum genus comparatio pertinere. Sicut enim duo in agro, & duæ molentes, duos significant populos, Christianorum & Iudæorum, siue sanctorum & peccatorum, qui in Ecclesia constituti, videntur quidem & ipsi arare & molere, sed cuncta in hypocriti faciunt: sic & nunc decem virginis omnes homines complectuntur, qui videntur Deo credere, & applaudunt sibi in scripturis sanctis, tam Ecclesiasticos quam Iudæos atque hereticos. Qui iccirco omnes virtutes appellantur: quia gloriantur in vniuersi Dei notitia, & mens eorum idololatriæ turba non conspuitur. Oleum habent virginis, quæ iuxta fidem, quinq; & operibus adornantur. Non habent oleum, quæ videntur simili quidem fide Dominum confiteri, sed virtutum opera negligunt. Possumus quinq; virginis sapientes & stultas, quinq; sensus interpretari: quorum alii festinant ad cælestia, & superna desiderant: alii terrenis fecibus inhiantes, fomenta non habent veritatis, quibus sua corda illuminent. De visu & auditu & tactu spiritualiter dictum est: Quod vidimus, quod audiimus, quod oculis nostris perspeximus: & manus nostræ palpauerunt. De gustu: Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus. De odoratu: In odorem vnguentorum tuorum currimus. Et, Christi bonus odor sumus.

b Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes, & dormierunt, &c.] Non enim parum temporis inter priorem & secundum aduentum Domini prætergreditur. Omnes dormitauerunt, id est, mortuæ sunt, quia sanctorum mors, somnus appellatur. Consequenter autem dicitur, dormierunt: qui postea suscitanda sunt.

c Media autem nocte clamor factus est: ecce sponsus venit, exite obuiam ei, &c.] Subitò enim quasi intempesta nocte & securis omnibus, quando grauissimus sopor est, per angelorum clamorem, & tubas præcedentium fortitudinum, Christi resonabit aduentus. Dicamus aliquid quod forsitan lectori vtile sit. Traditio Iudæorum est, Christum media nocte venturum in similitudinem Egyptii temporis, quando pascha celebratum est, & exterminator venit, & Dominus super tabernacula transiit, & sanguine agni postes nostrarum frontium consecrati sunt: Vnde reor & traditionem Apostolicam permanisse, vt in die vigiliarum pascha ante noctis dimidium, populos dimittere non liceat, expectantes aduentum Christi. Et postquam illud tempus transierit, securitate præsumpta, festum cunctos agere diem. Vnde & Psalmista dicebat: Media nocte surgebam ad consistendum tibi super iudicia iustificationis tue.

d Tunc surrexerunt omnes virginis illæ: & ornauerunt lampades suas, &c.] Omnes virginis surrexerunt, & ornauerunt vnaquæque lampades suas, id est, sensus, in quibus oleum scientiæ recipiebant: vt alerent opera virtutum, quæ ante verum iudicem resfulgerent.

CAPVT XXV.

e Fatue autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostræ extinguuntur, &c.] Quæ lampades suas queruntur extingui, ostendunt eas ex parte lucere: & tamen non habent lumen indeficiens, nec opera perpetua. Si quis igitur habet animam virginali, & amator est pudicitia, non debet medio cribris esse contentus, quæ citò exolecunt, & exorto caumate ardefiunt, sed perfectas virtutes sequatur, vt lumen habeat sempiternum.

f Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis, &c.] Hoc non de auaritia, sed de timore respondent. Vnusquisque enim pro operibus suis mercedem recipiet: neque possunt in die iudicii aliorum virtutes, aliorum vitia subleuare. Et quomodo tempore Babylonæ captiuitatis, Hieremias peccatores iuuare non potuit, & dicitur ad eum: Ne oraueris pro populo isto: sic formidolosa erit illa dies, cum vnusquisque pro semetipso sollicitus erit.

g Ite potius ad vendentes, & emite vobis, &c.] Venditur hoc oleum, & multo emitur pretio, ac difficili labore conquiritur: quod in eleemosynis cunctisque virtutibus & consiliis intelligimus magistrorum.

h Dum autem irent emere, venit sponso, &c.] Dant quidem quasi prudentes consilium, quod non debeant sine oleo lampadarum sponso occurrere: verum quia iam emendi tempus excesserat, & adueniente iudicii die, locus non erat penitentia, Psalmista dicente: In inferno autem quis confitebitur tibi: non noua opera patrare, sed præteritorum coguntur rationem exoluere.

i Et quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua, &c.] Post iudicii diem, bonorum operum, & iustitiæ occasio non relinquitur.

k Nouissimè verò veniunt & reliquæ virginis, dicentes: Domine, Domine aperi nobis, &c.] Egregia quidem in Domini appellatione confessio, idemque repetitum, iudicium fidei est. Sed quid prodest voce inuocare, quem operibus neges?

l At illerespondens, ait: Amen dico vobis, nescio vos, &c.] Nouit Dominus eos, qui eius sunt: & qui ignorat, ignorabitur: Nescit Dominus operarios iniquitatis, & licet virginis sint, & secundum duplicem intelligentiam de corporis puritate, & de confessione veræ gloriæ fidei: tamen quia oleum non habent scientiæ, sufficit eis pro pœna, quod ignorantur à sponso.

m Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam, &c.] Prudentem semper admonet lectorem, vt non superstitiosius acquiescat interpretationibus, & quæ comicè pro fingentium dicuntur arbitrio: sed consideret priora, media, & sequentia: & necat sibi vniuersa, quæ scripta sunt. Ex hoc ergo quod infert: Vigilate, quia nescitis diem neque horam, intelliguntur vniuersa, quæ dixit, id est, de duobus qui in agro sunt, & de duabus molentibus, & de patrefamiliis qui seruo suo credidit substantiam, & de decem virginibus, ideo parabolæ esse præmissas: vt quia ignoramus omnes iudicii diem, sollicitè nobis lumen bonorum operum præparemus: ne dum ignoramus, iudex veniat.

n Sicut enim homo peregrè proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii

1. Cor. 7.

1. Ioh. 1. a
Psal. 33 b
Cantic. 1. a
1. Cor. 2. d

Exod. 12. c

Psal. 128. b

d 268 X.

m 269 II. Hier. 7. d

Psal. 6. b

2. Tim. 2. c
1. Cor. 14. 8

vero

HIERON
M. 7. 8

CANON E

1. Cor. 3. 4
c. 270
V.

F

d. 271
II.

c. 272
V.

f. 273
X.

Luc. 19. d

1. Cor. 2. c

Psal. 140. n

verò vnum, &c.] Homo iste paterfamilias, haud dubium quin Christus sit, qui ad patrem post resurrectionem victor ascendens, vocatis Apollolis, doctrinam Evangelicam tradidit, non pro largitate & parcitate alteri plus, & alteri minus tribuens, sed pro accipientium viribus: quomodo & Apostolus eos qui solidum cibum capere non poterant, lacte potasse se dicit. Denique & illum qui de quinque talentis, decem fecerat, & qui de duobus quatuor, simili recepit gaudio: non considerans lucri magnitudinem, sed studii voluntatem. In quinque & duobus & vno talento, vel diuersas gratias intelligamus (quae vnicuique traditae sunt.) Vel in primo, omnes sensus examinatos: In secundo, intelligentiam & opera: In tertio, rationem, qua homines à bestiis separamur.

a ¶ Abiit autem, qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque, &c.] Accepit terrenis sensibus celestium sibi notitiam duplicauit: ex creaturis intelligens creatorem, ex corporalibus incorporalia, ex visibilibus inuisibilia, ex breuibus aeterna.

b ¶ Similiter, qui duo acceperat, lucratus est alia duo, &c.] Et iste pro viribus quidquid in lege dicerat, in Evangelio duplicauit: siue scientiam & opera praesentis vitae, futurae beatitudinis typos intellexit.

c ¶ Qui autem vnum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam Domini sui, &c.] Nequam seruus terrenis operibus & seculi voluptate, Dei praecipua neglexit & polluit: quamquam in alio Euangelista scriptum sit, quòd in sudario ligauerit, id est, doctrinam patrisfamilias molliter & delicatè viuendo enerauit.

d ¶ Post multum verò temporis venit Dominus seruorum illorum, & posuit rationem cum eis. Et accedens qui quinque talenta acceperat, &c.] Grande tempus est inter ascensionem Saluatoris, & secundum eius aduentum. Si autem Apostoli redditori sunt rationem, quid nos oportet facere?

e ¶ Aut illi Dominus eius: Euge serue bone & fidelis: quia super pauca fuisi fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui, &c.] Vtrique seruo (vt ante iam dixi) & qui de quinque talentis, decem fecerat, & qui de duobus quatuor, idem patrisfamilias sermo blanditur. Et notandum quòd omnia, quae in praesenti habemus, licet magna videantur & plurima, tamen comparatione futurorum, parua & pauca sunt. Intra, inquit, in gaudium Domini tui: & suscipe, quae nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Quid autem potest maius dari fideli seruo, quam esse cum Domino, & videre gaudium Domini sui?

f ¶ Accedens autem & qui vnum talentum acceperat, ait: Domine, scio, quia homo durus es: metis, vbi non seminasti, &c.] Verè quòd scriptum est: Ad excusandas excusationes in peccatis, etiam huic seruo contigit, vt ad pigritiam & negligentiam, superbiae quoque crimen accederet. Qui enim simpliciter debuit in certiam confiteri & orare patremfamilias: econtrariò calumniatur, & dicit se prudenti fecisse consilio, ne dum luera pecuniae quaereret, etiam de forte periclitaretur.

g ¶ Respondens autem Dominus eius, dixit ei: Serue male & piger, sciebas, quia meto, vbi non semino, & congreco, vbi non sparsi, &c.] Quod putauerat se pro excusatione dixisse, in culpam propriam vertitur. Seruus autem malus appellatur, quia calumniam Domino facit. Piger, quia noluit talentum duplicare, vt in altero superbiae, in altero negligentiae condemneretur. Si, inquit, durum & crudelem esse me noueras, & aliena sectari, ibique metere vbi non seuerim: quare non tibi istiusmodi cogitatio incussit timorem, vt scires me mea diligentius quaesitum, & dares pecuniam meam siue argentum nummulariis? Vtrumque enim dicitur. Graecus sermo significat. Eloquia, inquit, Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terra, purgatum septuplum. Pecunia ergo & argentum, praedicatione Euangelii est, & sermo diuinus: qui dari debuit nummulariis & trapezitis, id est, vel ceteris doctoribus (quod fecerunt & Apostoli, per singulas prouincias, Presbyteros, & Episcopos ordinantes) vel cunctis credentibus, qui possunt pecuniam duplicare, & cum vsuris reddere, vt quidquid sermone didicerant, opere explerent. Tollitur autem talentum, & datur ei, qui decem talenta secerat, vt intelligamus, licet in vtriusque labore aequalis sit gaudium Domini (hoc est, & eius qui quinque in decem duplicauerat, & eius qui duo in quatuor) tamen maius deberi praemium ei qui plus in Domini pecunia laborarit. Vnde dicit & Apostolus: Presbyteros honora, qui verè presbyteri sunt: maxime qui laborant in verbo Dei. Ex eo quòd malus seruus ausus est dicere: Metis, vbi non seminasti, & congreco, vbi non sparsi: intelligimus etiam gentilium & Philosphorum bonam vitam recipere Dominum, & aliter habere eos qui iuste, aliter qui iniuste agant, & ad comparationem eius qui naturali legi seruiat, condemnari eos qui scriptam legem negligent.

h ¶ Omni enim habenti dabitur, & abundabit ei, &c.] Multi cum sapientes sint naturaliter, & habeant acumen ingenii: si fuerint negligentes, & desidia bonum naturae corruperint, ad comparationem eius qui paululum tardior, labore & industria compensauit, quòd minus habuit, perdunt bonum naturae, & praemium quod eis fuerat repromissum, vident transire ad alios. Potest & sic intelligi: ei qui fidem habet, & bonam in Domino voluntatem, etiam si quid minus in opere vt homo habuerit, dabitur à bono iudice. Qui autem fidem non habuerit, etiam ceteras virtutes, quas videbatur naturaliter possidere, perdet. Et eleganter etiam quòd videtur, inquit, habere, auferetur ab eo. Quidquid enim sine fide Christi est, non ei debet imputari, qui malè eo abusus est: sed illi qui malo etiam seruo naturae bonum tribuit.

i ¶ Et inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus & stridor dentium.] Dominus lumen est, qui ab eo foras mittitur, caret vero lumine. Quid sit autem fletus & stridor dentium, supra diximus.

k ¶ Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo: tunc sedebit super sedem maiestatis suae, & congregabitur, &c.] Post biduum pascha facturus, & tradendus cruci &

illuden-

G

Psal. 6

H

1. Tim. 5

A illudendus ab hominibus, & aceto ac felle potandus, rectè præmittit gloriam triumphantis, vt fecutura scandala pollicitationis præmio compensaret. Et notandum, quòd qui in maiestate cernendus est, filius hominis sit. Quodque sequitur: *Statuet oves quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris*: iuxta illud intellige, quòd alibi legis: *Cor sapientis in dextra eius, & cor stulti in sinistra illius, &c.*] Et supra in hoc eodem Euangelio: *Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.* Oves in parte iustorum stare iubentur ad dexteram: hœdi, hoc est, peccatores ad sinistram: qui semper pro peccato offeruntur in lege. Nec dixit, capras, quæ possunt habere fœtus, & consæ egrediuntur de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilibus nulla inter eas: sed hœdos, lasciuum animal, & petulcum, & feruens semper ad coitum.

a ¶ *Venite benedicti patris mei.*] Hoc iuxta præscientiam Dei accipiendum, apud quem futura iam facta sunt.

b ¶ *Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni de his, &c.*] Libera nobis erat intelligentia, quòd in omni paupere, Christus esuriens patere: sitiens potaretur: hœsperes induceretur in tectum: nudus vestiretur: infirmus visitaretur: clausus carcere haberet solatium colloquentis. Sed ex hoc quod sequitur: *Quamdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis: non mihi videtur dixisse generaliter de pauperibus, sed de his qui pauperes spiritu sunt, ad quos tendens manum dixerat: Fratres mei & mater mea hi sunt, qui faciunt voluntatem patris mei.*

c ¶ *Et ibunt hi in supplicium æternum: Iusti autem in vitam æternam, &c.*] Prudens lector attende, quòd & supplicia æterna sint: & vira perpetua, metum deinceps non habeat ruinarum.

CAPVT XXVI.

E T factum est, cum consummasset Iesus, &c.] Erubescant, qui putant Saluatore timuisse mortem, & passionis pauore dixisse: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Post biduum pascha facturus, tradendum se, vt crucifigatur, nouit, & tamen non declinat insidias, non teritus fugit: intantum vt etiam cæteris ire nolentibus, pergat intrepidus: quando dicit Thomas: *Eamus & nos, & moriamur cum eo.* Et finem carnali festiuitati volens imponere, vmbraq; transeunte, paschæ redere veritatem, dixerit: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Etenim pascha nostrum immolatus est Christus: si tamen commendamus illud in azymis sinceritatis & veritatis. Porro quod ait: *Post biduum pascha fiet*: simplici intelligentia prætermissa, id quod sacratum est, requiramus. Post duos dies clarissimi luminis, veteris ac noui Testamentum, verum pro mundo pascha celebratur. Pascha, quod Hebraicè dicitur, *יֵשׁוּעַ* non à passione, vt plerisq;

arbitrantur, sed à transitu nominatur: eo quòd exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum, pertransierit, nec percussit eos. Vel ipse Dominus præbens auxilium populo suo desuper ambulauerit. Lege Exodi librum: de quo plenius, si vita comes fuerit, disputabimus. Transitus autem noster, id est, pasche, ita celebratur, si terrena & Ægyptum dimittentes, ad cælestia festinamus.

e ¶ *Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent, &c.*] Qui debuerant paschate vicino præparare victimas, leuigare templi parietes, pauimenta verere, vasa mundare, & secundum ritum legis purificari, vt esu agni digni fierent: congregantur ineuntes consilium, quomodo occidant Dominum: non timentes seditionem, vt simplex sermo demonstrat: sed cauentes ne auxilio populi de suis manibus tolleretur.

f ¶ *Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, &c.*] Passurus pro omni mundo, & vniuersas nationes suo sanguine redempturus, moratur in Bethania, domo obedientiæ, quæ quondam fuit Simonis leprosi. Non quòd leprosus & illo tempore permaneret: sed quia antea leprosus, postea à Saluatore mûdatus est: nomine pristino permanente, vt virtus curantis appareat. Nam in Catalogo Apostolorum cum pristino vicio & officio, Matthæus Publicanus appellatur: qui certè publicanus esse desierat. Quidam Simonis leprosi domum, eam volunt intelligi partem populi, quæ crediderit Domino, & ab eo curata sit. Simon quoque ipse obediens dicitur: qui iuxta aliam intelligentiam, mundus interpretari potest, in cuius domo curata est Ecclesia.

g ¶ *Accessit ad eum mulier habens Alabastrum vnguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbens, &c.*] Nemo putet eandem esse, quæ super caput effudit vnguentum, & quæ super pedes. Illa enim & lachrymis lauat, & crine tergit, & manifestè meretrix appellatur. De hac autem nihil tale scriptum est. Nec enim poterat statim capite Domini meretrix digna fieri. Alius Euangelista pro alabastro vnguenti pretiosi (quod genus est marmoris)nardum pisticam posuit: hoc est veram, & abiq; dolo: vt fidem Ecclesiæ & gentium demonstraret.

h ¶ *Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicentes: Vt quid perditio hac? Potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus.*] Scio quosdam hunc locum calumniari: quare alius Euangelista Iudam solum dixerit contristatum, eo quòd loculos tenuerit, & fur ab initio fuerit, & Matthæus scribat omnes Apostolos indignatos: nescientes tropum qui vocatur *σείδιον*: quo & pro vno omnes, & p multis, vnus appellari so-

B

Sup. 12. d

Ioan. 11. b

Luc. 22. b

1. Cor. 5. c

1. Pet. 1. b

Exod. 12. d

תעשה

D

Luc. 5. f

a 274
I.

b 275
VI.

שבע

c 276
I.

Ioan. 11. a
1. Cor. 12. a

Ioan. 12. a

Ioan. 12. a

leat.

HIERON
7.8

CANON

E

Hebr. II. g

d 277 IV.

c 278 II.

Infr. 28. in fine.

f 279 IV.

g 280 I.

2. Cor. 5. e

h 281

II.

i 282

VI.

k 283

X.

F

leat. Nam & Paulus in Epistola sua, quæ scribitur ad Hebraeos, licet de ea multi Latinorum dubitent, cum sanctorum passionibus & merita descripsisset, intulit: *Lapidati sunt: tentati sunt: serrati sunt: in occasione gladii mortui sunt: cum vnum tantummodo Esaiam Prophetam sectum Iudæi autement. Possumus & aliter dicere, quod Apostoli verè propter pauperes indignati sint: Iudas autem propter lucra sua. Vnde & multificatio eius cum crimine ponitur: quod non curam pauperum habuerit, sed suo furto voluerit providere.*

a ¶ *Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me. Nam semper pauperes habetis vobiscum: me autem non semper habetis, &c.* Alia oboritur, quæstio: quare Dominus post resurrectionem dixerit ad discipulos: *Ece ego vobiscum sum vsque ad consummationem mundi, & nunc loquatur: me autem non semper habetis. Sed mihi videtur in hoc loco de presentia dicere corporali, quod nequaquam cum eis ita futurus sit post resurrectionem, quomodo nunc in omni conuictu & familiaritate. Cuius rei memor Apostolus ait: Et si noueramus Iesum Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus eum.*

b ¶ *Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me feci, &c.* Quod vos putatis perditionem esse vnguenti, officium sepulture est. Nec mirum si mihi bonum odorem fidei suæ dederit, cum ego pro ea futurus sum sanguinem meum.

c ¶ *Amen dico vobis, vbicumq; prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur, & quod hæc fecit in memoriam eius, &c.* In toto mundo non tam mulier ista, quam Ecclesia prædicatur, quod sepelierit Saluatorem, quod vixerit caput eius. Et attende notitiam futurorum, quod passurus post biduum, & moriturus, sciat Euangelium suum toto orbe celebrandum.

d ¶ *Et ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Infelix Iudas damnum, quod ex effusione vnguenti se fecisse credebat, vult magistri pretio compensare. Nec certam tamen postulat summam, vt saltem lucrosa videretur proditio: sed quasi vile tradens mancipium, in potestate eminentium posuit, quantum vellent dare.

e ¶ *At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde querebat opportunitatem, vt eum traderet.* Ioseph non, vt multi putant iuxta LXX. interpretes, viginti aureis venditus est, sed iuxta Hebraicam veritatem, viginti argenteis: neque enim pretiosior poterat esse seruus, quam Dominus.

f ¶ *Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? &c.* Prima azymorum, quarta decima dies mensis primi est, quando agnus immolatur, & luna plenissima est, & fermentum abiecitur. Inter eos autem discipulos, qui accesserunt ad Iesum interrogantes: *Vbi vis, paremus tibi comedere Pascha?* & Iudas æstimo fuisse proditorem.

g ¶ *At Iesus dixit: Ire in ciuitatem ad quandam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum propè est, apud te facio pascha cum discipulis meis.* Morem veteris Testamenti noua scriptura conseruat. Frequenter legitur: *Dixit ille illi, & in loco illo & illo: quod Hebraicè dicitur 2. אלהיך & 3. פלתיך, & tamen persona-*

1. Almonii
3. Peloni

rumque non ponitur nomen. Et inuenietis ibi quendam portantem lagenam aque. Quorum iccirco vocabula prætermisâ sunt, vt omnibus, qui pascha facturi sunt, libera festiuitatis occasio panderetur.

h ¶ *Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & paraauerunt Pascha, &c.* In alio Euangelista scriptum est: quod inuenerunt cenaculum magnum, stratum atque mundatum, & ibi paraauerunt ei. Videtur autem mihi cenaculum, lex spiritualis intelligi, quæ de angustiis literæ egrediens, in sublimi loco recipit Saluatorem, Paulo idipsum loquente: quod ea, quæ ante pro lucro reputabat, quasi purgamenta quisquillasque contempserit, vt dignum Domino hospitium præpararet.

i ¶ *Vespere autem facto discumbat cum duodecim discipulis, &c.* Omnia sic agit Iudas, vt tollatur suspicio proditoris.

k ¶ *Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis: quia vnus vestrum me traditurus est, &c.* Qui de passione prædixerat, & de proditore prædicit, dans locum pœnitentiæ: vt cum intellexisset sciri cogitationes suas & occulta consilia, pœniteret eum facti sui, & tamen non designat specialiter, ne manifestè coargutus, impudentior fieret. Mittit crimen in numero, vt agat conciliis pœnitentiam.

l ¶ *Et contristati valde cœperunt singuli dicere: Nunquid ego sum, Domine, &c.* Et certè nouerant vndecim Apostoli, quod nihil tale contra Dominum cogitent: sed plus credunt magistro, quam sibi, pertimescentes fragilitatem suam, tristes interrogant de peccato, cuius conscientiam non habebant.

m ¶ *At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet, &c.* Omnia Domini patientia. Primum dixerat: *Vnus vestrum me traditurus est.* Perseuerat proditor in malo: manifestus arguit, & tamen nomen propriè non designat. Iudas cæteris contristatis, & retrahentibus manum, & interdicentibus cibos ori suo, temeritate & impudentia, qua proditurus erat, etiam manum cum magistro mittit in paropsidem, vt audacia bonam conscientiam mentiretur.

n ¶ *Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo. Vt autem homini illi per quem filius hominis tradetur, &c.* Nec primò, nec secundo correptus à proditione retrahit pedem: sed patientia Domini nutrit impudentiam suam, & thesaurizat sibi iram in die iræ. Pœna prædicatur, vt quem pudor non vicerat, corrigant denuntiata supplicia. Quod autem sequitur.

o ¶ *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Non ideo putandus est ante fuisse quam nasceretur: quia nulli possit bene esse, nisi ei qui fuerit. Sed simpliciter dictum est: multò melius esse non subsistere, quam malè subsistere.

p ¶ *Respondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit, &c.* Nunquid ego sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti. Quia cæteri tristes, & valde tristes interrogauerant: *Nunquid ego sum, Domine?* Ne tacendo se proderet videretur: & ipse similiter interrogat, quem conscientia remordebat, qui manum audacter miserat in paropside.

q ¶ *Nunquid ego sum Rabbi?* Et blandientis iungit affectum, siue incredulitatis signum. Cæteri enim, qui non erant proditori, dicunt: *Nunquid ego sum Domine? Iste qui proditurus*

erat,

G

Marc 14. 8

Luc 22. b

Philipp 3. b

H

erat, non Dominum, sed magistrum vocat: quasi exculationem habeat, si Domino denegato, saltem magistrum prodiderit. Et ait illi: Tu dixisti. Eadem responsione confutatus est proditor, qua Pilato postea responsurus est.

a ¶ *Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum, &c.*] Postquam typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum pascha transgreditur Sacramentum, ut quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei facerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret. In Luca legitimos duos calices, quibus discipulis propinavit. Unum primi mensis, & alterum secundi, ut qui inter sanctos primo mense agnum comedere non poterit, secundo mense inter pœnitentes hædum comedat.

b ¶ *Dico autem vobis: non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno patris mei.*] De carnalibus transit ad spiritualia: quod vinea de Ægypto transplantata sit populus Israel, cui per Hieremiam Dominus loquitur: *Ego te plantavi vineam veram: quomodo mutata es in amaritudinem vitis aliena? Et Elias Propheta in cætico, quod dilecto canit: & omnis sparsim scriptura testatur. Dicit ergo se Dominus de hac vinea nequaquam esse bibiturum, nisi in regno patris sui. Regnum patris, fidem puto esse credentium, Apostolo quoque id ipsum confirmante: Regnum Dei intra vos est. Ergo cum Iudæi receperint regnum patris: attende, quod dicat, patris, non Dei. Omnis pater nomen est filii. Cum, inquam, crederent in Deo patre, & adduxerit eos pater ad filium, tunc de vino eorum bibet Dominus, & in similitudinem Ioseph regnans in Ægypto, inebriabitur cum fratribus suis.*

c ¶ *Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti, &c.*] Hoc est, quod in quodam Psalmo legitimus: *Manducaverunt, & adoraverunt omnes pingues terræ.* Iuxta hoc exemplum: qui Saluatoris pane saturatus, & calice inebriatus fuerit, potest laudare Dominum, & confendere montem Oliueti: vbi laborum resectio, dolorisq; solatium, & veri luminis noticia.

d ¶ *Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte, &c.*] Prædicat, quod passuri sunt: ut cum passi fuerint, non desperent salutem, sed agentes pœnitentiam, liberentur. Et signanter addidit, in ista nocte scandalum patiemini: quia quomodo, qui inebriantur, nocte inebriantur: sic & qui scandalum patiuntur, in nocte & in tenebris sustinent. Nos verò dicamus: *Nox præterit: dies autem appropinquavit.*

e ¶ *Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis. Postquam autem resurrexero præcedam vos in Galilaam, &c.*] Hoc alis verbis in Zacharia Propheta scriptum est, & (ni fallor) ex persona Prophetae ad Deum dicitur: *Percute pastorem, & dispergentur oves gregis.* Sexagesimo quoque & octavo Psalmo, qui totus à Domino canitur, huic sensui congruente. Quoniam, quem tu percussisti, ipsi persequuti sunt. Percutitur autem pastor bonus, ut ponat animam suam pro ouibus suis, & de multis gregibus errorum fixat unus

grex, & unus pastor. De hoc testimonio in libello, quem de optimo genere interpretandi scripsimus, plenius dictum est.

f ¶ *Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizatis fuerint in te, ego nunquam scandalizabor, &c.*] Non est temeritas, nec mendacium, sed fides est Apostoli Petri, & ardens affectus erga Dominum Salvatorem, de quo supra diximus.

g ¶ *Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis, &c.*] Et Petrus de ardore fidei promittebat, & Saluator quasi Deus futura nouerat. Et nota, quod Petrus in nocte neget, & neget tertio. Postquam autem gallus cecinit, & decrefcentibus tenebris vicina lux nunciata est, conuersus fleuit amarè, terna negationis fordes lacrymis lauas.

h ¶ *Tunc venit Iesus cum illis in villam, que dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis. Sedete hic, donec vadam illuc & orem, &c.*] Gethsemani, interpretatur vallis pinguis, in qua iussit discipulos sedere paulisper, & expectare redeuntem, donec pro cunctis solus Dominus oraret.

i ¶ *Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedæ, cepit contristari & mœstus esse, &c.*] Illud quod supra diximus de passione & pro passione, etiam in præsentis capitulo ostenditur: quod Dominus ut veritatem probaret assumpti hominis, verè quidem contristatus

fit, sed ne passio in animo illius dominaretur, per pro passionem cepit contristari. Aliud est enim contristari, & aliud incipere contritari. Contristabantur autem, non timore patiendi (qui ad hoc venerat, ut pateretur, & Petrum timiditatis arguerat) sed propter infelicissimum Iudam, & scandalum omnium Apostolorum, & reiectionem populi Iudæorum, & euerfionem miseræ Hierusalem. Vnde & Iona super ariditate cucurbitæ vel hæderæ contristatus est, nolens perire quondam tabernaculum suum. Si autem tristitiam animi, non affectum Saluatoris erga perituros, sed passionem hæretici interpretantur, respondeant, quomodo exponunt illud, quod ex persona Dei per Ezechielem dicitur: *Et in omnibus istis contristabas me.*

k ¶ *Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: Suffinete hic, & vigilate mecum.*] Quæ contristatur, anima est: sed non propter mortem, sed usque ad mortem contristatur: donec Apostolos sua liberet passione. Quod autem præcepit: Suffinete hic, & vigilate mecum: non à somno prohibet, cuius tempus non erat imminente discrimine, sed à somno infidelitatis, & torpore mentis. Dicant ergo, qui irrationabilem Iesum sumpfisse animam suspicantur, quomodo contristetur, & nouerit tempus tristitiæ. Quanquam enim & bruta animalia mœreant, tamen non nouerunt, nec causas, nec tempus ad quod debeant contristari.

l ¶ *Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu, &c.*] Dato Apostolis præcepto ut sustinerent, vigilarentque cum Domino, paululum procedens ruit in faciem suam: & humilitatem mentis habitu carnis ostendit, dicitque blandiens: Mi pater, & postulat, ut, si possibile est, transeat ab eo passionis calix: de quo supra diximus. Postulat autem non timore patiendi, sed misericordia prioris populi, ne ab illis bibat calicem propinatum. Vnde & signanter non dixit: transeat à me calix, sed

Gen. 14. d

Luc. 22. b

Hier. 2. d

Sec. 70.

Esa. 55. a

B

Luc. 17. c

Gen. 43. g

Psal. 22. g

Rom. 13. d

Zach. 13. c

Ioa. 10. c

I 284 I.

m 285 II.

n 286 VI.

o 287 I V.

p 288 V I.

q 289 I.

r 290 VII.

s 291 I.

t 292 VI.

u 293 I V.

Sup. c. 8.

x 294 I.

y 295 D

I.

Ion. 4. c

Ezech. 16. c

Sec. 70.

Idem 4.

HIERON
7. 11. 7. 8.

CANON E

calix iste: hoc est, populi Iudaeorum, qui exultationem ignorantiae habere non potest, si me occiderit: habens Legem & Prophetas, qui me quotidie vaticinantur. At tamen reuerens in semetipsum, quod ex hominis persona trepidanter reuerat, ex Dei filiique confirmat. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Non, inquit, hoc fiat, quod humano affectu loquor, sed propter quod ad tuam voluntate descendit.

a 297 IV. b 298 VI.

a ¶ Et venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuisti vna hora vigilare mecum: &c. Ille qui supra dixerat. Etiam si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor: nunc trinitatis magnitudine somnum vincere non potest.

d 300 I.

b ¶ Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem, &c.] Impossibile est humanam animam non tentari. Vnde & in oratione Dominica dicimus: Ne nos inducas in tentationem: quam ferre non possumus. Non tentationem penitus resistentes, sed vires sustinendi in tentationibus deprecantes. Ergo & in praefationum, non ait: Vigilate, & orate, ne tentemini, sed ne intretis in tentationem: hoc est, ne tentatio vos superet & vincat, & vos intra castes teneat. Verbi gratia: Martyr, qui pro confessione Domini sanguinem fundit, tentatus quidem est: sed tentationum reibus non ligatur. Qui autem negat, in plagas tentationis incurrit.

c 301 II.

c ¶ Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, &c.] Hoc aduersum temerarios, quicquid crediderint, putant se posse consequi. Itaque quantum de ardore mentis confidimus, tantum de carnis fragilitate timeamus. Sed tamen iuxta Apostolum, in spiritu carnis opera mortificantur.

f 302 I.

d ¶ Iterum secundo abiit, & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua, &c.] Secundo orat, vt si Niniue aliter saluari non potest, nisi aruerit cucurbita, fiat voluntas patris: quae non est contraria filii voluntati, dicente ipso per Prophetam: Vt facerem voluntatem tuam, Deus meus volui.

g 303 X. F

e ¶ Et venit iterum, & inuenit eos dormientes. Erant enim oculi eorum grauati.] Solus orat pro omnibus, sicut & solus patitur pro vniuersis. Languescabant autem, & opprimebantur Apostolorum oculi negatione vicina.

h 304 I.

f ¶ Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite iam & requiescite: ecce appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum.] Postquam tertio orauerat, (vt in ore duorum vel trium staret omne verbum) & Apostolorum timorem sequenti poenitentia impetrauerat corrigendum: securus de passione sua pergit ad persecutores, & vltro se interficiendum praebet, dicitque discipulis suis.

i. Petr. 3. e

g ¶ Surgite, eamus: ecce appropinquauit, qui me tradet, &c.] Ne nos inueniant quasi timentes & retractantes, vltro pergamus ad mortem: vt confidentiam & gaudium passuri videant.

Psal. 39. b

h ¶ Qui autem tradidit eum, dedit illi signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, &c.] Miser Iudas, & tamen non miserabilis, eadem infidelitate, qua magistrum &

Deut. 17. b

Dominum tradidit, putabat signa, quae Saluatorem viderat facientem, non maiestate diuina, sed magicis artibus facta. Et quia eum forte audierat in monte transfiguratum, timebat, ne simili transformatione elaberetur e manibus ministrorum. Dat ergo signum, vt sciant ipsum esse, quem osculo demonstraret.

G

i ¶ Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Aue Rabbi. Et osculatus est eum, &c.] Impudens quidem & scelerata confidentia, magistrum vocare, & osculum ei ingerere, quem tradebat. Tamen adhuc aliquid habet de verecundia discipuli: cum non eum palam tradidit persecutoribus, sed per signum osculi. Hoc est signum, quod posuit Deus in Cain: ne quicumque inuenisset, interficeret eum.

Gen. 4. e

k ¶ Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti, &c.] Verbum amice, vel *amigo* intelligendum. Vel certe iuxta illud quod supra legimus: Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem.

Sup. 22. b

l ¶ Et ecce vnus ex his, qui erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum, & percussit seruum principis sacerdotum, amputauit auriculam eius, &c.] In alio Euangelio scriptum est, quod Petrus hoc fecerit, eodem mentis ardore, quo caetera. Seruus quoque principis sacerdotum, Malchus appellatur, auricula, quae amputatur, dextra est. Transitorie dicendum quod Malchus, id est, rex quondam populus Iudaeorum, seruus factus sit impietatis, & deorationis sacerdotum: Dexteramque perdidit auriculam: vt totam literae vilitatem audiat in sinistra: vlt Dominus in his, qui ex Iudaeis credere voluerunt, reddidit aurem dexteram, & fecit seruum genus regale & sacerdotale.

Ioan. 7. b

m ¶ Tunc ait illi Iesus: Conuertere gladium tuum in locum suum. Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt, &c.] Et si non frustra portat gladium, qui vltor Dominicae ita positus est in eum, qui malum operatur: at tamen quicumque gladium sumpserit, gladio peribit. Quo gladio? Illo nempe qui igneus vertitur ante paradisum: & gladio spiritus, qui in Dei describitur armatura.

H

n ¶ An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur scripturae: quia sic oportet fieri, &c.] Non indigeo duodecim Apostolorum auxilio, etiam si omnes me defenderent, qui possum habere duodecim legiones angelici exercitus. Vna legio apud veteres, sex milibus complebatur hominum. Pro breuitate temporis numerum non occurrimus explicare: typum tantum dixisse sufficiat, septuaginta duo angelorum, in quor gentes hominum lingua diuisa est, de duodecim legionibus fieri. Sequens sententia promptum ad patiendum demonstrat animum: quod frustra Prophetae cecinerint, nisi Dominus eos verè dixisse, passione sua afferuerit.

Rom. 13. a

Gen. 3. d

Eph. 6. d

o ¶ In illa hora dixit Iesus turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis, &c.] Stultum est, inquit, eum cum gladiis & fustibus quaerere, qui vltro se tradit vestris manibus: & in nocte quasi latitantem, & a vestris oculis declinantem per proditorem inuestigare,

qui

CANON C

A qui quotidie in templo doceat. Sed ideo aduersum me in tenebris congregamini, quia potestas vestra in tenebris est. a ¶ Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur scriptura prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. Et alibi: Sicut ovis ad victimam ductus est. Et in eodem loco: Ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem.

b ¶ At illi tenentes Iesum, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, vbi scribae & seniores conuenerant. c ¶ Moyse Deo iubente praeceperat, vt pontifices patribus succederent, & generatio in sacerdotibus series texeretur. Refert Iosephus istum Caipham vnus tantum anni pontificatum ab Herode pretio redemisse. Non ergo mirum est, si nequam pontifex iniquus iudicet.

d ¶ Petrus autem sequebatur eum a longe, vsque in atrium principis sacerdotum. A longe sequebatur, qui erat dominum negaturus. e ¶ Et ingressus intro, sedebat cum ministris vt videret finem. Principes autem sacerdotum, & omne concilium querebant, &c. ¶ Vel amore discipuli, vel humana curiositate scire cupiebat, quid indicaret de domino pontifex: vtrum eum neci addiceret, an flagellis caelum dimitteret, Et in hoc diuersitas decem apostolorum & Petri. Illi fugiunt, iste quamquam procul, lequitur tamen Saluatorem.

f ¶ Nouissime autem venerunt duo falsi testes, &c. ¶ Quo modo falsi testes sunt, si ea dicunt que dominum supra dixisse legimus? Sed falsus testis est, qui non eodem sensu dicta intelligit quo dicuntur. Dominus enim dixerat de templo corporis sui. Sed & in ipsis verbis calumniantur: & paucis additis vel mutatis, quasi iustam calumniam faciunt. Saluator dixerat: Soluite templum hoc: isti commutant & aiunt: Possum destruere templum Dei. Vos, inquit, soluite, non ego: quia illicitum est vt ipsi nobis inferamus manus. Deinde illi vertunt, & post triduum reedificare illud: vt proprie de templo Iudaico dixisse videatur. Dominus autem vt ostenderet animale & spirans templum, dixerat: & ego in triduo suscitabo illud. Aliud est edificare, aliud suscitare.

g ¶ Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea quaestis aduersum te testificantur, &c. ¶ Ita praiceps & impatiens, non inueniens calumniae locum, excutit de folio pontificem, vt vesaniam mentis motu corporis demonstraret. Quanto Iesus tacebat ad indignos responsione sua falsos testes, & sacerdotes impios: tanto magis pontifex furore superatus eum ad respondendum prouocat: vt ex qualibet occasione sermonis, locum inueniat accusandi. Nihilominus Iesus tacebat. Sciebat enim quasi Deus quidquid respondisset, torquendum ad calumniam.

h ¶ Et princeps sacerdotum ait illi: Adiuuro te per Deum viuum, &c. ¶ Quid adiuuras impiissime sacerdotum: vt accuses, an vt credas? Si vt accuses, arguunt alij, voluntque condemnare tacentem. Si vt credas, quare confidenti credere noluit?

h ¶ Dicit illi Iesus: Tu dixisti. ¶ Et aduersum Pilatum, & aduersum Caiphā similis responsio, vt propria sententia cōdēnetur. i ¶ Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemauit: quid adhuc egemus testibus? ¶ Quem de folio sacerdotali furor excusserat, eadem rabies ad incidendas vestes prouocat. Scidit autem vestimenta sua, vt ostendat Iudaeos sacerdotij gloriam perdidisse, & vacuam sedem habere pontifices. Sed & consuetudinis Iudaicae est, cum aliquid blasphemiae, & quasi contra Deum audierint, scindere vestimenta sua. Quod Paulum quoque & Barnabam, quando in Lycaonia deorum cultu honorabantur, fecisse legimus. Herodes autem, quia non dedit honorem Deo, sed acquieuit immoderato favori populi, statim ab angelo percussus est.

k ¶ Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt. ¶ Vt adimpleretur quod dictū est: Dedi maxillas meas alapis, & faciem meam non auerti a confusione sputorum. l ¶ Alij autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? ¶ Stultum erat verberantibus respondere, & prophetizare cædentibus, cum palam percutientis videretur insania. Sed sicut hoc vobis non prophetauit, sic illud manifestissime vaticinatus est: quod circumdaretur Hierusalem ab exercitu, & non relinqueretur lapis super lapidem in templo. m ¶ Petrus verò sedebat foris in atrio. ¶ Foris sedebat vt videret exitum rei. Et non appropinquabat Iesu, ne ministris aliqua suspicio nasceretur.

n ¶ Et iterum negauit cum iuramento, quia non noui hominem. ¶ Scio quosdam pio affectu erga apostolum Petrum, locum huc ita interpretatos, vt dicerent, Petrum non Deum negasse, sed hominem: & esse sensum. Nescio hominem: quia scio Deū. Hoc quam frivolum sit, prudens lector intelligit: si defendunt apostolum, vt Deum mendacij reum faciant. Si enim iste non negauit, ergo mentitus est dominus, qui dixerat: Amen dico tibi, quia hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Cerne quid dicat: me negabis, non hominem. o ¶ Verè tu ex illis es: nam, &c. ¶ Non quod alterius sermonis esset Petrus aut gentis exteræ. Omnes quippe Hebræi erant, & qui arguebant, & qui arguebantur: sed quod vnaquæque provincia & regio habeat proprietates suas, & vernaculum loquendi sonum vitare non possit. Vnde & Ephrataei in Iudicum libro non possunt obdormire dicere. p ¶ Tunc cepit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem, & continuò gallus cantauit. ¶ In alio euangelio legimus: quia post negationem Petri, & cantum galli respexerit Saluator Petrum: & intuitu suo eum ad amaras lacrymas prouocavit. Nec fieri poterat, vt in negationis tenebris permaneret, quem lux respexerat mundi. q ¶ Et egressus foras fleuit amare. ¶ In atrio Caiphæ sedens non poterat agere poenitentiam. Egre ditur foras de impiorum concilio, vt pauidæ negationis sordes, amaris fletibus lauet.

q ¶ Et egressus foras fleuit amare. ¶ In atrio Caiphæ sedens non poterat agere poenitentiam. Egre ditur foras de impiorum concilio, vt pauidæ negationis sordes, amaris fletibus lauet.

Psal. 27. d. Efa. 53. c. Ibidem. Sec. 70. Exod. 20. c.

i 305 VI

k 306 I

l 307 IV

AA. 14. b.

m 308 II

ibi. 12. d.

n 309 VI

o 310 I

Esas. c. Sec. 70.

p 311 VI

q 312 II

r 313 I

s 314 I

t 315 I

u 316 II

v 317 I

w 318 I

x 319 I

y 320 I

z 321 I

aa 322 I

ab 323 I

ac 324 I

ad 325 I

ae 326 I

af 327 I

ag 328 I

ah 329 I

ai 330 I

aj 331 I

ak 332 I

al 333 I

am 334 I

an 335 I

ao 336 I

ap 337 I

aq 338 I

ar 339 I

as 340 I

at 341 I

au 342 I

av 343 I

aw 344 I

HIERONIMUS

7. 8.

CAPVT XXVII.

CANON E

Mª Ane autem factu, consilium inierunt omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum, ut eum morti traderent, & vincum adduxerunt, & tradiderunt Pontio Pilato praefidi. Non solum ad Pilatum, sed etiam ad Herodem ductus est: ut vterque domino illuderet. Et cerne sollicitudinem sacerdotum in malum. Tota nocte vigilauerunt, ut homicidium facerent. Et vincum tradiderunt Pilato. Habebant enim hunc morem, ut quem ad iudicasset mortu, ligatum iudici traderent.

a 317 II
b 318 I
c 319 X

b ¶ Tunc videns Iudas, qui tradidit eum quod damnatus, &c.] Auaritiae magnitudine impietatis pondus exclusit. Videns Iudas dominum ad iudicatum morti, pretium retulit sacerdotibus: quasi in potestate sua esset, persecutorum mutare sententiam. Itaque licet mutauerit voluntatem suam, tamen voluntatis primae exitum non mutauit. Si autem peccauit ille qui tradidit sanguinem iustum: quanto magis Iudaei peccauerunt, qui emerunt sanguinem iustum, & offerendo pretium ad proditionem discipulum prouocarunt? Qui diuersas naturas conantur introducere, & dicunt Iudam proditorem malae fuisse naturae, nec electionem apostolatus potuisse seruare: respondeant quo modo natura mala egerit poenitentiam.

c 321 IV

F

f 322 II
g 323 IV

c ¶ At illi dixerunt: Quid ad nos? &c.] Nihil profuit ei sera poenitentia, per quam scelus corrigere non potuit. Si quando sic frater peccat in fratrem, ut emendare valeat quod peccauit, potest ei dimitti. Sin autem permanent opera, frustra voce assumitur poenitentia. Hoc est quod in psalmo de eodem infelicissimo Iuda dicitur: *Et oratio eius fiat in peccatum: ut non solum emendare nequie proditionis nefas: sed ad prius scelus etiam proprii homicidij crimen addiderit.* Tale quid & Apostolus in secunda ad Corinthios epistola loquitur: *Ne abundantiori tristitia absorbeat frater.*

h 324 X
Psal. 108. a
i 325 I

k 326 I
a. Cor. 2. b.

d ¶ Principes autem sacerdotum acceptis argenteis dixerunt: Non licet mittere eos in corbonam: quia pretium sanguinis est. Verè culicem liquantes, & camelum glutientes. Si enim ideo non mittunt pecuniam in corbonam, hoc est, in gazophylacium, & dona Dei, quia pretium sanguinis est: cur ipsum sanguinem effundunt?

l 327

e ¶ Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in sepulchram peregrinorum. Illi quidem fecerunt alia voluntate: ut aeternum impietatis suae relinquerent ex agri emptione momentum. Ceterum nos qui peregrini eramus à lege & prophetis, praua eorum studia suscepimus in salutem: & in pretio sanguinis eius te quiescimus. Figuli autem ager appellatur: quia figulus noster est Christus.

f ¶ Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam dicentem. Et acceperunt triginta argenteos, &c.] Hoc testimonium

in Hieremia non inuenitur, In Zacharia verò qui penè vltimus est duodecim prophetarum, quadam similitudo fertur, & quamquam Iesus non multum discrepet, tamen & ordo, & verba diuersa sunt. Legi nuper in quodam Hebraeo volumine, quod Nazarenus seclatè mihi Hebraeus obtulit, Hieremia apocryphum: in quo hoc ad verbum scripta reperi. Sed tamen mihi videtur magis de Zacharia sumptum testimonium: euangelistarum & apostolorum more vulgato: qui verborum ordine praetermissio, sensus tantum de veteri testamento profertur in exemplum.

G
Zacharia

CAPVT XXVII.

Mª Ane autem factu, consilium inierunt omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum, ut eum morti traderent. Et vincum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato praefidi. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset: poenitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus, dicens: Peccaui, trades sanguinem iustum. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu videris. Et proiecit argenteis in templo, recessit, & abiens, laqueo se suspendit. Principes autem sacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam: quia pretium sanguinis est. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in sepulchram peregrinorum: propter hoc vocatus est ager ille Chalkeldema, hoc est, ager sanguinis, vsq; in hodiernum diem. Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretiatum, quod appretiauerunt à filiis Israel, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus. Iesus autem stetit ante praesidem, & interrogauit eum praeses, dicens: Tu es rex Iudaeorum? Dicit illi Iesus: Tu dicis. Et cum accusaretur à principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad vllum verbum: ita ut miraretur praeses vehementer. Per diem autem solemnem consueuerat praeses populo dimittere vnū vincum, quem voluissent. Habebat aut tunc vincum in signo, qui dicebatur Barrabbam. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barrabbam, an Iesum, qui dicitur Christus? Sciebat. n. quod per inuidiam tradidissent eum. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi & iusto illi: multa. n. passa sum hodie per visum propter eum. Principes autem sacerdotum & seniores persuaserunt populis ut peterent Barrabbam, Iesum verò perderet. Respondens aut praeses, ait illis: Quae vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barrabbam. Dicit illis Pilatus. Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis praeses: Quid enim mali fecit? At illi

g ¶ Iesus autem stetit ante praesidem: & interrogauit eum praeses, dicens: Tu es rex Iudaeorum? Pilato nihil aliud interrogato criminis, nisi vtrum rex Iudaeorum sit, arguuntur impietatis Iudaei, quod ne falso quidem inuenire potuerint quod objicerent Saluatori.

h ¶ Dicit illi Iesus: Tu dicis. Sic respondit vt & verum diceret, & sermo eius calumniae non pareret. Et attende quod Pilato, qui inuitus promebat sententiam, aliqua ex parte responderit: sacerdotibus autem & principibus respondere noluerit, indignos suo sermone iudicans.

i ¶ Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? Ethnicus quidem est, qui condemnat Iesum: sed causam refert in populum Iudaeorum. Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia: Iesus autem nihil respondere voluit, ne crimen diluens à praefide dimitteretur, & crucis villitas differretur.

k ¶ Habebat autem tunc vincum insignem, qui dicebatur Barrabbam. Iste in euangelio quod scribitur iuxta Hebraeos, filius magistri eorum interpretatur, qui propter seditionem & homicidium fuerat condemnatus. Offert autem eis optionem Pilatus dimittendi quem velint: latronem, an Iesum: non dubitans Iesum potius eligendum: sciens eum propter inuidiam traditum. Igitur causa crucis manifestè inuidia est.

l ¶ Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi & iusto illi, &c.] Nota quod dentibus sapè à Deo somnia reuelentur: & quod in Pilato & vxore eius iustum dominum consentibus gentilis populi testimonium sit. m ¶ Dicit illi Pilatus: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus, &c.] Multas liberandi Saluatoris Pilatus occasiones dedit. Primum latronem iusto conferens. Deinde inferens: Quid igitur faciam de Iesu qui dicitur Christus: hoc est, qui rex vester est. Cumque responderent: Crucifigatur, non statim acquieuit: sed iuxta suggestionem vxoris, quae mandauerat: Nihil tibi & iusto illi: ipse quoque respondit: Quid enim mali fecit? Hoc dicendo Pilatus absoluit Iesum. At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Vt impletur quod in vigesimo primo psalmo dixerat: Circumdederunt me canes multi, & congregato malignantium obsecrabit me. Et illud Hieremia: Facta est mihi hereditas mea sicut

H

יְהוֹשֻׁעַ

Hier. 12. b
leo

leo in silua: dederunt super me vocem suam. Elaiā quoque in hac sententia congruente: Expectaui vt facerent iudicium: fecerunt autem iniquitatem, & non iustitiam, sed clamorem.

a ¶ Videns autem Pilatus, quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret: accepta aqua, lauit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum à sanguine iusti huius, &c.] Pilatus accepit aquam, iuxta illud propheticum: Lauabo inter innocentes manus meas: vt in lauacro manuum eius, gentiliū opera purgarentur: & ab impietate Iudaeorum, qui clamauerunt, crucifige eum, nos alienos faceret: quodammodo hoc contestans & dicens: Ego quidem innocentem volui liberare: sed etiam seditio oritur, & perduellionis mihi contra Cæsarem crimen impingitur, Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Iudex qui cogitur contra Christum sententiam ferre, non damnat oblatum, sed arguit offerentes, iustum esse pronuncians qui crucifigendus est. Vos, inquit, videritis. Ego minister sum legum: vestra vox sanguinem fundit.

b ¶ Et respondens vniuersus populus dixit: Sanguis eius super nos, & super filios nostros.] Perseuerat vsque in presentem diem hæc imprecatio super Iudæos, & sanguis domini non auferetur ab eis. Vnde per Elaiam loquitur: Si leuaueritis ad me manus, non exaudiam vos. Manus enim vestra: plena sunt sanguine. Optimam hereditatem Iudæi filij reliquerunt, dicentes: Sanguis eius super nos, & super filios nostros.

c ¶ Tunc dimisit illis Barrabam, Iesum autem flagellatum tradidit eis vt crucifigeretur.] Barrabam latro, qui seditiones faciebat in turbis, qui homicidiorum auctor erat, dimissus est populo Iudaeorum, id est, diabolus: qui vsque hodie regnat in eis: & iccirco pacem habere non possunt. Iesus autem à Iudæis traditus, absoluitur ab vxore Pilati, & ab ipso præside iustus appellatur. Et Centurio constituit quod verè Dei filius sit. Querat eruditus lector, quo modo libi conueniat Pilatum lauisse manus suas & dixisse: Innocens ego sum à sanguine iusti huius: & postea flagellatum tradidisse Iesum, vt crucifigeretur. Sed sciendum est Romanis eum legibus ministrasse, quibus sancitum est, vt qui crucifigitur, prius flagellis verberetur. Traditus est itaque Iesus militibus verberandus, & illud sacratissimum corpus pectusque Dei capax, flagella fecerunt. Hoc autem factum est, vt quia scriptum erat. Multi flagella peccatorum, illo flagellato nos à verberibus liberaremur: dicente scriptura ad virum iustum: Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

d ¶ Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in pratorium, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem, & exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei. Et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, &c.] Milites quidem, quia rex Iudaeorum fuerat appellatus, & hoc ei scribæ & sacerdotes crimen obiecerant, quod sibi in populo Israël vsurparet imperium: illudentes hoc faciunt, vt nudatum pristinis vestibus induant chlamydem coccineam pro rufo limbo, quo reges veteres utebantur: & pro diademate ponunt ei coronam spineam: pro sceptro regali dant calamum, & adorant quasi regem. Nos autem omnia hæc intelligamus mysticè. Quo modo enim Caiphas dixit: Oportet vnum hominem mori pro omnibus, nesciens quid diceret: sic & isti quæcumq; fecerunt, licet alia mente fecerint, tamen nobis qui credimus, sacramenta tribuerunt. In chlamyde coccinea, opera gentium cruenta sustentat: in corona spinea, maledictum soluit antiquum: in calamo, venenata occidit animalia. Siue calamum tenebat in manu, vt sacrilegium scriberet Iudaeorum.

e ¶ Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.] Eo tempore completum est: Non auerti faciem meam à confusione sputorum: & tamen cum caput eius percutiant arundine, sustinet cuncta patienter, vt Elaiæ verum ostendat vaticinium, dicentis, Arundinem quaslatam non confringet.

f ¶ Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, &c.] Quando flagellatur Iesus, & conspuitur, & irridetur, non habet propria vestimenta: sed ea quæ propter nostra peccata sumpserat. Cum autem crucifigitur, & illusionis atque irrisionis pompa præterierit, tunc pristinas vestes recipit, & proprium assumit ornatum, statimque elementa turbantur, & creatori testimonium dat creatura.

g ¶ Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem: hunc angariauerunt vt tolleretur crucem eius.] Nec quis putet huic loco Ioannis euangelistæ historiam esse contrariam. Ille enim dixit, exeuntem domini de pratorio portasse crucem suam: Matthæus autem refert, quod inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem, quem angariantes imposuerunt ei crucem Iesu. Sed hoc intelligendum est, quod egrediens de pratorio Iesus, ipse portauerit crucem suam, postea obuium habuerint Simonem, cui portandam crucem imposuerint. Iuxta Anagogen verò, crucem Iesu suscipiunt nationes, & peregrinus obediens portat ignominiam Saluatoris.

h ¶ Er venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Caluarie locus.] Audiui quendam exposuisse Caluarie locum, in quo sepultus est Adam: & ideo sic appellatum esse, quia ibi antiqui hominis sit conditum caput, & hoc esse quod Apostolus dicat: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Favorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra urbem enim & foras portā, loca sunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluarie, id est, decollatorum sumptere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est dominus: vt vbi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrij. Et quomodo pro nobis maledictum crucis factus est, & flagellatus est, & crucifixus: sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigeretur. Sin autem quispiam contendere voluerit, ideo ibi dominam crucifixum, vt sanguis ipsius super Adæ tumulum distillaret: interrogemus eum, quare & alij latrones in eodem loco crucifixi sint? Ex quo apparet Caluariam non sepulcrum primi hominis, sed locum significare decollatorum: vt vbi abundauit peccatum, superabundaret gratia. Adam verò sepultum iuxta Hebron & Arbec, in Iesu filij Naue volumine legimus.

i ¶ Et dederunt ei acetum bibere cum felle mixtum, &c.] Deus loquitur ad Hierusalem: Ego replantavi vineam veram: quo modo facta es in amaritudinem vitis aliena? Amara vitis, amarum vinum facit: quod propinat domino Iesu, vt impleatur quod scriptum est: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quod autem dicitur: Et cum gustasset noluit bibere: hoc indicat, quod gustauerit quidem pro nobis mortis amaritudinem, sed tertia die resurrexit.

k ¶ Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius, & percutiebant caput eius.] Eo tempore completum est: Non auerti faciem meam à confusione sputorum: & tamen cum caput eius percutiant arundine, sustinet cuncta patienter, vt Elaiæ verum ostendat vaticinium, dicentis, Arundinem quaslatam non confringet.

¶ Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, &c.] Quando flagellatur Iesus, & conspuitur, & irridetur, non habet propria vestimenta: sed ea quæ propter nostra peccata sumpserat. Cum autem crucifigitur, & illusionis atque irrisionis pompa præterierit, tunc pristinas vestes recipit, & proprium assumit ornatum, statimque elementa turbantur, & creatori testimonium dat creatura.

¶ Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem: hunc angariauerunt vt tolleretur crucem eius.] Nec quis putet huic loco Ioannis euangelistæ historiam esse contrariam. Ille enim dixit, exeuntem domini de pratorio portasse crucem suam: Matthæus autem refert, quod inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem, quem angariantes imposuerunt ei crucem Iesu. Sed hoc intelligendum est, quod egrediens de pratorio Iesus, ipse portauerit crucem suam, postea obuium habuerint Simonem, cui portandam crucem imposuerint. Iuxta Anagogen verò, crucem Iesu suscipiunt nationes, & peregrinus obediens portat ignominiam Saluatoris.

¶ Er venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Caluarie locus.] Audiui quendam exposuisse Caluarie locum, in quo sepultus est Adam: & ideo sic appellatum esse, quia ibi antiqui hominis sit conditum caput, & hoc esse quod Apostolus dicat: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Favorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra urbem enim & foras portā, loca sunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluarie, id est, decollatorum sumptere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est dominus: vt vbi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrij. Et quomodo pro nobis maledictum crucis factus est, & flagellatus est, & crucifixus: sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigeretur. Sin autem quispiam contendere voluerit, ideo ibi dominam crucifixum, vt sanguis ipsius super Adæ tumulum distillaret: interrogemus eum, quare & alij latrones in eodem loco crucifixi sint? Ex quo apparet Caluariam non sepulcrum primi hominis, sed locum significare decollatorum: vt vbi abundauit peccatum, superabundaret gratia. Adam verò sepultum iuxta Hebron & Arbec, in Iesu filij Naue volumine legimus.

¶ Et dederunt ei acetum bibere cum felle mixtum, &c.] Deus loquitur ad Hierusalem: Ego replantavi vineam veram: quo modo facta es in amaritudinem vitis aliena? Amara vitis, amarum vinum facit: quod propinat domino Iesu, vt impleatur quod scriptum est: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quod autem dicitur: Et cum gustasset noluit bibere: hoc indicat, quod gustauerit quidem pro nobis mortis amaritudinem, sed tertia die resurrexit.

¶ Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius, & percutiebant caput eius.] Eo tempore completum est: Non auerti faciem meam à confusione sputorum: & tamen cum caput eius percutiant arundine, sustinet cuncta patienter, vt Elaiæ verum ostendat vaticinium, dicentis, Arundinem quaslatam non confringet.

neque, opera gentium cruenta sustentat: in corona spinea, maledictum soluit antiquum: in calamo, venenata occidit animalia. Siue calamum tenebat in manu, vt sacrilegium scriberet Iudaeorum.

e ¶ Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.] Eo tempore completum est: Non auerti faciem meam à confusione sputorum: & tamen cum caput eius percutiant arundine, sustinet cuncta patienter, vt Elaiæ verum ostendat vaticinium, dicentis, Arundinem quaslatam non confringet.

f ¶ Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, &c.] Quando flagellatur Iesus, & conspuitur, & irridetur, non habet propria vestimenta: sed ea quæ propter nostra peccata sumpserat. Cum autem crucifigitur, & illusionis atque irrisionis pompa præterierit, tunc pristinas vestes recipit, & proprium assumit ornatum, statimque elementa turbantur, & creatori testimonium dat creatura.

g ¶ Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem: hunc angariauerunt vt tolleretur crucem eius.] Nec quis putet huic loco Ioannis euangelistæ historiam esse contrariam. Ille enim dixit, exeuntem domini de pratorio portasse crucem suam: Matthæus autem refert, quod inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem, quem angariantes imposuerunt ei crucem Iesu. Sed hoc intelligendum est, quod egrediens de pratorio Iesus, ipse portauerit crucem suam, postea obuium habuerint Simonem, cui portandam crucem imposuerint. Iuxta Anagogen verò, crucem Iesu suscipiunt nationes, & peregrinus obediens portat ignominiam Saluatoris.

h ¶ Er venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Caluarie locus.] Audiui quendam exposuisse Caluarie locum, in quo sepultus est Adam: & ideo sic appellatum esse, quia ibi antiqui hominis sit conditum caput, & hoc esse quod Apostolus dicat: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Favorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra urbem enim & foras portā, loca sunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluarie, id est, decollatorum sumptere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est dominus: vt vbi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrij. Et quomodo pro nobis maledictum crucis factus est, & flagellatus est, & crucifixus: sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigeretur. Sin autem quispiam contendere voluerit, ideo ibi dominam crucifixum, vt sanguis ipsius super Adæ tumulum distillaret: interrogemus eum, quare & alij latrones in eodem loco crucifixi sint? Ex quo apparet Caluariam non sepulcrum primi hominis, sed locum significare decollatorum: vt vbi abundauit peccatum, superabundaret gratia. Adam verò sepultum iuxta Hebron & Arbec, in Iesu filij Naue volumine legimus.

i ¶ Et dederunt ei acetum bibere cum felle mixtum, &c.] Deus loquitur ad Hierusalem: Ego replantavi vineam veram: quo modo facta es in amaritudinem vitis aliena? Amara vitis, amarum vinum facit: quod propinat domino Iesu, vt impleatur quod scriptum est: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quod autem dicitur: Et cum gustasset noluit bibere: hoc indicat, quod gustauerit quidem pro nobis mortis amaritudinem, sed tertia die resurrexit.

k ¶ Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius, & percutiebant caput eius.] Eo tempore completum est: Non auerti faciem meam à confusione sputorum: & tamen cum caput eius percutiant arundine, sustinet cuncta patienter, vt Elaiæ verum ostendat vaticinium, dicentis, Arundinem quaslatam non confringet.

¶ Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, &c.] Quando flagellatur Iesus, & conspuitur, & irridetur, non habet propria vestimenta: sed ea quæ propter nostra peccata sumpserat. Cum autem crucifigitur, & illusionis atque irrisionis pompa præterierit, tunc pristinas vestes recipit, & proprium assumit ornatum, statimque elementa turbantur, & creatori testimonium dat creatura.

¶ Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem: hunc angariauerunt vt tolleretur crucem eius.] Nec quis putet huic loco Ioannis euangelistæ historiam esse contrariam. Ille enim dixit, exeuntem domini de pratorio portasse crucem suam: Matthæus autem refert, quod inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem, quem angariantes imposuerunt ei crucem Iesu. Sed hoc intelligendum est, quod egrediens de pratorio Iesus, ipse portauerit crucem suam, postea obuium habuerint Simonem, cui portandam crucem imposuerint. Iuxta Anagogen verò, crucem Iesu suscipiunt nationes, & peregrinus obediens portat ignominiam Saluatoris.

¶ Er venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Caluarie locus.] Audiui quendam exposuisse Caluarie locum, in quo sepultus est Adam: & ideo sic appellatum esse, quia ibi antiqui hominis sit conditum caput, & hoc esse quod Apostolus dicat: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Favorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra urbem enim & foras portā, loca sunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluarie, id est, decollatorum sumptere nomen. Propterea autem ibi crucifixus est dominus: vt vbi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrij. Et quomodo pro nobis maledictum crucis factus est, & flagellatus est, & crucifixus: sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigeretur. Sin autem quispiam contendere voluerit, ideo ibi dominam crucifixum, vt sanguis ipsius super Adæ tumulum distillaret: interrogemus eum, quare & alij latrones in eodem loco crucifixi sint? Ex quo apparet Caluariam non sepulcrum primi hominis, sed locum significare decollatorum: vt vbi abundauit peccatum, superabundaret gratia. Adam verò sepultum iuxta Hebron & Arbec, in Iesu filij Naue volumine legimus.

¶ Et dederunt ei acetum bibere cum felle mixtum, &c.] Deus loquitur ad Hierusalem: Ego replantavi vineam veram: quo modo facta es in amaritudinem vitis aliena? Amara vitis, amarum vinum facit: quod propinat domino Iesu, vt impleatur quod scriptum est: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quod autem dicitur: Et cum gustasset noluit bibere: hoc indicat, quod gustauerit quidem pro nobis mortis amaritudinem, sed tertia die resurrexit.

¶ Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius, & percutiebant caput eius.] Eo tempore completum est: Non auerti faciem meam à confusione sputorum: & tamen cum caput eius percutiant arundine, sustinet cuncta patienter, vt Elaiæ verum ostendat vaticinium, dicentis, Arundinem quaslatam non confringet.

Esai. 50. c. l. 327 X

Ibi. 42. a. m. 328 l. n. 329 IV

o. 330 VI

p. 331 I

q. 332 I

r. 333 IV

s. 334 I

Ioan. 19. c. D

Ephes. a.

Iosue 14. d.

Hiere. 2. d. Sec. 70.

Esai. 38. c.

HIERON
M. 7. 8.

CANON C Luc. 23. g.

A
 a ¶ Et multa corpora sanctorum, qui dormierant surrexerunt: & exeuntes de monumentis post resurrectionem, &c.] Quo modo Lazarus mortuus resurrexerit, sic & multa corpora sanctorum resurrexerunt, vt dominum ostenderent resurgentem. Et tamen cum monumenta aperta sint, non antea resurrexerunt quam dominus resurgeret, vt esset primo genus resurrectionis ex mortuis. Sanctam autem ciuitatem, in qua visi sunt resurgentes, aut Hierosolymam caelestem intelligamus, aut hanc terrenam, quae ante sancta fuerat. Sicut & Matthaeus appellatur Publicanus, non quod & apostolus adhuc permaneat publicanus, sed quod pristinum vocabulum teneat. Sancta appellabatur ciuitas Hierusalem propter templum & sancta sanctorum, & ob distinctionem aliarum urbium, in quibus idola colebantur. Quando vero dicitur, apparuerunt multis, ostenditur non generalis fuisse resurrectio, quae omnibus appareret: sed specialis ad plurimos, vt hi viderent qui cernere merebantur.

B
 b ¶ Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Iesum, viso terramotu, & his quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: Verè filius Dei erat iste.] In alio euangelio post terramotum manifestior causa miraculi Centurionis exponitur, quod cum vidisset eum spiritum dimisisse, dixerit: Verè filius Dei erat iste. Nullus enim habet potestatem dimittendi spiritum, nisi ille qui animarum conditor est. Spiritum autem in hoc loco pro anima intelligamus, seu quod spirituale & vitale corpus faciat: seu quod animae ipsius substantia spiritus sit, iuxta illud quod scriptum est: *Aufertes spiritum eorum, & deficient.* Et hoc considerandum, quod Centurio ante crucem in ipso scandalo passionis verè Dei filium confiteatur, & Arius in ecclesia praedicet creaturam.

C
 c ¶ Erant autem ibi mulieres multae à longe, quae sequute fuerant Iesum à Galilaea, ministrantes ei.] Consuetudinis Iudaicae fuit (nec ducebatur in culpam, more gentis antiquo) vt mulieres de substantia sua victum atque vestitum praecipitoribus ministrarent. Hoc quia scandalum facere poterat in nationibus, Paulus abiecit se memorat. Dicit enim ipse: *Nunquid non habemus potestatem sorores mulieres circumducendi, sicut & ceteri apostoli faciunt?* Ministrabant autem domino de substantia sua, vt meteret earum carnalia, cuius illae metebant spiritualia. Non quod indigeret cibis dominus creaturarum, sed vt typum ostenderet magistrorum: quod victu atque vestitu ex discipulis deberent esse contenti. Sed videamus quales comites habuerit: Mariam Magdalenam, à qua septem daemones eiecerat, & Mariam Iacobi, & Ioseph matrem, materteram suam, sororem Mariae matris domini: & matrem filiorum Zebedaei, quae paulo ante regnum liberis postularerat, & alias, quas in ceteris euangelij legimus.

D
 d ¶ Cum sero factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathia, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu, &c.] Diues refertur, non de iactantia scriptoris, quo virum nobilem atque ditissimum referat Iesu fuisse discipulum: sed vt ostendat causam quare à Pilato corpus Iesu potuerit impetrare. Pauperis enim, & ignoti non erat ad Pilatum praesidem.

Et multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt: Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Iesum, viso terramotu, & his quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: Verè filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multae à longe, quae sequute fuerant Iesum à Galilaea, ministrantes ei: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedaei. Cum autem sero factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathia, nomine Ioseph: qui & ipse discipulus erat Iesu. Hic accessit ad Pilatum, & petijt corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus. Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda. Et posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra, & aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit. Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulcrum. Altera autem die, quae est post parasceuen, conuenerunt principes sacerdotum, & pharisaei ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc viuens, post tres dies resurgam. Iube ergo custodiri sepulcrum vsque in diem tertium, ne forte veniant discipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi, surrexit à mortuis, & erit nouissimus error peior priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam: Ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum, signantes lapidem cum custodibus.

CAPVT XXVIII.

V Espere autem sabbathi, quae lucecit in prima sabbathi, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrum. Et ecce terramotus factus est magnus. Angelus enim domini descendit de caelo: & accedens, reuoluit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix. Dominus noster vnus atque idem filius Dei & filius hominis, iuxta vtramque naturam, diuinitatis & carnis, nunc magnitudinis suae, nunc humilitatis signa demonstrat. Vnde & in praesenti loco, quamquam homo sit qui crucifixus est, qui sepultus est,

CAPVT XXVIII.

V Espere autem sabbathi, quae lucecit in prima sabbathi, venit Maria Magdalene, &c.] Quod diuersa tempora istarum mulierum in euangelij describuntur, non mendacij signum est (vt impij obijciunt) sed sedulae visitationis officium: dum crebro abeunt & recurrunt, & non patiuntur à sepulcro domini diu abesse vel longius.

k ¶ Et ecce terramotus factus est magnus: Angelus enim domini descendit de caelo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix.] Dominus noster vnus atque idem filius Dei & filius hominis, iuxta vtramque naturam, diuinitatis & carnis, nunc magnitudinis suae, nunc humilitatis signa demonstrat. Vnde & in praesenti loco, quamquam homo sit qui crucifixus est, qui sepultus est,

Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda.] Ex simplici sepultura domini, ambitio diuitum condemnatur: qui nec in tumulis quidem possunt carere diuitijs. Possumus autem iuxta intelligentiam spiritualem & hoc sentire, quod corpus domini non auro, non gemmis & ferico, sed lintamine puro obuoluedum sit: quamquam & hoc significet, quod ille in sindone munda inuoluit Iesum, qui pura mente eum susceperit.

f ¶ Et posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra: & aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.] In nouo ponitur monumento, ne post resurrectionem ceteris corporibus remanentibus resurrexisset alius fingeretur. Potest autem & nouum sepulchrum, Mariae virginalem vterum demonstrare, saxumque ostio appositum, & saxum magnum, ostendere absque auxilio plurimorum sepulchrum non potuisse referari.

g ¶ Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria sedentes contra sepulcrum, &c.] Ceteris relinquētibz dominum, mulieres in officio perseuerant, expectantes quod promiserat Iesus: & ideo meruerunt primae videre resurgentem, quia qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit.

h ¶ Iube ergo custodiri sepulcrum vsq; in diem tertium, &c.] Non suffecerat principibus sacerdotum & scribis ac pharisaeis cohortem acciperent, signarent lapidem, & quantum in illis est, manum opponerent resurgenti, vt diligentia eorum nostrae fidei proficeret. Quanto enim amplius reseruatur, tanto magis resurrectionis virtus ostenditur. Vnde & in monumento nouo, quod excisum fuerat in petra, conditus est: ne si ex multis lapidibus aedificatum esset, suffolis tumuli fundamentis, ablati furto diceretur. Quod autem in sepulcro ponendus esset, prophetae testimonium est, dicentis: *Hic habitabit in excisa spelunca petra fortissime.* Statimque post duos versiculos legitur: *Regem cum gloria videbitis.*

g 346 II
 h 347 VI
 i 348 I
 k 349 I
 l 350 VI
 m 351 X
 a 352 I
 Sup. 10. c.

Esa 33. c. Sec. 70. Ibidem.

HIERON
VI. 7. 8.

CANON
E

Luc. 1. c.
Sup. 1. d.

b 353
II

Luc. 2.
Sup. 4. b.

Mat. 1. b.

c 354
II

d 355
X

qui clausus tumulo, quem lapis oppositus cohibet: tamen, quæ foris aguntur, ostendunt filium Dei: sol fugiens, tenebræ ingruentes, terra commota, velum scissum, saxa dirupta, mortui suscitati, angelorum ministeria, quæ ab initio natiuitatis eius Deum probabant. Ad Mariam Gabriel venit: cum Ioseph angelus loquitur: idem pastoribus nunciat: angelorum postea auditur chorus, dicentium: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Tentatur in solitudine, & post victoriam statim seruiunt angeli. Nunc quoque angelus venit custos sepulcri dominici, & in vestitu candido signat gloriam triumphantis. Necnon ascendente ad cælos domino, duo angeli in Oliueti monte cernuntur, pollicentes apostolis secundum Saluatoris aduentum.

a ¶ *Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui, &c.]* Custodes timore perterriti, instar mortuorum stupefacti iacent, & tamen angelus non illos, sed mulieres consolatur: Nolite timere vos. Illi, inquit, timeant, in his perseueret pavor, in quibus permanet incredulitas. Ceterum vos, quia Iesum queritis crucifixum, audite quod resurrexerit, & promissa perfecit.

b ¶ *Venite, & videte locum vbi positus erat.]* Vt si meis verbis non creditis, vacuo credatis sepulcro: & gradu concito pergit, ac nunciate discipulis eius.

c ¶ *Quia surrexit, & ecce præcedit vos in Galilaam.]* Hoc est, in volutabrum gentium, vbi ante error erat & lubricum, & firmo ac stabili pede vestigium non ponebat.

d ¶ *Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno currentes nunciare discipulis eius.]* Duplex mentes mulierum tenebat affectus, timoris & gaudij, alter de miraculi magnitudine, alter ex desiderio resurgentis: & tamen uterque facmineum concitabat gradum. Pergebant ad Apostolos, vt per illos fidei seminatum spargeretur.

e ¶ *Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: Auete.]* Quæ sic quærebant, quæ ita currebant, merebantur obuium habere dominum resurgentem, & primum audire: Auete, vt maledictum Euzæ mulieris, in mulieribus subuerteretur.

f ¶ *Ille autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, &c.]* Iste accesserunt, & tenent pedes eius, quia adorauerunt eum. Ceterum illa, quæ quærebat viuentem cum mortuis, & nesciebat adhuc filium Dei surrexisse, merito audit: *Ne tangas me: nondum enim ascendi ad patrem meum.*

g ¶ *Tunc ait illis Iesus: Nolite timere.]* Et in veteri & in nouo testamento hoc semper obseruandum est, quod quando augustior aliqua apparuerit visio, primum timor pellitur, vt sic mente placata possint quæ dicunt audiri.

h ¶ *Ite, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilaam: ibi me videbunt. Quæ cum abissent, ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatem, &c.]* His fratribus, de quibus in alio loco dixit:

Annunciabo nomen tuum fratribus meis, qui Saluatorem nequaquam in Iudæa conspiciunt, sed in gentium multitudine.

i ¶ *Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, &c.]* Custodes miraculum confitentur: ad urbem conciti redeunt, nunciant principibus sacerdotum, quæ viderint, quæ facta conspexerint. Illi qui debuerant conuerti ad penitentiam, & Iesum querere resurgentem, perseuerant in malitia, & pecuniam, quæ ad vsum templi data fuerat, vertunt in redemptionem mendacij: sicut antea triginta argenteos dederant Iudææ proditori. Omnes igitur qui stipe templi, & his quæ conferuntur ad vsum ecclesiæ, abutuntur in alijs rebus, quibus suam expleant voluntatem: similes sunt scribarum & sacerdotum, redimentium mendaciam, & Saluatoris sanguinem.

k ¶ *Vndecim autem discipuli abierunt in Galilaam, in montem vbi constituerat illis Iesus.]* Post resurrectionem Iesus in monte Galilææ conspicitur, ibique adoratur, licet quidam dubitent, & dubitatio eorum nostram augeat fidem. Tunc manifestius ostenditur Thomæ, & Iarus lancea vulneratum, & manus fixas demonstret clauis.

l ¶ *Accedens Iesus loquutus est eis dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.]* Illi potestas data est, qui paulo ante crucifixus, qui sepultus in tumulo, qui mortuus iacuerat: qui postea resurrexit. In cælo autem & in terra potestas data est, vt qui ante regnabat in cælo, per fidem credentium regnet in terris.

m ¶ *Euntes autem docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti.]* Primum docent omnes gentes, deinde doctas intingunt aqua. Non enim potest fieri, vt corpus baptismi recipiat sacramentum, nisi ante anima fidei susceperit veritatem. Baptizantur autem in nomine patris & filij & spiritus sancti, vt quorum vna est diuinitas, vna sit largitio: nomenque trinitatis, vnus Deus est.

n ¶ *Docentes eos seruate omnia quæcumque mandauimus vobis.]* Ordo præcipuus: Iussit apostolis vt primum docerent vniuersas gentes: deinde fidei intingerent sacramentum, & post fidem ac baptismum quæ essent obseruanda præciperent. Ac ne putemus leuia esse quæ iussa sunt & pauca, addidit: Omnia quæcumque mandauimus vobis. Vt quicumque crediderint, qui in trinitate fuerint baptizati, omnia faciant quæ præcepta sunt.

o ¶ *Et ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.]* Qui vsque ad consummationem sæculi cum discipulis se futurum esse promittit, & illos ostendit semper esse victuros, & se nunquam à credentibus recessurum. Qui autem vsque ad consummationem mundi sui præsentiam pollicetur, non ignorat eam diem, in qua se scit futurum cum apostolis.

Annunciabo nomen tuum fratribus meis, qui Saluatorem nequaquam in Iudæa conspiciunt, sed in gentium multitudine. *Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, &c.]* Custodes miraculum confitentur: ad urbem conciti redeunt, nunciant principibus sacerdotum, quæ viderint, quæ facta conspexerint. Illi qui debuerant conuerti ad penitentiam, & Iesum querere resurgentem, perseuerant in malitia, & pecuniam, quæ ad vsum templi data fuerat, vertunt in redemptionem mendacij: sicut antea triginta argenteos dederant Iudææ proditori. Omnes igitur qui stipe templi, & his quæ conferuntur ad vsum ecclesiæ, abutuntur in alijs rebus, quibus suam expleant voluntatem: similes sunt scribarum & sacerdotum, redimentium mendaciam, & Saluatoris sanguinem.

Vndecim autem discipuli abierunt in Galilaam, in montem vbi constituerat illis Iesus. Post resurrectionem Iesus in monte Galilææ conspicitur, ibique adoratur, licet quidam dubitent, & dubitatio eorum nostram augeat fidem. Tunc manifestius ostenditur Thomæ, & Iarus lancea vulneratum, & manus fixas demonstret clauis.

Accedens Iesus loquutus est eis dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Illi potestas data est, qui paulo ante crucifixus, qui sepultus in tumulo, qui mortuus iacuerat: qui postea resurrexit. In cælo autem & in terra potestas data est, vt qui ante regnabat in cælo, per fidem credentium regnet in terris.

Euntes autem docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Primum docent omnes gentes, deinde doctas intingunt aqua. Non enim potest fieri, vt corpus baptismi recipiat sacramentum, nisi ante anima fidei susceperit veritatem. Baptizantur autem in nomine patris & filij & spiritus sancti, vt quorum vna est diuinitas, vna sit largitio: nomenque trinitatis, vnus Deus est.

Docentes eos seruate omnia quæcumque mandauimus vobis. Ordo præcipuus: Iussit apostolis vt primum docerent vniuersas gentes: deinde fidei intingerent sacramentum, & post fidem ac baptismum quæ essent obseruanda præciperent. Ac ne putemus leuia esse quæ iussa sunt & pauca, addidit: Omnia quæcumque mandauimus vobis. Vt quicumque crediderint, qui in trinitate fuerint baptizati, omnia faciant quæ præcepta sunt.

Et ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Qui vsque ad consummationem sæculi cum discipulis se futurum esse promittit, & illos ostendit semper esse victuros, & se nunquam à credentibus recessurum. Qui autem vsque ad consummationem mundi sui præsentiam pollicetur, non ignorat eam diem, in qua se scit futurum cum apostolis.

G
Psal. 22.

Sup. 26. b.

Ioan. 20. f.

H

Commentariorum Hieronymi in Matthæum finis.

D I V O